

سینوی سینوم

به اختیار علی

ئاۋەندى روشنىبىرىي وھونەرىي ئەندىشە
بەزىنە بەزى چاپ و يئوكونەۋە: دانا مەلا خەسەن
بەزىنە بەزى ھونەرى: باسەم رەسام

ئاۋى كىتەپ: سىۋى سىتەم
ئاۋى نووسەر: بەختيار خەلى
بابەت: وتار و چاۋپىكە وتەن
تۈبەتى چاپ: سىتەم ۲۰۱۴
چاپخانى: رجاىي / تاران
تىراز: (۱۰۰۰) دانە
نرخ: (۸۰۰۰) دىنار

ژمارە ۱ سىپاردن: لە بەزىنە بەزى تەكشۈرۈش كىتەپخانى گىشتىيەكان
ژمارە (۲۲۲۷) سى سالى (۲۰۱۴) سى پىندراۋە.

ISBN: 978-1-63068-965-0

ماڭى ئەم بەزىنە پارىزراۋە. بەزىنە رەزامەندى نووسەر. ھىچ كەس و كىتەپخانى و چاپخانى يەك ئە
ئاۋمەۋى ۋلات و دەرمەۋىدا ماڭى كۆپىكەردن يان ئە چاپدەنەۋە ئەم كىتەپى ئىيە. ھەرۈمە كەس
ماڭى ئەۋمى ئىيە بەزىنە رەزامەندى نووسەر ئەم بەزىنە يان بەزىنە كىتەپخانى سەر تۈزى ئىنتەرنىت
يان ئە شىۋى CD و كىتەپى خۇيىنراۋەدا بۇ مەبەستى بازارگانى تۈمەرىيەكتە. بە پىنچەۋەنە شەۋە
بۇ بە ۋەۋى بەزىنە سىپارىشنى ياساى دەپنەۋە.

ئاۋەندى روشنىبىرىي وھونەرىي ئەندىشە/ئەندىشە بۇ چاپ و يئوكونەۋە
سەلتەمانى-شەقامى مەۋلەۋى-تەلارى سىروانى نۆى-نەۋمى چۈرەم
www.endeshe.org ● andesha.library@yahoo.com
<http://www.facebook.com/Andeshacenter>
07501026400

پیشکەشە بە شیرزاد حەسەن
کە پیش هەموومان دونیای بەجۆریکی دی بینی

پێڕست

سەرەتایەکی ٩ .....

نایا دەکرێت پووبەپووی سیستم بوەستینەوه و تیپەپێنین ١٣ .....

سیوی سێهەم ٥٢ .....

نایا دەتوانین بە کۆمەکی «لاکان» شۆڕشگیر بین؟ ٨٩ .....

ناسیونالیزمی کوردی و مۆدێرنه: چاویکەوتنی گوڤاری مەهاباد ١٣٤٥.....

سەرەتاھەك

يەككەك لە كېشە گەرەكانى دونىاي ئەمىر ئەوئە كە ئەو سىستەمە سىياسى و ئابورىيەى دونىا دەبات بەپىئە، وەك ئەبەدى و نەگۆر دەردەگەوئەت. وەك سىستەمىك كە كۆتايى نەبىت و ھىزى نوپىونەو و ھەستانەوئە لە ھەموو قەيرانىك وەھا بىپايان و گەرەبىت كە چىدى لەگەلدا نەتوانىن خەونى گەرە بىيىن. ديارە ھەرەسى تيورىيە كلاسسىكىيەكانى شۆرەش و دابەزىنيان بۆ پىكھىتان و دروستكردى سىستەمى سەمكار و دژەمرۆف، ھۆيكە گەرەى مردنى ئەو ھىوايانە بوو كە مۇقايەتى لەسەدەى نۆزدە ياخود سەرەتاكاني سەدەى بىستدا بە وشەگەلى وەك شۆرەش و لاپەلابوونەو و گۆرپان ھەيىو. بە جۆرىك ئەمىر گەرەئەو بۆ ئەو وشانە سەير و نامۆ و زۆرجار نادروستىش دەردەكەون... وەك ئەوئەى خودى ئەم وشانە ھەمىشە بەرەو سەممان بەرنەو. لىرەو خواستى پىشت ھەر سى وتارە بنەپەتتەكەى ئەم كىتتە لە جەوھەردا گەرەئە بۆ وەلامى يەك پرسىيار: ئايا سىستەمىك ھەيە ئەبەدى بىت؟ ئاخۆ سىستەمىك ھەيە بەجۆرىك داخراو و بىدەرەوازە بىت، ھىچ پىنگا و دەرەزىك نەبىت بۆ دەرچوون لە گەمارۆ ئاسنىنەكەى؟ ئاخۆ سىستەمىك ھەيە بەجۆرىك تەواو و بىخەوش و بىناكۆكى بىت، بتوانىت لە ناوئەو توشى مەملانى نەبىت؟. ديارە بۆ وەلامى ئەم پرسىيارە مەروف كۆمەلەك پىنگاى جىاوازى لە پىشەمدايە، دەرەتەت وەك

فوکڙيا ما بلڻيت ڪه سيستمي دونيا ي نه مڙو ڪڙيا ي ميڙوه و بلندترين
 ناستي پڻڪڙستني ڪڙمه لايه تييه ڪه ناکرڻيت نه لته رناتيفيڪي گه وري بڙ
 بدوزرڙيه وه ... ده شڪرڻيت وهڪ ڇهه ته قلدييه ڪان بگه پڙيه وه سر تيورييه
 ڪلاسيڪييه ڪان و بلڻيت ڪه هره سي نه م سيستمه به ڇه ڪوشي چينيڪي
 شورپشگيڙ حتميه و نه وه ي نڀستا پڙيوسنمانه پارتيڪي شورپشگيڙه
 ڪه سر ڪردايه تي بڙافي پوخاني سيستمه بگريته ده ست. يان ده ڪرڻيت
 ڪاره ڪه ساده تر بگه ينه وه و بگه پڙيه وه بڙ ديا له ڪتيڪي مارڪسي و بلڻين
 هره سي ڪه پيٽاليزم حتميه و نيمه نه وه مان له سره ڇاوه پواني ساتي
 پڻگه يشتني هه لومهرجي بابهي بين بڙ سره له دان و ده رڪه وتني خوري
 نه و حتميه ته. نه م دوو بڙوچونه به بڙوي من گه رڇي زور دڙن، به لام
 دوو ديوي يهڪ دياردهن، يه ڪيڪيان گرهو له سر سيستميڪي نه گڙپ
 ده ڪات، نه ويديان گرهو له سر تيوره يه ڪي نه گڙپي شورپش ده ڪات. له
 پاستيدا شورپشگيڙيڪي نه گڙپ جياوازييه ڪي نه وتڙي له گه ل ڪڙنزه رناتيفيڪي
 نه گڙپدا نيه. نه م ڪتيبه هه له سره تاوه نه م دوو تيزه يه ده خاته
 لاهه ... هه لگرائي نه م دوو عه قلبييه ته ڇاڪتره يهڪ له گه ل يه ڪدا ديا لڙي
 بيڙهن تي خويان دريڙه پڙيدهن. من ليڙدها پڻگايه ڪي ڪه ميڪ جياوازتر
 و ڪه ميڪ قورس تريش ده گرم ... له هه سڻ وتاره ڪه دا مه به ستمه بڙ
 نه و ناسه وار و تيز و پوانينه فله سه فيانه بگه پڙيم ڪه ده شيت به ره و
 ده ره وه ي سيستممان بيهن و له گه مارڙي نڀستا و نڀره و له جبري
 «نه وه ي هه يه» ده رمانبڪهن. نه م ڪتيبه له هه سڻ وتاره ڪه دا هه وه
 بڙ قسه ڪردن له سر نه و ده لاقه گه وريه ي له ناو هه موو سيستميڪدا
 هه يه و پڻگا له وه ده گريٽ سيستمه بيڙه شتيڪي جيگير و نه به دي و
 داخراو. له هه سڻ وتاره ڪه دا سه روڪارم له گه ل فله سه ف و ڪڙمه لئاسي
 و ده روتناسي نوڊايه، له هه رسڻ به شه ڪه دا دواي هيتيڪ ده ڪه وم ڪه
 له سر دڙايه تي و به رهنگاري «ميٽافيزيڪاي ڪه مال» نيشده ڪات ... له

بەشی یەكەمدا، بەدوای ئاسەواری ئو هەنگاوانەدا دەپۆم كە دەشیت لە
فەلسەفەكانی بلۆخ و جۆن ھالۆوھ و دیریدا و ژێژیکدا بەرەو دەرەوھ
سیستمان ببەن. لە وتاری دووھمیشدا باس لەو ئەگەرە سێھەمە دەكەم
كە لە كرداری ھەلبژاردن و بریاردانی فەردی و كۆمەلایەتیدا ھەبە و
ھەمیشەش دەمێنێتەو، سیۆی سێھەم مەجازێكە بۆ ئو ھەلومەرجە
لە ھەناوی كۆمەلگادا بوار بۆ دەرکەوتنی ئەگەری نوێ سازدەكات. لە
بەشی سێھەمیشدا لەلای لاكان بۆ ئو پەرەزانی دەگەرێم كە دەشیت
لە پێكھاتی دەرئیدا خزمەت بە پۆخی پام نەبوون و دەستەمۆنەبوونی
مرووف بكەن. ھەولمداوھ ئەم كۆتیبە ھەك دەرەزەبەكی گشتیش ھەبە
بیت بۆ ناساندنی كۆمەلێك چەمك و زاراوھ كە شوێنێکی گرنگیان لە
سیستمی بیرکردنەوھ ھاوچەرخدا ھەبە. بە گشتی ئەم كۆتیبە ھەولێكە
بۆ دروستکردنی گومان دەرەق بە ھەر سیستمێك كە خۆی ھەك
جاوید و نەگۆڕ و یتابكات، بەلام ئاشكراشە دروستکردنی ئەم گومانە
لە ئاستی فەلسەفیدا كاریكی قورسە و بەرەو پێژێك تەوھری گرنگی
دیمان دەبات كە ناتوانین خۆمانی لێلابدەین، ھەك كێشە ی سوبێك
لە فەلسەفە و مانای گووتار و گرفتێ ئەنتاگۆنیزم و كێشە ی مەحال لە
فیکری ھاوچەرخدا. بیرکردنەوھ لە گۆپینی سیستم لە جەوھەردا جودا
نییە لە بیرکردنەوھ لە شوێنی سوبێك و سروشتی كۆمەلگا و دۆخی
ئەنتۆلۆژی مرووف ھەك مەخلوقێکی وێلگەرد لە نێوان دیار و نادیاردا.
بۆیە ئەم كێشانە لە نۆوبە ی لاپەرەكانی ئەم كۆتیبەدا دەرەكەون و
شوێنی گرنگیان لە ھەر سێ باسەكەدا ھەبە.

دیارە پێشتر بریار بوو دوو توێی ئەم كۆتیبە ھەندێك وتاری دیکەش
لە خۆبگرت بە تاییەت وتاری «دیسپۆتیزم، غەیبانییەت، سیاسەت» كە
پێشتر بەشێکی لە پۆژنامە ی پۆژنامەدا بڵاوئوتەو. بەلام بڵاوکردنەوھ
ئەو وتارانەش بەجۆرێك قەوارە ی كۆتیبەكە ی گەرەدەكرد و تیچوونی

کَتیبَه‌کە‌ی بە‌رزده‌کرده‌وه له‌گە‌ڵ خواستی ئیمه‌دا نه‌ده‌گونجا. له‌به‌رنه‌وه به‌ ناچاری ده‌ستبه‌رداری نه‌و بی‌ڕۆکه‌یه‌ یووین و کَتیبَه‌که‌مان ته‌نیا له‌م باب‌ه‌تانه‌ دروستکرد که‌ ئاماژه‌مان پێ‌دا. به‌و چه‌شنه‌ش کَتیبَه‌که‌ سێ وتار و چاوپێ‌که‌وتنێ‌ک له‌ خۆده‌گرێت که‌ پێ‌شتر له‌ هیچ جێگایه‌کدا ب‌لاونه‌کراونه‌ته‌وه .

ئایا دەکریت رووبەرپرووی سیستم بوەستینه‌وه و تیپەرپنن؟

«نیگایەک لە بنەما فەلسەفییەکان»

لە یەکیەک لە وتارەکانی پێشوومدا، پۆچییه‌تی گۆرانی وەک ئەو
نامادەگییه گشتییە وەسفکرد که لە هەناوی میژوو و هەناوی کۆمەڵگادا
هەیه بۆ تیپەراندنی خۆی. لێره‌دا دەربارەی پۆچییه‌تییکی بەهێزتر و
کاراتر و دەمامکدارتر قسەدەکەم که پۆچییه‌تی سیستم، ئایا بەراستی
دەکریت دژ بە پۆچییه‌تی سیستم بوەستینه‌وه و تیپەرپنن؟.

پۆچییه‌تی سیستم ته‌واوی ئەو میکانیزمانەیه که لە خەیاڵی فەردی و
گشتی، لە تیپوانینی نوسراو و گووتراودان و بەجۆریک لە جۆره‌کان سیستم
بەرەمدەهێنەوه. ئەو توانا گەورەیه‌ی سیستمە لەسەر گێڕانەوه‌ی پەرگەزه
دژەکان بۆ ناو خۆی، توانایه‌تی لەسەر خۆ دروستکردنەوه، توانایه‌تی
لەسەر وەستاندن و بێیه‌هاکردنی تیپەرپاندن، دژایه‌تیکردنی پاسته‌وخۆ و
دەمامکدارانه‌ی هەر بزاوتیکه‌ بەره‌و دەرچوون لە سنووری خۆی بجولێت.
توانای سیستم لەسەر پەخ‌س‌ستنی «ئەنتی تیژ»، واتە کوشتن و
سپینەوه‌ی هەر پرۆسەیه‌کی ناوه‌کی نه‌فیکردنه که سیستم بخاته‌ بەرده‌م
ئەلته‌رناتیفی پاسته‌قینه‌وه، هەولێکی گەورەیه بۆ دروستکردنی لێکچوونیکی
ژێره‌وانکێ و ناوه‌کی لە نێوان هەموو دژەکاندا، سپینەوه‌ی هەر جۆره
پەرمزیه‌تییکی جیاکارییه که لە واقعیدا دروستبووبێت و خۆی وەک ئەنتی

سیستم پیتاسه بکات، واته تیکه لاوکردنی شته کانه به چه شنیک نه کریت له نیوان سیستم و دژه کانیدا جیاوازییه ک ببینن.

سه ره تا ده بیت بلیم قسه ی من له پۆحیه تی سیستم باسکردن نییه له جه وه ریکی نه گوپ، به لکو باس له خالیکی به رگری ناوه کی ده که م که له ناو سیستمایه، وهک چۆن «پۆحیه تی گوپان» خالیکی سه ره تای هیه، نوینه ری نه گری گوپانه بیت وه ی هیچ فورمیکی وه رگری بیت، بیت وه ی گوپاریکی کونکریت یا خود شیوه یه کی پیتشوه ختی ئه و خه ونه ی لا دروستبوو بیت که ده شیت به ره میه بیت، پنتیکی گریمانه ییه که زۆر جار «سلافو ژیک» ئه م پنته به شه بق یان ده لاقه ی ناو سیستم ناوده بات. «پۆحیه تی سیستمه ی» به پتچه وانه وه، پنتیکی گریمانه ییه نوینه رایه تی سه نته ریک و چه قبه ستنیکی ناوه کی ناو سیستم ده کات. گه ر زۆر ساده و گشتی بدویم، ده لیم لیته دا باس له مللانییه کی ناوه کی به لام گریمانه یی ناو هه موو سیستمیک ده که م، له نیوان دوو پنتدا یه کیکیان ناو ده نیم «پۆحی گوپان» که ته و او له ناوه وه به ره لادان و ده رچوون له ده سه لاتی سیستم و شکاندن چیه و هه کانی ده پوات، واته ئه و به شه یه که سیستم ناتوانیت بیخاته ناو خۆیه وه و له ناکۆکیه کی هه میشه ییدا له گه ل سیستم ده میتیت وه و ده ربپی پۆحی نه گونجانیکی هه میشه ییه «بو نمونه : ژیک نه سستی فرۆیدی وهک ئه و نه گونجانه هه میشه ییه له گه ل دنیا دا ده خۆیتیت وه». ئه م مللانییه له گه ل پنتیکی دیکه دا پووده دات که ده یه ویت سیستم له هه ر گوپانگارییه ک بپاریزیت و من لیته دا به «روحیه تی سیستم» ناویده به م. پۆحیه تی سیستم ئه و به شه ی سیستمه که هه موو شیوازیکی ده رچوون له سیستم به تالده کاته وه، نه گری ده رچوون له سیستم ده کاته نه گریکی مردوو، ته وای شته کان وا ویناده کات وهک ئه و هه میشه له ناو دیواره کانی سیستمابن، زۆرجار وا خۆی پیشانده دات که ته ماحی له

گۆپانى پادىكالتره، به لّام له جه وهردا، له نهستدا، له ماناي ئيشكردندا، ناهيلىت درزه پاسته قينه كانى سيستم گه وrehين، واته هه موو نه فيكردن و درز و نه گهرىكى شكاندنى سيستم داده خات. پّوحىيه تى سيستم له گه لّ پّوحىيه تى گۆپاندا له قوولايى سيستما هه ميشه له به ريه ككه و تندان... بوونى ئهم دوو پنته، وهك ئه و هيزه ناوه كييه وه هابه كه له يه ككاتدا ناهيلىت سيستم ته واو له يه كه هه لّبوو شىت و ناشه يلىت ته واو بوو سستيت، لاواز بوونى هه ر يه كيك له م دوو هيزه له سه ر حىسابى په ككه وتن و مردنى ئه وى ترىان ده ر نه جامى ترسناكى هه يه... به لّام بوونى ئهم دوو هيزه به برىواى من مه ر جى گۆپان و جىاوازى نىوان شته كانه... ئه مه يه واده كات كه «جىاوازى» «لّيكترازان» «پنكه وه نه گونجان» دّوخى ناوه كى كۆى شته كان بىت، بىته وهى ژيان بكه وىته ناو نارپنكييه كى گه وreh و مروف له فه و زاي جىاوازيه كاندا ونبىت.

ده توانين هه ر له م پوانگيه وه ملاملانى قوولى نىوان مىتافىزىك و پّوست مۆدىرن و ترازان سازىش «تفكيكه» ببينين، له ئىستاشدا له فيكرى فهيله سوفىكى گرنگى وهك ژيژىك تىبگه ين. به بى باوه ر به بوونى درزىكى بنه رته تى، ناتوانين له په تكدنه وهى «لّيكترازان سازى» بۆ هه ر جه وه رىك، سه نته رىك، ناوه ندىكى جىگه ريان سوپىكتىك تىبگه ين. فه لسه فهى مىتافىزىك هه ولّىكى گه وreh به بۆ گه يشتن به خالىكى جىگه ر، به جه وه رىك، به شوپننك كه رتبوون و دابه شبوون تىايدا ده مرىت، واته درز و ده لاقه و شه به قه كان تىايدا ده مرن. فه لسه فهى نوپش له نقد پوويدا لايه نى كه م لاي فرويد و چه مكى نه ست، لاي لاكان و بوونى «بابه تى ئه لفى بچوك» «كه چه مكىكى سه ره كى ژاك لاكانه و ئاماره يه بۆ ئه و بابته و نه سه ره كييهى ناو سيستمى ده رونى كه لىبىدۆ و ئاره زووه كانى ئارپاسته ده كرىت، به لّام له پاستيدا بابته كى و نه و هه رگىز نادۆزرىته وه، لىره وه ئاره زووه رگىز تىرنا بىت، چونكه گه يشتن به بابته تى ئه لفى بچوك

مه حاله»، تا دهگهینه دیریدا و سهیرکردنی بۆ سوویتک وهک شتیکی بیسهنتر، وهک نایهکهیهک، وهک کهرتبوونیک. تا ژیریک و گردانهوهکانی بۆ چه مکی «کۆجیتۆی دیکارتی، به چه مکی سوویتکی لاکانی» «ههولای بۆ تیهپاندنی پۆستمۆدیرنه، له پێگای زیندووکردنهوهی چه مکی «تارانندی تارانندن — نه فی نه فی» هیکلی» و په خه ی له چه مکی دهسهلاتی «فۆکۆزی» «که له م وتاره دا که مێک له سه ری ده وهستین». به کۆ نه مانه نیشانه ن له سه ر بوونی ده لاقه یه کی پر نه کراوه، له سه ر پنتیکی تیکده ر که ناچیته ژیر پکیفی سیسته مه وه، پنتیکی هه میشه یاخی که کۆناکریته وه و ناچیته وه نیو پریزه ندیه وه.

به کورتی هه ولدان بۆ هیشته نه وه ی گووتار و نیدیا و به ریانه جیاوازه کان له ناو سیسته دا، پێگریکردن له و هیزانه ی که ده شیت زیاتر و زیاتر درزه کانی ناو سیستم گه وره بکه ن، نه رک ی پۆحیه تی سیسته ... پۆحیه تی سیستم نه فیکردنی درزه کان نییه، به لکو داننه نانه به درزه کاندان. درزه کان هه ن، واته هه م نه نتۆلۆژین و هه م میژووین، هه م له ناو سوویتک و هه م له ناو میکانیزمه کانی جولاندنه وه ی دونیادان، نه وه ی که پۆحیه تی سیستم ده یکات لادانی درزه کان نییه، به لکو پێگرتنه له گه وره بوون و ده رکه وتنیان، شارده نه وه و داپۆشینیا نه . سیستم بۆ نه وه ی بتوانیت نه و کاره بکات، ده بێت کار له سه ر مروفه کان بکات، لیڤه وه پۆحیه تی سیستم هه ندێ جار له شیوه ی به رخوریدا له گه ل مروفه کان ده رده که ویت، هه ندیک جاریش وهک جه بریکی ئۆبژیکتیف و ده ره کی دیته مه یدان. پۆحیه تی سیستم ته نیا پێگه خستنی واقیع نییه له پێگای هه ندیک میکانیزم و یاسا و پێگرتن و چه پاندن و پتیبیدانه وه، ته نیا ونکردنی هه ندێ په گه ز و ده رخستنی هه ندیکی تر نییه ... به لکو نه و بیرکردنه وه یه که سیستم ده ره وه ی نییه، ئیمه هه ر چیه که بکه ین له ناو سیستمدان، واته ویتا کردنی سیسته مه وهک گه مارۆیه کی نه به دی و نابلۆقه یه کی گه وره، وهک

شۈبھىيەك كە دەرهۋەي نىيە، ۋەك چىۋەيەكى ترانسىدېنتال كە پېشەرجى ھەمۇ مەرجىك و پېشخاكى ھەمۇ دىاردەيەكە .

لەم وتارە بچوكە دا ھەلەدەدەم بە گەپانەۋە بۆ سى فەيلەسوف ئەگەرەكانى تېپەپاندنى سىستەم يان شكاندنى پۇحييەتى سىستەم بىخەم بەر خويىندىنەۋەۋە، پرسىارەكەشم ئەۋەيە ئاخۇ ئادەمىزادەكان دەتۋانن و ھىز و بەھرى ئەۋەيان لە ناودايە كە سنوور بۆ گەمارۆى ئەو ماشىنە گەرەيە دابىنن؟ ئاخۇ ھەلومەرجى ئەنتۆلۇزى مۇف بە پاست لە خزمەت ئەو گەمارۆيەدايە؟ ئايا بە پاست «سنتىز» سى ھىگلى لە دوا دەرەنجامدا داخستنى دەرگاي دۇنيايە بەسەر بازەنەيەكدا كە ھەردەم پوۋ لە داخستەنە، ياخود دەتۋانن ۋەك ژىزىك دەلەت «سنتىز» ۋەك ئەۋمەھالە سەيرىكەين كە بېھودە دەيەۋىت بەسەر ناكۆكىيەكى ئەبەدىدا سەرىكەۋىت، بەلام ناتۋاننىت و ناىگاتى؟ . لىرەدا بە گەپانەۋە بۆ ھەندىك مۇدىلى فىكرى بۆ ۋەلامىكى يەكەمى و سەرەتايى بۆ ئەگەرى تېپەپاندنى سىستەم دەگەرەم . سەيرى پىگا جىاۋازەكانى تېپەپاندنى سىستەم دەكەم بەۋجۆرەي ھەندىك لە فەيلەسوفەكان دەيخەنە بەردەممان . بۆ ئەم مەبەستە لە سى شىۋە دارىشتنى جىاۋازدا سەيرى كېشەكە دەكەم . يەكەم: لە رىگاي گەپانەۋە بۆ ئەنتۆلۇزىاي «ئەۋەي ھىشتا نەبۋە . Noch nicht sein» لاي بلۇخ . دوۋەم: لە پىگاي پىشاندانى ئەۋەي كە سىستەم ئىمە دروستىدەكەين لاي «جۆن ھۆلۇۋى» . سىنەم : لە پىگاي تىپامانەۋە لە ئەگەرى ۋەستانەۋە بە پوۋى سىستەمدا و مەسەلەي سوبىكت لە نىۋان «مىشال فۆكۆ» و «سلاڤو ژىزىك» دا .

ئەرنست بلۆخ و «ئەنتۆلۇژیای ئەوەی ھیشتا نەبوو»

«بەراوردیک لەگەڵ جاک دێریدا دا»

سەرەتا لە پستیەکی جاک دێریداوە لەسەر دیموکراسییەت دەست
پێدەکەم کە پەنگە ئاسانتەرین خاڵیک بێت لێوەی بچینە ناو بایسەکەوێ.
دێریدا دەلیت « دیموکراسییەت ھەمیشە لە داھاتوودایە، لەو دایە کە
دیت و لەو دایە کە بەپێوەیە. ئەو جەوھەریتى. تا بھێنیتەو بەتەنیا
ناتوانیت بگاتە کەمالی بێسنووری خۆی، لەبەرئەو ھەمیشە دەرەدەست
و سەر بە پاشەڕۆژە». «۱» « دێریدا. ۲۰۰۱. ل ۴۰۹». ئەم پڕۆسە،
پڕۆسەى تەواونەبوونی دیموکراسییەت، پڕۆسەى ئەوەی کە خاڵیکى
کۆتایى و جیقاچیکى جیگیر بۆ دیموکراتیزەکردن نییە، مانای ھیچ کات
دیموکراسییەت لە دۆخى کەمالدا ناگیرن و پێى ناگەین، ئەمە تیزەیکە
بەرەو ئەوەمان دەبات زۆر ورد بیر لەو بکەینەو کە لە مێژوو و لە
سیاسەتدا خاڵیکى کۆتایى نییە، واتە بە کورتى سیستم جیگایەکی تێدا
نییە لەویدا بوەستیت و جیگیر بێت، ھەموو جولەیک بەرەو داھاتوو،
جولە نییە بەرەو ئارامییەکی کۆتایى یاخود بەرەو ھێنانەدەى جەوھەرێکی
پیشووەخت داھێنراو، بەلکو جولەیکە ناکۆتایە بەرەو نادیار... کە
جولەى کۆتایى نەبوو، سیستمیش فۆرمیکى کۆتایى و دواشیوێ نییە،
لەبەرئەو ئەوەى بۆی دەگەرێن ھەرگیز پێى ناگەین، بەلکو ھەمیشە

لە پێشەمماندا، ھەمیشە لە داھاتوودا، ھەمیشە نەگراو و ناتێپەر و نەبەستراوە. ئەم مەجازەى «دێیدا» کە «دیموکراسییەت ھەمیشە لە پاشەپۆژدا» مانای ھێچ سیستمیک ناتوانیت خۆى وەک مۆدێلیکی کۆتایی و دوا خاڵى ناو پۆژەپەکی بەرجەستەبوونی سیاسى و کۆمەلایەتى پێشانبدات... ھەمیشە شتیک ھەبە کە نەگراو و ھێچ سیستمیک دوانیگارى دیموکراسییەت بەرجەستەناکات.

پرسیارى سەرەکی دواى ئەمە ئەوێ، ئەم نادیارە، ئەم خاڵە کە پێى ناگەین، ئەو پنتە کە نایگەین، ئەو ئامانجەى بۆمان ناکرێتە بوونیکی راستەقینە و لەگەڵ وشەگەلى وەک «واقع» و «راستی» و «تیاژیان» و «پێگەبووندا» کۆناکرێتەو، واتە نابێت بە راستى و ناکرێت تیاژین و لەگەڵدا کۆنابینەو... ئەمە چییە؟ ئەم شتە چییە کە ھەمیشە لە پاشەپۆژدا و ھەرگیز لە ئێستادا نییە؟ ئەم پرسیارە بە جۆریک لە جۆرەکان خولیاى ھەموو فەلسەفە یاخود لایەنى کەم لە ھیگەو و خولیاى تەواوى فەلسەفە گرنگەکان، پرسیار لەو پەگەزەى نەفى سیستم دەکات، ناھێڵیت بگاتە کەمال و دوودلییەکی قوول دروستدەکات. دیارە زۆرەى فەلسەفەکان کە قسە لەو رەگەزە ناوکییە دەکەن، لەو پەگە پێزەر و لاتەریکە پادەمێن، بۆئەوێ تێپەرێن و بگەنە یەکیتییەکی گەورە و میتافیزیکی. ھۆلەرلین لە شیعریکدا ئیجگار قەشەنگ تەعبیری لەو خواستى یەکیتییە کردووە و دەڵێت «با ئەو جەنگە ئەبەدیەى نێوان خۆمان و جیھان کۆتایی پێھێنین... لەگەڵ سروشتدا یەکبگرینەو و ببینە یەکەپەکی ناکۆتا، ئەو ئامانجى ھەموو ھۆلیکمانە». ئەم دێرەى ھۆلەرلین بزوینیکی ناوہەکی زۆرەى فەلسەفە دێرینەکان، پەنگە ئەو خاڵى جیاوازییان بێت لەگەڵ فەلسەفەى ھاوچەرخدا. گەرانیو بۆ یەکیتى، یاخود گەرانی بەدواى پنتیکدا جەنگى نێوان ئێمە و دونیای تیدا کۆتایی بێت و یەکەپەکی ناکۆتا دروست ببێت. دیارە پۆحى سیستمیش بە

جورڀڪ له جورهكان هر ناماره بڻ ٿو خواسته دهڪات، بڻ سه پانندن وٽانندن ٿو به ڪٽييه، به لام ڪه ده لٽم پڙحي سيستم پو له به ڪانگيري وڌ به ناڪوڪيه، ماناي ٿو به نيهه هه مو ٿو به لسه فانهي ڪه به قوئي له سر به ڪانگيري و دوستڪرني ته بايي «ڪونزينس» نيشده ڪن، له ناوهه ناماره يان بڻ هيڙي نه فيڪر تيڊا نيهه. فلهسه فهي بلوخ به ڪيڪه له فلهسه فانهي به پوڪاره يوٽوپي و به خواسته ناوه ڪيهه ڪيدا بڻ به ڪخسته وهي «سوبڀڪت و نوبڀڪت»، له پوڪه شدا توتاليتار و به ڪيتيخواز درده ڪه ويٽ، به لام ڪه قول ده پوانين، ڪومه لٽڪ په هه ندي گرنگ له فلهسه فهي بلوخدا ده بينين ڪه ناماره بڻ ٿو هيڙه ناوه ڪيهه ده ڪن ڪه ده شيٽ مايه به شوڪاني هه مو سيستمڪ بيت. دياره فلهسه فهي بلوخ له به شيڪي گرنگيدا په يوهنديه ڪي نزيڪي به فيڪري ديهاله ڪتيڪيه وهه، به تاييهت ديهاله ڪتيڪي هيگلي و هولي تيپه پانندي دواليزمي «سوبڀڪت - نوبڀڪت» لاي هيگل، به لام ٿو وهي له ديهاله ڪتيڪيدا گرنگه، مهسه لهي «سنٽيزه» ڪه له دواچاردا هولي تيپه پانندن و ڪوڪرند وهي هه مو دڙه ڪانه له به ڪه به ڪي بالاتردا، به لام لاي بلوخ سنٽيز لاوازيه ڪي به رچاو به خويه وهه ده بينيت. هه رڪات سنٽيزيش «واته سه قفي ڪوڪره وهي هه مو دڙه ڪان» لاوازيو، ٿيدي ده رگا له سر پرؤسه به ڪي گوپاني هه ميشه بهي ده ڪريته وهه ڪه تيپه پانندي سيستم تيڊا نه وه ڪه شياو و گونجاوه، به لڪو پرؤسه بهي تيپه پانندن پيشه به ڪي نه نتولوڙي هه ميشه بهي بڻ ده سازيت و له ناو خودي وجوددا به ربه ستيڪي ناوه ڪي و نه بهدي ناميتيت سيستم شاني بداته سر. بلوخ له پڙگاي چه مڪي «ٿو وهي - هيشتا - نه بووه» ٿاسويه ڪي گرنگ له سر جول ده ڪاته وهه. به بپرواي بلوخ له فلهسه فهي يونانيه وهه، بوون وه ڪه به ڪه ڪي ته واو و ناماده و پٿرفيڪت بينراوه، ٿو لاي هايدگه ريش هه مان ڪيشه ده بينيت، واته بوون لاي هايدگه ريش وه ڪه بوويه ڪي ڪامل و ڪوتايي سه يرده ڪريٽ، نه وه ڪ

وهك «بوونىك كه هيشتا نه بووه». به لام دژايه تيگردنى ئەم پوانينه «ته واو نىگار» بۆ بوون و سه يركردنى وهك بوونىكى نو قسان و ناكامل، كه خودى ئەم ناكامل ييه له ناوه وه بوون ده جول ئينيت و ناماده ي بزاڤى دهكات، خالىكى جه وه رى بير كردنه وه ي نه رنست بلۆخه. هه تا وشه ي «بۆشايى» كه لاي سلافو ژيژىك له فەلسەفە ي ئەم ساته دا نرخیكى گه و ده ي هه يه، له زمان و پیتۆرىكى بلۆخدا ناماده گيه كى گه و ده ي هه يه. بۆيه له پوى میژووییه وه پوانین پۆحی گۆپانخواز له فەلسەفە ي بلۆخدا ناگه ریتته وه سه ر دیا له كتيكى هيگلى و وه خته بلیم به جۆرىك له جۆره كان هه ولى تپه پاندنى هيگليیه ته بۆ جۆره دیا له كتيكى كراوه تر كه زاراهه سه ره كيه كانى له سه ر «تاراندن - نه فى» و «تاراندنى تاراندن - نه فى نه فى» پانه گیراهه، به لكو له سه ر زاراهه گه لى وهك یۆتۆپیا، ئومید، هیشتا نه هاتن و هیشتا نه بوون دروست بووه. دياره زه حمه ته مروف له گه ل هه موو بۆچوونه كانى بلۆخدا بێت، به تاييه ت لای من تىگه يشتنى بلۆخ له پىگه وه گونجاندنى ته واوه تى نىوان «پىكى و ئازادى» ياخود وهك ئەو ناویان ده نیت «پىگه خستنى كۆنكریت» و «ئازادى كۆنكریت» كه مېك ده ستكرد و زۆركار دیتته به رچاو. ئەو ده لیت «ئازادى كۆنكریت بریتييه له ئیراده ي كۆمه لایه تى له ساتى خۆده رخستندا، وه بریتييه له ئیراده ي هاتووه دى كۆمه لگا. به لام پىگه خستنى كۆنكریت بریتييه له شتیه و فيگه رى هاتووه دى ئەو كۆمه لگایه خۆى» «بلۆخ ۹۷». دياره ئەمجۆره بۆچوونانه ي بلۆخ و ئەمشتیه نيگایه بۆ ئازادى ده ره نجامى ئەو فه زا ماركسييه يه كه له سه رده مى بلۆخدا بالاده ست بوو. به لام ئەمجۆره تپۆزانه گرنگى هه ندېك ره گه زى ديكه ي فەلسەفە كه ي ئەو له بىرى مۆدېرندا ناسپه نه وه، به جۆرىك وه لاوه نانى مه تپاليزمى ماركسى ناكريت به جۆرىكى ميكانيكى وهك هۆكارى وه لاوه نانى هه موو چه مكه گرنگه كانى ناو فەلسەفە ي بلۆخيش سه بيركه ين. چونكه په گه زىكى نه نتۆلۆژى گرنگ

لە فېكرى بلۇخدا ھەيە كە دەشتىت ناكۆكى و پەشۈيۈ بىتتە ھەر سىستېمىكەۋە. ئانا فۆلكوفىچ لەسەر بلۇخ دەلىت: «ناكۆك لەگەل ئەۋەي چاۋەپۈندە كرىت، فەلسەفەي بلۇخ كاتىك زىندووتر دەردەكەۋىت كە لە پۈانگە مېژۈۋىيەكەۋە لىي بېۋانىن، نەۋەك لە ساتى گىرۋەدە و ئالودە بوۋىدا بە پرسىيارەكانى ئەم قۇناغ و سەدەيەۋە سەيرىيەكەين» «پۇلف يۈكەر. ۱۸۰». بەپاي من ئەۋ بۇچۈنە تا ئەندازەيەك پاستە، بلۇخ كاتىك بايەخى گەۋرە ۋەردەگىرت كە دايىبىرپىن لە سەردەمى خۇي و لە رەۋتى مېژۈۋى فەلسەفەدا بېخۈيىنەۋە. گرنگى بلۇخ بۇ ئەم وتارەي من لە تىگەيشتىيەۋە بۇ ماناي چەمكى «ئىستا» ياخود چەمكى «ئەم چركە ساتە» ۋە دەست پىدەكات. بەپۈاي ئەۋ «ئىستا» گەرچى زۆر لە ئىمە نىزىكە و ئىمە لە ناۋىدا دەۋىن، لەگەل ئەۋەشدا گەلىك تارىكە و زۆر لە زۆلمەتدايە، بەپۈاي ئەۋ تارىكى بەشىكى گرنگى ھەمو ئەۋ ساتانەيە كە تىيدا دەۋىن. ئەم «تارىكىيە» لاي بلۇخ ناماۋىيە بۇ نادىارىكى ھەمىشەيى، بۇ پەلەيەك كە لە ناۋەپاستى بوۋىدايە و ناسپىتتەۋە، بۇ شتىك كە نىيە و دەشتىت ھەيىت، بۇ عەدەمىكى سىك پىر بە ئەگەرى تازە، بۇ نادىارىك كە دەشتىت بىتتە شت، بۇ شتگەلىك كە نىن بەلام دەشتىت ھەبن. واتە ئەۋ تارىكىيە گەرچى تارىكىيەكى ھەمىشەيە، بەلام تارىكىيەكى گۆپدراۋە، ھەمىشە ھەمان تارىكى نىيە، ھەمان ئەگەرى لە ناۋدا نىيە و ھەمان فېگەر لە ناۋىدا خۇي ھەشارنەداۋە. ئەم تارىكىيە كە لە ناۋ پۇخى ھەنوكەدايە و بە ئىمە نابىرپىت، ئەۋ شتەيە كە ھىشتا نەبوۋە، بىرگەرنەۋەيەكى «دانەخراۋە، كراۋەيە، ھىچ ۋەلامىك تىرى ناكات» «دېتلف ھۆرستەر. ۴۲»، واتە شەۋىكە كە داناخىرت و كۆتايى نايەت. لە پاستىدا ئەم شوبھاندەنەي بلۇخ بۇ ھەنوكە ۋەك تارىكىيەكى پىر ئەگەر، زۆر نىزىكە لە پىتناسەي ھىگلەۋە بۇ مۇۋ ۋەك «شەۋى جىھان»، ھىگلەش مۇۋ

وێک ئەوجۆره پووبەرە تاریکه سەیردەکات که بێشومار و ناکۆتا ئەگەری
 لە خۆی گرتووه، شەوی جیهان واتە دەریایەک لە ئەگەری نەببنراو،
 ئەگەری لە تاریکیدا هەلگیراو، هێگل دەنوسیت «مرووف ئەو شەوهیه،
 ئەو بۆشاییه هێچە، که هەموو شتێکی لە سروشتە هەرەساده کهیدا
 هەلگرتووه، مەملەکه تێک پەرە لە نیگار و وێناکردن»، ئەم شوپهاندنە
 مرووف وێک شەوێکی پەرە نیگار که هەرچارە و لە هەر گۆشەیه کهوه
 وێنەیه کی دەرەکه ویت، نزیکیه کی تەواوی لەگەڵ چەمکی «هێشتا
 - نەبوون» ی بلۆخیدا هەیه، که ئەویش تاریکیه ک و شەوێکی پەرە
 ئەگەرە. دیارە ئەم تیزه هێگلییه ئەمرۆ لای فەیلەسوفێکی گرنگی وێک
 سلافۆ ژێژیک شوینتێکی زۆر سەنگین وەرەگرت و هەر بە ناوی «شەوی
 جیهان» ئەوه کتیبێکی تایبەت دەنوسیت. بلۆخ بۆ پوونکردنەوهی ئەم
 تاریکیه دهگەرێتهوه بۆ سەر هیراکلیتس و سەیرکردنی بۆ ئیستا وێک
 ساتێکی گۆراو، وێک چرکهیه کی عەدهم، بەلام بلۆخ لە بنهوهپا عەدهم
 وێک نەبوونی پەرە سەیرناکات، «نەبوون» بە مانا تەقلیدییه کی ، واتە
 بە مانای هێچی مۆتلەق لای ئەو بوونی نییه، ئەوهی هەیه «هێشتا
 - نەبوون» Sein «Noch – Nicht». بۆئەوهی هەست بە نەبوون
 بکەین، مانای هەست بە «نەبوونی نەبوون» بکەین، دەبێت هەستمان
 بەوه کردبێت که شتێکمان نوقسانە، واتە شتێک هەیه که دەبێت هەبێت
 و لێره نییه، بەبێ ئەم هەسته نەبوون خۆی دەرناخات، بەمجۆره لای
 بلۆخ نەبوون Nicht مانای هێچی Nichts نییه، بەلکو مانای «لێره
 – نەبوون» Nicht – Da. «مانفرید کلاین. ۱۱۲». «لێره نەبوون»
 مەسەلەیه نەبوون لە فۆرمێکی مۆتلەق دەرەهێنیت و دەیخاتە ناو
 بەرنامەیه کاتەوه، واتە ئەوهی وێک واقع لێره نییه، وێک ئەگەر لێرهیه .
 ئیدی کۆی پرسی فەلسەفیه کانی وێک «جەوهەر، حەقیقەت، تۆتالیتەت،
 ماده، هەروەها بوون و بێرکردنەوه دهکەونه سەر تەوهری کات و کاتیش

به پوي داها تودا دهگريته وه «مونترز - گزين، نينگا ۲۷». كه واته «هيشتا نه بوون» ماناي بوون به جورتيكي شار دراوه و بنهكي «لاتينس»، نيدى «نه بوون» وهك «هميشه نه بوون» ده رناكه ويئت، به لكو وهك شيويه سهره تايي بو «هيشتا - نه بوون» ده رده كه ويئت. ليره وه جيهان لاي بلوخ لاپورتيكي گهره به كه نه و نه گه رانه تييدا ده رده كه ون كه له تاريكي نيس تادا چاوه پوانى هلى ده ركه وتن ده كن.

به برواي بلوخ «هيشتا - نه بوون» كه موكرتى و نو قستانى و كه چيه كه كه بوون ده به ويئت تييه پيئيئت. دياره سروشتي نه «هيشتا - نه بوون» له نيوان خواستى فهرده كان و خواستى كومه لگادا جياوازي هيه. پهنگه به كييك ته نيا خه ونيكي تاكه كه سانه ي خوي هه بيئت و سنووي «هيشتا - نه بوون» لاي نه و له وه تيئه په پيئت نه و خه ونه بيئيئه دي كه نه ها توته دي، وهك نه وه ي به كييك بيه ويئت بيئه دكتور يان ده وله مه نديئت، يان سه فهر بكات. واته به جورتيك له جورده كان سوبيكت پولتيكي گرنگ له دياريكردنى سنووي هيشتا نه بووندا ده گيئيئت.

بلوخ له بنه رتدا دوو جور نه گه ر جيا ده كاته وه «نه گه ر له ناو فيكردا» له گه ل «نه گه ر له واقيعى ئوبيكتيفدا». مروف بوئه وه ي بفرپيت هه زاران سال پيش دروست كردنى فرؤكه له خه يالدا بيرى له فرين كردوته وه، فرين ليره ده نه گه ريكه له ناو بيردا، به لام كه هه لومهرجى گه شى زانستى گهره ده بيئت، فرين ده بيئه نه گه ريكه له واقيعى ئوبيكتيفدا. بلوخ به كانگيرى نيوان نه گه ر له بير و له واقيعى ئوبيكتيفدا به مهرجيكي گرنگى پرؤسه ي له دايكبوونى نوي «نؤفيم» له قه لاه ده دات. به لام نه وه ي زور گرنگه نه وه به كه لاي بلوخ گورپان له ناستى رؤحيدا، واته له ناستى زيهنى و هوشيارى سوبيكتيفدا به مهرجى ده ركه وتنى له واقيعى ئوبيكتيفدا حيسابده كريت. ليره وه لاي بلوخ زاراوه به كي سهره كي و گرنگى تر ديئه پيشى كه ناكريت خومانى ليلا بده ين، پيى ده گروتريئت «نه وه ي -

هیشتا - پێی هوشیار نین «Das Noch-Nicht – bewusste» .
 لای بلۆخ پەیوەندییەکی بەهێز لە نێوان «ئەوێ هیشتا نەبوو» لەگەڵ
 «ئەوێ هیشتا پێی هوشیار نین» هەیە، بەبەرپای ئەو هەركات باسما
 لە هوشیاری كرد باس لە بوون و كاتێك باس لە بوون دەكەین باس
 لە هوشیاری دەكەین .

بلۆخ «نەست – لاشعور» بەسەرژەمی نی ئەو بابەتە دەزانیت كە
 پێی هوشیار نین . واتە «ئەوێ - هیشتا - پێی هوشیار نین»، بە
 جۆرێك لە جۆرهكان لای بلۆخ ناویكی ترە بۆ «نەست - لاشعور» .
 بەم تیگەیشتنە نوێیە بلۆخ دەبێت بە سەرەتای ئەوانە لە دەرەوێ
 قوتابخانە دەرەوێكاردەستكاری مانای نەستیان كردووە . نەست یاخود
 ئەوێ - هیشتا - پێی هوشیار نین، لای فرۆید پەیوەندی بە پابوردووە
 هەیە . نەستی فرۆید ئەو شتانە تیادیە كە لە پابوردوودا چەپنراون و
 هەلگیراون و كراون بە ژێرەو، بەلام نەستی بلۆخی پوو لە داهاووە،
 ئەو شتانە تیادیە كە سبە سەرەلەدەن . بەبەرپای ئەو نەست بۆنی
 ژێرەمی لێناوەت، بەلكو بۆی شەمائی سبەینتی لێدیت . واتە نەست
 ەمباری شتە شاردراوەكان نییە، بەلكو جیگای سەرەلەدانی نیگەرەكانی
 دواپۆزە . «دواتر لای لاكانیش نیگایەکی لەمبۆرە بۆ نەست دەبینینەو .
 بپوانە دوا وتاری ئەم كتیپە» . بەپێی بلۆخ هەموو مۆفەكانی دنیا
 خەونی بەرەو باشتەر چوون و هیوای پوو و خۆشتەر بوونیان لە خۆیاندا
 هەلگرتووە، نەستی بلۆخی شوینی ئەو خەوانەییە . بلۆخ بە پێچەوانە
 فرۆیدەو جیاكاری لە نێوان پۆزەخەون و شەو خەوندا دەكات ، یاخود
 زیندەخەون و خەوندا... خەونی بلۆخ مۆف بە پۆز دەبینیت نەوێك بە
 شەو . «جیۆنگ شین، شی یۆنگ زین ل. ۲۷» . لای بلۆخ (هەر وەك
 لای فرۆید) دەرەوێ ناوێكی نەست تووشی رێگری دەبێت، واتە بۆ
 گواستنەو «ئەوێ هیشتا نەبۆتە هوشیاری» یەو بەرەو «هوشیاری»

لەمپەر ھەيە، دەبىت بېردىت. فرۆيد ئەو پىگراڭە بە «سىستىمى سانسۆرى دەرونى» ناودەنىت، بەلام بلۇخ ناويدەنىت بەرەست Sperre. سانسۆرى فرۆيدى ملکہچى مىکانىزىمكى دەرونىيە، بەلام بەرەستى بلۇخى کۆمەلایەتى و ئۆبىکتىفى و مېژوویيە: بەسپوای بلۇخ بۆنەۋەى شتىک لە نەستدا دەرىگەۋىت و ۋەک شتىكى ھەست پېنەکراۋ قسەى لىبکەين دەبىت زەمىنەى بابەتى و کۆمەلایەتى و مېژوویيە ھەبىت. ناۋەپۆكى نەست و خەۋن و ئەگەرەکانى داھاتو ھەموو پىکەۋە نایەنە سەر سەھنەى مېژوو، بەلکو ۋەک بلۇخ دەلەت «زەمان پلانەپى خۆى ھەيە». بۆنەۋەى شتىک ۋەک نەست دەرىگەۋىت، دەبىت ۋەک ئەگەرەپۆكى مېژوویيە لە ناۋ واقىعى ئۆبىکتىفىدا سەرەتاکانى دەرىگەۋىت، ھەربۆيە بلۇخ بايەخىكى گرنىگ بە پىستە بەناۋبانگەکەى مارکس دەدات کە دەلەت «مۇقايەتى تەنیا ئەو گرغانە دەخاتە نەستۆى خۆى، کە دەتوانەت چارەسەریانکات». بەم پىۋدانە «ئەۋەى پىى ھوشيار نین»، جارپىكى دى ئەو تارىکىيە نیشاندەداتەۋە کە دەشەت لە ناۋەۋە پىپت لە ئەگەر و شتى نوئ و توانای گۆپان، ھەر کات ئەگەرەپۆكى ناۋ ھوشيارى لەگەل ئەگەرەپۆكى ناۋ واقىعى ئۆبىکتىفىدا تەبابوۋەۋە، ئەو «پروسیسە» دەست پىدەکات کە پروسیسى بە واقىعیکردنى ئەو ئەگەرەيە. ھەر لەم دیدەۋە بلۇخ دەستکاری چەمگەلپىكى گرنىگى ۋەک یۆتوپىا و نیشتىمانىش دەکات و مانای نوپیان دەداتى. نیشتىمان لای بلۇخ سەرزەمىنپىكى ئامادەنییە کە ئیمە تیا لە دایکەبىن، بەلکو جىگایەکە دروستیدەکەين، ئەو جىگایە نییە کە تیا دەژین، بەلکو ئەو جىگایەيە کە بەرەۋ پوۋى دەپۆین... سەر زەمىنى ھاتنەدى ھىۋا و گەشبینیيەکانە، جىگایەکە کەس لەۋئ نەبوۋە، کەس ھىشتا لەۋئ نەزىاۋە، بەلکو ھەموومان بەپۆەين بەرەۋ ئەۋئ، واتە شوپىنپىکە کە ھىشتا نەبوۋە و دەشەت ھەبىت. واتە سەفەرپىکە بەرەۋ دەرەۋەى شتەکان، بەرەۋ دەرەۋەى ئىستا و بەرەۋ دەرەۋەى ئەو

شۈپتەنەي گەمارۆمان دەدەن.

ئەوئەي لە تىگەيشتنى بلۇخدا گرنگە، ئەو كرانهوئە گەورەيەيە بەسەر ئەگەرە ناوەككەيەكانى مېژوودا. لاي بلۇخ بە پوونى لاوازپوونى چەمكى «حەتمىيەتى دىالەكتىكى» دەپىنىن، لاوازپوونى ئەوچۆرە لە لۆژىكى حەتمى گرنگە بۆئەوئەي سىستىم وەك جىگايەك بېپىن كە مړوف دروستىدەكات و ەلېزاردنەكانى مړوف پوخسارى پېدەبەخشىت، تا لەسەر خاكى حەتمىيەت بېن، لە ناو سىستىمىشدا دىلېن و دەريازمان نىيە. جىاوازي نىوان هىگل و بلۇخ لەوئەدا نىيە كە باوەرپان بە گۆران نىيە، مەسەلەي گۆران چ لاي هىگل و چ لاي بلۇخ خالىكى سەنترال و ناوەندىيە، بەلام دىالەكتىكى هىگلى ملكەچى لۆژىكىك و جۆلەيەكى ناوەكى حەتمىيە، كە دەشىت و دەكرىت تەنيا بە يەك پىگادا بېوات، كە لە سوبىكتى پەهاو دەيت و بەناو لۆژىك و سروش و مېژوودا دەپوات، تا دووبارە لە ئاستىكى بالاتردا دەگاتەو بە خۇي و لەگەل شوناسى خۇيدا يەك دەگرىتەو. خودى ئەم جۆلە گەردونىيە گەورەيە لە دىالەكتىكى هىگلېدا، ملكەچى ئازادى و ەلېزاردن و سوبىكتى فەردەكان نىيە، بەلكو زنجىرەيەك ياساى حەتمى دەپبات بەپتوئە. بەلام بلۇخ چ مېژوو و چ هوشىارى، چ دونىاي ئۆبىكت و چ دونىاي سوبىكت وەك جىگايەك سەيردەكات كە پىن لە ئەگەر، پۆلىكى نۆر گرنگىش دەبەخشىتە هوشىارى مړوف لە وەرگرتن و گرتنەوئەي ئەو ئەگەرەنەي لەواقىيى ئۆبىكتىفدا ەن. لاي ئەو چ هوشىارى و چ جىهان جىگايەك نىن پېشتر ەموو شتىكىان تېدا دىارىكرابىت يان پېشووخت تەواى نەخشەكەيان لەسەر ەلكەنرابىت. بوون لاي ئەو دراوىكى موتلق و نەگۆر نىيە، بەلكو شۈپتەنەي تېدا چەمكى كرانهوئە، چەمكى ەيو، چەمكى دەرچوون لەوئەي كە ەيە، چەمكى ئاھەتمىبون، لە ەموو شتىكىش گرنگتر پۆلى مړوف و هوشىارى وەك كايە و مەلەندى ئەو دەرەكتەنە،

گرنگ و ديارڪه رن. ليرهه دا بوون هه رگيز ناتوانيت دوا قسه ي خوي بڪات، هوشياريش ناتوانيت بگاته دوا فهننازي اي خوي، نيشتيه مانيش دهبيت هه جيگايه كه به رهو پيري ده پوين و يوتوپياش دهبيت به پرژهه هه ميشه ي مروف، به هه ولى هه تاهه تاي مروف بو پيا ده كرنى خه ون. يوتوپيا ي بلوخى به تهنيا بوني خه يالى لينايه، به لكو بوني واقعيشي لينيت، يان وهك خوي ده ليت يوتوپياهه كه نه بسترهكت نيه و يوتوپياهه كه كونه ريت، به لام يوتوپياهه كه نيه بگاته دوا سنووري خوي... بگاته جيگايه كه جيهان و هوشيارى تييدا به سه ر «نه وهى هيشتا نه بووه» و «نه وهى هيشتا پتي هوشيا ي نين» دابخريت. بوون لاي بلوخ «هيشتا نه بوون» ه... ليره وهه سيستمى داخراو يان سيستمى نه به دي، سيستمىك بتوانيت پيگريه كه په ها له گورانى ناوخويى بڪات بوونى نيه... به پتي بلوخ هه ميشه شتيكى دي هه به كه دهبيت گوپاديربين تا دهنگى شه پوله كاني بيستين كه له پاشه پرژهه وه ديت، هه ميشه دهنگيكي نوئ هه به كه ميلوديهه كاني له دور وهه ده بيستريت. مروف بوونه وه ريكه نيه تهنيا له سه ر پره نسپه كاني دوينى بخه ويت، به لكو بوونه وه ريكه له سه ر خه ونى سبه يني ده خه ويت. سيستم ناتوانيت به ربه ست بيت له ريگاي نه وهى هيشتا ليره نيه و نه وهى هيشتا نه سه لمينراوه، ناتوانيت پيگريه يت له وهى هوشياريمان «سه ره تا وهك نيدر اكيكي شار دراوه، وهك ناماده گيهه كه بچوك و هه ست پينه كراو، وهك هه ستردن به نادياريك كه ته واو پوون نه بوته وه» هه ست به ته زوى گوپان بڪات. بلوخ بو نه م به سه ته له ريگاي په خنه كرن له «لوك» و هه سه ته نه زمونگار كه به وه، له ريگاي گه پانه وه بو «لايننتز» و ده ركردن به پولي نيدر اكي نه يتي له ناو مروفدا به پووي هه رجوره په يوه نديه كه ميكانيكي له نيوان هه ست و جيهاندا ده وه ستيته وه.

تاريكيه كه له ناوه پاستى جيهاندايه، شه ويك له ناوه پاستى بووندايه،

بەلەيهكى پەش لەسەر هوشياريمانە كە لەوێوه دەنگى دىكە دىت، سلاقو ژيژىك لەمەردا ئەمە بە شەبەق، بە درز ناو دەنىت، بەو جىگايەى سىستم تىيدا بە ناتەواويى خۆى دەگات. ديارە نزيكيهكى زۆر و دوورپههكى فەلسەفى قووليش لە نىوان بلۆخ و ژيژىكدا هەيه كە لىرهەدا باسناكرىت. بەلام بە بهواى من چەمكى «سويكت وەك شەبەق» لای ژيژىك «كە هەلبەت لە جەوهەردا تىژىكى لاكانيه»، هەروەها سەيرکردنى نەست وەك بەتالبيەك، وەك تاريكيهك كە ناكۆكى ناكۆتای ناو بوون دەردەخاتەوه... هەردووكيان نزيكايەتبههكى قووليان لەگەڵ تىگەيشتنى بلۆخدا بۆ تاريكى ناو نىستا و تاريكى ناو بوون و تاريكى ناو هوشيارى هەيه. كە پىكرا نوقسانى و سنوورى سىستمان بىردەخەنەوه.

لىرهەدا جارێكى تر دەگەرێمەوه بۆ لای جاك دىريدا، بۆ لای ديموكراسيههه ناكۆتاكەى ئەو كە لەسەرەوه ئامازەم بە پەرەگرافىكى بچوكى كتيبى «سياسەتى هاوپىتى» دا. پاستە دىريدا و بلۆخ لەگەلىك پووههه گەلىك ناكۆكن، باوهپى بلۆخ بە يۆتۆپيا لەگەڵ ئەو پۆهه «پۆست - يۆتۆپيهى» ناو پۆستمۆدىرنەدا تەبانايەتەوه، بەلام مێژوو وەك شتىك كە هەميشە «شتىكى دى تيا بەپۆهيه» شتىك كە هيشتا نەبووه و دەشتى هەبىت، تەواو لەگەڵ ديموكراسيههه كراوهكەى دىريدا دا تەبايه، لەم خالەدا من دىريدا وەك پادىكاليزەكەرى تىزەكەى بلۆخ دەبينم. دىريدا ئەم تىزە تا ئەودىو پەهەندە يۆتۆپيهههكانى دەبات.

گەر فيكرى بلۆخ لەسەر چەمكى ئەگەر «Das Mögliche»

پاوهستابىت، ئەوا خەيالى سىاسى لای جاك دىريدا لەسەر گەيشتن بە «ئەگەر - مستحيل» ياخود «نانهگەر - اللاممكن» «Das Un-Mögliche» پاوهستاوه. دىريدا لە سنوورى ئەو ئەگەرەدا ناوهستىت كە واقع و مێژوو و هوشيارى پيشكەشكەشيدەكەن، بۆيه دىريدا يەكلىك

لە رادىكالترىن فەيلەسوفەكانى پۇستۇمۇدېرنەيە... ئەو پېئاسەيەي كە
سىياسەت ۋەك ھونەرى مەكەن ۋەسەفەكات، لاي دېرىدا گۇرانتىكى رادىكال
بە خۇيە ۋە دەبىئىيەت ۋە دەبىيەت بە ھونەرى نامومكىن. دېرىدا گەپۇكىكى
گەرە ۋە تېكىدەرە كە تەنيا بۇ گەيشتن بە ئەگەرەكانى بەردەمان نىش
ناكات، بەلكو بۇ گەيشتن بە ئەگەرەكان، بەو ئاسۇيانەي كە ھىشتا
دەرنەكەوتوون ئىشەدەكات. لە چاوپېكەوتنىكى سالى ۱۹۹۸ دا لەگەل
«تۆماس ئاساھەر» دا دەلىت «مەن تەماحە لە يۇتۇپيا نىيە، مەن داۋاي
مۇستەھىل دەكەم». لەگەل ئەم جىاۋازىيە بە پوكەش گەرەيەشدا، لە
قۇلايىدا ۋادەرنەكەۋىت كە بلۇخ ۋە دېرىدا زۇر لەيەك دۇوربىن. بەپاي ئەو
مۇرۇف نەبىت لە سەنۇرى ئەگەرەكانى بەردەمىدا بۇستىت، بەلكو دەبىيەت
پۇو لە دۇورترىكات. بەپۇاي ئەو گەر مۇرۇف تەنيا خۇي لەگەل ئەگەردا
بۇنجىيەت، ماناي خۇي لەگەل پېشېبىنىكراۋ ۋە پۇرۇگرامكراۋ ۋە پېشۇەخت
بىنراۋدا دەگۇنجىيەت. «شىتفان مۇبىوس، دىتەر فېتزل. ۱۵».

مۇرۇف گەر ۋەد بۇوانىت نىكىيەكى گەرە لە نىۋان چەمكى نائەگەرى
دېرىدا ۋە چەمكى ئەگەرى بلۇخىدا دەبىيەت. ھەردۇ چەمكەش پىن
لەسەر ۋاقىيەتەي خۇيان دادەگەرن، «ئەگەر» لاي بلۇخ بۇيىنەرى
پۇستىسى يۇتۇپىيە، لاي دېرىداش «نائەگەر» بۇيىنەرى كىردارە،
پۇستىسى يۇتۇپى لاي بلۇخ ۋە كىردار لاي دېرىدا لە مانادا زۇر لەيەكەۋە
نەيكن. دېرىدا نائەگەر يان مۇستەھىل ۋەك خەيالىكى نەكەردە ناخاتە
بەردەمى مېزۇو ۋە سىياسەتەۋە، بەلكو بە پېچەۋانەۋە «ۋەك فېگەرى
ۋاقىع خۇي» ۋەسەفەكات. بەپۇاي ئەو مۇستەھىلىش ۋەك ۋاقىع
ۋەھايە، نەيكن، پەق، خۇسەپېنە، شتىكىشە پەيۋەندى بەم ساتەۋە ھەيە،
ھەرۋەھا پۇزۇيەكىش نىيە دۇابخرىت، بەلكو لە پۇجى ئەم ساتەۋە
دەجۇلىت، نىستا ۋە ئالىرە دۇوشمىتى. «ھەمان سەرچاۋەي پېشۇو. ۱۵».

جگە لەۋە چەمكى دىمۇكراسىيەتەي ناكۇتا لاي دېرىدا نىكىيەكى گەرەي

لەگەڵ چەمكى «ئەوێ هېشتا نەبوو»ى بلۆخیدا هەيە . ديموكراسىيەت لای دێرىدا هەميشە لە وەدايە كە دیت، نەوێك لەویدا بێت كە هەيە . ديموكراسىيەت فۆرمىكى داخراو نىيە، كۆتايىيەكى نىيە، ئەمە لەدەولەتى سۆسپاليسىتى و دىنى جيايدەكاتەو، واتە فۆرمىكە لەدەسەلات كە هەميشە دەرگرت شتىكى دى بۆ زيادبكرت، هەميشە بەسەر داهااتوودا دەرگرتەو . لێرەو لای دێرىدا چەمكى «ئەوێ كە دیت» نزيكيەكى گەورەي هەيە لەوێ كە «هېشتا نەبوو»ى بلۆخى ... لای دێرىداش هەميشە شتىكى ناتەواو هەيە كە هەرگيز تەواو نابێت، لای بلۆخيش هەميشە شتىك هەيە كە هېشتا نەبوو و دەشت هەبێت .

چۆن هالۆوى : سىستم ئيمە دروستيدەكەين

لە بەشى پيشوودا ئەو پوانگەيەم پيشكەشكرد كە لە پنگايەو دەتوانين سىستم و جيهان پيكر وەك يەكەيەكى ناتەواو ببينين، يەكەيەك بونىدانانى ناكۆتايە و دروستكردنى ناگاتە دوا ئاست و هەميشە شتىك دەمىنيتەو كە تەواويەكەين . بەلام لەگەڵ ئەو زەمىنە تيوريە گەورەيشدا كە فيكرى گۆپان لە مێژووى مۆفایەتیدا هەيەتى، لەگەڵ ئەوێ بەدرێژايى مێژوو لە ئەرستوو فەيلەسوفان لەسەر تەفسىرى گۆپان و ياساكانى جولە و ميكانيزمەكانى بەرەو پيشچوون كاردەكەن، لەگەڵ ئەوێشدا گۆپانى رادىكال، هەلەتەنى ناگەرى دێرىدايى، هەلەتەنى يۆتۆپىايى بلۆخى لە هەندىك ئاستدا تەنيا تيورى و نەكردە و ناواقىيەى دەرەكەون . زۆرجار واديارە، وەك ئەوێ جيهان هەميشە خۆى دووبارەبكاتەو، وەك ئەوێ لە بەردەم گەرانەوێ ئەبەدى هەمان شتدا بين، وەك ئەوێ سىستم ئەبەدى و بازەنى و ناتپەر بێت .

دىيارە سىستىم ئاۋىكى فرە مانايە، بۇ نمونە كە پۇستىمۇدىرنەكان باس لە ھەمپەنگى دەكەن، يان دەمىك باس لە پەرشىبونەۋە و نەبونى سەنتەر لە ئاۋ سىستىمدا دەكەن، ۋەك ژىژىك دەلىت، بۋارىكى گرنكى ۋەك ئابۋورى تەۋاۋ لە سىياسەت دەتەكۈنن و خالىدەكەنەۋە. بۇ نمونە قسەى بەردەۋامى پۇستىمۇدىرنەكان لەسەر تىپەپاندنى سىستىم، لە ئاستى ئابۋورىدا بە قسەيەكى پۈۈن سەبارەت بە تىپەپاندنى سەرمایەدارى لە ئاۋ سىستىمدا گرۈندارىتەۋە ... دىيارە مەسەلەكە ئەۋە نىيە كە پۇستىمۇدىرنەكان دژى سەرمایەدارى نەبن، بەپىچەۋانەۋە بە بىرۋاى من پەخنى پۇستىمۇدىرنە لە تەۋاۋى كۈلتۈۋورى خۇشاۋا، لە جوغزە مېتافىزىكىيەكانى، لە ستەمە ژىرەۋانگىكانى، ھەروەھا ھەلۋىستى سىياسى و ئەخلاقى بىرىارە گەرەكانى ۋەك فۇكۇ و دىرىدا و لىۋتارد نىشانەى ئەۋە ناتەبايىە قۈۋلەى نىۋان پۇستىمۇدىرنە و پۇچى كۈنتۈرۈلكەرى سەرمایەدارىيە ... بەلام كىشەكە ئەۋەيە لە دۋاى ھەرەسى فېكىرى و ئەخلاقى ئايدۇلۇژيا شۇپشگىپەرەكانى سەدەى بىست، بە گشتى دۇزىنەۋەى پىگا بۇ دەرچۈۈن لەسەرمایەدارى يان پىگارىۋۈۈن لەۋ سىستىمە ئابۋورى و سىياسىيەى دۈنيا جەۋدەكات، نەكرە و نادىار دەرەكەۋىت. پۇچىيەتى پۇستىمۇدىرنە بەۋ دۇايەتییە قۈۋلەيەۋە بۇ كۈنتۈرۈل ۋەك يەك لىكردن و نەھىشتى دەسەلاتى گەرە، تا ئەندازەيەكى زۇر لەگەل پۇچى كۈنتۈرۈلكارى سەرمایەدارى و گىيانى ۋەك يەك لىكردن و پۇچى ئىمپراتۈرخۋاز و پەلھاۋىژى سەرمایەدارىدا ناگونجىت، گەرچى سلاققۇ ژىژىك پىپۋايە پۇستىمۇدىرنە لەگەل ئەۋە ئاسۋيانەدا تەبايە كەسەرمایەدارى پىشكەشىدەكات و بەرھەمى پىپىدانى سىستىمەكەيە و پىداگرۈننى لەسەر جىۋاۋازى مەرجى بلۋىۋونەۋەى خىراى جىھانگىرىيە، بەلام ئەۋە پەخنىيە ھىچ لەۋە ناگۈرپىت كە پۇستىمۇدىرنە سەرشارە بەۋ پەگەزانەى كە نىش پىكرىدنىان و پاكىشانىان تا دۋاسنۋورى راستەقىنەى خۋيان، چەكىكى فېكىرى و ئەخلاقى و سىياسى گەرەمان دژ بە سەرمایەدارى و ھەموو

سیستمیکی داخراوی تر پتیده به خشیت. نه مه جگه له وهی که په خنهی فیهله سوفانی پۆستمۆدیرنه له سیستم له ئاستی فلهسفی و سیاسی و ئەخلاقیدا په خنهی کی قوولتر و دووربینتر و رادیکالتر و نیکده رتره له په خنه کۆنه کان، به تایبەت له مارکسییه تی تهقلیدی. به لام په خنه کی ژیریگ له وه دا دروسته که باس له به ناسیاسیکردنی کایه ی ئابووریدا ده کات له پۆستمۆدیرنه دا. دیاره کۆمه لیک فیهله سوف له مارکسیسته نوکان، هه ولده دن نه و چه قه ستنه ی سه رمایه داری به ته کنیکی نوئ تپه پتن. سه ر نه جراگیشترینان لای من «جۆن هالۆوهی» به .

بلۆخ و دیریدا هه ربووکیان له سه ر چاوه پوانکردنی داهاتوو، «ئه وهی هیشتا نییه لای بلۆخ» و «ئه وهی که دیت لای دیریدا» نیشده کهن، له سه ر ئه وهی که داهاتوو هه موو ئه گه ره کانی تیدایه، له وانه ئه گه ری هاتنه دی یۆتۆپیا و ئه گه ری وه دیه ی تانی موسه حیلش. به لام جۆن هالۆوهی به ئاراسته ی کی تر بیرده کاته وه، هالۆوهی بیر له وه ده کاته وه پابوربوو بوه سستین. دیاره هالۆوهی له کتیه گرنگه کهیدا «جیهان بگۆرین، بینه وهی ده سه لات بگرینه ده ست» تیوریکی نوئ له سه ر ده سه لات و دوو چه شنی جیاوازی ده سه لات پێشکه شده کات، دیدیکی نوئ بۆ چه مکی چین که جیاوازه له چه مکی مارکسی پێشکه شده کات، لای هالۆوهی هه موو «نارازییه کان» چینیک به رامبه ر سیستم پیکده هینن. لیره دا نامه ویت ته واوی بۆچوونه کانی هالۆوهی حیکایه تبکه م، که تا ئه ندازه یه کی زۆر پشت به ئه زموونی زاپاتیسته مه کسیکیه کان ده به سستیت و وانه و حیکمه ت له وان وه رده گریت. به لام ده گه ریمه وه سه ر وتاریکی به ناویانگی هالۆوهی که له ئۆفمبه ری ۲۰۰۳ دا له مۆزه خانه ی هونه ری هاوچه رخ له لشبۆنه پێشکه شیکردوه، به ناو نیشانی «ئیدی پاوه ستن، چیدی له وه زیاتر سه رمایه داری بخولقینن» «بپوانه ته واوی وتاره که ی جۆن هالۆوهی، له گوڤاری گروندریس ژماره ۱۱ ی سالی ۲۰۰۴». هالۆوهی لیره دا به به راوردیکی نیتوان پۆمانه به ناویانگه که ی «ماری

شىللى «فرانكنشتاين» لەگەل كورتە چىرۈككى بۇرخىسدا بە ئاۋىشنى «وېرانە بازەنەيەكان» دەست پىدەكات، كەھەلەت ئوۋىش لە كورتە چىرۈكە زۆر ئاۋدارەكانى بۇرخىسە كە بەدەگمەن خويەنەرىكى بۇرخىس ھەيە نەيخويەندىتەۋە . لاي ماري شىللى دكتور فرانكنشتاين، پۇج لەبەرىك دروستدەكات كە دۋاي دروستبۈۋى، بوۋىكى سەربەخۇ ۋەدەگىرت و چىتر لە ژىر دەسەلاتى خاۋەن و دروستكەرەكەيدا نامىتتەۋە و دەچىتە دەرەۋەي تواناي كۈنترۈلى نەۋ . ھەلەت زۆرجار كەپىتالىزم بە پۇجەبەرەكەي فرانكنشتاين دەشۈبەيتىرت، بە شتىك لە دەست خاۋەنەكەي دەرجۈۋە و بوۋىكى سەربەخۇي ۋەرگىتۈۋە و چىتر لە كۈنترۈلدا نەماۋە . فرانكنشتاين سەمبولە بۇ دەرجۈۋى سەرمایەدارى لە كۈنترۈل، بەرەلابوۋى ۋەك دپندەيەكى گەۋرە كە ھىچ شتىك كۈنترۈلى ناكات . ئەم ۋىنەيە، واتە ۋىنەي دپندەيەك كە ناگىرىتەۋە، ھىزىك كە مۇف خۇي دروستىكرۈۋە و چىتر بۇي نابەستىتەۋە و بەسەر ئىسك و پروسكى داھىنەرەكەيدا دەپوات، ۋىنەي سىستىمىك كە چىتر ژيان و بەردەۋامى لەدەستى ئىمەدا نەماۋە و سەربەخۇ لە ئىمە دەژى و دەسەلاتى مۇفەكان بەسەرىدا بچوك و ناچىز و ھىچە، ۋادەردەخات ۋەك ئەۋەي تواناي مۇف بەسەر سىستىمدا كۋتايىبەتەيت و چىتر سىستىم لەۋە كەۋتەيت بەۋىتەۋە ژىر پكىفى ئادەمىزادەكان و ئىرادەيانەۋە .

ھالقۇۋى لەبەرامبەر ئەمەدا چىرۈككى دىكەي بۇرخىس دەھىنەيتەۋە، كە چىرۈكى «وېرانە بازەنەيەكان» نە، لەم چىرۈكەدا حكايتى دروستكرىنى مۇفنىك بۇ يەككى دى دەگىرپىرتەۋە، بەلام ۋەك فرانكنشتاين لە لابوردا نا، بەلكو لە خەيالىدا . مۇفنىك موۋ بە موۋ و خانە بە خانە كەسىكى تر دروستدەكات، مەخلۇقە خولقپىتراۋەكەي خەيالىش كەسىكە ھەلدەستىت و دەپوات و دەجولىت، ھەموو سىفەتەكانى مۇفى ئاسايى ھەيە، بەلام بە پىچەۋانەي بوۋەنەۋەرەكەي دكتور فرانكنشتاينەۋە بوۋن و مانەۋەي ھەمىشە

گرێدراوی توانای خەيالى ئەو کەسەيە کە دروستیکردووە، واتە لەو ساتەدا کە کەسى خولقيتەری لەو دەکەوێت خەيالبکات، ئەم مەخلوقەش لەو دەکەوێت بژی. بەپرۆای ھالقووی سەرمايەداری یاخود سیستم بە گشتی لەم مەخلوقەى ناو چیرۆکەکەى بۆرخیس دەچیت ئەو کە لە مەخلوقەکەى ناو چیرۆکەکەى ماری شیلی. بەپرۆای ئەو سەرمايەدارییەت درپندەيەکى دەستکرد نییە بەربوویت، بەلکو درپندەيەکە کە بەردەوامى و ژيانى بەو دەو بەستراوە کە ئێمە چەند دروستیدەکەین و دووبارە دروستیدەکەینەو. ھەر کاتیک ئێمە لەو بەگەوین چیتەر سەرمايەداری دروست بەکەینەو و بەرھەمیھێنین ئەوکات سەرمايەداری لەو دەکەوێت بەردەوام بیت. ھالقووی دەلێت «سەرمايەداری ئەمۆ لەبەرئەو نازی کە دووسەد ساڵ یان سەد ساڵ لەمەوبەر دروستکراوە. بەلکو لەبەرئەوێ ئەمۆ دروستیدەکەن، ئەگەر بەيانی لەو بەگەوین دروستیکەینەو، چیتەر نازی». بە واتایەکی تر ھالقووی دەگەرێتەو بۆ بۆچوونەکەى مارکس کە سیستم وەک پەيوەندى «Verhältnis» سەیردەکات «بۆیکلمان، ۱۵۹». کە گروتمان سیستم پەيوەندییە، واتە وەک مەخلوقەکەى بۆرخیس، ژيان و بوونی گرێدراوی کاری ئێمە، ھەر وەخت ئێمە لەو کەوتین دروستیکەینەو، ئیتەر لەو دەکەوێت بژی. ھالقووی بەم تیزەيەى سیستم وەک بەرھەمی سوپیکت دەبینیت، وەک دەرەنجامى ئیش و خەيالى سوپیکت. سیستمى ئەمۆى دۇنيا بەردەوامى خۆى لە بالادەستى ئۆپیکتەو بەسەر سوپیکتدا وەرگرتووە، لە ھەر سیستمیکدا نەگۆران و بەردەوامى زāl بوو، واتە سوپیکت بوو بە ژێر فشارى ئۆپیکتەو، مانای مۆف بوو بە ژێر مەرجەکانى بارودۆخەو و بالادەستى خۆى بەسەر سیستمدا نەماو. لای مارکس مۆف خۆى خولقيتەری کالایە، بەلām کالā لە ناو پەيوەندییەکانى بەرھەمیھێناندا دەکەوێتە دەرەوێ دەسەلاتى ئێمە، بەمە لە نێوان مۆف و بەرھەمی کارەکیدانامۆبوونیکی قوول دروستدەبیت، بەلām مارکس داوادمەکات، مۆف ھەرگیز ئەوێ لە

يادىدە چىت كە كاللا بەرھەمى كارى ئىمەيە، ئىمە دروستىدەكەين، نەۋەك خۇي خۇي دروستىبات، لىرەۋە دەسەلاتى كاللا بەسەر مۇڭدا، ياخود مردنى سوبىكت لە بەردەم بەرھەمى كارى خۇيدا، لەسەر تىنەگەيشتن و بىرچۈنەۋە و ھوشيارى نادرست خولقاۋە . ھالۋەي دەلىت ئەۋ بابەتەي كە خۇي كىرۋە بە سالار بەسەر مۇڭۋە، ژيان و مانەۋەي بەدەست مۇڭ خۇيەتەي، ئوبىكت شتىك نىيە لەدەرەۋەي تواناي سوبىكت . ھەلسەھەي ھالۋەي ھەلسەھەيەكى سوبىكتىقە، زۆر لەسەر ئىرادەي مۇڭ ئىشەدەكەت، جىاۋازى لەگەل ماركسىزى تەقلىددا ئەۋەيە كە شان دانادەتە سەر ئەۋ گىرمانە و تىزانەي كە پىيان وايە سىستەم دەرەنجامى ناكۆكىيە ناۋەككىيەكانى ناۋخۇي و ۋەك ھۇي گەيشتنى ئەۋم ناكۆكىيە بە ناستىكى دىارىكرەي گەشە دەگۇپىت، گەر ئىمە سىستەم نەگۇپىن ھىچ مەرجىكى ئوبىكتىف ناتوانىت بەشۋەيەكى مىكانىكى سىستەم بگۇپىت . لە ماركسىزى تەقلىددا پۇلى سوبىكت سەنترال نىيە، واتە مۇڭ تەنبا ئەۋ ھەرمانە جىبەجىدەكەت كە ھەلومەرجى دەرەكى و جىھانى بابەتەي پىشكەشىدەكەت، واتە سوبىكت ۋەلامى ئەۋ ئامازانە دەداتەۋە كە لە ناۋجەرگەي ئوبىكتەۋە دىن، بەلام ھالۋەي جۇرىك لە ماركسىزىمان پىشكەشەكەت تىيدا كارى مۇڭ نەۋەك ياسا ھەتمىيەكان ھۇكارى سەرەكى گۇپانن . گەرپانەۋە بۇ سوبىكتى كارا، نەۋەك بۇ ياساكانى گەشە لە ناۋ دونىاي ئوبىكتدا ئەۋە تىزەي سەرەكى ھالۋەيە .

ھالۋەي دەلىت «ھەموو دىاردە كۆمەلەيتىيەكان لىرەن، چونكە ئىمە دروستمانكردون، چۇن مۇڭ ئوتۇمبىلى دروستكردۋە، پارە و دەۋلەتەيشى ھەروا دروستكردۋە . بەلام گەر لەۋە زىياتر مۇپىن دەلىتىن: ھەموو دىاردە كۆمەلەيتىيەكان، بۇيە لىرەن چونكە ئىمە دروستمانكردون و بەردەوام دروستياندەكەينەۋە . ئوتۇمبىل بۇيە لىرەيە چونكە ئىمە بەردەوام دروستمانكردۋە و بەكارىدەھىتىن، دەۋلەت لىرەيە لەبەرئەۋەي

ئىمە بەردەوام دروستمانکردو و دروستمانکردۆتەو، چونکە ململان بۆ
فەرمانە توندوتیژەکانى داو و قۆرمەكەيمان قەبوڵکردو... ئەم دیاردانە
وەك مەخلوقەكەى فرانكشتاین نین، بەلكو وەك مۆفەكەى بۆرخیسەن كە
پیاو و خەوندارەكە بەرەمیدەهینیت، بوونیان چركە لە دواى چركە بە
ئیمەو بەستراو» «هالۆو ۸».

پۆلى سیستەم لە بەردەوامییەكەیدایە، لێرەو یە هالۆو دەگەریتەو
سەر تیزىكى گرنكى والتەر بەنیامین و پوانینیكى دى سەبارەت بە سروشتى
قوناغى كۆمۆنیزم پێشكەشدەكات كە جیاوازه لە تیگەیشتنى ماركسیزمى
كلاسیكى و تەقلیدى و دەلێت «كۆمۆنیزم بالاترین پلەى گەشەى میژوو یى
نییە، بەلكو پەلاماردانە بۆ سەر بەردەوامیى لە میژوودا» «هالۆو ۸»
«۸». واتە گەشە نییە بۆ پێشەو، بەلكو پێگرتنە لە میژوولەو
خۆى دووبارەبكاتەو. پەلاماردان یاخود كردنەو ی زۆركارى و تەقاندنەو
میژوولە تیزە گرنەكانى والتەر بەنیامینیشە. والتەر بەنیامین لە وتارە
گرنەكەیدا بە ناوینیشانى «دەربارەى چەمكى میژوو» باس لە پاككردنەو
میژوولە ھەر بیرۆكە یەكی گەشە و پەرەسەندن دەكات، بەنیامین بە یەكێك
لە نەیارانى ھیسۆتۆریزم دادەنرێت، بەپێچەوانەى بلۆخەو لای بەنیامین
زیندووكردنەو ی خەونەكانى پابوردوو، چالاككردن و سازاندنیان لە ھەنوكدە،
بەشێكى گرنكى تیپوانینی سیاسییە. لای ئەو داھاتوو، ھێنانەدى ئەگەرە
نادیارەكانى ناو میژوو نییە، بەلكو چالاككردنەو و ھەستانەو ی خەون و
ئاواتە كۆژاوەكانى پابوردوو، بەلام لە ناو كۆمەلێك پەيوەندى و ناوكۆی
نویدا. مەبەستى بەنیامین لە تەقاندنەو ی میژوو، چالاككردنەو ی توانا
خنكاوەكانى ناو میژوو، زیندووكردنەو ی دەنگە دۆپاوەكان و تەواوكردنى
ئاواتە تەواونەكراوەكانە، دەرھێنانەو ی مانا كۆنەكان و زیندووكردنەو یانە
لە ھەنوكدە، لەمەدا بەنیامین دەگەریتەو بۆ شێو تێپوانینی پۆسپێر و
شێو ی مامەلەكردنى لەگەڵ میژوودا، كاتێك شوێشى فەرەنسە بە درێژكراو

و ته واکار و زیندو ڪرڻه و هی پڙهی ٿو ملان تی به ده زانی که له نیوان
نه رستو ڪرا ته کان و ڪو مار یخا وهه کانی پڙمدا پویداهه . ٿم گه پانه وهیه جیاوازه
له گه پانه وهه همیشه ییه که ی نیتشه، به پیچه وانه وهه گه پانه وهیه که ده بیٺ
ٿیمه پیتهه ستن، و ٿیمه میڙو وهه رگیرین و له سیاقی تازه دا ته واییکه ین،
لیزه وهیه به نیامین له بری ٿو هی باس له گه شهی دیاله کتیکي بکات، باس
له خالیکی زور گرنه که به «وهستانی دیاله کتیکي» ناویده بات.
لای به نیامین به بی وهستانیکی دیاله کتیکي ناگزیت کولتووری دڙپاوه کان
له مردن پزگاریکه ین. گهر په وره وهی میڙو له سوپاندنه وهه نه وهه ستنین و
کولتووری پابوردو و که له پوری دڙپاوه کان و شکستخواردوه کان نه هیئینه وهه
یاد، ٿو پزگار ڪرڻه نه ڪرده یه .

هالو وهی دیوی ٿو دیوی گه مه که ی به نیامین ده گزیت، گهر به نیامین
له خه یالی زیندو ڪرڻه وهی که له پوری دڙپاوه کان دیه، بو ٿو هی له ناستی
یاده وهریدا شه پ له گه ٿ دوڙمنانی چینایه تیدا بکات و پاییکه ینیت که
دڙپاوه کانی ٿیستا کولتووری دڙپاوه کانی دوینن ده پارین و ده یگپرنه وهه
و ده یکه نه وهه به به شیک له مڙ. ٿو هالو وهی باس له زیندو ڪرڻه وهی
کولتووری دڙپاوه کان ناکات له به رامبر سیستمدا، به پیچه وانه وهه، داوی
وهستانی سیستمه که ده کات، له پڙگای «مانگرتنیکی جیهانییه وهه»،
یا خود «گوپینی په یوه نندییه کانی هیزل له ناو سیستمدا»، ٿو پیوایه که
شوپش به یه کجار ناگزیت، به لکو به جوریکي پڙانه و به رده وام و له پڙگای
گه وره بوینی هرچی زیاتری هاواره کانه وهه. پاده ستنده بیٺ، به جوریک دواچار
مروغه کان پیکرا یه که هیزی ده سته جهه می دروستبکن که تیدا پوئی
سوبیکتی نازاد به رابه ر سیستم کارابیته وهه «هالو وهی ۲۰۰۲ . ۱۰ - ۲۰» .
له پاستیدا تیزه که ی هالو وهی پتر له تیزه یه کی ٿینشایی ده چیت، کاتیک
داواده کات مروغه کان پیکرا به یه که وهه بریاربدن له ژیر سایه ی که پیتالدا
کارنه کن، چیت پزگیرین له وهی ٿیشکرنیان بیته کاری ناو سیستم .

هالۆوهی ده‌گه‌پێته‌وه سه‌ر خاڵێک و جیاکارییه‌ک که نزیکه له تیزه‌که‌ی بلۆخه‌وه، لای ئه‌و «جیاکاری... له نێوان ئه‌وه‌ی کراوه و ئه‌وه‌ی نه‌کراوه ، چۆن کراوه و چۆن نه‌کراوه» «هالۆوی ۲۰۰۲ . ۱۱۲» ده‌توانی‌ت زه‌مینه‌ی سه‌ره‌تایی ئه‌و کۆبوونه‌وه گه‌وره‌یه‌ بێت، که له پێگایه‌وه «ئیمه‌-Wir» یه‌کی گشتی دروستده‌بێت که پێویسته‌ بۆ شکاندنی پێتمی به‌رده‌وامی سیستم. لای هالۆوه‌ی دروشمی «یا باستا Ya Basta» «ئیدی به‌سه»-ی زاپاتیسته‌کان، سه‌ره‌تای کۆبوونه‌وه‌ی ئه‌و ده‌نگانه‌یه که ده‌شیت له‌دواجاردا به‌جۆرێک گه‌وره‌بێت، سیستم له‌ په‌یوه‌ندییه‌کانی ناوه‌به‌یدا پابگرێت و بیه‌شکینێت. هالۆوه‌ی په‌ویه‌کی تا ئه‌ندازه‌یه‌ک ئه‌تتۆلۆژی نه‌وه‌ک سیاسی به‌م هاواره ده‌به‌خشیت و ده‌نوسیت «چۆن بزانی‌ن که دروشمی یا باستا «ئیدی به‌سه» هه‌یه و به‌شده‌کات؟ به‌وه‌دا ده‌زانی‌ن چونکه به‌شیکه له ئیمه، له‌وانه‌یه چه‌پتێرابێت، یان له‌ قۆرمیکێ نا‌کۆکدا ده‌ریکه‌وێت، به‌لام هه‌میشه له‌ ناوماندا‌یه و له‌به‌رده‌ستماندا‌یه ... ئیمه ئه‌مه‌مان له‌ رێگای ئه‌زمونه‌وه وه‌رنه‌گرتوه، به‌لکو «ئهم په‌ه‌نده» به‌شیکێ دانه‌برای ژیا‌نه له‌ کۆمه‌لگا سه‌تمکاره‌کاندا» «بۆیکلمان. ۱۶۱». دیاره ئهم تێگه‌یشتنه‌ی هالۆوه‌ی بێ په‌خه‌کردن تێنا‌په‌رێت، گه‌وره‌ترین په‌خه‌یه‌ک په‌ویه‌په‌وی ئهم تیزه‌ ئه‌نتی که‌پیتالیستییه‌ی هالۆوه‌ی ده‌بێته‌وه، ئه‌وه‌یه که له‌ پێگای ئه‌و ستراتیژه‌ گشتی و جیهانییه‌وه ته‌واوی جیاوازییه گه‌وره‌کان و هه‌مه‌په‌نگی بزاونی ئه‌نتی گلوبالی و ئه‌نتی ده‌سه‌لات ده‌کوژیت و پێکرا هه‌موو ئه‌و جیاوازیانه له‌ ناو یه‌ک ئیمه‌ی سه‌رتاسه‌ریدا کۆده‌کاته‌وه. «ئوفه‌ باک ۱۷۳» .

ئه‌وه‌ی له‌ تیزه‌که‌ی هالۆوه‌یدا گرنگه گه‌پانه‌وه‌یه بۆ ئه‌و پاستیه‌یه له‌ بیرکراوه که «ژیانی سیستم» به‌ده‌ست ئیمه‌یه . سیستم ناتوانی‌ت له‌ده‌ره‌وه‌ی دانپیانانی ئیمه بوونی هه‌بێت، ئیمه سیستم دروستده‌که‌ین، ئه‌وه ئه‌و پاستیه‌یه که نابێت له‌ بیریکه‌ین. به‌لام ئه‌وه‌ی لێره‌دا ترسناکه و دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌کی کوشنده‌ی سیفه‌ته ته‌قلیدییه‌کانی فیکری چه‌په‌

ئەو سادەکردنەوئەتە بۆ چەمكى بەرگىرى، بۆ تېرپوانىنى لەمروڤ وەك بوونەوئەرىك كە بە هوشيارى ھەموو شتىك تىدەپەپتەيت. ژيانى سىستەم بەدەست ئىمەيە، بەلام تىپەپاندنى سىستەم لە پىگاي هوشيارى سىياسى مۇجەرەدەوئە نەشیاو و نەكرەيە. مروڤ لە ناو توپىكى ئالۆزىدايە لەوئە تەنبا لە پىگاي گووتنى «يا باستا» ھەو لە گەمارۆكە بىتەدەرى. مروڤ لە ناو توپىكى پەمزى ئالۆزىدايە كە وادەكات داپراندنى سوپىكت لە سىستەم و لەدايكبوونەوئە بەجۆرىكى نوئى كارىكى ئاسان نەبىت، جگە لەوئە تىپەپاندنى دەسەلات بەو سادەيەى ھالۆوئە باسیدەكات نامومكىنە، ئىمە لە نیتشەوئە دەزانين كە دەرچوون لە توپى دەسەلات ئاسان نىيە، فۆكۆش دواتر پەھەندىكى دىكە بەو تىزە نیتشەوييە دەبەخشىت كانىك دەسەلات وەك شتىك وئىنادەكات كە لە ھەموو پنتىكەوئە ھەلدەقولىت و بەردەوامىش خۆى دروستدەكاتەوئە. بۆيە پەتكرنەوئە سىستەم لە پىگاي گووتنى «نا» يەكى دەستەجەمعیەوئە مانای مردنى سىستەم ناگەپتەيت، ئەوئە بىيانى ھەستين و كەسمان نەچىنە سەر كار، وەستاندنى مۆزوو نىيە، بەلكو دووبارەكرنەوئە مۆزوو، سىستەم لەسەر مىكانىزمىكى ئایدۆلۆژى و پراكسىسىكى شەپانگىزانەى ئەوتۆ ھەلچنراو كە دروستكردنى ئىمەيەكى دەستەجەمعی يەك پەنگ بەرابەرى كارى نەكرەيە، چونكە لەجەوئەردا مروڤەكان بەسەر گروپ و شوناسى وەھا جىاوازدا لەتەتبوون، يەكخستىيان پروسەيەكى گەلىك ئالۆزىرى دەوئە لەوئە ھالۆوئە دەيخاتە بەردەممان. مروڤ بەو ستراتىژەى ھالۆوئە پىشپىنارىدەكات دەشىت سىستەم لاوازيكات و درزەكانى گەورەبكات، بەلام ئەستەمە بگاتە ئاستى تىكشكاندنى سىستەم لە ھەموو ئاستەكان و لە ھەموو جىھاندا... لىرەدا بە پىوئىستى دەزانم كە بگوازەوئە بۆ ئاستىكى قولتەر و بالاترى كىشەكە لە فىكرى ھاوچەرخدا، بەو چەشنەى لە نىوان فۆكۆ و سلافۆ زىرىكدا دەبىينين.

له نيوان فوكو و سلافو ژيژيكاډا: كيشه سوبيكت

ئايا دهكرت سيستم تيپهريئين؟

فوكو جياواز له زور له فويله سوفاني دي له جيگايه كي ديكه وه
سه يري دهسلاټ و سيستمى كرد. تيگه يشتنى فوكو وادهكات تيگشكاندنې
سيستم يان ده رچوون له قهله مړه وي دهسلاټ زور سخت بيت. نه و
پتيوايه فهد پولى پيچه وانه دهسلاټ نييه، بهلكو دهسلاټ فهد
دروسته دكات، واشده بينيت كه جيگايه كه له كومه لگادا نييه له دهسلاټ
خالى بيت، دهسلاټ هه تا بچوكترين خانه ش ده پريت و ده بيت به شيكي
ناوه كي په يوه ندييه كانى نيو هه موو سيستميك. به ديدى نه و، دهسلاټ
له فهد وه ده رناچيت و به سر فهد يكي ديكه دا بكه ویت، واته وهك
گولله يه كه نييه له سه رچاويه كه ده رچيت و به ر نيشانه يه كه بكه ویت،
دهسلاټ پتر وهك توپيك وايه كه كومه ليك ياريوان له گه ل يه كدا يارى
پيده كهن، له يه كي وده گرن و ده يده نه وه به يه ك، توپيكي گه وده ي
په يوه ندى دروسته دكات كه نه و توپه سروشتى فهد زاي كومه لايه تي
دياريد هكات، بير كرنه وه و په فتار و په يوه ندى سوبيكت به خوشييه وه
دهستني شانده كات. له لاي فوكو فهد ته نيا ناكه ویت به ر په حمه تي
دهسلاټ بهلكو دهسلاټ يش ده داته وه، واته هه موو كه سيك به پيى
جيگاي خوى و به جوريك له جوره كان پراكتيكي دهسلاټ يش دهكات،

دەسلەت تەنیا پراكتىزە كىردى ھىز نىيە، بەلكو دروستكەرى گوتارەكانە و سنوور و شىۋەى بىر كىردەنەش دىارىدەكات، بە مانايەكى تر «خودى فەرد دەرەكەوتەيەكى سەرەتايى دەسلەتە». «ئانھۆرن، بىتتىنگەر، شىتتەر. ل ۸۱». فەرد پۆلى پېچەوانەى دەسلەت نىيە، بەلكو بەرھەم و كالايەتى.

بە پېچەوانەى تىگەيشتنى ماركسىيەۋە دەسلەت لاي فۆكۆ شىتتىك نىيە لە ژىرخانى ئابوورى و ئەو ھىزانەۋە بىتتەدەرى كە ژىرخانى ئابوورى كۆنترۆلدەكەن، بەلكو ھىزىكى سەرتاسەرىيە كە بە كۆنترۆلكىردى لە پىنتىكدا، بە كۆپىنى پوخسارى لە جىگايەكدا شىتتىكى ئەوتۆ لە تۆپە گەرە و بەرفراوان و گىشتىيەكەى ناگۆرپىرەت. دەسلەت لاي فۆكۆ تەنیا دەسلەتە گەرەكان و سىستىمى ئىشكرىدى دەۋلەت ناگۆرپتەۋە، بەلكو ژمارەيەك پىنتى بېشومارى مايكرو دەسلەت دەگۆرپتەۋە. واتە دەسلەت لە يەك جىگاۋە پامپىل ناكرىت و بەتەنھا لە يەك شوپىن و يەك كەسەۋە پراكتىك ناكرىت، بەلكو ژمارەيەكى زۆر بىكەرى جىاۋاز لە توپىكى كراۋەى پەيوەندى و كارلىكدا دەسلەت دروستدەكەن. فۆكۆ بۆ پوونكرىدەۋەى ئەم تىزەيە پەنادەباتە بەر لىكداۋەى شىۋازىكى كۆنى پراكتىك كىردى دەسلەت لە سەردەمى پادشايتىدا لە فەرەنسا كە بە تەكنىكى «نامەى سەرمۆر *Lettres de cachet*» ناسراۋە، كە جۆرە نامەيەك بوۋە پادشاكان بۆ گرتىن و زىندانىكرىن و دوورخستەۋەى ھەندىكى كەس بەكارىانھىتاۋە، بىتتەۋەى بگەپتەۋە بۆ پروسە ياسايى و دادۋەرىيە ئاساييەكان. ئەم جۆرە نامەيە بەگىشتى دەرەنجامى داۋايەك بوۋە كە لە خىزانەكانەۋە بۆ دەرپارى پادشا بەرزەكرايەۋە و داۋاي لىدەكرا ئەندامىكى خىزان بگىرپت يان دووربىرپتەۋە، زۆرىيە كاتىش كىشەكان كىشەى مىرات و پىتەكەوتن و بەھەدەردانى سامانى بنەمالە بوۋە. ئەو كەسەى كە داۋاي نامەى سەرمۆرى دەكرىد دەبايە چىرۆكىكى درىژ لە سەر داۋاكە و

هۆكاسى بنوسىت و بهوردى نهپىيهكانى ناو ژيانى خىزان ئاشكرابكات و سه رېچىيه گه وره كانى كه سى تاوانبار به شىوانزىكى ئىنشايى كارىگه ر داپرژىت تا كار له پادشا بكات و بۆ گرتن و ده سته سه ركردى كه سى مه به ست بيجولئىت، بئنه وهى پتويستى به دادگا و پرۆسه يه كى دوورودرژى هاتوچۆى به رده مى دادوه و پاريزه ر هه بىت. ئه م نامه يه به پوكه ش ده سه لاتى په ها و بېچه ند و چوونى پادشا ده رده خات، به لام له راستيدا گه ر ته ماشابه كىن، ده سه لاتى پادشا لىره دا به شىكه له توپىكى گه وره و ئالۆز له «په يوه ندى ده سه لات»، واته ده سه لاتىكه به بى كارىگه رى ده روه، به بى بوونى له ناو توپىكى تايبه تى په يوه ندىدا ده رناكه وىت، كه سه رها له ده سه لاتى ناو خىزان وه ده ست پىده كات و به و ده سه لات ده واييدىت كه پۆليس و ژاندارمه كان بۆ گرتن هه يانه. تا له دواييدا ده گه ينه خالىك كه نامه ي سه رمۆر وه كۆمه لىك كلئشه ي لىدىت كه ده كه وىته ده ست به پتوه به ره كانى پۆليس و زۆربه ي جار به ر له ده رچوونى په زامه ندى پادشاهانه، ژانده رمه رى پارس و به پتوه به ره كانى ژانده رمه رى بۆ مه به ستى تايبه تى كارىان پىكرده و سه دان خه لكىان له باستيل توندكرده. ئه و ده سه لاته ي كه ئه م نامه يه هه لگرىتى، ده سه لاتى يه ك پنت و يه ك كه س و يه ك گووتار نيه، به لكو پستىك كارلىكى ئالۆز و تىكه لاره كه پىكه وه كاركردن و پىكه وه كارلىكردى كۆمه لىك پنتى جياواز خولقاندوويانه، به تالبوونه وهى حوكمى نامه كه ش هه ر به هه مان سىستى كارلىكرندا رابوردوه، واته ده بابه پادشا خۆى حوكمىكى پىچه وانه ده ربكات، ياخود لىبوردينىكى گشتى بدات، يان كه سانى خاوه ن داوا دووباره به نامه يه ك تكا له پادشابه كن كه كه سه نزىكه كه يان ئازادبكات و لىببورىت. «مازىت، ۹۴ تا ۱۰۳». دياره ئه م نامه يه به جورىكى ئاشكرا ده ريده خات كه ده سه لات له په يوه ندى كۆمه لىك ده سه لات دروستده بىت، له زنجيره ندى، دانپانان، پىكه وه كاركردن،

جياكردنه وه و لادان دهخولقيت، له سهره وه نايەت به ره و خواره وه، به لكو له خواريشه وه به ره و هره مې دسه لات سهرده كه ويټ. واته دسه لات له زور لاه ديت و گرچنپيېك دروستده كات و له كۆي په يوه ندييه كاني خۆي سيستمېك دروستده كات، كه هه نديك په گهز كۆده كاته وه و هه نديكي ديكه يان ده كاته ده ري. دياره لاي فوكو دسه لاتى مۆديرن مه كريازانه تر كاردده كات، گهر دسه لاتى كۆن خۆده رخهر و دهره كي بوو بېت، واته له پښاي خۆنمايشكردن و زه بري دهره كييه وه خۆي دهرخستبېت، نه وا دسه لاتى مۆديرن ناوه كي و ناراسته وخۆيه و كه متر خۆي دهرده خات، پتر كۆنترۆلده كات نه وه ك سزابدات، واته خولقيته رتره له وهى مرؤف پيشنوه خت وينايدده كات. نه م پاستييه جڭايه كي جه وه ري له سيستمى بيركردنه وهى فوكودا هيه كه واده كات تيپه پاندنى سيستم يان دسه لات كارى نه كرده بېت. مرؤف لاي فوكو شتيكي ده سكرده، پېناسه ي ئيمه بۆ مرؤف ياخود بۆ سوبيكت پېناسه يه كه گرېدراوى په يوه ندى نيوان دسه لات و مه عريفه يه و له ويوه سه رچاوهى گرتووه، چه مكي مرؤف و سوبيكت دوو چه مكي ميژووين و نه به دى نين، واته سيستمى كي گوتار هيه كه له ناو زانسته مرؤفاه تيبه كانه وه سه ري دهره يناوه و هاتۆته ده ري، نه و تيگه يشتنى ئيمه بۆ مرؤف و خودى داپشتنى سوبيكت و په يوه ندى سوبيكت به خوشبويه دياريدده كات. به مانايه ك له ماناكان واته سوبيكت بوونى نيبه، سوبيكت پښكهايتيكي دياريكراوى گوتار و سيستمى كي تايبه تى به ره مه ينانى حقيقه ت دروستيدده كات و ده يگورپېت و شوين و شيوازي پيدبه خشيت. له م پوانگه يه وه سوبيكت شتيك نيبه ليترده ا ناماده بېت، سوبيكت شتيكه «ده بېته سوبيكت» و «فورميكه» له ناوكوييه كي تايبه تيدا پوخسارى خۆي په يداده كات. بۆنه وهى مرؤفيك خۆي وه ك خاوه ن «خود - سوبيكت» بزانيت، ده چيته وه سه ر كۆمه ليك نۆرم و سيستمى پېوانه و پېوه ري حقيقه ت كه له دهره وهى خۆي

دروستىبون . مەركۇف بۇئەۋەى خۇى ۋەك مەركۇف بېيىنىت، ئەو تۇرمانە بەكاردەھىتىت كە خۇى دروستى نەكردون، بەلكو لە دەرهۋەى خۇى بۇى ديارىكراون، ھەر بۇيە سوبىكت خالى كۆبوونەۋە و بەريەككەۋتنى گەلىك خال و پنتە «مارتشوكات. ٨٧ - ٨٨». لىرەدا فۇكۇ پەخنە لە كولتورى خۇرئاۋا دەگىرىت كە لە پوۋبەرىكى گەۋرەدا تەنبا پوۋە نىگەتيفەككى دەسەلات دەناسىت، ئەمەش دەگىرىتەۋە بۇ ئەو كولتورىە كانتىيە كە لەسەر جىاكارى نىۋان دوو چەمكى گىرىگ دروستىبوۋە، «پىپىدان» و «قەدەغەكەرىن»، «بۇت ھەيە» و «بۇت نىيە». «فۇكۇ. ٢٢٦». بەلام فۇكۇ دەسەلات تەنبا بە ھىزىكى داپلۇسىتەر نازانىت، بەلكو ۋەك ھىزىكى بەرھەمەپىن و خولقىتەرىش سەپرىدەكات، خولقاندنى سوبىكت لەلەين دەسەلاتەۋە تەنبا پوۋبەكى نىگەتيفى نىيە، بەلكو پوۋبەكى بەرھەمەپىن و خولقىتەرىشى ھەيە .

كىشەى ئەم تىپوانىنەى فۇكۇ ئەۋەيە كە تىپىدا دەسەلات سەرتاپاگىرە، لاي فۇكۇ پوۋبەپوۋبوونەۋەى دەسەلات، يان بەرگىرى لە دۇى دەسەلات، لەدواجاردا دەپىتەۋە بەبەشىك لەدەسەلات. لەۋكاتەدا كە نىمە پوۋبەپوۋى دەسەلات دەبىنەۋە، دەسەلات بەرھەمدەھىتىنەۋە . ھەموو بەرگىرىك لە بەرامبەر دەسەلاتدا پراكتىككردنەۋەى دەسەلاتە، ھەموو دۇگەرايىەكى دەسەلات دەكەۋىتەۋە ناۋ باۋەشى دەسەلات. لىرەۋە دۇايەتى دەسەلات دەربازىبون نىيە لە دەسەلات، بەلكو گۆپىنى پەيوەندىيەكانى دەسەلاتە . بەلام بەۋ پىيە سوبىكت خۇى بەرھەمى دەسەلاتە و ناتوانىت لە تۇپى دەسەلاتىش بچىتەدەرەۋە، كەۋاتە نىمە ھەمىشە لە بازنىيەكى ئەبەدى و داخراۋا دەسەلەپىنەۋە كە دەربازى تىدا نىيە، ھەمىشە لە ھەمان تۇپ و ھەمان ھاۋكىشەداين و شتىك نىيە ناۋى دەرجوونى تەۋاۋەتى بىت لە سىستەم . لەگەل ئەم پەخنە جەۋھەرىيەدا لە تىزەكانى فۇكۇ، كە «سلاڤو ژىرىك» ىش قەبوۋلىدەكات، نابىت ئەۋە بشارىنەۋە كە

فەلسەفەى فۆكۆ بە گشتى، فەلسەفەىەكى پاسىفىست نىيە، گەرچى فۆكۆ باوەرى بەوێە كە سوبىكت بەرەمى دەسەلاتە، بەلام وەك فێرناندۆ سوارىز مویلەر دەلێت فەلسەفەى فۆكۆ بەگشتى سەرقالى «ئازادکردنى فەردە لە دەست زنجیرەكانى ستراكتور، كە لە ئاستى زانست و دەسەلات و تۆرمەكاندا گەشەیانكردووە» «فێرناندۆ سوارىز مویلەر. ۱۷۵». ئەمە جگە لەوێ گەپانەو بە ئێتىكى گرىگى دەربارەى پرۆسەى خۆسازاندنى سوبىكت و خۆخولقاندنى كە جیاوازه لە ئێتىكى مەسىحى و مۆدىرنە شوێنىكى گرىگى لە پڕۆژەى فۆكۆدا هەبە. بەلام لەگەڵ ئەم پەڕەندانەشدا، لەگەڵ هەولێ فۆكۆشدا بۆ داڕشتنى ئێتىكى تايبەتى خودخولقىن، وەها دەردەكەوێت وەك ئەوێ دەرچوونى سوبىكت لە دەسەلات یان سیستەم گەشتبێت بەر دەرگایەكى داخراو. ژێرىك لە كۆتیبە زۆر بەناوبانگەكەیدا «مەكرى سوبىكت» هەولێ تێپەڕاندنى ئەم كێشە بەدات. ژێرىك پێیوابە كە پاستە بەرگرى و دزایەتى دەسەلات، بەشیكى گرىگى خودى دەسەلاتە، یان پنتە ناوەكى و میوانە ئاەزیز و نیشته جێ نەتێبەكەى ناو جەرگەى دەسەلاتە، هیچ دەسەلاتىكیش نىيە بێبەرگرى و بەرگریش بەشێكە لە پێكەاتى دەسەلات، بەلام ژێرىك لەناو ئەم بازەنەدا ئەگەرى تێكشكاندنى سیستەم ناكاتەدەرەو، ئەوێ بەرگرى جۆرىكە لە دەسەلات مانای ئەو نىيە كە ناتوانێت لە ناوەو سیستەم هەلتەكۆتێت و ئاراستەى نوێى تێدا بكاتەو، ئەمە پەگەزە گرىگ و زیادکردنە دىالەكتىكیەكەى ژێرىكە بۆ فۆكۆ. ژێرىك ئەو داناخات كە «بەرگرى» دەتوانێت پالێكى دىالەكتىكى بە سیستەمەو بنیت بۆ گۆپان. بەبەرپاوى ئەو ئەوێ پێویستە فرەییە لە بەرگرى و دزایەتى سیستەمدا، سیستەم كاتێك هەرەسەدەهێنێت كە پرۆسەىەك لە پێكەاتە «ئەنتاگۆنىست — ناكۆك»ەكەى ناوەویدا بخڕیتەكار، كە دواجار بەرەو شكستى ببات. «ژێرىك. ۲۵۰». ژێرىك دیدى وەهاى كە دەسەلات چەندە بەهێزبێت،

ناتوانیت بێت بەو هیزهى هه‌موو په‌گه‌زه‌كان و جیاوازییه‌كان كۆبكاتوه . هه‌میشه درزێكى هه‌میشه‌ی و تێرنه‌بوونیكى نه‌به‌دى و تاریکیه‌كى ناوه‌كى ده‌میتێته‌وه كه سیستم پرده‌كات له نادانیی، هه‌میشه جیگایه‌ك هه‌یه تێیدا سیستم به‌ر ناوه‌كه‌یه‌كى ناوه‌كى و ره‌ق ده‌كه‌وێت، به‌ر سنووره‌كانى خۆى ده‌كه‌وێت و ناتوانیت تێپه‌پننیت . لای ژێرێك به‌رگرى نه‌و تاریکیه ناوه‌كى و سنووره نه‌به‌رداوه‌ی ناو ده‌سه‌لات خۆیه‌تى . نه‌و فه‌یله‌سوفى بێنێنى په‌گه‌زه دره‌كانه له قوولایى هه‌ر دیاره‌یه‌كدا، لێره‌وه كاتیك ده‌لێن ده‌سه‌لات نه‌نتاگۆنسته و له‌ جه‌وه‌یه‌دا نه‌گه‌رى درایه‌تى خۆى هه‌لگرتووه، له‌هه‌مانكاتدا ئا‌ما‌ژه به‌وه ده‌كه‌ین كه ده‌سه‌لات هه‌رگیز ناتوانیت ده‌رگا له‌سه‌ر درایه‌تى دا‌بخ‌ات، ناتوانیت هه‌موو شته‌كان كۆنترۆلبكات، ناتوانیت میژوو كۆتایی پێهێننیت . ژێرێك نه‌م تێزه‌یه له هه‌گل و لاكانه‌وه وه‌رده‌گریت، له هه‌گل نه‌فیکردنى به‌رده‌وام و له لاكان نه‌و تێزه‌یه‌ی وه‌رده‌گریت كه ده‌لێت «گه‌شتن به‌ كه‌مال كاری نه‌كرده‌یه» . ئیدی له‌سه‌ر پۆشنایى نه‌و دوو پنته‌دا لای ژێرێك به‌رگرى ته‌نیا ده‌سه‌لات نییه، به‌لكو سنوور و نه‌فیه ناوه‌کیه‌كه‌ی ناو ده‌سه‌لاته، نه‌و شوێنه‌یه كه تێیدا ده‌سه‌لات له كاری ده‌ركه‌وتن و خۆنمایشكردندا نوشوستی ده‌میتێت، نه‌وه‌ی نه‌م نه‌فیه ناوه‌کیه‌ دروستیده‌كات هه‌ر هه‌مان نه‌و دۆخه نییه كه پێشتر هه‌بووه . بۆیه گه‌رچى سوپیكت خۆى به‌ره‌مى ده‌سه‌لاته، به‌لام ده‌ره‌نجام هه‌میشه وه‌ك هۆكار نییه، سوپیكت پووبه‌ریكى پاسیف و په‌كه‌وته نییه كه له كارلیكیدا له‌گه‌ل ده‌سه‌لات و له كاتى به‌ره‌مه‌ینانیدا بۆ ده‌سه‌لات هه‌ر هه‌مان دۆخ به‌ره‌مه‌ینیتیه‌وه كه پێش كاریگه‌رییه‌كه ئا‌ما‌ده‌بووه، لای ژێرێك نه‌و به‌رگریه ناوه‌کیه‌ی له خودی ده‌سه‌لاتدا خه‌وتووه، ده‌كریت بچێته جیگایه‌كى بال‌تر و ته‌واوى سیستمه‌كه هه‌لبه‌ته‌كێنیت، واته له ئاستى نه‌نتۆلۆژیدا ده‌كریت ده‌ره‌نجام ئاستىكى بال‌تر له هۆكار وه‌رگرت «ژێرێك . ٢٥١» . لای ژێرێك له‌و

«زیریک. ۲۰۰۵. ۱۵»

تەمىز يۆنىلىش

درزی تیّده کات و له ناوه وه رایده ته کینیت.

سیستم هه‌میشه له‌سه‌ر ناکۆکی به‌نده، به‌ بوونی ره‌گه‌زێکی نه‌ینی و

ناوھەكيدا دەناسریتتەو ەكە لەسەرەتاو ە بە «رۆحییەتی گۆپان» ناوئەبرد. پۆحییەتی گۆپان ئەو پەگەزە تێكدەرەبە كە ناھێلێت سیستەم بگاتە كەمالی خوێ، ئەم پۆحییەتە لە میژووی فەلسەفەدا ھەرجارەیی لە ژێر ناوئیشانیكدا دەگەپتتەو ە و دەردەكەوێت، لای ھێگڵ لە وێنەی «نەفی – تارانەدن» دا دەردەكەوێتتەو ە، لای ماركس لە شیوەی «پرۆلیتاریا» دا دەبێنرێت، لای بلۆخ ناوی «ئەوێ ھێشتا نەبوو» یە، لای دێریدا ناوی «نەگەر - مستحیل» یە، لای والتەر بنیامین ناوی «وەستاندنی دیالەكتیكی» یە، لای جۆن ھالۆوێ ناوی «دووبارەنەكردنەو ەیی سیستەم» یە، لای لاكان ناوی «بابەتی ئەلف» یە كە بۆی دەگەپتێن و ناوی گەینی، لای فۆكۆ ناوی «بابەخدا بەخود» یە، لای ژێرێكیش گەپانەو ەیی بەردەوام و بیرخستەو ەیی بەردەوامی ھەموو ئامار ە و نیشانە و تێكچوون و ناتەبابیەكانی ناو سیستەم و پێداگرتنێكی گەورەبە لەسەر جەوھەری ئەنتاگۆنیستی ھەموو سیستەمێك. بەلام بە كۆ ئەم دیاردانە چەمكەلێكمان دەدەنە دەست كە گرنگن بۆئەو ەیی تێگەین، كە دەكرێت بە چەمكەلێكی زۆری لە بابەت «خەون، نەگەر، یۆتۆپیا، دووبارەنەكردنەو ە، بەرگری» دژ بە وێنەبەكی ئەبەدی بۆ سیستەم و شتەكانی بوەستینەو ە. تێپەراندنی سیستەم لە یەك كاتدا نامومكینە كە بیر لە تێپەراندنی نەكەینەو ە، كە ئەو چەكانەیی ھەمانە نەیانخەینە گەر، ئەو موستەحیلانەیی دەوریانداوین لە خەونیان ھەلنەستێنن، كە سووبێك ەك یەكەبەكی گۆپا و خۆدروستكەر نەبێنن، كە نەمانەو یت لە پڕۆسەیی بە ئۆبێكتیوونی سووبێك دەرچین. پۆحییەتی سیستەم كاتێك لە سنوورەكانی خوێ تێدەگات كە ئێمە لە ڕینگای ئیرادەیی خۆمانەو ە، بیربەپێنینەو ە. رۆحییەتی گۆپان ئامادەگییەكی شاردارو ە و ئەنتۆلۆژی و ناوھەكییە، چ لە ناو سووبێك و چ لە ناو ئۆبێكتدا، چ لە ناو تاك و چ لە ناو كۆمەلدا، ئەو ەیی گرنگە ئەو ئامادەگییە نەینیی و ناوھەكییە

نەچە پېئىرئىت، ئەو تارىكىيە ناوھكىيە دەريخىئىت و دەريخىئىتەوھ . ئەوھى گۆپان دەكوژئىت، جياكردنەوھى گۆپانە لەسەرچاوە نادىيار و تارىكەكانى لە ناو خود و مېژوودا... سىستم لەسەر كۆكردنەوھى ھەموو پارچەكان دەژى، لەسەر دروستكردنى لەشىكى خەياللى دەژى كە دروستنابىت. ھەركاتىك دەستبەردارى ئەو خەيالەش بوو لەوھ دەكەوئىت سىستم بىت، ھەركاتىكەش تەسلىمى ئەوھ بوو كە خەيالەكەى مەحالى، ئەويكاتىش دووبارە لەوھ دەكەوئىت سىستم بىت. لىرەوھ خودى سىستمىش لەسەر مەحالىك بونىادنراوھ... ئىشى ئىمەش ئەوھى ھەمىشە ئەو مەحالى وەياد بھىننەوھ .

سەرچاوهكان

Jacques Derrida. Politik der Freundschaft. Suhrkamp. Frankfurt/ M. 2001.

Rolf Jucker (Herausgeber). Zeitgenössische Utopie entwürfe in Literatur und Gesellschaft. Zur Kontroverse seit den achtziger Jahren. Editions Rodopi B.V. 1997

Ernst Bloch: Das Prinzip Hoffnung. Gesamtausgabe Bd. 2 .Frankfurt/M. 1969.

Inge Münz-Koenen. Konstruktion des Nirgendwo. Akademie Verlag. 1997

Manfred Klein. Heimat' als Manifestation des noch-nicht bei Ernst Bloch. Grin Verlag.2008.

Jiyoung Shin, Chi- yǒng Sin. Der bewußte Utopismus im Mann ohne Eigenschaften von Robert Musil .Königshausen & Neumann .Würzburg . 2008

John Holloway. Die Welt verändern ,ohne die Macht zu übernehmen. Westfälisches Dampfboot. Münster. 2002

Uwe Backes. Gefährdungen der Freiheit. Extremistische Ideologien im Vergleich. Vandenhoeck & Ruprecht.

Göttingen .2006

Janine Böckelmann . Politik der Gemeinschaft: Zur Konstitution des Politischen in der Gegenwart. Transcript. Bielefeld .2008

Roland Anhorn , Frank Bettinger, Johannes Stehr (Hrsg.) Foucaults Machtanalytik und soziale Arbeit. Vs Verlag .Wiesbaden. 2007

Stephan Moebius, Dietmar Wetzel (Hersg.) Absolute Jacques Derrida. Freiburg. OrangePress.2005

Michael Maset .Diskurs, Macht und Geschichte, Foucaults Analysetechniken und die historische Forschung. Campus.2003

Jürgen Martschukat. Geschichte schreiben mit Foucault.Campus.2002

Michel Foucault. Die Maschen der Macht. In: Schriften. Vierter Band. Frankfurt/M. Suhrkamp. 2005

Fernando Suárez Mülle. Skepsis und Geschichte. Das Werk Michel Foucaults im Lichte des absoluten Idealismus. Königshausen & Neumann. Würzburg 2004

Slavoj Zizek. Die Tücke des Subjekts .Suhrkamp. Frankfurt/Main.2001

Slavoj Zizek. Die Politische Suspension des Ethischen. Suhrkamp. Frankfurt/Main.2005

سىۋى سىھەم

دەربارەى گووتار و جياوازى

«خوڭندەۋەيەك بە كۆمەكى ئەرنستۆ لاكلو و شانتال موڭ»

نوكتەيەكى كۆن ھەيە دەلەت «كەسىكى برسى لە ئورنىكدا دەپت .
ئەو سى سىۋى پىيە، سىۋى يەكەم لەتدەكات و دەپنىت كرمىيە،
سىۋى دووھەم لەتدەكات و دەپنىت كرمىيە، بۇ سىۋى سىھەم گلۇپەكە
دەكوڭنىتەۋە و ئورەكە تەۋا تارىكدەكات و دەستدەكات بە خواردنى» .
پەنگە ئەم نوكتەيە ئامازەيەكى گرنگى تىداپىت بۇ تەۋاۋى دۇخى
مروڭ و تراڭيدىكەي لەسەر زەۋى، بە بېۋاى من دۇخى ئەم مروڭ تەنيا
ئامازە نىيە بۇ كەسىكى تەنيا لە ئورنىكدا، بەلكو ئامازەيە بۇ دۇخى
وجوديانەي مروڭ لەسەر زەۋى . ئەي ئەۋە مروڭ نىيە كە جار دواى جار
فۇرم و شىۋازى كۆمەلەيەتى جياۋاز تاقىدەكاتەۋە، ئەي ھەر ئەۋ نىيە
بەدرىڭايى مىڭوۋ لە بەردەم ئەزمونكردىنى مۇدىلى نادىاردايە، ئاخۇ ژيانى
فەردى و كۆمەلەيەتى ئىمە پى نىيە لەۋ سىۋى سىھەمە كە چراكانى
بۇ خامۇشەدەكەين بۇئەۋەي بىخۇين؟ . پىسيارەكەي من لىرەدا ئەۋەيە:
ئاخۇ دەكرىت ئەم نوكتەيە بەجۇرىك بخوڭنىنەۋە، دەروازەيەكمان بداتى،
نەۋەك بۇ تىگەيشتنى بارودۇخى ئەۋ كەسەي لە ئورەكەدا سىۋەكان
دەخوات، بەلكو بۇ خوڭندەۋەي ئەۋ ھەلومەرجە گشتىيەي ئابلۇقەي

هموو پریاریک له کایه ی کۆمه لایه تیدا ده دات؟. سیوی سیهم نوینهری ساته پریاریکی سه خته، گه یشتنی دوو نه گهری سه ره کی و دوو هه لبراردنی گه وره یه به بونبه سستیکی ته واوه تی، واته هه ره سی دوالیزمیکی گه وره و سه ره لدان ی نه گهریکی دیکه یه که هیشتا به وردی نازانین چیه، واته ماهیه ته میژوویه که ی به ته واوه تی تاقی نه بوته وه، به لام به بیبوونی نه و سیوه ش نه سته مه بتوانین هه نگاوێک بپۆینه پیتشین. نه وانیه که پیتشوخت به سه ر میژوودا بازده دن و قسه له سه ر ماهیه تی سیوه که، یاخود نه گهر میژوویه که ده که ن، هه چ نین جگه له کۆمه لێک فالچی. نه وه ی راسته وخۆ شوناسیکی ناماده ده به خشیته سیوه که، ناویکی به سه ردا ده بریت، شوناسی دیموکراسی، یان فریاده ره س یان فاشی پیوه ده لکینیت، هه چ شتی که له و راستیه نازانیت که گرنگی سیوه که له وه دا نییه که چیه، به لکو له وه دایه که هیشتا نازانین چیه. واته نوینهری «دوخیکی پر نه گهر»، نوینهری دوخیکه ناشکرا نییه چی لی سوز ده بیت. بۆیه گرنگه هه ر له سه ره تاوه بلیم هه موو ناوانانیکی سیوی سیهم «یاخود نه گهری سیهم» ده بیت ناوانانیکی نایدۆلۆژی، گهر بیت و نه وه په چاونه کات شوینی نه گهری سیهم و مانای نه م نه گهر له ته واوی سیستمی گوتاردا چیه. به وه شدا هه موو ناوانانیکی له جه وه ردا ناوانانیکی نایدۆلۆزییه، هه ولی گه وره ی نه م وتاره پاراستنی سیوی سیهم له هه ر ناوانانیکی، واته گهر به زمانیکی ژیریکی و لاکانی قسه بکه م، نیاز له م سه یرکردنه مامه له کردنی نه گهری سیهم وه که ده لاقیه که که پرنابیته وه، وه که درزیکی هه میشیه ی، وه که ده رکه وته یه که له ده رکه وته کانی «پریال»... واته وه که سیویک هه تا دوا ی خواردنیشی هه میشه ناماده یه و سه وزده بیته وه و خۆی دووباره ده کاته وه.

نه و که سه ی که له نوکته که دا سیوی سیهم ده خوات، ده یتوانی ماهیه تیکی پیتشوخت و ده لاله تیکی کۆنکریت بدات به سیوه که، واته

ده‌یتوانی نه‌یخوات، یاخود ده‌یتوانی بیخوات بیته‌وه‌ی گلۆبه‌که بکورتیته‌وه و پوناکیه‌که خاموشبکات. واته ده‌یتوانی به‌درو دلتیایه‌ک ببه‌خشیتته خوئی و بلتت ته‌م سیوه، سیوه ساغ و دروست و بیخه‌وشه‌که‌یه، یاخود سیوه‌که به‌ته‌واوی له‌گه‌مه‌که دوربخاته‌وه و وه‌ک ژه‌هرتکی دی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا بکات و فریبدات و به‌وه پازیبیت کتسه‌که‌ی له‌گه‌ل سیوی یه‌که‌م و سیوی دووه‌مدا چاره‌سهریکات. به‌لام نه‌وه‌ی پوناکیه‌که خاموشده‌کات و سیوه‌که ده‌خوات، ده‌لاله‌تیکتی نیجگار گرنگی هه‌یه ... ده‌لاله‌تی تیکه‌لبوون به‌تافیکردنه‌وه‌یه‌کی گرنگ و پتویست و بزافساز، نه‌زموونی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل نادیاردا، نه‌زموونیک پیشوه‌خت ماهیه‌ته‌که‌ی دیاری نه‌کراوه، خواردنی سیوه‌که نامازه‌یه‌کی ره‌مزیه‌ بو گرانه‌وه به‌سهر نادیاردا، نامازه‌یه‌ بو نه‌وه‌ ده‌لاقه‌ قووله‌ی که پتویسته هه‌بیت بوئه‌وه‌ی بتوانین له‌هه‌ر سیستمیک ده‌رچین. له‌ناستی میژوویدا باوه‌په‌یتان به‌ماهیه‌تی په‌ها و پۆشن هه‌میشه ترسناک ده‌که‌ویتته‌وه. نه‌وه‌یزانه‌ی شوناسی پوونیان هه‌یه، ترسناکن، یاخود هه‌موو نه‌وانه‌ی باوه‌پیان وایه‌ که به‌پوونی شوناسی هیژیک ده‌بینن، ترسناکن. چونکه له‌ناستی میژوویدا شوناس هه‌میشه ده‌مامکه ... هه‌میشه په‌رده‌ی شتیکتی دیکه‌یه ... نه‌وه‌ک له‌به‌رنه‌وه‌ی، نه‌وه‌ی له‌«دیار» و «بینراو» دا ده‌رده‌که‌وێت شتیکتی دییه جیاوازه‌ له‌وه‌ی که له‌«نادیار» دا هه‌یه، به‌لکو له‌به‌رنه‌وه‌ی هه‌ر هیژیک شوناسیکتی زۆره‌ملن و خۆسه‌پێن ببه‌خشیتته خوئی، شوناسیکتی زۆره‌ملن و خۆسه‌پێنیش ده‌به‌خشیتته نه‌وانی تر. هیچ هیژیک نییه ماهیه‌تیکتی هه‌میشه‌یی هه‌بیت، به‌دریژی میژوو و له‌هه‌موو ناست و سات و په‌وته‌کاندا هه‌مان ئاکار و به‌ها و مۆرالی هه‌بیت. له‌سیاقه‌ جیاوازه‌کاندا هیژه‌ جیاوازه‌کان، مانای جیاوازیان لای ئیمه‌ هه‌یه. لێره‌وه گرنگی سیوی سیههم «یان نه‌گه‌ری سیههم» له‌وه‌دایه‌ که به‌جۆریک له‌جۆره‌کان ده‌مانباته‌وه بو ساتی پیش ناوان ... بو جیگایه‌ک شوناسی هیژه‌کان به‌

روونی دیارنن، بۆ ساتنیک سیوه که تییدا ده که ویتته وه پئیش پۆلینی سیو بۆ چاک و بۆ کرمن. گرنگی سیوی سیههه له وه دایه که شوناسی نییه، واته نه وهی له سیوه که دا گرنگه نه وه نییه که نازانین چیه، به لکو نه بوونی شوناسه. سیوه که ئاماژه به بۆ سیو بهر له باش و خراپ، بۆنه و خاله سپیتییهی که ده که ویتته دهر وهی هه موو پئناسه به که وه، نه و خالهی که گرنگه بۆ ده سترکدنه وه به هه ر پروسه به کی نویی پئناسه کردن.

له ناو میژوودا ده بیته هه میسه هیزیک هه بیته که به دروستی تیینه گهین، واته نه توانین به دروستی ماهیه تی ده ستنیشانبکهین، واته نوینهری دیوه تاریکه که ی میژوو بیته، نوینهری نه و نه گه ر و شیمانیه تاریک و نادیارانه بیته که له پۆحی چرکه ساته که وه هه لده قولیت، به لام نابیت به هه لده بچین و نه و هیزه وه ک هیزیکی کۆمه لایه تی یان سیاسی بهرجهسته و ده ستنیشانکراو ببینین، به لکو نه و هیزه هیزه هه میسه یی نه گه ره نادیاره کانه که له پشت هه موو چرکه و هه موو ویستگه به کی میژوویییه وه ئاماده یه. له راستیدا هیزه کۆمه لایه تییه کانه ده توانن نیش به م نادیاره بکه ن، به لام هیه هیزیک ناتوانیت داگیربکات و پرپبکاته وه، چونکه وه ک چالیکه هه ر کات پرکرایه وه، له هه نگاوی داهاتوودا دووباره دروستده بیته وه. دیاره له په وتی هه لباردنمی میژوویدا ئیمه سه روکارمان له گه ل هیزگه لیکدا نییه که هه موو پیکرا هوشیاری تایبه تی و پڕۆژه ی پوونی بۆ میژوو هه بیته، به لکو سه روکارمان له گه ل چه ند هیزیکدایه که هه ندیکیان نه گه ری میژوویی خویان تاقیکردۆته وه و نه وانی دی نه یان کردوه، هه ندیکیان بالاده ستی خویان به سه ر سیستمدا تاقیکردۆته وه و برپیکری زۆر له توانا ناوه کییه کانی خویان نیشانداده و نه وانی دی هیشتا له تاریکیدان، به لام نه و هیزانه ی له تاریکیدان هینده ی ئاماژه بۆ نه و نه گه ره نادیار و نه زموننه کراوه ی ناو میژوو ده که ن، ماهیه تی نه و نه گه ره دیاری ناکه ن. سیوی سیههه هه رچیه که بیته

ناماژیه بۆ ئەگەریکی هەمیشەیی و کراوێه . بەبپوای من هەموو ئەوانەیی
 کە بوار بۆ ئەو پەگەزە نادیارە ناهێلنەوه، بە پێناسەی پیشووهخت و
 ناوانانی پیشووهخت دەیکوژن، پەنگیکی ئایدۆلۆژی پیشووهختی بەسەردا
 دەپێژن، ئەوانەن کە پێیانوایە زانیینیکی هەمەلایەنە و فرەگیر و گشتیان
 دەرەق بە مێژوو هەیە . فاشییت تەنیا دەسەلاتی مۆتلەق نییە، بەلکو
 زانیینی مۆتلەقیشە، فاشییت تەنیا کۆنتڕۆڵکردنی مۆتلەق نییە، بەلکو
 بانگەشەیی تێگەیشتنی پەها و بینینی پەها و ناوانانی پەهاشە .

بۆ کەسە سیۆخۆرەکە چراکە خامۆشەدەکات، بۆ بەرەو دەرەوهی
 پوناکیمان دەبات، بۆ تاریکی گرنگە بۆنەوهی بتوانین سیۆهەکە بخۆین .
 ئایا توانای خواردنی سیۆهەکە پابەندی توانای دروستکردنی تاریکییە؟
 بەرەوهی وەلامی ئەم پرسیارە بدەمەوه، دەبێت هەندیک تێپوانینی
 سەرەتایی لەسەر تاریکی ناو ژوورەکە بخەمەپوو . تاریکی وەک جیگایەکی
 نادیار کەدەکەوێتە دەرەوهی زانراو و وتراووه، شوێنیکی ستراتیژی گرنگ
 لە کۆی پڕۆسێسی گۆراندان نیشاندەداتەوه، لێرەوه ساتی خامۆشکردنی
 چراکە تەنیا گرنگترین ساتی ناو نوکتهکە نییە، بەلکو گرنگترین
 ساتی پڕۆسەیی بەردەوامی توانای ئیشکردن و هیواشە، ئەو خالەیه کە
 دەتوانین وەک «نەفی دەستنیشانکراوی» هێگلی ناویبەین، کە ژێریک
 بەسەرچاوهی سەرەلדانی شتیکی دی، شتیکی تەواو جیاواز لەوهی کە
 هەیه لەقەڵەمیدەدات .

بۆ ئەوهی تێیگەین بۆ خامۆشکردنی چراکە بەو ئەندازەیه گرنگە،
 دەبێت شتەگەلیکی گرنگ دەربارەیی خودی سیستم و ئیشکردنی بزانیین،
 ئایا خامۆشکردنی چراکە ترسە لە جەوهەری سیۆهەکە یاخود ناماژیهکی
 مەجازییە بۆنەوهی کە ئەم سیۆهەیان جودا لە دوو سیۆهەکی تر جەوهەری
 نییە... ئایا ترسە لە سیۆهەکە یاخود راگەیهندنی ئەوهیه کە هەر لە
 بنەوهرای ماھییەتی ئەم سیۆهە گرنگ نییە، چونکە ماھییەتی نییە؟ .

بۇ ئەۋەي تەۋاۋ لەم كېشەيە تېبگەين نىگايەك لە تېۋانينەكانى
ئەرنستۇ لاكلو و شانتال مۇڧ دەكەين كە لە پوونكرنەۋەي مانای
سۈيۈ سېھمدا دەتوانن كۆمەكچىكى بەرچاۋمان پېيگەن. ئەۋان لە
كتىبە گزنگ و ناۋدارەكەياندا «سالارگەرايى و ديموكراسيەتى پادىكال»
هەلۋېستەيەكى توند دژ بە پۇجى «جەۋھەرگەرايى» ناۋ ماركسىزم
ۋەردەگرن. ھەر تېزىكى جەۋھەرگەرا كە پېئىۋايە كۆمەلگا لە پېنگاي يەك
پەگەزەۋە دەخوئېرېتەۋە و نەيئىبەكانى پۇشندەبېتەۋە، ياخود پېئىۋايە
مېزگەلە كۆمەلەيەتتەكان ۋەزىفە و پەيام و شوناسىكى جەۋھەرييان
ھەيە... لەگەل خۇيدا شوناسى نەگۇپ و نېۋكۆيى «سياق»سى كۆمەلەيەتى
نەگۇپ دروستدەكات. جەۋھەرگەرايى برىتېيە لە پېشەسازى دروستكردى
شوناسى پۇشن و ديار و يەك پەھەندە بۇ شتەكان، واتە بەخشىنى
جەۋھەريكى ئاشكرا و ماھىيەتېك كە دەزانين چىمان لېدەۋېت و چى لىن
چاۋەپۋاندەكەين. ئەۋ تەفسىرەي كە پېئىۋايە دەتوانىت تەۋاۋى پىرۇسەي
كۆمەلەيەتى لە كۇنسىپت و تەفسىرى پۇشندا بخوئېتتەۋە، مەيلى لە
بەخشىنى ناۋېك و چۆنئىيەتتەيەكى ھەمىشەيە بە شتەكان، واتە جۆرە
ناۋنان و چۆنئىيەسازىيەكى ۋەھايە كە لەدۋا دەرەنجامدا سىستېمىكى داخراۋ
دروستدەكات. لېرەۋە وشەي پوناكى لە سياقى كارلېكى مېژۋىدا دەبېتە
پەگەزىكى نەگەتېف، ئەۋەي پېمان ۋابېت كە دەتوانين ماھىيەتى نەگۇپ
و پەيامى ئەبەدى شتەكان بېينين و دەتوانين بىن ھېچ دوۋدلىيەك لە
نېۋان باش و خراپ، كۆن و نوئ، پاست و ھەلەدا جياكارىيەگەين، جۆرە
دەلئايىيەك و ئاسۋودەيەك دەخولقېئىت، كە سىستېم بەرەۋ داخستىن
دەبات. فېكرى دۇگمائى لە زۆربەي مۇدېلەكانىدا لەسەر ئەفسانەيى
پۇشنى. بېينين و بەرچاۋ پوونى پەھا بونىادنراۋە، ۋەك چۆن ئىماندارىكى
پاستەقىنە ناتوانىت «بىر لە نەبوونى خودا» بكتەۋە، ماركسىستىكى
دۇگمايېش ناتوانىت دابەشبوونى دۇنيا لەدەرەۋەي ھەرەمى چىنايەتى

بخوئىتتەو، ئەم دوو كەسە ھەر دووكيان دۇنيان كە پۇشنى موتلق و پوناككەكى تەواويان لە بەردەستدايە بۆئەوى ژيان و ياسا و پۇساكانى بە پوونى ببىنن. ئەو تىرۆرىستەى كە خۆى دەتەقئىتتەو كوشتەى پوناككەى، كوشتەى پۇشنايەكى موتلقە كە ھەموو شتەىكى و ھەمما بۇ پۇشندەكاتەو، ئىدى گومانىكى دەرھەق بە شوئىنى مەرگى خۆى لە ناو سىستەمەكەدا لا نامىتت، دۇنيايە مەرگى خۆى لە ناو سىستەمى گەردوندا دەچىتە كۆتەو، دۇنيايە لەشى خۆى لە كۆتەو دىت و بۇ كۆى دەپوات، دۇنيايە ئەو لە چ خانەك و ئادەمىزادەكانى تر لە چ خانەكەكى دىدان، تىرۆرىست مەخلوقىكى پوونىنە، سۆرە كرمىكە دەخوات بەلام پىيوايە ئەو تاكە سۆرەكە دەپاتە بەھەشت. مۆففى جەمەرگەرا پىيوايە ئەو پىشەوخت ماھىيەتى سۆرەكە دەبىنن و دەتوانىت بزانىت ناوەكەى چى تىدايە، واتە پلەى يەقىنى لە ئاستىكدايە كە دەتوانىت بەرلەوى سۆرەكان لەتبكات، بىانخوات يان فېئىئابدات... ھەموو سۆرەكان. تارىكى ژورەكە لە جەمەردا نىشانەى خۆنەگونجاندە لەگەل سىستەمى ناوانان و ناسىنى پىشەوتردا، نىشانەى پەتكرنەوى ئەو پۇشنايەكە كە شوناسىكى پەھا بەشتەكان دەبەخشىت، واتە تارىكى ژورەكە دەرچوونە لە پۇشنايە و ناوانە دىرەنەكان.

لۆرەو پاستى يەكەم كە لەسەر كەسە سۆخۆرەكە دەستماندەكەوت، ئەو يەكەسكى ئىماندار نىيە، كەسكى دۆگماتى نىيە، سەرەتا سۆرەكان لەتدەكات و تەماشاياندەكات و تاقىاندەكاتەو، كەسكى ئەزمونگەرە، پىنى وانىيە كە ھىزىكى ناوەكى و يەقىنىكى دەرۋىنى پىگائى بۇ پوونەكاتەو بتوانىت پىش لە كەرتكرىنى سۆرەكان ماھىيەتەكەيان ببىنن، ئىدىعائى ئەو ناكات كە حەقىقەتى لايە، بەلام خامۆشكرىنى چراكە گەشتىنى ئەو پۇجە ئەزمونگەرە بە بونبەست، ھەستكرىنى ئەو پۇجە بە بوونى دەرگايەك كە بەرەو ئەودىوى ئەزمونى دەبات، واتە دەزانىت كە

ئەو چىركەساتى گواستەنەوھىيە لە ئەزمونىكرىنى شىتىكى دىيارەوھ بەرەو ئەزمونىكرىنى شىتىكى دى نادىار. سىفەتى سەرەكى مەرىفە ئەوھىيە كە ھەمىشە مەرىفەھىيەكى نوقسانە، لىرەوھ ئەوھىيە كەسى سىۋىخۆر سىۋىك دەخوات كە تەواو دىلنىا نىيە لىيى، بەجۆرىكى پەمىزى و نوئى تەنبا چىرۆكى ئادەم لە بەھەشتدا دووبارە ناكاتەوھ، كە ئەوئىش سىۋىك دەخوات نازانىت چىيە، بەلكو ئەو دۆخە وجودىيە دووبارە دەكاتەوھ كە تىيدا مەحكومىن بە كەلىنىك و بە درزىكى ئەبەدى لە زانىن و زانستەكانماندا. چ سىۋەكە ئادەم، چ سىۋەكە نىوتن كە ئامازەھى بۆ ھىزىكى نادىار كە لە پشت ھەموو سىستىمىكەوھىيە، تا دەگاتە سىۋەكە سىزان كە ئامازەھى بۆ ئەگەرە ناكۇتاكانى. قۇرمى شىۋەكارىي دەكات، چ سىۋى كەسە سىۋىخۆرەكە ئاۋ نوكتەكە، ھەموو ئامازەن بۆ ئەو درز و كەلىنەھى لە ئاۋ ھەموو سىستىمىكەھىيە و تەواۋى پىكى و ئاپىكى، ونبوون و خۇدۆزىنەوھ، جىگىرى و پەشىۋى نىۋى شەكەنى لەسەر بەندە. ساتى كۆراندەنەوھى چراكە ساتى ونبوونى عەقلى نىيە، بەلكو ئەو ساتەھى كە تىيدا دەلىين «چىرۆكەكە لىرەدا كۆتايى نەھاتوھ»، دوو سىۋە كرىمىكە ھەموو شىتىك نىن و ھىشتا ئەزمونىكى دىكە ھەيە بىكەين و ھەولتىكى نوئى ھەيە بىدەين، واتە سىۋىكى سىنھەم ھەيە، چاۋەپى تاقىكرىنەوھ و ئەزمونە.

سىۋى سىنھەم لىرەدا ئامازەھىكى سەمبولىيە بۆ ئەوھى كۆى سىستەمەكە « كە لىرەدا پوناكى ژورەكەھى » ئاتوانىت ھەموو شىتىك لە خۇيدا كۆبكەتەوھ، ئاتوانىت ئامىز بە ھەموو شىتىكدا بىكات. بۆنەوھى پىتر لە ماھىيەتى ئەم تارىكىيە تىبگەين، دەبىت سەرەتا بە كورتى تىپوانىنى ئەرنستۆ لاكلاو و شەنتال مۇف دەربارەھى گوتار بىخەپو، چونكە بەبى تىگەشتن لەو تىپوانىنە ئەستەمە ھەندىك سىفەتى ئەگەرە سىنھەم و بىنەما تىورىيەكەھى لە كۆمەلناسى نويدا

تېبگەين. مارکسیزمى تەقلىدى بەۋەدا ئىدىيەلى ئەرەدەكات لە پىنگاى تىورەى خەتتىيەتى ئابورىيەۋە دەتوانىت ھەموو كۆمەلگا پوناكباتەۋە و ھەموو مېژوو بخوڭىنتەۋە، وئەيەكى كۆمەلگامان دەداتى كە ستراكورتىكى داخراوى ھەيە، كە جولەيەكى ئامانجدارى ھەيە و پەرەتەكەشى ھەر لەسەرەتاۋە تا كۆتايى دىبارە... ئەۋەى پىتۋايىت مېژۋى كۆمەلگا لە سەرەتاۋە بۆ كۆتايى دەبىنىت، وئەى بونىاد و پەرەتەكى گەشى داخراومان دەخاتە بەردەست، لەسەرەتاۋە بۆ كۆتايى ھەموو ئەگەرەكان دەبىنىن، واتە ھىچ سىتۋىكى سىئەم و ھىچ چركەيەكى نادىار و شوناسىكى نەناسراۋ لەگۆرئى نىيە. بەلام بۆ دەبىت ھەمىشە ئەزمونىكى ناتەۋا و ئەگەرەكى دىكە ھەبىت تا بتوانىن تەۋاى ھاۋكەشەكە لە بەر پوناككەيەكى دىكەدا بىبىنىن؟ تىپۋانىنى لاكلاۋ و مۆف لەسەر پزگاركرىنى بونىادەكان لە داخرانى پەرە بەندە، لای ئەۋان پىنكەاتى بونىادىك لەسەر لىكچۋونى پەرەزەكانى ئەۋ بونىادە دروست نابىت، بونىاد كۆكرىنەۋەى ئەۋ شتانە نىيە كە لە يەكەچن، بەلكو كۆكرىنەۋەى ئەۋ شتانەشە كە جىۋازن، بۆئەۋى بونىادىكمان ھەبىت، ھەموو پەرەزەكانى ناۋ بونىاد لەسەر لىكچۋون كۆنابنەۋە، بەلكو لەسەر سىستىمىكى دىارىكراۋى جىۋازى كۆدەبنەۋە، بۆيە لای لاكلاۋ و مۆف كۆمەلگا ۋەك يەكەيەكى ھاۋەك بوونى نىيە، ئەۋەى ھەمانە سىۋىتىكى ئەنتاگۆنىست و پىر ناكۆكى ناۋ دۆخى كۆمەلەيتىيە. لاكلاۋ و مۆف پىن لەسەر پوخسارى ئەنتاگۆنىست و ناپىك و زىر و پىر بەرز و نزمى ئەۋ جىگايە دادەگىرن كە ئىمە بە كۆمەلگا ناۋى دەبەين. لای ئەۋان كۆمەلگا شوئىنى خىپۋونەۋە و رىزىۋونى گوتارەكانە، گوتارىش برىتتىيە لە پىنكەاتىك بە فۆرمىكى نىمچە داخراۋەۋە و لە ئەنجامى «خۆبەيانكرىن و خۆپىكخستىن و دەرپىنى» «Artikulation» پراكىكە كۆمەلەيتىيەكانەۋە بەرەمدىت. ھەموو سىستىمىك بەبىرۋاى ئەۋان سىستىمىكە لە جىۋازى، لە زنجىرەيەك خۆجىاكرىنەۋەى ناۋەكى و

دەرەكى، واتە چ لە ناو خۆيدا جياپوونەوه و دابەشبوون ھەيە و چ لەگەڵ دەرەوھشدا. بەلام بە برۋاي لاكلاو و مۆف جياوازيەكى ئەبەديى و نەگۆپ و چەسپاو بوونى نىيە، جياوازيەكان دروستدەبن، شىۋە وەردەگرن، خۆيان بەيانەكەن و ونيشەدەبن. جياوازي ھەميشەيە، بەلام سيستمىكى داخراوى جياوازي بوونى نىيە، كە ئەمبەرە و بەرى جياوازيەكە تىيدا جەوھرىكى نەگۆريان ھەبىت و گۆپانيان بەسەردا پوونەدات. بۆ ئەوھى كارلىكى كۆمەلەيەتيمان ھەبىت، دەبىت لە نىوان دەرەوھ و ناوھەدا ھەميشە پەيوەنديەكى لەرزۆك و كارتىكردى بەردەوام ھەبىت، نەوھك سەنگەرگىرى و شەپكردن لە پشت ديوارى ئەستورەوھ. بە برۋاي ئەوان «پرەنسيپىك» نىيە تەواى جياوازيەكان بەجۆرىكى ھەميشەيى لەسەر يەك فورم بچەسپىتت. «لاكلاو، مۆف. ۱۴۸». لە تىزەكەى ئەواندا «كۆمەل» لە ژمارەيەكى زۆر و ناديار لە جياوازي و ئەگرى جياوازي دروستدەبىت، ئەو ساتانەى جياوازيەكان تىيدا دروستدەبن لای ئەوان بە «ساتەوھختەكان Momente» ناودەبرن، بەلام ئەو جياوازيانەى كە دەرەكەوتوون بە «كەرەستە Element» ناودەنن. كەرەستە ئامازەيە بۆ پستىك جياوازي كە ھىشتا ئەھاتوونەتە سەرى و دەرەكەوتوون. بەلام ئەمە مانای چى گەر بلین جياوازيەكان ھەميشە دەگۆپن و جياوازي نویش ھەميشە لە پىگادايە بۆ سەرھەلدان و لەدايكبوون؟ واتە ھىچ پەگەزىك تەنھا لە خۆيەوھ مانا وەرناگرىت، ھەر پەگەزە و واتای خۆى لە ناو سيستمى جياوازيەكان و بەپى پەيوەندى بە جياوازيەكانى دييەوھ وەردەگرىت، مانای ھىچ شتىك سەربەخۆ و ئازاد بە خۆيەوھ نەبەستراوھ، دەلالەتى ھىچ شتىك لە خۆيەوھ ھەلناقولىت، بەلكو لە پەيوەنديدا بە پەگەزەكانى دىكەى ناو سيستمەوھ مانای ھەلدەقولىت. بۆ نمونە: لە كۆمەلگايەكى وەك ئىمەدا جياوازي نىوان ھەموو گرۋپىك، ھەموو جۆرە گروتارىك لە پىگای ھىلكىشان و سنوورداننىك لەگەڵ

دەرەویدا، لەگەڵ دژەکیدە دروستدەبێت. بۆ ئەوەی «دڵسۆز» و «خائین» لە یەک جیا بکەینەوە، «نیشتمانی پەرە» و «دوژمن» لە یەک جیا بکەینەوە، پێویستیمان بە هێڵکێشییەک و سنووربەندییەک هەیە کە نیشتمانی پەرە و دڵسۆزان لەگەڵ دەرەوێ خۆیاندا دەیکێشن، ئەوەی گووتارەکە دەسازنێت خۆدی ئەو هێڵکارییە و هێڵسازییە کە ناوەوەی گووتار لەگەڵ دەرەویدا جیا دەکاتەوە، ئەوەی گرنگە ئەم هێڵی جیاکردنەویە نەبێت و هەمیشەیی و نەگۆڕ نێیە. هەموو گووتاریک لە جەوهەریدا بە پای لاکلاو و مۆف گووتاریکی کراوەیە، واتە سنووریکی داخراوی نێیە، یاخود لە هەموو جەمسەرەکانییەو ناتوانێت داخراوبێت، بەم مانایە هەولێ گووتار بۆ داخستنی خۆی و چەقبەستن لە ناو یەک سیستمی دەلالیدا مەحکومە بە شکست. بۆ نمونە: سەردەمانێک لای ئێمە گووتاری خیانت لەسەر پەيوەندی بە دوژمنەو بەند بوو، خائین کەسێک بوو لەگەڵ پۆژمندا سازشیدەکرد، بەلام هەر خۆدی گووتاری سازشکردن کاتیکی هێزە گەورەکان پێیەلەستان لە خانەى خیانت دەردەچوو و دەکەوتە خانەى دیبلۆماسییەتەو. لێرەو چەندە بمانەوێت مانایەکی نەگۆڕ و گۆنکێت بدەینە وشەگەلی وەک نیشتمانی پەرە وەر یان خیانت بە هەلەدا دەچین، چونکە مانای ئەم دوو وشەییە بەردەوام لە سیاقە جیاوازهکاندا دەگۆردرێت و دروستدەبێتەو. لێرەو خیانت وەک جەوهەریکی نەگۆڕ و نیشتمانی پەرە وەک ئاگاریکی ئەبەدی بوونیان نێیە و هەردووکیان لە سیاقیکی دیاریکراو و لەناو سیستمیکی گشتی گووتاردا دەردەکەون. هەردووکیان کراوە و هەردووکیان پەيوەندیان بە شۆینگەییکی دیاریکراوی ناو کایەى گووتارەو هەیە. بەلام گووتار هەمیشە لە پێگای پێوسەییکی گەورەى سنووردانانەو دەخولقێت، گووتار هەمیشە لەسەر خۆجیاکردنەو لە گووتارەکانى دی دەخولقێت، نەوێک تەنیا لە پێگای خۆیەو، واتە چەمکی خیانت و دڵسۆزی بەرەمى

جەمەھۇرىيىتى نەگۇپى خۇيان نىن، بەلگۇ بەرمەسى رېڭخستنىڭى تايىبەتى، پىرۇسەيەكى «پىڭخستىن و پىزىبەندى و تەعبىرکردىن»، لاكلو وشەى » Artikulation» بەكاردەھىتىت، كە لە پاستىدا دۆزىنەوہى ھاوواتايەكى كوردى بۆى كە ھەموو ماناكانى بەو چەشنە بدات كە لاكلو دەيەوئەت، دۆر نەستەمە لای لاكلو و مؤف ھەر پەگەزىك يان كە رەستەيەك پىرۇسەى ئارتىكولاسىيۇن «يان ئارتىكولەيشن» سى بەسەردا بسازىت، واتە بىگىرىت مانايەكى تايىبەتى و پىزىبەندىيەكى تايىبەتى و جىڭايەكى تايىبەتى ھەبىت، گوتارە ھەرچىيەكىش نەچىتە ئەو پىرۇسەيەو دەكەوئەتە دەرەوہى گوتار بەمانايەكى دى دەرەگوتار شتىكە دەرەتەعبىر و دەرە سىستەم و دەرە پىڭخستنىشە گوتار جىاوازييەكان ناكوزىت، گوتار كورتىكرىنەوہى جىاوازييەكان نىيە، بەلگۇ بە پىچەوانەو كۆكرىنەوہ و پىڭخستنى جىاوازييەكانە، لىرەو ھەيلەسوفى نەمساوى «تۆلىفەر مارشارت» نامازە بە خالىكى گىرنگ لای لاكلو دەكات كە جىاكارىيەتى لە نىوان ھەردو پىرۇسەى «ئەرتىكولەيشن» و «پىدوكسىيۇن - Reduktion» دا كە دوو پىرۇسەى دىن «مارشارت. ۱۸». لە پىدۆكسىيۇندا جىاوازي نىوان پەگەزەكان ھەلدەگىرىت و بەھا دەخىتە سەر خالە ھاويەشەكان و شتەكان بۆ پووكارە ھاوشىوہ و لىكچوہكانيان كورتدەكرىنەوہ، واتە تىشكۆ دەخىتە سەر دىوى چوونىەك و ھەكىەكى دىاردەكان، بەلام پىرۇسەى ئارتىكولاسىيۇندا گوتارسازى بازدان نىيە بەسەر جىاوازييەكاندا، بەلگۇ پىكەوہپىزىكرىن و پۆلىنكرىن و ھىئانەزمانى جىاوازييەكانە لىرەو «ساتەوخت Moment» ئەو چركەساتەيە كە تىيدا جىاوازي دەكەوئەتە تۆخكرىنەوہى سنوورى خۆى لەگەل دەرەوہدا، واتە لە ئەگەرى جىاوازييەوہ دەچىنە ناو جۆرە پىڭخستنىڭى دىيەوہ كە واپىويست دەكات، گوتار سنوورى خۆى لەگەل دەرەوہى خۇيدا بە پوونى بىكشىت، لە «نەگەرى جىاوازي»-ئەو بگوازىتەوہ بۆ جىاوازييەكى راستەقىنە و بىنراو

و ھەست پێکراو.

گووتار خودی ئەو پڕۆسەی جیابوونەو و پڕیزەندی و شوێنگیریە گەرەبەبە کە پەرگەزەکان بەجۆریکی دیاریکراو و بەپێی سیستیمی لۆژیکی دیاریکراو پێکدەخات. واتە «کەرەستەکان» پێشتر مانایەکی دیاریکراویان نییە، یاخود لە تۆپێکی چەقبەستووی مانادا دەژین، بەلام ھێندە دەبنە گووتار، دەکەونە ناو تۆپێکی جولاو و ناجیگیر و کراووە کە ماناکەیان قابیلی گۆڕانێکی جەوھەری و گرنگە، چونکە چیتەر مانای شتەکان بە خۆیانەو نابەسترتنەو، بەلکو بەپێی پەيوەندیان بە جیاوازییەکانی دیبەو مانا وەرەگرن و واتایان بەپێی پەيوەندییەکانیان دەگۆردرێت. بۆ نمونە ئەو پەفتارانەی دەکەونە ژێر خانەی ئیمان یاخود کوفرەو لە جیگایەکەو بۆ جیگایەکی دی و لە قوناغیکەو بۆ قوناغیکە دی وەک یەک نین، دەشیت لە شوێنێکدا و بۆ ماوەیەکی دیاریکراو یەکتێک لەو مانا و پەفتارانە زāl بیت، بەلام ئەم زālبوونە ئەبەدی نییە، بۆ نمونە پەيوەندی خۆتەقاندنەو بە ئیمانەو تەنیا بە کاریگەری بەردەوامی پیزیک گووتاری دی لە ئیستادا دەرکەوتوو، لە کاتیکیدا نەدەکرا ئەم مانا و پەيوەندییە کە ئیستا لە نێوان خۆکوژی و ئیماندا ھەبە لە کات و جێ و لە پێکخستنێکی دیکە گووتارەکاندا دروستبیت، لێرەو ئەو سیستمی گووتارە مانای ئیمانی لای جووتیارێکی کوردی سەدە نۆزدە دیاریکردو، ھەمان ئەو سیستەم نییە کە ئیستا مانای ئیمان لای ئەندامێکی قاعیدە لە جیاکانی ئەفغانستان دیاریدەکات، یاخود مانای جنس لای ژنیکی مائەو لە شارۆچکەیکە بچوکی ولاتی ئیمە بەرھەمی جۆرە پێکخستنێکی گووتارە کە تەواو لەو پێکخستن و پڕیزەندییە جودایە کە مانا دەبەخشیتە جنس لای ژنیکی لە شارێکی خۆرئاوادا... لێرەو مانا ھەمیشە لە ژێر پەحمەتی پێکخستنی گووتار و دووبارە پێکخستنەویدایە. بەلام چون گووتاریک ماناکانی خۆی دەگەینیت و خۆی

به رجه سته دهكاته؟ به پاي لاكلو و مؤف گوتار به وه خوي دروستدهكاته كه كومه ليك بير و نايديا و نه لته رناتيفي ديكه دهكاته دهره وه و نه گهري بسون و دهر كه وتنيان دهكزيته، واته وانيشانيانده داته كه نه كرده و نه گونجاو و نامومكيني. مارشارت هه وه كه ي فوكوياما به نمونه ي نه و په فتاره ي گوتار ده زانيت كه له بري پاگه ياندي سهر كه وتني خوي، پي له سهر نامومكيني نه گه ره كاني ديكه داده گرته. فوكوياما له كتيبي كوتاي ميژودا له ريگاي نيشانداني نه وه ي كه موديلي ليبرال - ديموكرات نه لته رناتيفي نييه، نه به دييه و سهر كه وتني نه م گوتاره پاده گه ينيته. نه رنستو لاكلو به مجوره نه و په يوه ندييه داده پيژته و ده ليت «گوتار ده توانيت مهره كاني بير كرده وه له هه نديك شت، ته نيا له ريگاي بير نه كرده وه له كومه ليك شتي دي، داپريژته». «مارشارت ١٤». بويه ته نيا كاتيگ نيته له گوتار تيده گه ين كه سنوره كه ي بزاني، واته بزاني چي دهكاته دهره وه، ياخود واده كاته بير له چي نه كه ينه وه. هه موو گوتاريك له جه وه ريده دهر كرده و به لاوه نان و ته راندي كومه ليك په گه زه، نه و ته راندي و وه دهر نانه سنوري دهر كه ي گوتار دياريده كاته. به جوريك ده كرت بلتين كيشه ي دهر كرده و ناواخن كرده، وه لاوه نان و جيكرده وه به كيكه له كيشه جه وه رييه كاني سؤسؤلوزيا و فله سه فله ي هاوچه رخ. جوديس باتلر له گفتوگويه كدا له گه ل «نه رنستو لاكلو» دا ده ليت، كيشه ي ناواخن كرده «Inklusivität» ژور به كيشه ي به كساني «Gleichheit» وه به نده، دياره لي ره دا مه به ست به كساني كومه لايه تييه. بونه وه ي گوتار مان هه بيت ده بيت هه ميشه شتيك بگه ينه دهره وه، ده بيت پوه ريكي بير كرده وه بسرينه وه، ده بيت نه هيلين شتيك كه له تاريكيده هيه ببينريته، واته له نيوان خومان و نه گه ره كاني دهره وه ي گوتاردا ديواركي نه و تو دروستبكي كه بوني دنياي دهره وه ي گوتار، په نكي نه گه ره دهر كراوه كان نه گه نه خيال و بير كرده وه ي نيته،

واته گۆپینی پېژنده کانی دهره وهی گووتار بۆ جینگایه کی نه کرده و مه حال. لیره دا به کسانى له نتيوان گووتاره کاند ا ته و او له به ينده چیت، سیستم هميشه له سه ر جيا کردنه وه و دهرکردنى کۆمه لیک گووتار دروستده بیت له پیناو ناساندن و سه پاندنى پیزیک گووتارى دیکه دا. خانمى باتله ر پتيوايه که هه موو پرۆسه يه کی ناواخنکردن، واته ئه وهی گووتاریک بتوانیت هه موو گووتاره کان بخاته ژیر سه قفى خویه وه، ياخود له راستیدا بتوانیت به وردی و به يه کجار و بۆ هه تاهه تايه په گه زه کانی خۆی دياريبکات و دهره وه و ناوه وهی خۆی به پوونی بنوسیته وه و به کجار به رچاوپوونیه کی هه ميشه یی ببه خشیته هه لگرانی بوونی نییه، گووتار ناتوانیت دهرگا کانی داخات، کۆتاييه پینان به پرۆسه ی ناواخنکردن و دهرکردن و خولقاندن له فه زای گووتاردا کارى نه کرده یه «مارشارت ۲۳۸ — ۲۳۹»، ئه م ئیدیاله مه حکومه به نوشوست. له به رنه وه هه ميشه پرۆسه يه کی به رده وامى «پنکخستن و پیزیه ندى و هینانه گفـت» واته پرۆسه يه کی به رده وامى «رینارتیکولاسیۆن Reartikulation» هه یه که سیستمى ناو گووتار پیکده خاته وه و دهره وه و ناوه وهی دروستده کاته وه. ئه مه کیشه يه کی گزنگ و گه وره بۆ ته وای زانستى سیاسه ت دروستده کات، چونکه گه یشتن به ئیدیالیکى سیاسى و کۆمه لایه تی که هه مووان له ده وری خۆی کۆبکاته وه کارى نه کرده یه، هه ميشه کردنه دهره وهی کۆمه لیک په گه زه یه، هه ميشه به لاهه نانى هه ندیک گووتار یان هه ندیک گروپ هه یه. وه دهرنان و دهرکردنى کۆمه لیک گووتار، مه رچیکى گزنگى ئیشکردنى پرۆسه ی کۆمه لایه تییه، لیره وه هه له گه وره که ئه وه یه که به مانه ویت کۆمه لگا یه که یه کی داخراو و چوونیه ک بیت، یان بکه وینه سه ر که لکه له ی ئه وهی بیکه ینه یه که یه کی سفت و چوونیه ک که دهرکردن و وه لاونانى تیدا نه بیت، وه لاهه نان و دهرکردن و خۆجیا کردنه وه مه رجى هه موو بریاریکه، ئیدی فه ردی بیت یاخود کۆمه لایه تی. به مانایه کی تر ئازادى له سه ر به لاهه نانى هه ندیک

گووتار و خوڄياکړنده وه کارده کات. به لام بڼو ماهيه تي نازادي و بڼو ماهيه تي کومه لگاش زور گرنگه بزانيڼ سه رچاوه ي برياره کانمان له کوږوه دين، به لام نهو جڼگايه ي نازادي و برياري نازادي نيمه ي ليوه هډه قوليت، جڼگايه که پرېشه له نه گهري ديکه که ناييښين، شوپنڼيکه ده که وڼته پشتي نهو جه برانه ي ليره دا حاکن. خودي نهو جڼگايه، خودي نهو تاريخيه گرنگيه کی گه وري بڼو هه موو پرؤسيسی کومه لايه تي هه يه. هه موو گووتاريک له سهر دهرکردن و وه لاوه ناني گووتاري دی ده خولقيت «له مه دا لاکلاو و فوکو زور له يهک دوور نين، گهرچي لاکلاو پتر ديږديايه له وه ي فوکويي بيت». لاکلاو گه ليک ورد ده سته خانه سهر نهو کيشانه و ده لیت: «به لاوه نان له ستراکتوري هه موو برياريکدایه ... بريار بڼه وه ي بريارييت، ده بيت له کايه که وه بدریت که تيدا له پوي ستراکتوريه وه برياري لي نه دراييت. گهر وانه بيت و نهو برياره پيشتر به حوکمي ستراکتور ده ستنيشانکراييت، نه وه چي دی برياري من نيه. مهرجي هه موو برياريک نه وه يه به جوړيکي پيشوه خت و حيسابي نه سه پيتراييت، به لام له و دوخه دا که بريار له خوږه وه هه لبقوليت و له دهره وه دياري نه کراييت، ماناي نه وه ي که نه لته رناتيفه کاني ديکه خراونه ته لاوه و سووک و سانا کراونه ته دهره وه. کاتيک نيمه له برياري فهردييه وه به ره و برياري ده سته جه معي ده پوين، نهو کاري به لاوه نان و دهرکردنه پوشتنر و پوونتر ده بينريت. چونکه له دوخي برياري ده سته جه معيدا نهو نه لته رناتيفه ي کراوته دهر ي و وه لاوه خراوه، ده شيت بريار و هه لېژارده ي گروپيک بيت له گروپه کان، ليره وه په هنديک له په هنده کاني به لاوه نان گريدرای سهرکوټکردن و چه پاندنه، که پيشوه خت له شيوه برياري فهرديشدا به چه شنڼيکي ژيره وانکي و شاردراره ناماده يه. من ده ليم، که هېچ کومه لگايه که به هوي نهو هوکاره بڼه په تيبانه وه به بڼ و دهرنان و دهرکردن بووني نيه، نه ته نيا له به رنه وه ي کومه لگايه که

بەبێ دەركردن و وەدەرنان لە پووی پراكتيكييه‌وه نامومكینه، بەلكو له پووی لۆژيكيشه‌وه نه‌گونجاوه. چونكه كۆمەڵ له ڕینگای نه‌و بپارانەوه دروستده‌بێت كه له قەڵەم‌په‌ويكه‌وه دینه‌ده‌ری كه بپاری لینه‌دراوه. ئیمه ده‌كرێت تا ده‌توانین به‌جۆریكى دیموكراسییانه، له‌گەڵ ده‌ركردن و وه‌لاوه‌نانه‌كاندا بچولێینه‌وه « بۆ نمونه: به‌پێی پره‌نسیپی كه‌مایه‌تى و نۆرایه‌تى»، به‌لام نه‌وه ناتوانیت نه‌و پاستییه‌ بشاریت‌وه كه سیاسه‌ت له پووبه‌رى هه‌ره‌ گه‌وره‌یدا، پزێك دانوس‌تانه سه‌باره‌ت به‌و ده‌ركردن و وه‌دەرنانه‌» «له‌ گفتوگۆیه‌كى نیوان لاکلاو و جودیس باتله‌ردا له‌لای مارشارت. ٢٤٢». ئالیه‌ردا لاکلاو جارێكى دی ئامازه‌ به‌و تیزه‌ هیگلییه‌ به‌ناوبانگه‌ ده‌داته‌وه كه ده‌لێت «هه‌موو دیاریکردنێك، نه‌فیکردنیشه‌». هه‌ركات شتیكمان هه‌لبژارد، شتیك ده‌رده‌كه‌ین... به‌لام به‌وه‌دا فۆرمى پاسته‌قینه‌ی گوتار، هه‌میشه‌ كاتییه‌ و سنووره‌كانی هه‌میشه‌ گۆر‌دراون، هه‌موو نه‌فیکراویك ساتیكى هاتنه‌وه‌ی هه‌یه، به‌ چه‌شنێك ده‌توانین بڵێین له‌ كایه‌ی گوتاردا غه‌ریبه‌كان نۆرجار ده‌گه‌ڕێنه‌وه. بۆ نمونه له‌ سالانی چل و په‌نجا و شه‌سته‌كاندا گوتاری دینی به‌ته‌واوی له‌ گوتاری سیاسى كوردی كرابوو ده‌ری، به‌لام له‌ ناکاو ئه‌م گوتاره‌ گه‌راپه‌وه و ئیستا به‌شیكى ئۆرگانی ته‌واوی گوتار و سیستمی سیاسى ئیمه‌یه، به‌ هه‌مان شیوه‌ گه‌راپه‌وه‌ی گوتاری چه‌پیش گه‌راپه‌وه‌یه‌كى شیاو و چاوه‌پوانكراوه، چونكه له‌ جه‌مه‌ردا هه‌ر په‌گه‌زێك كه نه‌فیده‌كرێت، ده‌شیت به‌ جۆریكى دی و به‌شیوه‌یه‌كى دی و له‌ سیاقیكى دیدا بگه‌ڕێته‌وه. به‌لام له‌ ئاستی فۆرمى گوتار و فۆرمى كۆمه‌ڵدا «لیه‌رده‌دا وشه‌ی كۆمه‌ڵ له‌ برى وشه‌ی كۆمه‌ڵگا به‌كارده‌هێنم، چونكه لاکلاو نۆر به‌ گومانه‌وه سه‌یری وشه‌ی كۆمه‌ڵگا ده‌كات» ئه‌مه چ مانایه‌كى هه‌یه؟. لاکلاو و مؤف پێ له‌سه‌ر نه‌وه داده‌گرن كه سنووری گوتار سروشتیكى ناكۆك «نه‌تناگۆنیه‌تى» هه‌یه. گوتار ده‌بێت له‌ ڕینگای سنوورێكه‌وه خۆی

جیابکاته‌وه، به‌لام بوونی ئەم سنووره هەمیشە ئەوەمان بیردەخاتە‌وه که ئەم گووتارە گووتاریکی ناتە‌واوە و هەموو شتەکانی لە خۆی نەگرتووە و کۆمە‌لێک ئەلتەرناتیفی دیکە‌ی شارپۆتە‌وه و کۆمە‌لێک نەگەری خنکاندووە، واتە چەندە دیواری گووتار ئەستوور بێت، ئەوە‌ندە ئەو ئەلتەرناتیفانە‌ش زە‌ق‌دە‌بنە‌وه که دیوارە‌که ناهێڵێت بیان‌بینین، لێ‌رە‌وه سنووری گووتار، نامازە‌یه بۆ جە‌وه‌ری نا‌کۆکی گووتار. سنوور بە دیوێکدا گووتار دروست‌دە‌کات و دە‌یخولقێنێت، بە دیوێکی دیدا سروشتی ژۆرکار و چە‌پێنەر و پو‌خێنە‌ری گووتار نا‌شکرادە‌کات، بە‌دیوێکدا گووتار جیادە‌کاتە‌وه، بە دیوێکی دیدا گووتار دە‌خاتە ژێر فشارێکی بە‌ر‌ده‌وامی دەرە‌وه‌ی خۆی، لە‌که‌نارە‌وه پالە‌پە‌ستۆیه‌کی قوولێ بۆ دروست‌دە‌کات که وادە‌کات بە‌ر‌ده‌وام ئەو سنوورانه قاجیلی هە‌رە‌س و گۆ‌پان و دە‌ستکاریکردن بن. بە‌پای لا‌کلاو ئەم سنوورانه نابینرێن، شتێک نییه دیاری‌یکرێن، بە‌لام هە‌ستی پێ‌دە‌گرت و گۆ‌پان و جۆ‌لە‌یان دە‌بینرێت. «بۆ زیاتر زانیاری ب‌پوانە. لا‌کلاو، ۲۰۰۲. ل. ۶۶- ۶۹». هە‌موو گووتاریک دە‌یه‌وێت خۆی نمایش‌بکات، هە‌موو گووتاریک لە‌ کایە‌یه‌کی گووتاری گە‌وره‌تردا دە‌ژی، دەرە‌وه‌ی گووتار دۆ‌نیایە‌کی بێ‌لایە‌ن و بە‌تال نییه، بە‌ل‌کو پ‌ستێک گووتاری دیکە‌یه، لا‌کلاو دەرە‌وه‌ی گووتار بە‌ کایە‌ی گووتار Das diskursive Feld ناو‌دە‌بات. کایە‌ی گووتار ژۆر لە‌ مە‌رجە‌کانی گووتار و پ‌رۆ‌سه ناو‌ه‌کیه‌کانی گووتار دیاری‌دە‌کات. لێ‌رە‌وه گووتار و سنووری هێ‌ل‌تیک بێ‌ن‌راویان نییه، بە‌پێ‌چە‌وانە‌وه گووتار لای ئەو وەک تۆ‌پێک وە‌ه‌یه که سنوورە‌کانی پ‌پن لە‌ کون و دە‌‌لاقە‌ی کراو، که وادە‌کە‌ن هە‌موو فۆ‌رم‌تیک گووتار کاتی و تێ‌پە‌رێت.

ئە‌وه‌ی لە‌م تێ‌روانینە‌دا بۆ گووتار گ‌رنگە، ئە‌وه‌یه که بە‌ پ‌ۆ‌شنی بە‌ره‌و ئەو تێ‌زە‌یه‌مان دە‌بات که لا‌کلاو ژۆر پ‌ێی لە‌سەر دا‌دە‌گ‌رێت، و پ‌ێ‌ی‌وا‌یه کۆمە‌ل‌گا بوونی نییه، کۆمە‌ل‌گا جۆ‌ره ناوانان و پ‌ێ‌ک‌خ‌ست‌ن و پ‌یزە‌‌ند‌ییە‌کی

سیاسییه که به‌رده‌وام دروستده‌کریته‌وه، هه‌میشه پووبه‌ریک هه‌یه که برپاری لی نه‌دراوه و هه‌میشه پووبه‌ریک هه‌یه که ریگا بو ری‌کخستنه‌وه و دروستکرده‌وهی فورمی کومه‌لایه‌تی ئاسانده‌کات، واته هه‌میشه سیتیکی سی‌هه‌م هه‌یه که نازانین چیه، که ماهیه‌تی نابینین، به‌لام ئاسویه‌کی دی و نه‌زمونیکی نویمان پیشکه‌شده‌کات، به‌پیی ئه‌م تیپوانینه کومه‌لگا واقعیکی بابه‌تی نییه که ئیمه نه‌وه‌مان له‌سه‌ر بی‌ت تیپگه‌ین، کومه‌لگا پیکهات و شیوه‌یه‌کی دیاری‌کرای نییه تا ته‌واوی به‌رنامه‌مان نه‌وه بی‌ت گه‌ر له‌و شیوه‌یه ده‌رچوو خۆمان بپه‌تین دروستیکه‌ینه‌وه، یاخود هه‌ول‌بده‌ین دووباره بی‌گێرینه‌وه سه‌ر نه‌و هی‌ل و پوکار و لایه‌نه . سیاسه‌ت ته‌عبیرکردنه له‌ سروشتی نه‌نتا‌گونیست «ناکۆک»‌ی کومه‌لگا، به‌رجه‌سته‌بوون و ده‌رکه‌وتن و خۆبه‌یانکردنی نه‌و ساتانه‌یه که تییدا برپاردان تییدا زه‌حمه‌ته . له‌ هه‌ر چرکه‌یه‌کدا، له‌ هه‌ر تی‌زه‌یه‌کدا که برپاردان پوون و ئاسان بوو، سیاسه‌ت ئاماده‌گییه‌کی نه‌وتوی نییه، سیاسه‌ت نه‌و دۆخیه که تییدا ده‌مانه‌وی‌ت له‌ «بی‌پارییه‌وه» پووه و «برپار» بگوازینه‌وه . له‌ ده‌ره‌وه‌ی گووتاره‌وه، یان له‌ گووتاره ده‌رکراوه‌کانه‌وه به‌ره‌و ناو گووتار، واته له‌ نادیاره‌وه پووه و خۆنمایشکردن و هاتنه‌گفت و خۆده‌رخستن بگوازینه‌وه . سیاسه‌ت له‌ دیدی لاکلوه‌وه مندالی نه‌و ساته‌ نییه که تییدا درودل نین و دلنایین، به‌لکو مندالی نه‌و ساتانه‌یه که تییدا پیکه‌وتنه کومه‌لایه‌تییه‌کان به‌ره‌و هه‌ره‌س ده‌پۆن . سیاسه‌ت به‌پای لاکلوا کاتیک دیته‌ پیشی که ری‌کخستنی کومه‌لایه‌تی تووشی ناپیکی بی‌ت «مارشارت. ۱۸۲» .

به‌ کورتی ساتی کۆژاندنه‌وه‌ی چراکه و خواردنی سی‌وه‌که ساتیکی به‌ ئیمتیا‌ز سیاسییه، چونکه هه‌لقولوی ساتیکی قه‌یرانه، هه‌لقولوی ساتیکی ناپیکی و نه‌بوونی به‌رچاو پوونیه، هه‌ولی ده‌رچوونه له‌ قه‌یران، به‌لام به‌ په‌لاماردانی نه‌گه‌ریکی نادیار... سیاسه‌تیش له‌ جه‌وه‌ریدا نه‌و

کابهیه که پړتی له نه‌گه‌ری نادیار.

گه‌ر لیره‌وه، له‌م تیزه‌یه‌وه «که‌گرنګییه‌کی‌گه‌وره به‌ستووری‌گووتار و‌په‌یوه‌ندی‌گووتار به‌ساته‌کانی‌نه‌بوونی‌پریاره‌وه ده‌دات» بډولتین زیاتر تیزه‌گین بۆ‌سیوی‌سیه‌م سیویکی‌گرنګه، واته‌له‌سیوی‌یه‌که‌م و‌دووه‌م گرنګتره. نه‌ته‌نیا له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌دروستی‌نازانین چیه، نا‌له‌به‌رئه‌وه‌ی نوینه‌ری نه‌گه‌ریکی‌نادیاره، به‌لکو له‌به‌رئه‌وه‌ی نه‌وه‌مان بیرده‌خاته‌وه که‌شتیک‌ه‌یه له‌ده‌ره‌وه‌ی نه‌وه‌ی که‌ده‌بیین، له‌به‌رئه‌وه‌ی نه‌وه‌مان بیرده‌خاته‌وه که‌ده‌ستیشانکردنی‌بنه‌پر و‌ناوانی‌بنه‌پر و‌ماهییه‌تسازي‌موتله‌ق، واته‌سنوورکیشانی‌په‌ها بۆ‌گووتار‌بوونی‌نییه، نه‌وه‌مان بیرده‌خاته‌وه که‌سیوی‌یه‌که‌م و‌دووه‌م ته‌عبیری‌کوژتایی‌نین له‌ماهییه‌تی‌سیو، پیمانه‌لایت که‌ده‌شیت‌سیو‌شتیکی‌دیکه‌بیت، تامیکی‌دیکه‌ی‌ه‌بیت. یان‌پاستر وایه‌بلیم نه‌وه‌مان بیرده‌خاته‌وه که‌سیوی‌پاسته‌قینه‌ه‌میشه‌سیویکه‌که‌نازانین‌چیه، سیوی‌پاسته‌قینه‌شتیکه‌ه‌میشه له‌نیوان‌نه‌گه‌ر و‌نه‌گه‌ردایه، ده‌که‌وخته‌سه‌ر‌سنووری‌ده‌بیت و‌نابیته‌وه. گه‌ر له‌مانا‌مه‌جازیه‌که‌ی‌سیویش‌ده‌رچین، ده‌توانین‌بلتین‌کوژه‌لگای‌پاسته‌قینه‌نه‌و‌کوژه‌لگایه‌که‌شانازی به‌شوناسیه‌وه‌ناکات، به‌لکو‌شانازی به‌نه‌گه‌ره‌کانی‌ناوییه‌وه‌ده‌کات.

بۆنه‌وه‌ی نه‌مه‌زیاتر‌روونکه‌مه‌وه، ده‌بیت به‌کوژه‌لک‌پړوسه‌ی‌گرنګی‌تیراماندا له‌خودی‌سیوه‌که‌پرۆم:

۱. گرنګترین‌شت‌نابیت له‌یادیکه‌ین، نه‌وه‌یه که‌سیوی‌سیه‌م ته‌نیا‌سیویکی‌ثیف‌تیرازییه، واته‌ه‌ریه‌ک له‌سیوی‌یه‌که‌م و‌سیوی‌دووه‌میشه‌ده‌کرا‌ببنه‌سیوی‌سیه‌م. واته‌سیوی‌سیه‌م لای‌که‌سی‌سیو‌خوړی‌ناو‌زووره‌که، ده‌شیت‌لای‌من‌ببیته‌سیوی‌دووه‌م و‌لای‌یه‌کی‌دی له‌زووریکی‌دیکه‌دا‌ببیته‌سیوی‌یه‌که‌م، چونکه‌ه‌رکه‌سه‌و‌به‌پتی‌پریزه‌ندی‌خوی، سیوه‌کان‌پریزه‌ده‌کات. نه‌مه‌مانای‌نه‌وه‌ی که‌

گوتار هميشه تانه دازه يه کي زور به پي شويتنگه و جيگاي سويکت،
 واته به پي پوانگه ي فرد ده گوريت. نهو سيوهي لاي من وهک سيوي
 سيهم، وهک هه لگري نه گهره پوزه تيفه که دياره، لاي يه کيکي دي، له
 ژورتيکي ديدا، له کاتيکي ديدا ده شيت ببيتته سيوه کرميکه. ليروه
 بونه وي له سيوي سيهم تيگه ين ده بيت له و دuxe جه وه رييه
 تيگه ين که هر که سهو سيوي سيهمي خوي هيه « واته: هر
 که سهو پريزه ندي تاييه تي گوتاري هيه ». سيوي سيهم ماهيه تي
 نييه، سيويکي خالييه. بويه هر چرکه ساته و سيوي سيهمي خوي
 هيه ... سيوي سيهم خاليکي هاويه شه، هه موو ساته وه خته ميژويي
 و کومه لايه تييه گرنگه کان پتيويستيان به سيوي سيهمي خويان هيه ...
 پتيويستيان به نه لته رناتيفيکي سيهم هيه، پتيويستيان به وه هيه که
 دنيا بن پوهه ريکي ناديار ي زيان و بون هيه که به پوشني ديار نييه
 هيشتا چي تندا سه وزده بيت، سيوي سيهم به وه دا ده بيت سيوي سيهم
 که جه وه ري ديار نييه، دهره وي گوتاره، نهو شوينه يه که پيشتر له
 ناو گوتاردا جيگاي نابيته وه، نهو تاريکيه يه که گوتار نابيينيت، نهو
 شوينه يه که پتيويستمان پيه تي بونه وي تيگه ين که له دهره وي سيستم
 جيگايه کي ترو نه گريکي تر هيه که له ناو سيستما به ر قه رار نابيت ...
 واته وهک لاکلاو ده ليت به لگه يه کي هه ميشه ييه بۆ دانه خرائي گوتار.
 به مانايه کي تر، سيوي سيهم تاکه نوميده بۆ دووباره نه کردنه وي
 سيوي يه که م و دووه م، تاکه دهرگايه که بۆ دهره وي دونيای يه که م و
 دووه م. سيوي سيهم نامازه ييه بۆ دانه خرائي هه ميشه يي گوتار، بۆ
 نهو راستيه سه ره کيه ي لاکلاو ده ستنيش انيده کات که گوتار هه ميشه
 ناته واوه، هه ميشه له پريزه ندييه که يدا نه گري پکخستنيکي ديه هيه.

۲. به مانايه کي ديه سيوي سيهم دوا سيو نييه، سيوي کوتايي

نییه ... سیوی سیهم ناماره نییه بۆ دوا پښگا، بۆ دوا هه لېژاردن، بۆ دوا
فۆرمی کۆمه لگا یاخود بۆ دوا فۆرمی گووتار، به لکو ناماره یه بۆ نه گهریکی
سیهمی هه میشه یی، بۆ نه گهریکی کراوه ی نه به دی ... بۆ پښگایه کی کراوه
که کۆتایی نایه ت. بۆ کۆی نه و نا کۆتایه ی که ده که ویتنه سنووری به و
و بینینه کانمانه وه. پاسته بۆ نه وه ی بتوانین سیوی سیهم تاقیبه که یه وه
پتویستیمان به بریک تاریکی هه یه، به لام نه م تاریکیه ناماره نییه
بۆ زولمه ت به مانا نینگه تیغه که ی، به لکو تاریکیه کی بلوخییه، «هیشتا
نه بونه» نه وه که عه ده می په ها. سیوی سیهم ناماره نییه بۆ کۆتایی
هه لېژاردنه کانمان، به لکو بۆ نه و کرانه وه گه وره و پتسنوور و نادیاره ی
که له پتشده مماندایه. سیوی سیهم نه و پوه به ره یه که به زارواوه کانی
لاکلاو هیشتا بریاری لئ نه دراوه، نه و جڼگایه یه که ده بیت شه پ له سه ر
چۆنایه تی و مانا که ی به کین. شویتنیکه بۆ بریارنیک دیکه.

٢. سیوی سیهم سیوئیکی بېشوناسه، گرنگیه که شی له وه دایه که
سیوئیکی بېشوناسه ... واته جۆره به تالییه ک دروستده کات که به تالییه کی
پتویسته بۆ نه وه ی ده ست پتبه که یه وه. نه م بۆشاییه ی سیوی سیهم
به رجه سته ی ده کات، جیاوازه له و بۆشاییه ی که پاپوچی نه گهری یه که م
و دوهم دروستیده که ن ... نه و بۆشایی و به تالییه ی کرمتیوونی نه گهری
یه که م و دوهم دروستیده که ن، گریدراوی گه یشتنی هه لېژاردنیک و
بریارنیک و گووتاریکه به دواناستی خۆی، واته به تالېوونه وه ی هیزی
کردارنیک میژوویییه، به تالېوونه وه ی سیحری سیوئیکه له سه ر «سیوخۆره که
- واته به تالېوونه وه ی سیحری گووتاریکه له سه ر مه سه رفکه ر و به کاره یینی
گووتار». واته بۆشایی یه که م و دوهم، بۆشایی هه ره سی نه گهره
میژوویییه کانی، بۆشاییه کن ده که ونه دومانه وه، به لام بۆشایی سیهم،
بۆشاییه کی پتویسته بۆ ده ستپیکردن به دروستکردنی داهاتوو. سیوی

سټېم ده سټرکډنه وه په به گه مکه له سهره تاوه، گټرپانه وهی نه گه ری قه بوولکړدن و نه کړدن سټوه که په . چونکه کومه لگا هه میسه پټو سټی به سهره تا هیه . کومه لگا به وه نازی که ته نیا دريژه به خوی بدات، به وه ده ژي که به رده وام بتوانیت له نه گه ری نویوه ده ست پټیکاته وه، به رده وام توانای نه وهی هه بټت له سهره تاوه ده ست پټیکاته وه . به لام بیثوناسی هم سهره تا تازه یه، به جوړیکي به رچاوه چه مکی سوبیکتی لاکانیمان یاده خاته وه . نه و جوړه سوبیکته ی لاکلاو و موډ له تیوره سیاسی و کومه لایه تیبه که یاندا زور پشټی پټده به ستن .

۴. سوبیکت له تیپوانیني لاکانیدا، هه میسه نو قسانه و نامازه یه بؤ بؤشایی، واته جه وه ریکی نییه، شوینټیکی خالییه که نامازه بؤ ناماده گی فهد ده کات بؤ هه لگرتنی شوناسیک، بؤ ته ماهی کړدن له گه ل که سینک یان بابه تیگدا که ده بیت هه ویني کاراکتر و داپټزه ری شوناس . لای لاکان نیگا کړدن سوبیکت وهک پووه ریکی به تال، وهک نو قسانییبه که به رده وام هه ولده درټ پریکړته وه، بنه مای یه که می فله سه فکه یه تی، لای لاکان سوبیکت هه وله بؤ پریکړنه وهی سوبیکت . لاکلاو هم تیزه یه به به ریللوی له لاکان وه رده گریټ و ده لټت «گر له گه ل شتیگدا ته ماهی که م، له به رنه وه یه من له سهره تاوه شوناسیک ته وام نه بووه» «لاکلاو . ۲۰۰۲ . ۱۳۵» . به لام وهک ژیریک ده لټت لای لاکان هم نو قسانییبه، ته نیا نو قسانییبه کی ناو سوبیکت نییه، به لکو جیهانی ئوبیکتیش هه لگری هه مان سیفته . «نه وی گه وره — Der große Andere» که لای لاکان پو لټیکی گرنه ده بینیت و نامازه یه بؤ ته وای فهای سه مبولی، به جوړیک له جوړه کان نامازه نییه بؤ هیژیکي ده ستنیشانکراو یان فورمیکي سه مبولی داخراو، به لکو به پټچه وانه وه جیهانی ئوبیکتیش له ناو سیستمی په مزیدا هه مان نو قسانی و بؤشاییه که ده بیت پریکړته وه .

لیروهه گرنگه بهردهوام چ له ناستی سیاسی و چ له ناستی کۆمه لایه تیدا خه یالمان لای نه وه بیته که نه شوناس و نه هه لباردنه کانی شوناس، داخراو نین. سیوی سیهه هه لگری هه مان خالیتی سوپیته، واته نه و جیگایه ی ناو میژوه که هه میسه به به تالی ده مینیه وه، نه و گووتاره یه که هه میسه چاوه پوانی پرکردنه وه دهکات، ئامازه یه بۆ نوqsانییه کی نه به دی له پرۆسه ی سیاسی و کۆمه لایه تیدا، واته دوا ی هه موو نه زمون و قه یران و تیگچوونیک ده بیته جیگایه کی نادیار هه بیته، شتیگ هه بیته بشیته بووباره کاری تیدابکه ینه وه، سیوی سیهه مه جازی نه و پیگایه یه که هه میسه به کراوه یی ده مینیه وه. وهک چۆن سوپیته کی لاکانی ئامازه یه بۆ نوqsانییه کی نه به دی له کاراکته ری تاکه که سدا، سیوی سیهه مه جازی که بۆ نه و نوqsانییه ی ژیریگ له ناستی توبیته کدا ئامازه ی بۆ ده کات که ته ری بی سوپیته کی خالی لاکانیه، نوqsانییه ک که ده مانجولینیت سه ر له نو ئ کار بۆ پرکردنه وه ی بکه ین... لیروهه ده توانم بلیم که سیوی سیهه، سیویکی نه به دییه.

۵. خالیک که ئیجگار جه وه رییه و نابیت له بیرمان بچیت نه وه یه که کۆی نوکته که له سه ر ئاماده گی سیویکی چواره م بونیا دنراوه، سیویکی نادیار و نه بینراو که له پشته وه را کۆی نوکته که کۆنترۆل ده کات. سیویکی ئیدیال که پیوه ری هه موو سیویکه، سیویکی نه فلاتونی که جه وه ری سیو پیشانده داته وه، سیویک که کرمی نییه، که به بی ترس ده خوریت، که مرۆف ده توانیت له پوناکیدا بیخوات. نه م سیوه ئیدیاله، که نوینه ری سیستمی سه مبولیانه ی لاکانیه، نه و ئامانجه یه که له پشت هه ر سئ سیوه که وه یه، نه و سیوه که وره یه یه که هه ر سئ سیوه که ده یانه ویت چۆنایه تی و ماهیه تیان بچیته وه سه ری. سیوی یه که م و دووم به جۆریک له جۆره کان دوورکه و تنه وه ن له و ئیدیاله، واته پرووی نه که تیف

و شىكستخواردوى ئەزمونى مېژووى و كۆمەلەيتى نىشانىدەنەو، بەلام سىئى سىيەم جارىكى دى دەرگاي گەيشتنەو بە ئىدىال، دەرگاي يۇتۇپيا دەخاتەو سەرپشت، ئامازەيەكى زەق و گىرنگە بۇ «ريالى لاکانى - بېوانە وتارى سىيەمى ئەم كىتپە». واتە ئەو سىئى سىيەم دروستدەكات، نەكرەيى و نوقسانى سىئى يەكەم و دووھەمە. بەئى سىئى سىيەم ئەستەمە دەرگاي گەيشتن بە سىئى چوارەم جارىكى دى. بىكرىتەو، بەلام لە جەوھەردا سىئى سىيەم ئەوھەشە كە هېچ كات ناھىلەت بگىنە سىئى چوارەم، چونكە شوپنى نەگەيشتنى خەونى بالا و ئىدىالەكانە بە كۆتايى، بە ناوانىكى ھەمىشەيى، سىئى چوارەم سىئىكى خەيالپى، سىئىكى فەنتازىيە كە ناگەينى، بەلام سىئى سىيەم ئامازەيە بۇ ئەو دەرگا و پىگا ھەمىشەيى و ئەنتۆلۆژىيە پېويستمانە بۇ ئەو بەردەوامبىن. ديارە ھەلەيكى گەورەيە سىئى سىيەم تەنيا و تەنيا ۋەك سىئىكى يۇتۇپى سەيرىكەين، سىئى سىيەم تەنيا لەتتىكى يۇتۇپىيە، لەتەكەي دووھەم بە پىنچەوانەو ھەلگىرى ئەگەرى ژەھراوېبونە، «بەلام لە راستىدا چ سىئىكى يۇتۇپى ھەيە، لەتتىكى ژەھراوى نەبىت؟». سىئى سىيەم ئامازەيە بۇ ئەو خەرنەدە گەورە و چالە ئەبەدى و ھەمىشەيەي لە نىوان سىئى يەكەم و دووھەم لە لايەك و سىئى چوارەم لە لايەكى دىكەدا ھەيە.

۶. لىرەو سىئى سىيەم سىنتىزىكى دىالەكتىكى نىيە. واتە سىئى يەكەم تىز نىيە و سىئى دووھەم ئەنتى تىز و سىئى سىيەم سىنتىز... سىئى يەكەم و دووھەم لەبەرئەو گىرنگيان بە ئەندازەي سىئى سىيەم نىيە، چونكە ھەلگىرى هېچ ئەگەرىك نىن. واتە ناتوانىن چىتر پىرسىارى نوپيان لىكەين... كىمىبونىان لەو دايە كە ئەو جىگا خالىيەيان تىدا نىيە كە ئىمە بتوانىن پىرىكەينەو. سىئى يەكەم و دووھەم ھە

دووكيان دوو شوناسى پھونيان ھەيە، ھەلگىرى ئەو بۆشايىيە نىن كە پېۋىستە دياردەيەك ھەلگىرى بىت بۆ ئەۋەي لە مېژۇودا بېتەسەرۋە، بەلكو بەجۆرىك پېر و قورسەن دەكەۋنە ژىر ئاۋ و دەبن بە ژىرۋە. كە دەلېم سىۋى سىھەم، سىنتىزىكى دىالەكتىكى نىيە، مەبەستەمە بلىم كە سىۋى سىھەم ئاماژە بۆ داخستنى ئاڭكۆيەكە ناكات... بەلكو ئاماژە بۆ ئاڭكۆيەكى ئەبەدى دەكات كە چارەسەر ئاڭرىت، كە دووبارە دەگەرپتەۋە. سىۋى سىھەم جەۋھەرىكى ئەنتاڭونىستى ھەيە، لە خۇيدا ھەموو ئەگەرەكانى ھەلگىرۋە. واتە دەمانگىرپتەۋە بۆ دۇنيای دەرۋەي گوتار... بۆ ئاڭوتا... بۆ پىرۋسەيەكى ھەمىشەيى. لەبەرۋە سىۋى سىھەم ھەركات ونبو بۆئەۋەيە بگەرپتەۋە.

۷. لە خودى نوكتەكەدا دوو وشەي ھەرە گرنگ، وشەي كرمىپونە. كە ئاماژە بۆ ۋەدەرنان و ۋەلاۋەخستەن و دەرکردنى گوتارىك يان پىزە گوتارىك دەكات، واتە ئاماژە بۆ تۆخكردنەۋەي ئاڭكۆي لە نىۋان سىۋەكان و سىۋى ئىدىيالىدا دەكات... لەگەل وشەي «تارىكى» كە ئاماژە بۆ گەرەپانەۋەي ئەگەرى دۆزىنەۋەي سىۋى ئىدىيال دەكات. گەرەپانەۋە بۆ جىگايەكى سەرەتا كە بتوانىن ھەموومان لىۋەي دەست پېيگەينەۋە. لە ئەگەرى سىھەمدا پوۋبەرىكى خالى ھەيە، گرنگى ئەم پوۋبەرە مانايەكى گەردونى و گشتى بەم ئەگەرە دەبەخشىت... لىرۋە زۆر گرنگە لە پەيۋەندى نىۋان سىۋى سىھەم و دەلالەتى خالى لاي لاكان و لاڭلا تىبگەين، چونكە گرنگى سىۋى سىھەم لەۋەدايە كە «دەلالەتتىكى خالىيە». لىرۋەدا دەۋەستەم و دووبارە ھەلگەردەم ماناي دەلالەتى خالى لاي لاكان و كەمىك لاي لاڭلا پوۋبەكەۋە... تا پوۋنتەر لە گرنگى ئەگەرى سىھەم تىبگەين.

ئامازەى خالى چىيە؟

ژيژىك لە جىڭايەكى كىتەپە نوڭەيدا «Auf verlorenem Posten» گەلىك قەشەنگ وەسفى ئامازەى خالى «Der leere Signifikant» دەكات. نمونهكەى ژيژىك لەسەر سەمفونىي تۆھمەى بېتھوفنە. ئەم سەمفونىيە بە چەندىن بەكارھىتەن جىياواز بەكاردەھىت، لە چەپەوہ بۆ راست، لە ديموكراس و ئازادىخوازەكانەوہ تا دىكتاتورەكان ھەموو ھەك پەمژىك بۆ خۆيان بەكارىانھىتەوہ... ئەم سەمفونىيە لە بۆنەى جىياواز و لە سىياقى جىياوازدا لىدەدرىتەوہ، لەسەرى زەويىوہ بۆ ئەوسەرى و لە ژىنگەى كۆمەلایەتى جىيا و لە بۆنەى جىياجىادا بەكاردەھىت. «ژيژىك ۲۰۰۹. ل ۳۷». واتە ئەم سەمفونىيە ئامازەىكە ھەر كەسەو ئەو مانايەى پىدەبەخشىت كە دەيەوئەت. بەلام ئەمە مانای چى؟ مانای ئەوہى كە سەمفونىي تۆھمە خۆى ھەلگىرى بەتالىيەكە، ھەلگىرى بۆشايىيەكى دەلالىيانەى كە دەشىت ھەر كەسە و بە ئارەزووى خۆى پرىپىكاتەوہ. ئامازەى خالى جۆرە ناوہندىكى بەتالە كە ھەمووان دەيانەوئەت مانايەكى بدەنى... يەككىك لە نمونه باوہكان بۆ ئامازەى خالى چەمكى «نەتەوہ» يە. نەتەوہ دەلالەتەكە كە ھەمووان بەكارىدەھىتن، بەلام ھەر كەسەو بەپىي وىست و نىگا و جىھانپىنى خۆى. بۆ نمونه دانيال شولتز چەمكى نەتەوہى فەرەنسى ھەك ئامازەىكەى خالى دەبىنىت كە بە كەنالى چەندىن ئايدىيائى جىياوازدا لە راستەوہ تا دەگاتە چەپ تىپەريوہ

و ھەر كەسە و بە شىۋانى خۇي پىكرىدۇتە ۋە . «بىرۋانە ۋتارەكەي دانىيال شوتز لە كىتەپكەي مارتىن تۇنھۇفدا . ل . ۲۲۳» . بە كورتى ئامازەي خالى دەلالەتلىكە بەرزەكرىتە ۋە بۇ ئاستىكى بالاتر لە دەلالەتەكانى تر، دەبىتتە دەلالەتلىك كە ھەر كەسە و دەيەۋىت دەست بەسەر مانا كەيدا بگىرت، دەبىتتە خالى ھاۋبەش لە نىۋان ھەموو گوتارەكاندا، لىرەۋە لاكلاۋ پەيۋەندىيەكى توند لە نىۋان «ئامازەي خالى» و «يۇنىفرسال — بەھاي گەردۈنى» دا دەۋرىتە ۋە . بە مانايەكى كە چەمكى يۇنىفرسالىش ئامازەيە بۇ پەگەزىكى ھاۋبەش و بەھايەكى گىشتى كە تايىت بە جىگايەك نىيە، بەلام لە ھەموو جىگا تايىتەيەكانىشدا مانايەكى ھەيە، يۇنىفرسال ئەۋ شتەيە كە لە ھەر جىگايە و لە ناۋ ھەر سىياقلىكا و بەپىتى تايىتەمەندى لۇكالىكان سىروشتى دەگۈرپىت، بۇ نمونە گوتارى ماقى مەۋف ھەم گوتارىكى يۇنىفرسال و ھەم دەلالەتلىكى خالىشە، چۈنكە زىاد لە فۇرمىك و زىاد لە ھىزىك بەكارىدەھىتن و لە ناۋ ھەر جۈرە پىكسىتلىكا ۋەزىفەيەكى تايىتەيە ھەيە، سەدام حوسەين ئەم گوتارەي دۇ بە ئەمىركا و ئەمىركا دۇ بە سەدام حوسەين و تىرۋىستەكان لە گۇنتانامۇ دۇ بە سىستىمى ياسايى خۇرئاۋا و خۇرئاۋا دۇ بە تالىبان بەكارىاندەھىتا . ئىسلام ئامازەيەكى خالى دىكەيە، كە ھەركەسە و بە جۇرىك ناۋىدەنەيت، ئىسلام لاي ھەندىك لەگەل جىھاندا ھاۋواتايە و لاي ھەندىكى دىكە لەگەل ئاشتىدا، لاي ھەندىك ھاۋواتاي سىستىمى سىياسى و ئەخلاىيە و لاي ھەندىك ھاۋواتاي عەدالەتە، لاي ھەندىك چەۋساندەۋى ژنە و لاي ھەندىك پاراستن و حورمەتى ژنە . بە كورتى ئامازەي خالى، ئەۋ ناۋەندە پىۋىست و گىرنگەيە كە لەيەك كاتدا ھەموو گوتارەكانى تر دەتۋانن پردى لەگەلدا دروستبەكن و لە پىنگاي ئەۋەۋە شوناسى خۇيان دروستبەكن، واتە جۈرە ئامازەيەكە كە خۇي مانا و ناۋەۋكى نىيە، بەلكو گوتارەكانى تر و دەلالەتەكانى تر مانا

و ناوھ پۆكى پىدە بەخشىن، وە بە جۆرىك لە جۆرەكانىش ماناى خۆيان بە پىسى پەيوەنديان بەو ئاماژەيەو دەستنيشاندهكەن. لە ناوھ پاستى پرۆسەى كۆمەلەيتىدا، ھەميشە ناوھنديكى خالى دەمىنيتەو، كە بە ھىچ گووتارىك پىناكرىتەو، ناوھنديك كە پركرىنەو و داگىركردنى تەواوھتى كارى نەكرەيە، بەلام ھەر گووتارە و ھەولەدات بالادەستى خۆى بەسەر ئەو ناوھندەدا بسەپىنيت، لىرەو ئاماژەى خالى پەيوەنديەكى گەرەى بە پرۆسەى «ھىمەنە — ياخود سالارگەرايەو» ھەيە «ھەنديك لە برا نوسەرەكانى دى، ھەر بەداتاشىن لە زاراوھى ھىگىمۆنيەو بە ھەژمونگەرايى وەريدەگىرپنە سەر كوردى». دەلالەتى خالى، دەبىتە ئەو خالە ھاوېەشەى كە گەلەك گووتارى جيا پىكەو گرىدەدات. لىرەو لای لاكلاو دەلالەتى خالى دەبىت بە پىتى پىكەو گرىدانى ھەموو گووتارەكان Knotenpunkt. لە ناوھ پاستى ھەموو كايەيەكى گووتاردا چەندىن پىتەگرى وەھا ھەيە. بۆ نمونە لە خۆرھەلاتى ئىستاي ئىمەدا وشەگەلى وەك «خودا، موقەدەس، دىموكراسىيەت، مافى مرۆف، ئىسلام، نەتەو، پەسەنايەتى، گۆپان، نوڭەريى» نمونەى زنجىرەيەك لەو ئاماژە خالىانەن كە گووتارە جياوازەكان پەيوەندى جياواز و بزۆك و ناجىگىريان لەگەلدا دروستدەكەن، دەلالەتى خالى دەلالەتەكە ھەميشە بۆشايىەكى تىدايە بۆئەو ئەوانى دى بىن و پىپىكەنەو، سنوورىكى ھەيە ھەموو ئەوانى تر لە دەورى خۆى كۆدەكاتەو، وادەكات لە نىوان گووتارە جياوازەكاندا شىتىكى ھاوېەش و چەقىكى نادىار ھەبىت كە ھەموو ھەولەى داگىركردنى بدەن، بىتەوھى داگىركردنى تەواوھتى شىاو ياخود كارى كرىدەبىت. لىرەو ئەوھى وادەكات كۆمەلگا پىكەتەيكى مومكىن بىت، ئاماژەى خالىيە، چونكە ھەموو دەلالەتەكانى دى لە پىگەى ئاماژەو بۆ ئەو ماناى خۆيان وەردەگرن. «كرىستيان فلاتز. ل. ٢٠٢». ئاماژەى خالى ئەو ئاماژە «گشتى» يەيە كە بەيەك ھىز پىناكرىتەو، بۆيە

گشتیشه چونکه هیچ کەس بە تەنیا ناتوانیت خاوەنی بیت. ژێریک گەلیک پوون تەعبیر لەو دەکات و لە کتیی «مەکری سوپیکت» دا دەنوسیت: «ئەوێ گشتییە، پڕ نییە، بە لکو هەر پێشوەخت بە تال و خالییە، ناوێ پۆکە جیاوازیەکان هەردەم بۆ ئەو هەڵدەدەن ئەو بە تالی و درزە پڕیکە ئەو، ئەوێشی کە بە سەرکەوتویی وەزیفە سالارگەراکە وەر دەگریت، تەنیا بۆ ماوەیەکی دیاریکراو و تێپەر ئەو جیگا بە تالە پڕدەکاتەو» «ژێریک. ۲۰۰۱. ل. ۲۵۰. بۆ زانیاری زیاتریش دەربارەی ئاماژەی خالی لای ژێریک سەیری هەمان سەرچاوە ل. ۱۵۴ بکە». واتە ئەوێ لە ساتێکدا هەیمەنە و بالادەستی هەیه، دەبیت بزانییت کە ئەو تەنیا بە جۆریکی کاتی دەتوانیت مانای ئاماژە خالییەکە داگیربکات و گووتارەکانی دی پێکبخاتەو، هیچ داگیرکردنێک بۆ ئاماژەی خالی داگیرکردنێکی هەمیشەیی نییە، هیچ هێزێک بە تەنیا خاوەنی نەتەو یان دیموکراسییەت یاخود خودا نییە، هەمیشە جیگایەکی خالی لە ناو ئەم زاراوانەدا هەیه کە بە تەنیا بە هیچ هێزێک پڕنابێتەو. لە مانە پوونتەر لاکلاو خۆی دەنوسیت هۆی بوونی دەلالەتە خالییەکان لە ناوێ پووستی کایە دەلالیدا، دەگەرێتەو بۆ ئەوێ هەموو سیستمیکی دەلالی، لە چوار دەوری جیگایەکی خالی دەخولقیت، ئەو «جیگا خالییە» نیشانەیی ئەو مەحالیە کە سیستمەکە پێویستی پێتە تا یەکانگیری ناوخۆی بپارێزێت. بەلام وەک لاکلاو دەلێت جیاوازی ئەم مەحالیە لەگەڵ مەحالیە مەنتیقیەکاندا ئەوێە کە ئەمەیان مەحالیکی پۆزیتیڤە، مەحالیکی پاستەقینەیه «لاکلاو. ۲۰۰۲. ل. ۷۰».

بەلام بۆ هەموو جۆرە بالادەستی و هەیمەنەیک بە سەر ئاماژەی خالییدا کاتی و تێپەر؟ وەلامی ئەم پرسیارە لە جەوهەری تیورەکەیی لاکلاو و مۆفادیە، سەرکەوتنی ئاماژەیک لەو دایە کە ببیت بە هێزێکی دەستنیشانکەر و ناوێر بۆ ئاماژەکانی تر، بەلام هەر هێندەیی دەلالەتیک

وای لښات ناماژه یه کی دی ده ستنیشا نېکات، ده که ویتنه نه و باز نه یه وه که شتیک به جوریکې کونکریت دیار یېکات و شتیک وه ده ربښت، شتیک وه رگریت و شتیک فرېبdat، هه موو ده ستنیشا نکر د نیکې کونکریتیش ده رکړدن و وه لاوه نانی ده ستنیشا نکر د نیکې تره «وهک له سهر وه گوتمان، هه موو پتناسه کړدنیک نه فیکړنه». به م پرؤسه یه ش هه ر گو تار ینک که و ته ده ستنیشا نکر دنی مانای گو تاره کانی تر، واته هه ر که و ته پراکتیک کړدنی سهر که و تنی خو ی، شوینی ده لاله ته گشتیبه که ونده کات و جیگا یونیفرساله کی خو ی ده د پرنیت و ده بیت به ناوانایک له سیاقیکې دیار یکر اودا «پیکس باتله ر ۶۲ - ۶۳»، واته چتر ناماژه یه کی خالی نابیت، ناماژه یه ک که ده بیت خالی کړدنه وه ی هه موو ده لاله ته کانی دیکه .

با بگه پرنه وه بؤ لای سیوی سیهم .

گر بگه پرنه وه بؤ سیفته ته کانی سهر وه به پوونی ده بینین که سیوی سیهم ناماژه یه کی خالیبه . به وده دا سیوی سیهم سیویکی نیفترازیبه که ده شیت هه ر سیویکی تر جیگای بگریته وه، که واته به دیویکی دیشدا ناماژه بؤ فره یی ناماژه خالیبه کان ده کات... به کورتی سیوی سیهم ناماژه یه بؤ شوینی نه و سیوه نی دیاله ی که هیچ سیویک پرنیگاته وه . . . نه و مه حاله یه که ده بیت هه موو هه ولی بؤ بدن و هه میشه ش هه ر به مه حال ی بمینته وه . چونکه به بی نه و مه حاله واته که یشتنی کومه لگا به فورمیکې داخراو و که یشتنی سیستمی گو تار به شیوه یه کی نه گوپ، واته سهر له نو ی پیکخته نه وه و پزبه ندی و مانادان به گو تاره کان، یا خود پرؤسه ی «نارتیکوله یشن» ده بیته کاریکی نه شیاو و نه کړده .

گر لږ ده دا بگه پرنه وه بؤ جیاوازی نیوان سیوی یه که م و دوو م له که ل سیوی سیهم دا، ده بینین جیاوازی نیوان نه م دووانه وه ک جیاوازی نیوان ناماژه ی ناسایی و ناماژه ی خالیبه . سیوی یه که م و دوو م

هه لگري دوو ماهیهت و دوو شوناس و دوو مانان، به لام سیئوی سیئهم
 ئیمه دروستیده کهین، واته ماهیهتی نییه، ئیمه ماهیهت و شوناسی
 ده دهینن... لیروهه که ده لئین سیئوی سیئهم سیئوکی خالییه، مانای
 نوکته که له سه ره که سیک نییه که سیئوی هیه، به پیچه وانه وه
 له سه ره که سیکه که دوو سیئوی هیه و سیئوی سیئهم خوی دروستیده گات،
 سیئوی سیئهم له جیگایه کی تره وه هاتووه، که سیئو ناو نوکته که له
 ده ره وهی سنووری ژوره که، له ده ره وهی ئه و جه بره ی دیواره کانی ژوره که
 دروستیان کردوه دره ختیکی سیئوی هیه که هه میسه سیئوی نادیار
 به ره مه ده هیتیت. واته نه گه ری یه که م و دوو م دوو نه گه رن که هر
 یه که یان ماهیه تیکی دیاریکراویان هیه، نه گه ری سیئهم ئه و نه گه ره یه
 که ئیمه ده توانین ده لاله تی بدهینن، ئیمه ماناگی پرده کهینه وه. لیروهه
 سیئوی سیئهم تاکه نه گه ره بتوانین گریبده یه وه به نازادییه وه، تاکه
 نه گه ره ده توانین له دیاریکردنی ماهیهت و شوناسیدا پۆلنیکمان هه بیت،
 یاخود به وته یه کی دی خۆمان له باغی خۆمان ده ربیهیتین. نه گه ری
 یه که م و دوو م دوو نه گه ری جه برین، نه گه ری سیئهم تاکه پووه ری که
 که بواری ئه وهی تیدایه له دروستکردن و مانابه خشی و کاریکردنیدا
 کاریکمان هه بیت. سیئوی سیئهم گه پانه وه یه بۆ سیئو بییه چ مانایه کی
 پارتیکولار، بۆ هه ناسه یه کی گشتی، بۆ هه وایه کی یونیفرسال که ئیمه
 ده بیت له دنیای خۆمان و له ساته وه ختی میژوویی خۆماندا مانای
 بدهینن. سیئوی سیئهم، سیئوی نازادییه ... سیئو یکه ده توانین خۆمان
 ده ستینیشانی بکهین و دروستی بکهین. سیئو یکه بۆنی دره ختی سیئوی لیدیت،
 بۆنی باغیکی گه وره تری لیدیت که ده توانین سیئوی تری لیوه بهیتین،
 به لام دره ختی که هه لگري ئه و سیفه ته یه که هه موو سیئوه کانی سیئوی
 سیئهم من... واته ناتوانین به یه قینه وه به لکو هه میسه به گومانه وه
 ده توانین بیانخوین.

دوا تێبینى دەربارەى تاریكى

تاریكى ژوورەكە هێشتا تاریکییەكى ئالۆز و پڕ پرسیارە كە دەشێت مۆف لە زیاد لە گۆشە نیگایەكەوه بىخوێنتتەوه و لێى بپوانێت. پرسیارەكە ئەوەیە: ناخۆ خامۆشکردنى چراكە بۆئەوێە كەسە سێخۆرەكە سێوى سێهەم بخواز «وەك لۆژىكى سەتەحى و سادەى نوكتەكە پێماندەلێت» یاخود بۆئەوێە كەسە سێخۆرەكە «سێوى یەكەم و دووهم» نەبینێت؟ لە هەموو بارودۆخە جیاوازهكاندا، تاریكى ناو ژوورەكە ئاماژە نییە بۆ كەسێك كە دەیهوێت كۆنترۆڵ، كە نایهوێت كارابێت و تێگات، ئاماژە نییە بۆ ستایشکردنى نەزانین بەرابەر زانین. بەبپوای من تاریكى ژوورەكە ئاماژەىكى پەرمزییە بۆ دوو پڕۆسەى گرنگى ناو نوكتەكە خۆى. یەكەم: سێوى یەكەم و دووهم دوو ئەگەرن كەسە سێخۆرەكە ناتوانێت دووبارە یانبكاتەوه، دوو سیستەم كە كەسى سێخۆر بەدواى دەلاقە یەكدا دەگەرێت لێیان دەرچێت. خامۆشکردنى چراكە لە پاستیدا بۆئەوێە كە ئەو دوو ئەگەرە فریبەدەینە دەرەوه و بەتەواوەتى بیانخەینە لاوه، تاریكى ژوورەكە لە جەوهەرىدا تاریكکردنى ئەگەرى یەكەم و دووهمە، بۆئەوێە بپوانین كار لەسەر ئەگەرى سێهەم بكەین. خامۆشکردنى چراكە كۆژاندنەوێەكى رەمزی سێوى یەكەم و دووهمە، تا سێوى سێهەم بپوانێت قورسایى پاستەقینەى خۆى دەربخات، كۆژاندنەوێە دەلالەتە مانادارەكانە، بۆئەوێە ئاماژە خالییەكان پۆلى خۆیان بگێڕن.

دووهم سێوى سێهەم شتێك نییە پێشتر ماھییەتى دیاریكراوێت، وەك گۆتم پووبەرێكە پووناكى ئێمە پەنگى دەدات. بۆیە كۆژاندنەوێەى چرای ژوورەكە ساتێكى پێخۆشكەرە بۆئەوێە چرای خۆمان هەڵكەین، ساتى گواستەوه و جینگۆپكێیە دەكهوێتە نێوان جەبر و ئازادییەوه، نێوان

گوتارەکانی دی و گوتاری ئیمەوه، نێوان سیستم و دەرەویدا. تاریکی لێردەدا تاریکی نەبوونی هەیمەنە و بالادەستی هیچ گوتاریکە، گەرانبەوهی ئامارەیی خاڵییە بۆ دۆخی خاڵیبوون، پاکبوونەوهی ئامارەیی خاڵییە لە مانا پێشوەختەکان بۆنەوی سەرلەنوێ بێتەوه بە جێگای پێکدادان، بە مانایەکی دی ساتی دووبارە زەمینەسازییە بۆ سیاسەت، ساتی دووبارە ئیشکردنە تا بشیت ئامارە خاڵییەکان دووبارە بە مانای خۆمان پڕبکەینەوه. ساتی شتێکی مێژوو بۆ پێسیبەکانی خۆی، تا بتوانیت بیر لە فۆرمێکی دی بکاتەوه.

دۆلۆز و گیتاری لە جێگایە کە دەنوسن «چەمکەکان ئاسمانییەکیان نییە، دەبێت دابەینرێن، دروستبکری، یاخود بخولقینرێن. ئەوان هیچ نین بەبێ واژۆی ئەو کەسەی دروستیکردون» «دۆلۆز و گیتاری. ل. ۱۰». ئەم پێناسەیەیی دۆلۆز و گیتاری بۆ چەمکەکان بۆ سیۆی سیئەمیش راستە. سیۆی سیئەم سیۆیکە ئیمە دروستیدەکەین، دایدەهێنین و دەبخولقینین... لێرەوه بە پێچەوانەی سیۆی یەکەم و دووھەمەوه، ئەم سیۆیان تەنیا کاتیکی مانای هەیە کە واژۆی ئەو کەسەی لەسەر بێت کە دروستیکردووە... لەم روانگەیەشەوه ئەو کەسە تەنھایی کە لە ژووریکی تەنھادا بەختی خۆی لەگەڵ سێ سیۆدا تاقیدەکاتەوه، سەمبولیکی گرنکی ئەو دۆخەیە کە هەموومان چ وەک فەرد و چ وەک کۆمەڵگا تێیدا دەژین. بۆنەوهی بشیت و بتوانین ئازادی خۆمان بژین، هەموو مەحکومین بەوهی سیۆیکی سیئەممان هەبێت، واتە سیۆیکی سیئەم بخولقینین... سیۆی سیئەم ئەلەرناتیقی برسیۆی نییە، بەلکۆ ئەلەرناتیقی مردنە، بەجۆریک دەکرێت بە پۆشنی بلێین، هیچ مۆفیک و هیچ کۆمەڵگایەکی بەبێ سیۆی سیئەم نازی. بەلام وەک دۆلۆز و گیتاری دەلێن، ئەو سیۆە ئاسمانی نییە «واتە خودا و خولقینەری نییە» بەلکۆ ئیمە دروستیدەکەین و دەبخولقینین، بەبێ واژۆی ئیمەش مانا و نرخیکی نییە.

سەرچاوه‌کان

Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Hegemonie und radikale Demokratie. Zur Dekonstruktion des Marxismus. Passagen Verlag. Wien. 2006.

Oliver Marchart .(Hrsg.) .Das Undarstellbare der Politik. Zur Hegemonietheorie Ernesto Laclaus. Turia und Kant. Wien . 1998

Ernesto Laclau. Emanzipation und Differenz. Turia und Kant. Wien. 2002

Ernesto Laclau. Was haben leere Signifikanten mit Politik zu tun? In: Mesotes - Zeitschrift für philosophischen Ost-West-Dialog 2.1994. S. 157-165

Martin Nonhoff. (Hrsg.) Diskurs- radikale Demokratie- Hegemonie. Zum politischen Denken von Ernesto Laclau und Chantal Mouffe. Transcript . 2007

Christian Flatz , Sascha Felgitsch. (Hrsg.) Dimen-

sionen einer neuen Kultur des Politischen. Vs Verlag .
Wiesbaden. 2006

Gilles Deleuze. Felix Guattari. Was ist Philosophie .
Suhrkamp. Frankfurt/Main.1996

Rex Butler, Slavoj Žižek zur Einführung. Hamburg. Juni.2006

Slavoj Žižek .Auf verlorenem Posten . Suhrkamp.
Frankfurt/Main. 2009

Slavoj Žižek. Die Tücke des Subjekts .Suhrkamp.
Frankfurt/Main. 2001

ئایا دەتوانین بە کۆمەکی «لاکان» شۆرشگیر بین؟

«پێگایە ک بەرەو دونیای جاک لاکان»

تێگەشتن لە فیکری نوێ، بەبێ تێگەشتن لە جاک لاکان کاری نەکردە، بەلام تێگەشتنیش لە لاکان یەکنێکە لە ھەر ئەو کارە سەخت و دژوارانەی پووبەپووی ھەر پۆشتبیرێک بپێتەو. لێرەو دەستبردن بۆ لاکان، ھەمیشە کاریکی پێ مەترسییە، بەلام لەو پێ مەترسیتەر دەست نەبردنە بۆ لاکان. چونکە تێگەشتن لە لاکان، چیتەر تەنیا تێگەشتن نییە لە پێبازیکی نوێکەرەو بۆ فرۆید، بەلکو تێگەشتنە لە سیستمیکی زاراوەیی کە ژمارەیکە گەرە لە توێژەرەو و فەیلەسوفانی نوێ بە بەربالۆی بەکاریدەھێنن، کە گرنگترینیان کەسانی وەک سلافۆ ژیریک و ئەرنستۆ لاکلون، بەلام بە دڵنیاوییەو ئەوان دواترین فەیلەسوف نین کە ئەو پرە لەگەڵ لاکاندا دروستدەکەن. کێشە ھەرە گەرە لاکان تەنیا ئەو ئالۆزییە نییە کە چەمکەکانی ئەو و سیستمە ناوەکییەکی فیکری ئەو پێدەناسینەو، بەلکو ئەو گۆرپانە گەرەیی مانایە کە ھەندیک چەمک تەواو لەو شێوەپێیە درەدەکات، کە پێشتر پێی ئاشنا بووین، لەوانەش گرنگتر ئەو تەحەدا و پرسیار و پوانگە تازانەیە کە لەگەڵ لاکاندا دەربارەی کۆمەلێک کێشە گرنگ پووبەپووی دەبینەو، ئیدی لە نیگامانەو بۆ سوپیکتەو بیگرە تا دەگەینە سەر تێگەشتنمان لە واقع و خۆشەویستی و ژن... بە کورتی لاکان سیستمیکی زاراوەیی جیاواز و

ويئەيەكى جياۋازى دونىاي پېيە كە لە سىستەمە فېكرىيەكانى پېش خۇي ناچىت، ئەمەش وادەكات گەياندنى ئاسان نەبىت. ھەر لىرەشەو ناسىنى فۇكۇ لە لاي ئىمە و لە خۇرەلاتىشدا بە گشتى زۇر پېش ناسىنى لاكان دەكەوئىت، نوسىن لەسەر زۇر لە بىررارە مۇدىرنەكان لە نوسىن لەسەر لاكان ئاسانتەرە. بەلام لەگەل ئەو سەختى و ئالۇزىيە لاكانىشدا، خۇدزىنەو لە لاكان جۇرە خۇخەلەتاندن و خۇ بەھەلدابردىكى گەرەيە. لەم باسەدا مەن ھەولەدەم وەلامى يەك پىرسىار بدەمەو: ئويىش ئەوئەيە ئاخۇ دەتوانىن بە كۆمەكى لاكان شۇرپىگىپ بىن؟ لاكان كە باوئەپى بە سوبىكت نىيە، باوئەپى بەوئەيە مەيە مۇف گىرۇدەي سىستىمىكى پەمىزى و رېكخستىكى پەمىزىيە كە ئەوانى دى سىستىمانكردە، لە يەككە لە پستە ھەرە بە ناوبانگەكانىشدا دەلەت «ئارەزوى مۇف، ئارەزوى ئەوانى دىيە» واتە مۇف خۇي خاۋەنى ئارەزوىكانى خۇشى نىيە. ئايا دەشەت جۇرە پىرسىارى و لە بىررارىكى لەمجۇرە بىرەت؟ بەلام بەرلەۋى وەلامى ئەو پىرسىارانە لەسەر لاكان بدەمەو، دەبەت وەلامى پىرسىارىكى سادەتر بدەمەو.

ئاخۇ مەبەست لە وشەي شۇرپىگىپ خۇي چىيە؟

تىگەيشتى تەقلىدى لە شۇرپىگىپ بەو چەشەنى لە كولتورى خۇرەلاتى سەدەي بىستەد بەرقەرارە، بىرئىيە لە جۇرە پەتكدنەوئەيەكى توندى سىستىمى سىياسى و پەيۋەندى سىياسى ئىۋان ھىزە ئەتنى و كۆمەلەيە جياۋازەكان، كە دەگاتە سنورى خۇرپىگىستەن و دەستبردن بۇ چەك. بەلام لە جەۋھەردا سەيرىكەيت، ئەمجۇرە تىگەيشتەن لە چەمكى شۇرپىگىپ لە دوا دەرەنجامدا ھەمان سىستىمى كۆن بە فۇرمىكى نوي بەرەمدەھىتتەو، پوخسارى بىكەرەكانى ئار پىكەتەي دەسەلات دەگۇرەت، بىئەۋى بىتوانەت پوخسارى راستەقىنەي دونىا دەستكارىيات. سەردەمانىك پىرۇزەي سۇسىيالىستى لەسەر ھەموو ئەو پىرۇزانەو بوو

كە پادىكالى دەستكارى سىستىمى دەكرى، ھەرەسى نەم پېۋزەيە و دووبارە گەپانەۋەى بۆ مېتۆدى سىستىم پەرسىتى، ئەۋەى سەلمانى كە سىستىم ھىزىكى كاراىر و سىروشتىكى ھەمەگىرتى ھەيە لەۋەى پۇجى شۇرپىگىرپانەى تەقلىدى، ياخود شۇرپىگىرپانەى كلاسىك چاۋەپوانىاندەكرى. بە كورتى گۆپىنى دەسەلات يان گۆپىنى پەيۋەندىيەكانى بەرھەمھىتان، بەجۆرىكى ئۆتۆماتىك نابىتە مايەى گۆپىنى سىستىم، لە بەرئەۋەى خودى ئەو تىپوانىنە بۆ شۇرپىگىرتى تەقلىدى، لەسەر تىنەگەشتەن لە سىستىم و چۆنىتى ئىشكرىنى لە ناۋ زىمان و پىكھاتى دەرونى و سىروشتى ئارەزۋ و سىتراكتورە زەنىيەكاندا بونىادنراۋە. لىرەۋە فىكرىكى شۇرپىگىرپانەى كە لەسەر دروستكرىنى وئەيەكى ھەلە بۆ مرۆف و دونىا دروستبويىت، سىستىم كورتبىكەتەۋە بۆ ھەندىك پەھەند و دىاردەى ناۋ بونىادى سەرەۋەى پىكھاتى كۆمەلەيەتى، لە جەۋھەرىدا گەلىك گىرئ و بەرزۋىزىمى گىرنگى دىكە فەرامۆشەدەكات كە بە تەنىا ناكەۋنە ناۋ كايەى سىياسى و نابورىيەۋە. فىكرىكى شۇرپىگىرپانەى كە لەسەر وئەيەكى گىشتى بۆ مرۆف و ئىنگە دەرونى و پەمزىيەكەى بونىادنەنرابىت، جگە لەۋەى كە دەتوانىت دەستكارى پۈۋكەش لە سىستىمە تۆتالىتار و فرەگىرەكاندا بىكات، ناتوانىت ھىچى دىكە بىكات. فىكرى شۇرپىگىرپانەى دەبىت لەسەر وئەيەكى پاستەقىنە بۆ مرۆف دروستبويىت، واتە دەبىت لەۋەى پىرسىارەۋە دەست پىبىكات :

چى مرۆف دەكات بە مرۆف و ۋاى لىدەكات بە جۆرىكى تاييەتى بىبىنىت و بىرىكاتەۋە؟ نەۋەك لەۋەى پىرسىارەۋە كە چەۋساندەۋە چىيە؟. پىرسىارى چەۋساندەۋە و ئازادى لە ساتى دوۋەمدا دىنە پىشى. سەرەتاي سەرەتا بۆ ھەر فىكرىك بىيەۋىت ئىش لەسەر گۆپىنى ئىيان بىكات، ئەۋەيە كە بىرسىت مرۆف چىيە؟. ھەر فىكرىكىش بىيەۋىت لەسەر مرۆف ئىشبىكات، ناتوانىت لاكان بختە ئەۋلاۋە. لىرەۋە شۇرپىگىرپانەى نوي، لە بنەپەتدا لەسەر تىپەپاندىنى سىستىم ئىشەدەكات، بە گەپانەۋە بۆ پىرسىار لە مرۆف.

فيكرى شۆپشگىپى كلاسكى لەسەر بىرۈكى «بە ھەشتى سەر زەوى»
 «كۆمەلگى بىناكۆكى» «خۆشەويستى مۇفەكان بۆ يەكدى»
 «پاشەپۇزى پوناك» دروستبويو. بەلام ھەر فيكرىكى نوئى بىيەيت بىر
 لە دونىاي نوئى بكاۋە، دەيت تا ئەندازەيەكى زۆر تۆزى خورافى و
 ميتۇلۇزى و ناعەقلانى پشت ئەو تىزانە بتەكىنيت و لە جىگايەكى دىكەو
 دەست پىككەۋە. لە دواي ھەرەسى كۆمۈنيزم و گەيشتى فيكرى
 شۆپشگىپى كلاسكى بە بونبەست، مەسەلى تەكاندى تۆزى ميتۇلۇزى
 لەسەر فيكر و خەيالى شۆپشگىپانە، بۆتە شتىكى ھەتمى. ئىستا ھەموو
 دەرزانين كە كۆپىنى سىستىم و كۆپىنى مۇف زۆر لەو سەختەرە كە لە
 فەلسەفەي سەدەي نۆزدەدا پىشېينىدەكرا. ئىستا چىتر مەسەلى
 تىپەپاندنى سىستىم ئەو سىروشتە بەلگە نەويستەي نىيە كە پەنجا سال
 يان سەد سال لەمەويەر ھەيىو، ئەمۇ دەرزانين چ سىستىم و چ مۇف
 دوو پىككەتسى لەو ئەلۇزىن، ھىچ تيورەيەكى شۆپشگىپى بتوانيت لە
 ھىلگارىيەكى سادەدا نەخشەي كۆرپانان بكىشيت. واتە سەرەتا دەيت
 خۇمان لە خورافەتى تيورەيەكى شۆپشگىپى سەرتاسەرى پزگارىيەكىن كە
 لەسەر ئەو ئىشېكات بتوانيت ويئەيەكى دروستى دونيا و مۇف بكىشيت
 و دواتر لەسەر پۇشنايى ئەو ويئە سەرتاسەرىيە پۇژەي پزگاركرىدىكى
 خورافى دابمەزىنيت. ئەمۇ دەيت مەسەلى ئەگەرى تىپەپاندنى سىستىم
 و ھىواي شكاندى لەسەر بىنەماي تيورى نوئى دابىژىنەو. بە بىرۈي من
 سىستىمى تۆتالىتار بەرھەمى تيورەي شۆپشگىپى تۆتالىتار، بۆيە ھەر
 فيكرىكى سىياسى كە لەسەر قاچى يەك تيورەي شۆپشگىپى بوەستيت،
 لە دوا دەرەنجامدا لە ستەمدا تەواودەيت. لىرەو تيورەي شۆپشگىپى
 سەرتاسەر دەرۋازەيەكى گىرنگى ستەمە، چۈنكە لەسەر بەلاۋەنانى ھەموو
 ئەگەرە تيورىيەكانى دىكە بونىادنراۋە، ھەر بۆيە فيكرى شۆپشگىپى
 كلاسكى لە ئەتىكىكى دۇ ئازادى و ستەمكاردا كۆتايىيەت. من وادەبىنم

كە ديموكراسىزمى تيورى گرنگە بۆ ھەر ھېزىكى نوئ بىھويىت دونيا بگورپىت. سەرھتا زۆر گرنگە بزائىن كە چەمكى شۆپشى سەرتاسەرى و تيورەى سەرتاسەرى دوو چەمكىن بەرەو پىنگايەكى داخراومان دەبەن. ئىستا پىويسىتمان بەويە بۆ پەھەندە نەفیکەر و نارامەكەى مروف بگورپىن، ئەو بۆخۆمان سەلمىنن كە فیکرى شۆپشگىرى دەتوانىت لەسەر تىگەيشتن لە مروفەو دەست پىبكاتەو، نەوەك تەنیا لە تىگەيشتنەو لە سىستى بەرھەمەنن. شۆپش شتىك نىيە يەكجار لە مېژودا پوويدات و بەدوايدا ئىدى ھەموو بە ناچارى خەرىكى پاراستنى سىستى شۆپش و ئايدۆلۆياى شۆپش و سەمبولەكانى شۆپش بىن، وەك فیکرى كۆمۇنىستى دايرپشت و بە مىرات بۆ بزوتنەوكانى جىھانى سىنەمىشى بەجىھىشت. شەپ لەگەل سىستىدا شەپكى ھەمىشەى و سەخت و فرەپەنگ و فرە ستراتيژ و فرە ئاستە، كە بەردەوام پىويسىت بە پىناسەكردنەوى سىستىم و سنوورەكانى، سويىكت و دروستبوىنى لە ھەناوى سىستىدا ھە... لىرەو ھىچ شۆپشگىرىك نىيە بتوانىت تەنیا لە پىنگاى سىياسەتەو شۆپشگىرى پىت، بەلكو تەنیا لە پىنگاى ناواخنكردنى ئەو ئاسۆ تازانەو دەكرىت لە گۆپان نرىك بىينەو كە لەسەر تىگەيشتنكى نوئ بۆ مروف بونىادنرابن. لەسەدەى بىستىدا قوتابخانەى فرانكفورت و نوینەرە جىاوازەكانى ھەولكى گەرەياندا كە تىگەيشتن لە دەرونى مروف و تىگەيشتن لە كۆمەلگا لە ناو يەك تيورەى سىياسىدا كۆكەنەو، ئەمپۆش دواى ھەرەسى ماركسىزمى حىزى، ئىشكرىن لەسەر ئەو مۆدىلە «كە لای سلافو ژىرىك لەفۆرمىكى نويدا دەبىينەو» تاكە دەروازەى بۆ زىندوو پاگرتنى شتىك لە پۆحى ياخيپوون و دروستكردنەوى وینەى مروف بەجۆرىك بتوانىت لە. خۆيدا ئەگەرى دونىاى تىرى پىپىت. بە كورتى لە ئىستادا پىداويسىتى شۆپش بۆ زانست و فەلسەفە لەو گەرەترە، بكرىت لە خەتىكى ئايدۆلۆياى يان تيورى يان فەلسەفیدا

كورتېكېتتە، لېرەۋە ۋەك سەرەتا دەبىت بزانىن شۆپشگېتېپون چىدى ھەلۋىستىكى سىياسى نىيە لە سىستېمىكى سىياسى دىارىكراۋ، بەلكو ھەلۋىستىكى فەلسەفەيە كە تەنبا بە كۆمەكى ژمارەگەلىكى زۆر لە دەرەنجامى زانستى و فەلسەفى جىاۋاز جىاۋاز دەتۋانىن بۇ ساتىكى دىارىكراۋ فۆرم و ناۋەرۋكى بدەينى، شۆپشگېتېپون ھەلۋىستىكە بۇئەۋە دەستكارى دونبا بكات، دەبىت بەردەۋام دەستكارى خۇى بكات، بۇئەۋە فىكرىك بتۋانىت دونبا بگۇپىت دەبىت بەردەۋام خۇى بگۇپىت... شۆپشگېتېپون لە بنەرەتدا ئەۋەيە كە فىكرى شۆپشگېتې خۇى لە ناۋ خۇيدا بۇ مەھال بگۇپىت، دۋا فۆرمى نەبىت، نەگاتە دۋا ئاقارى تىورى. تىورى شۆپشگېتې ھەمىشە تىورەيەكى ئاتەۋاۋە، تەعبىر لە مەھالى دۋاشۇپش و دۋاتىورە دەكات. ئەۋەي كە پېئىۋايە تەنبا لە پىگاي سىياسەت و حىزبايەتى تەقلىدىيەۋە دەتۋانىت شۆپشگېتې بىت بە ھەلەيەكى گەرەدا دەچىت. سىياسەت تەنبا بەشلىكى بچوكى سىستېمى تەعبىر كىرنە لە شۇپش. لە بەرئەۋەي خواستى شۇپشى راستەقىنە بە جۇرىك لە جۇرەكان دەكەۋىتە ئەۋەرى خواستى زمان و ئەۋەرى تۋاناي تەعبىر، شۇپش لەۋ دروشمانەدا بەرجەستە نابىت كە بەرزياندىكەينەۋە، بەلكو لەۋ دروشمانەدا بەرجەستە دەبىت كە ناتۋانىن بەرزياندىكەينەۋە، ئەۋ دروشمانەي دەكەۋنە ئەۋەرى سىنورى پېپىدانى سىستېم و دەرەۋەي سىنورى سىستېمە پەمزييەكەي كۆمەلگا. بە كورتى پىداۋىستى و پىرسىارەكانى فىكرى شۆپشگېتې سىنورى كايەي سىياسى تىدەپەپىنىت و لە فىكرى سىياسى گەرەترە و ھىچ كات ھەموو پەھەندەكانىشى لە ناۋ سىياسەتدا جىگايان نابىتەۋە. چىدى شۇپش ئەۋە نىيە كە گروپىك بە ناۋى ھەموۋمانەۋە ھوكم بگرنە دەست، چىدى شۇپش يەك پەلامار و يەك جەنگ نىيە، بەلكو بىرخستەنەۋەيەكى بەردەۋامى ئەۋ لەقبون و درز و نوقسانىانەيە كە ھىچ كات سىستېم ناتۋانىت پىيانىكاتەۋە، چىدى

شۆرش تەنیا دەستەردن نىيە بۆ چەك، بەلكو بەبىرەيتانە ۋەى ئەو مەحالانەيە كە دەكە ۋىتە دەرە ۋەى تواناي سىستەمە ۋە، گۆپىنى ئەو ئەگەرەنەى ناو ھەناۋى ژيانە بۆ ھىزى گۆرەنكار و زىندوكرەنە ۋەى كولتورى دۆرەكانى جارائىشە بۆنە ۋەى لەمۆدا دووبارە دەنگ بەرزىكەنە ۋە. ئەمە ماناي ئەو نىيە كە ھەموومان دەبىت بىيىن بە ھەيلەسوف بۆنە ۋەى شۆرشگىرپىن، بەلكو ماناي ئەو شوناسى شۆرشگىر چىدى بە تەنیا ملەكچى پىئاسەى سىياسى نىيە، ۋە شۆرشگىر لە يەك كايە ۋە سەردەرناھىتەت و جىھان لە يەك پنتە ۋە ناگۆردىت. ھەتا لاي ھەيلەسوفنىكى ۋەك ژىژىك كە ھەلەدەدات ئەو قەناعەتەنە بە جۆرى تايبەتى خۆى تىبەپەرنىتەت و فىكرىكى شۆرشگىرپى نوئ بونىادەبىتەت كە كەلەپورى «ھىگلى - ماركسى» لە ياد نەكات، خۆبەستەنە ۋە بە يەك كانگاي فىكرىيە ۋە نابىنن، ژىژىك نايە ۋىتە بە تەنیا قورسايى ماركس و لىنن ھەرامۆش نەكەين، بەلكو دەيە ۋىتە ھەمىشە دىكارت و لاكان و كەلەپورى فرۆيدىمان لە يادىتەت، لەم پاشخانەشە ۋە خۆندەنە ۋەى تەوا نوئ و رادىكال بۆ پووبەرىكى بەرىنى مۆۋوى كولتورى خۆرناۋادەكات، ئىدى لە دىكارتە ۋە بىگرە بۆ ھىتشكۆك، لە كانتە ۋە تا دەگاتە فلىمسازەكانى ۋۆلىۋد. كىشەكە لە ۋەدايە كە مۆۋ نايىتەت دوو شتى بىنەرەتى تىكەلەكات: ئەو ۋەى بلىيىن فىكرى شۆرشگىرپى مردوۋە و مۆدىلى كەپىتالىستى ئەبەدىيە شتىكە، بىلەيىن فىكرى شۆرشگىرپى كلاسىكى و شۆرشى تاك تىورە و سەرتاسەرى كۆتايىھاتوۋە شتىكى دىكەيە. ھەر گرەدانە ۋەيەكى مىكانىكى لە نىوان ئەم دوو تىزەدا رەنگە دەرەنجامى ترسناكى ھەبىتەت... يەككىك لە دەستكە ۋە ھەر گەرەكانى فىكرى ھەلسەفى لەسەدەى بىستەدا ئەو ۋەبوو كە توانى دىلكرەنى فىكرى شۆرشگىر لە سنورى تىورەيەكدا بشكىتەتەت، ھەر كاتىش فىكرى شۆرشگىر لە يەك تىورە ۋە سەرى دەرەنەيتا و بوو بە كارىكى پىكە ۋەيى

له نیوان کۆی زانستهکاندا، لهوه دهکهوئیت فۆرمیک و چهقیک و شیویهکی هه بیته و ده بیته به گه مهیهکی هه میشهیی، واته ده رگا له سه ر پرۆسهی شۆرشیی هه میشهیی ده کاته وه، شۆرشیک که فۆرمهکانی ده گۆریت، به لام هه رگیز کۆتایی نایهت. به کورتی گرنگی لاکان له وه دا ده بینمه وه که زه مینهی گه یشتنمان به بیرۆکهی «شۆرشیی به رده وام» بۆ خۆشده کات، کاتیک «ئاره زوو»ی مرۆف به «مه حال» له وه گریده دات، وه نه وه په ههندهی مرۆفمان وه یادده مینیتته وه که هه میشه ناتبا له گه ل جیهاندا ده مینیتته وه. هه یج شتیک له وه ترسناکتر نییه له جیهانی کدا بژین، بیرۆکهی شۆرشیی تیدا نه بیته، به لام مارکس نهیتوانی له سیبه ری نه وه دونیا ترسناکه پزگارمانبکات، پاسته مارکس فه یله سوفی شۆرش بوو، به لام مارکس مرۆف وه ک ناتبا به کی نه به دی له گه ل جیهاندا ویتاناکات، شۆرشیی مارکسی له جیگایه کی میژوودا ده وه سستیت و کۆتایی دیت و ده کریت مژدهی سه ره لدانى دونیا به کی به شۆرش به مرۆف بدات. به لام لاکان بیراری ئاماره کردنه بۆ خواستیک که هه رگیز تیرنابیت، بۆ وینه یه ک که ناگیریت، به مانایه کی دیکه ش بیراری ئاماره کردنه بۆ شۆرشیک که هه رگیز ناگاته کۆتایی.

نه وهی له م باسه دا مه به ستمه، له پال ناساندنی هه ندیک چه مکی گرنگی لاکاندا، په نجه بخرمه سه ر نه وه دیوهی فیکری لاکان که به چه مکی تیپه پاندنی سیستمه وه به نده ... واته ته نیا لاکان پافه ناکه ین، به لکو نه وه په ههندهی فیکری لاکان گرنگ ده گرین که ده شیت له تیگه یشتن له دۆخی مرۆف و جه وه ری سیستم و نه گه ری تیپه پاندیدا یارمه تیمانبدات. به کورتی لیره دا که میک له چیرۆکه ژیریکیه که «به ئامازه بۆ ته فسیر کردنه وهی ژیریک بۆ لاکان» ده گتیرینه وه، چیرۆکی دۆزینه وهی هه ندیک په گه زی پزگار که ره له لای لاکان که ده رگامان بۆ تیگه یشتن و تیپه پاندنی سیستمی په مزی ناو دونیای نوێ بۆ ده که نه وه.

ئەو تیزەیه‌ی دەمانگەتێتە ئەو بپوایە‌ی هەرەسی دەسەلات گریڤدراوی ئالوگۆپی گەورە‌ی ناو سیستمی پەرمزییه... بەبێ شکاندنی ئەو زیندانە سەمبولییە‌ی کە سیستم لە میژوویەکی درێژدا خولقاندویتی، گەیشتن بەودیوی سیستم کاری نەکردەیه. پرسیارە کە لێرەدا ئەو‌یه ناخۆ لای لاگان دەتوانین ئەو درزە گەورەیه بدۆزینەوه کە سیستم ناتوانیت داایخات، ئەو درزە سەرەکییە ناماژە بۆ هێزێکی نەگەتێف و نەفیکەری ناو سیستم دەکات، هێزێک بەردەوام ئەو پاستییەمان بێردەخاتەوه کە سیستم «هەموو سیستمێک» ناتەواو و قابیلی تێپەراندنە؟. ژێزیک لە هەر کەس پوونتر تەعبیری لەو ئاراستەیه کردوه کە دەبێت فەلسەفە‌ی نوێی بێگرتە بەر کاتێک دەلێت «ئەرکی فەلسەفە گەڕانەوه‌یه لە واقعیەوه بەرهو ئەگەر» «باتلەر. ۵۴».

پۆچی نوێی شوێشگێپی لەسەر ئەو پاستییە دروستبووه کە مانەوه لە چوارچێوە‌ی واقعیەدا، زەمینە‌ی هیچ گۆڕانیکی پێشە‌ییمان ناخاتە بەردەست، ئەو‌ی گەرنگە شکاندنی دەرگای نەفییەکی گەورەترە کە بەرهو ئەودیوی سیستم بمانبات، واتە ئەو‌ی گەرنگە دۆزینەوه‌ی دەروازەیه‌کە لە واقعیەوه بەمانگێرتەوه سەر خاکی ئەگەر، دەروازەیه‌ک سوێکت لە پاشکۆیه‌تی ئۆبێکت بزرگاریکات و وه‌ک هێزێکی خولقێنەر و ئازاد بێخاتەوه سەر شاتۆ.

لاکان و کیشمی سوبیکت

لاکان به یه کتیک له دوژمنانی لوگزه نتریزم ده ناسریت، به رامبه رپسته به ناویانگه که ی دیکارت که ده لیت «من بیرده که مه وه که واته هم»، نه و رسته یه کی سهره کی و نه یاری هه یه که ده لیت «من له و جیگایه نیم که بیر ی لیده که مه وه، که واته له و جیگایه م که بیر ی لیناکه مه وه». به مانایه کی ئاسانتر سوبیکتی مرف له و جیگایه دا نییه که بیرده کاته وه، واته بیرکرنه وه یه که به ناوی سوبیکته وه ده دوت، بیرکرنه وه ی سوبیکت خوی نییه، وه سوبیکتیش که له شوینی بیرکرنه وه ی خویدا ده رنه که وت که تیدا بیرده کاته وه، نه و له و جیگایه وه سهرده هینیت که هیشتا بیرکرنه وه تیدا نه خولقا وه. دیاره قورسه له م تیزه یه بگه ین به بی نه وه ی ته وای تپوانینی لاکانمان ده رباره ی سوبیکت له به رچا ویت. سوبیکتی لاکانی له نیگای یه که مدا وه ها دیاره وه که ته وای دئی سوبیکتی دیکارتی بیت، سوبیکتی دیکارتیش سهرتا واده رده که ویت وه که نه وه ی بیرکرنه وه بکاته پشمه رچی سوبیکت، وه که نه وه ی بوون و نه بوونی مرف ته نیا به «بیرکرنه وه یان بیرنه کرنه وه» وه گریدرابیت، چونکه که دیکارت ده لیت «من بیرده که مه وه که واته هم» دیوی نه ویدیوی نه م هاوکیشیه نه وه یه «من بیرناکه مه وه که واته نیم». واته بیرنه کرنه وه مانای عه ده م، مرف بوونیش مانای بیرکرنه وه. خودی نه م تیزه یه ی دیکارت ده بیت به داپژهریکی بنه پته ی نه و جوړه عه قلانییه ته ی که به

«عقلانییه‌تی دیکارتی» ناسراوه، عقلانییه‌تیک به‌رپرسه له‌گه‌لێک پوکاری ناو مۆدیرنه و شیوه‌نیگای ئیستای ئیمه بۆ دنیا. هه‌روه‌ها له‌بنه‌په‌ته‌وه ئاماژه بۆ جیاوازییه‌کی جه‌وه‌ری له‌نیوان فەلسەفە‌ی پۆشنه‌گری و پۆجی ده‌رونشیکاری نوێدا ده‌کات، ئه‌و مرقفە‌ی دیکارت له‌سه‌ر عقل پرایده‌گریت و ناویده‌دات، لای فرۆید که‌رتده‌بیت بۆ چه‌ند به‌شیکێ وه‌ک «نه‌ست» و «هۆش» و «پیشه‌هۆش». ئالان یورنافیل ده‌لێت کاتیک فرۆید بۆ په‌که‌مجار قاجی له‌سه‌ر خاکی ئه‌مریکا دانا گروتی «من له‌گه‌ل خۆمدا، تاعوونم بۆ هێناون». «یورنافیل. ل. ۵۱». له‌پاستیدا ئه‌ندیشه‌ی فرۆیدی بۆ سیستمی بیرکردنه‌وه‌ی کۆن و بۆ فەلسەفە‌ی ته‌قلیدی سیفه‌تی تاعوونی هیه، به‌لام ئه‌م تاعوونه‌ ته‌نیا په‌لاماری بیرکردنه‌وه‌ی ترادسیۆنی و دینی نادات، به‌لکو گورزه‌گه‌وره‌که‌ی به‌ر سیستمی فەلسەفە‌ی ده‌که‌وێت، چونکه که‌متازۆر درزیکێ گه‌وره‌ ده‌کاته‌ نیوان فەلسەفە و ده‌رونناسیه‌وه. فەلسەفە وه‌ک ئه‌و به‌واره‌ ده‌ناسریت که‌ بایه‌خ به‌ هوشیاری و خود و حه‌قیقه‌ت ده‌دات، که‌چی ده‌رونشیکار ده‌بیت به‌ پووبه‌ریکی جیاواز که‌ بایه‌خ به‌ نه‌ست و ناھوشیاری و خه‌ون ده‌دات. لێره‌وه‌ سه‌یر نییه‌ گه‌ر جۆره پتیکیش له‌نیوان هه‌ندێ ده‌رونشیکاران و فەیلە‌سوفاندا ببینین. لاكان زۆرجار ئه‌و قیز و بیزاریه‌ی خۆی له‌ فەلسەفە نیشانداوه، له‌جینگایه‌کدا ده‌لێت «من نافەلسه‌فیتم، چۆن خۆم له‌ تاعوون ده‌پارێزم، ئاوها خۆم له‌ فەلسەفە ده‌پارێزم» «پۆژنامه‌ی نیوزیورخیشه‌ تزایتونگ. ژماره‌ی ۲۵ ی ئۆفەمبه‌ری ۲۰۰۵». دیاره‌ فیکری لاكان ته‌واو پێچه‌وانه‌ی ئه‌و قسه‌یه ئاشکراده‌کات، تێزه‌کانیشی به‌بێ کۆمه‌ک و کاریگه‌ری فەلسەفە‌ی هیکل و باتای ئه‌و شیوه و ئیوه‌یان وه‌رنه‌ده‌گرت. دیاره‌ هاتنی نه‌ست بۆ ناو بازنه‌ی تیگه‌یشتن له‌ مرقف، گورزیکێ گرنه‌گ بوو بۆ عقل په‌رستی و لۆگسه‌نتریزم، واته‌ بۆ هه‌موو فەلسەفە‌یه‌ک له‌سه‌ر گه‌وره‌یی عقل پێداه‌گریت و بیخاته‌ سه‌نته‌ری تیگه‌یشتن و وێناکردنی مرقفه‌وه. له‌وه‌ش

بترازیت هاتنی نهست بۆ ناو بازنه‌ی وینه‌ی مرۆف، هر ئه‌وه ده‌رناخت که عه‌قل «که‌وه‌ی مائی خۆی نییه»، به‌لکو ئه‌وه‌ش ناشکراده‌کات که مرۆف «نازاد» نییه، چونکه گهر مرۆف به پالنه‌ر و هیزه ناوه‌کی و هۆکاری په‌فتاره‌کانی خۆی نا‌هوشیاریت، ئیدی نازادی مانابه‌کی نامینیت. که‌وابیت هه‌میشه له‌ده‌ره‌وه‌ی ئیراده‌ی منه‌وه هیزکی نادیار هه‌یه که جله‌وی من ده‌کات، به‌وه‌شدا من بوونه‌وه‌ریکم جله‌وی خۆم به ده‌ست هوشیاری خۆمه‌وه نییه که‌واته نازادی وشه‌یه‌کی بیتمانا و بیتناوه‌پۆکه، چونکه نازادی مانای هه‌لبژاردنی هوشیارانه، مانای ئیراده‌یه‌ک که گرێدراوی خودیکی سه‌ربه‌ست و بیرکه‌ره‌وه‌یه که خۆی خاوه‌نی پیریاری خۆیه‌تی. لێره‌وه نه‌ست کێشه‌یه‌کی راسته‌قینه له‌فهرسه‌فه‌دا ده‌خولقینیت، که پابه‌ندی دوو کۆله‌که‌ی گرنگی فهرسه‌فه‌یه، عه‌قل و نازادی. به‌کورتی دیکارت کاتیک هه‌موو شتیگ ده‌خاته به‌ر گومانه‌وه، یه‌ک شت ده‌مینیت که به‌چه‌قی هه‌موو به‌وایه‌ک و به‌سه‌ره‌تای هه‌موو یه‌قینیکی په‌های ده‌زانیت، ئه‌ویش بوونی «سوبیگتیکی بیرکه‌ره‌وه» یه. دوا‌ی دیکارت بیرکرنه‌وه له‌مرۆف له‌بریگی زۆر له‌ناپاسته‌ فهرسه‌فه‌یه‌کاندا بێ گه‌رانه‌وه بۆ کۆجیتۆی دیکارتی کاری نه‌کرنه‌یه، به‌چه‌شنیک زۆر له‌ فهرسه‌فه‌کانی دوا‌ی دیکارت گهر پاسته‌وخۆش سه‌روکاریان له‌گه‌ڵ سوبیگتی دیکارتیدا نه‌بیت، ناپاسته‌وخۆ و وه‌ک دراویکی پێشینه، ئه‌م سوبیگته‌یان له‌ناوه‌ندی بینینی خۆیاندا نا‌واخنکرنه‌وه. هه‌تا لای فرۆیدیش «منیکی هوشیار و بیرکه‌ره‌وه» زامنی ئه‌وه‌یه مرۆف به‌رقه‌رار و ئارام بیت و نه‌که‌ویتنه‌ دۆخی شیتیه‌یه‌وه. به‌لام لا‌کان په‌هه‌ندیکی گرنگی دیکه‌ی کێشه‌ی سوبیگتی دیکارتیمان بۆ به‌یانده‌کات، کاتیک مه‌سه‌له‌ی «زمان» ده‌هینیته‌ پێش. به‌وه‌دا بیرکرنه‌وه‌یه‌ک نییه له‌ده‌ره‌وه‌ی زمان، که‌واته ئه‌و تیزه دیکارتیه‌ی ده‌لێت «من بیرده‌که‌مه‌وه» به‌دیوکی دیدا مانا‌که‌ی ئه‌وه‌یه «من زمان به‌کارده‌هێتم»، واته من و بیرکرنه‌وه به‌بێ زمان بوونمان

نییه، هیشتا ناتوانیت له‌شی وه‌ک به‌که‌یه‌کی به‌کگرتوو و پیکهاتنکی ته‌واو و تاکپارچه سه‌یربکات، واته سیفه‌تی سه‌ره‌کی زارۆکی بچکۆله له‌م ته‌مه‌ندا نه‌وه‌یه جه‌سته‌یه‌کی نایه‌کانگیری هه‌یه، نه‌وه‌سته‌ی تیدا دروست نه‌بووه که نه‌م ده‌سته ده‌ستی خۆیه‌تی و نه‌م قاچه قاچی خۆیه‌تی و نه‌م جولێ به‌له‌گه‌ل جولێکانی دیکه‌ی له‌شیدا ده‌کریت به‌کبخریت و پیکرپای پارچه‌کان و نه‌ندامه‌کان به‌یه‌که‌وه داپژهری به‌که‌یه‌کی ته‌واو و لیکنه‌ترازوبن، به‌مانایه‌کی دی هیشتا نه‌وه‌سته‌ی تیدا نه‌خولقاوه که له‌شی ته‌واو له‌ له‌شی دایک جیابۆته‌وه و سه‌ره‌خۆی خۆی وه‌رگرتوو، هیشتا خۆی به‌دریژکراوه‌یه‌کی دایک ده‌زانیت. به‌لام منداڵ له‌به‌ر ئاوینه‌دا «هه‌لبه‌ت گهر ئاوینه‌ش نه‌بوو له‌ پێگای ته‌ماهی‌کردنه‌وه له‌گه‌ل جه‌سته‌ی به‌کێکی دیدا» نه‌وه‌زمونه ده‌ژی که به‌که‌مجار خۆی وه‌ک به‌که‌یه‌کی ته‌واوه‌تی ده‌بینیت، به‌پێی لا‌کان له‌ نیوان جه‌سته‌ی ناکامل و راسته‌قینه‌که‌ی زارۆک و جه‌سته‌ کامل و به‌کانگیر و وینه‌یی ناو ئاوینه‌که‌دا په‌یوه‌ندییه‌ک دروسته‌بیته‌ که بزۆین و پیکهاتی سیستمی ده‌رونیه. له‌ نیوان وینه‌ی کاملی ناو ئاوینه‌ و هه‌ستی نو‌قسان و پارچه‌په‌رچه‌ی خۆیدا، منداڵ نه‌و ئاره‌زووه‌ که‌وره‌ده‌کات که ناکاملی و پارچه‌په‌رچه‌یی خۆی به‌گه‌یینه‌ ئاستی کاملی و به‌کانگیری وینه‌ی ناو ئاوینه‌که‌. چونکه له‌ به‌نه‌په‌تدا منداڵ هیشتا نه‌گه‌یشتۆته نه‌وه‌ی بزانیته‌ وینه‌ چیه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ نیگاری ناو ئاوینه‌که‌ی لیده‌بیته‌ به‌کێکی دیکه‌ی وه‌ک خۆی، به‌لام به‌ کاملی و به‌کانگیری. لێره‌دا وینه‌ی ناو ئاوینه‌که‌ ده‌بیته‌ وینه‌یه‌کی نمونه‌یی - ئیدیال و به‌کگرتن له‌گه‌ل چۆنایه‌تی نه‌وه‌ وینه‌ ئیدیاله‌دا ده‌بیته‌ ئامانجی سیستمی ده‌رونی. ئیدی نه‌وه‌ی له‌شی خۆی ناتوانیت پێشکه‌شیبکات، منداڵ له‌ پێگای گه‌یشتن به‌ له‌شی ئیدیالی ناو ئاوینه‌که‌وه ده‌خوازیت بیگاتی، نه‌وه‌ له‌لاه‌لابونه‌ی له‌ هه‌ستی نه‌وه‌ هه‌یه له‌ پێگای ته‌ماهی‌کردنه‌وه له‌گه‌ل وینه‌ی ئاوینه‌که‌دا ده‌یه‌وێت تیببه‌په‌رنیت. نه‌م ئاسته له‌ که‌شه

چهنده بۆگه شهی مندال گرنکه هیندهش دهره نجامی دراماتیکی ههیه، لیتره دا یه کهم دابه شیبوونی گرنکه پرووده دات له نیوان منی پاسته قینهی مندال و منی ئیدیالی ناو ئاوینه که دا. لاکان بهم ئه زمونه ده لیت «ئه وه سه رکیشی سه ره کییه، که مرؤف یه که مجار بینینی خوی ئه زمونده کات، خوی وهک یه کیکی دی ده ناسیت، ئه مه په هندیکی جه وه ری مرؤف که بونیاد ده به خشیت ته وای فەنتازیاکانی» «جاک لاکان، له لای گیردا پاگل. ل ۲۴». لیتره دا که یشتن به منی ئیدیال ده بیته سه رچاوه ی سه ره کی فەنتازیاکان، یه که مین فەنتازیا ی گه وری مرؤف هه زکردنیتی له وینه ی خوی له ئاوینه دا. ئاشکرایه ئه م چیرۆکی لاکان چیرۆکی نوێ نییه، به لکو فورمیکی تازه ی چیرۆکه ئوفیدییه که یه دهرباره ی «نرسیس» و هه زکردنی له وینه ی خوی له ئاوینه ی جۆگه که دا. ئه زمونه نرسیسییه که ئه زمونی هه موومانه و هه زکردن له وینه ی خود «یان وینه ی ئیدیالی خود» ئه زمونی سه ره تای هه موو مرؤفایه تییه. به لام ئه م فەنتازیا و هه زه خالی نییه له تراژیدی، مرؤف تا له مدیوی ئاوینه که یه ناگاته وینه ی ئه ویدیوی ئاوینه که، به مانایه کی تر وینه ی ئاوینه که ده بیته ئه و ئیدیاله مه حاله ی که ده مانه ویت پییگیه ی و پییناگیه ی، ده بیته سه مبولی ئیدیالیک که دواتر زه مینه ی هه موو جۆره ته ماهیگردنیک له گه ل ئیدیاله کانی تردا پتکولده کات. نرسیس سه ره تای ئه و ململانییه که له نیوان منی پاسته قینه ی ناته وای و منی نمونه یی ئیدیال و پیگیه ییودا دروسته ده بیت. نرسیس که هه ز له خوی ده کات له ئاوینه ی جۆگه که دا نازانیت ئه وه وینه ی خۆیه تی، واته نرسیس که هه ز له نرسیس ده کات، نازانیت که هه زی له نرسیس کردوه، خوی وهک یه کیکی دی خۆشده ویت. ئه م دۆخه ده بیته مایه ی جیاپوونه وه ی نرسیسی فرویدی له نرسیسی لاکانی، لای فروید نرسیس هه ز له خوی ده کات، به لام لای لاکان نرسیس هه ز له وینه یه که ده کات له دهره وه ی خوی، وینه ی ناو ئاوینه که لای لاکان

یه‌کټیکی دییه، له‌به‌رنه‌وه نه‌رسیسی لاکانی له‌سه‌ر چه‌زکردن له‌خود وه‌ک یه‌کټیکی دی دروستبووه. «بۆ زیاتر زانیاری بپوانه‌پ. فیدمه‌ر. ل ۴۸ — ۵۱»». سو‌بی‌کت لی‌ره‌دا خۆی وه‌ک «ناره‌زوو‌کردن بۆ ئه‌وانی دی» ده‌ناسیت، واته‌ خۆی هی‌چ نییه‌ و ده‌یه‌ویت بۆشایی و که‌می و نو‌ق‌سانی خۆی له‌ پ‌نگای ته‌ماهی‌کردن له‌گه‌ڵ و‌ینه‌یه‌کی ده‌ره‌کیدا دروست‌ب‌کات. له‌م ناسته‌دا لاکان تی‌زه‌که‌ی هی‌گل ده‌رباره‌ی «کۆیله» و «ئا‌غا» ده‌ه‌ی‌ن‌یت ته‌ ئا‌و ته‌فسیری ئه‌و ساته‌ وه‌خته‌ ده‌رونییه‌وه. له‌ دیاله‌کتیکی ئا‌غا و کۆیله‌ی هی‌گلیدا م‌رؤ‌ف ناره‌زووییه‌کی سه‌ره‌تایی و سه‌ره‌کی ده‌ی‌ج‌ول‌ئ‌یت که «ناره‌زووی دان‌پ‌یانانه»، ناره‌زووی ئه‌وه‌ی که‌سی به‌رام‌به‌ر ب‌یناسیت و وه‌ک سه‌ره‌و‌ر دان‌ی پ‌ی‌دا‌ب‌ن‌یت، لای هی‌گل‌یش م‌ؤ‌رالی سو‌بی‌کت گر‌ی‌د‌را‌وی په‌فتاری‌تی له‌و م‌ل‌م‌لان‌یه‌دا، به‌پ‌ی‌ی لۆژیکی هی‌گلی دوو که‌س له‌ ج‌ی‌گایه‌ک‌دا یه‌ک‌ټی‌کان ده‌ب‌یت ته‌ ئا‌غا و یه‌ک‌ټیکی دی‌یان ده‌ب‌یت سه‌ره‌و‌ر. ئه‌وه‌ی ده‌ب‌یت ته‌ ئا‌غا ده‌ب‌یت دان‌پ‌یانانی ئه‌ویدی‌که‌ وه‌ک ئا‌غا م‌س‌ؤ‌گه‌ری‌کات، لی‌ره‌وه ئا‌غاب‌و‌ون به‌وه‌وه گر‌ی‌د‌را‌وه که‌ ئه‌ویدی ئا‌غا وه‌ک سه‌ره‌و‌ر و سالار ب‌ناس‌ی‌ن‌یت. له‌ هاو‌ک‌یشه‌ هی‌گل‌یه‌که‌دا ئه‌و که‌سه‌ی ناو‌ی‌ر‌یت ژیا‌نی خۆی بخاته‌ مه‌ترسییه‌وه و هی‌زی ئه‌وه‌ی نییه‌ ب‌چ‌یت ته‌ م‌ل‌م‌لان‌یه‌که‌وه ده‌ب‌یت ته‌ کۆیله و ئه‌وه‌ی ر‌ی‌س‌ک به‌ ژیا‌نی خۆیه‌وه ده‌کات ده‌ب‌یت ته‌ ئا‌غا. به‌لام وه‌ک جه‌وه‌ر ئا‌غایه‌تی که‌سی سه‌ره‌و‌ر هه‌م‌یشه به‌ دان‌پ‌یانانی که‌سی کۆیله‌وه به‌ستراوه. له‌ سی‌ستمی ده‌رونی‌ش‌دا منی ئ‌یدیال (Ich moi) شو‌ی‌نی ئا‌غا وه‌رده‌گر‌یت و ج‌ی‌گای منی پ‌استه‌قینه (Ich je) ده‌گر‌یت‌وه. منی پ‌استه‌قینه له‌ به‌رده‌م هه‌ستی پارچه‌پارچه‌بوونی خۆی و که‌مالی ئه‌ویدی‌دا، و‌ینه‌ی ئا‌و ئا‌و‌ینه‌که‌ به‌براوه و خودی پ‌استه‌قینه‌ی خۆی وه‌ک د‌ۆ‌را‌و ده‌ب‌ن‌یت. به‌ کورتی منی پ‌استه‌قینه که‌ ئا‌ما‌زه‌یه‌ بۆ سو‌بی‌کتی پ‌استه‌قینه وه‌ک کۆیله ده‌کش‌یت ده‌واوه و من‌یکی تر که‌ سو‌بی‌کت خۆی نییه‌، و‌ینه‌یه‌کی ده‌ره‌ک‌ینه و ته‌ماهی له‌گه‌ڵ‌دا کرد‌وه ده‌ب‌یت ته‌ ئا‌غای ئا‌و م‌الی سو‌بی‌کت، لی‌ره‌وه ر‌سته به‌ ناو‌بان‌گه‌که‌ی لاکان سه‌رچاوه ده‌گر‌یت

کە دەلێت «من یەکیکی دییه». واتە «من» بەرلەوێ فێری زمان بیت، بەرلەوێ پێڕۆسێ تەماهیکردن لەگەڵ کەسانی دەرەوێ خۆیدا دەست پێیکات، تووشی شکستیکی گەرە بوو، کاتیک شەپی خۆی لەگەڵ وێنە ناو ناوێنە کەدا دەدۆزینێت. «بەوانە گیردا پاگل. ل ۲۱- ۳۵». بەلام «منی راستەقینە — Ich je») منی پارچە پارچە، منیک کە هەستی یەکەمی ئەوێ کە یەکە یەکی نووسان و لیکتارازوێ لە نەستدا، لە ژێرەوێ دەمینێتەو، وەک پالێزی خەونی ناخۆش، وەک خولقێنەری فەنتازای تاریک کە لەش تێیدا پارچە پارچە یان گۆپاویان شیواو دەرەوێت «وێک لە دەجەنە کە کافکا، یان لە نیگارەکانی هیرنیمۆس بۆش، یان لە لەشە شیواو و سپرداوە و لولکراوەکانی پێکۆندا دەیبینێتەو». بە کورتی سەرکەوتنی منی نمونەیی ئەوێ ناگەنێت کە منیک راستەقینە بریندار و چەپێنراو لە ژێرەوێ نییه کە فەنتازیاکانی خۆیمان بۆ دەگوازێتەو. لێرەوێ وێنە لەشی زامدار یان «گەپانەوێ وێنە لەشی هەلامەلا» بەشیکی گرنگی فەنتازیا و خەون و خەیاڵ و مۆتەکەکانی مۆف. ئەمە لە خەونەکانیشمانەوێ دەگوازێتەو بۆ ناو چیرۆک و سینەما و تابلۆ و زانستەکان «بۆ زیاتر زانیاری بپروان: کای هامەرماستەر. ل ۴۶- ۴۷». ئەم تێزە یە کە منی راستەقینە دەچەپێنێت و وێک نەست کار دەکات، سوپیکتیش وێک ئەوێ ئێمە دەیبینین و دەیناسین سوپیکتیک خەیاڵییە کە هێچ لە سوپیکتە عاقلە بەرپرسە ناچێت کە پۆشنگەری خۆشئاوا لای کەسانی وێک کانت و مارکس و سارتر و ینایانکردو، دوو تیزی لاکانی گرنگن، هەر بۆیە لاکان بەردەوام بە «مراندنی مۆف» و «کوشتنی سوپیکت» تومەتبار دەکرێت. کە منی راستەقینە Ichje) بچەپێنێت واتە تەنیا وێک نەست دەتوانێت کاربکات، هەرکاتیکیش هاتە قسە وێک «ئەو Es» سی فرۆیدی قسە دەکات. منی راستەقینە لە راستیدا هەرگیز لە سەر شاتۆکە دەرناکەوێت، بەلکۆ

ته نیا له پښتای ونبوونیه وه ه سستی پښه کین، تاکه په یوه ندیش له نیوان منی راسته قینه مان و نیمه دا شه و نامه پر شفره و سه مبولانه که له شوینیکې نادیاره وه دین که ناومان ناوه نه ست. لاکان له م خاله دا له گه ل فریویدا ته بایه و هر وهک شه نه ست به ده فیری راسته قینه ی سو بیکت ده زانیت، به لام سه باره ت به چونیتی تیگه یشتنی له ستراکتور و ناوه پوکې نه ست له فریوید جیاده بیته وه. نه گهر بگه پښه وه سر چیروکې مندال و ناوینه که زور شتمان بو پوونده بیته وه. مندال له و ساته دا که بو خودی خو ی ده گه پښت، خو ی ونده کات، به مجوره ش پرؤسه ی خود سازی لای لاکان به خود نامو ییدا ده پوات، واته سه ره تای هو لکی خود ناسین گریدر او ی خو نکر دنه. له یه که م ساته وه مندال ده یه ویت وهک وینه ی یه کانگیر و یه ک پارچه ی ناو ناوینه که ی لی بیست، له یه که م ساته وه ته ما هیکردن له گه ل ئیدیا لیکې دهره کیدا واده کات منی راسته قینه ی خو ی به شتیکی دی داپوشیت و به قه لغانیکی دهره کی ئابلوقه ی بدات، لی ره وه نامو بوونیکې به رده وام دروستده بیست و پرؤسه ی خو دروستکردن به خو نامو کردنه وه ده به ستریت وه. لای لاکان شه باز نه یه هر گیز دانا خریت، واته سو بیکت چیدی شه و شته نییه که هه مانه، به لکو شه یه که بو ی ده گه پښ، شه نییه که له پابوردوودا بونیادمان ناوه، شه یه که ده مانه ویت له پاشه پوژدا پی بیگه یین. به ته فسیرکی دی، سو بیکت شه شته یه که هه میسه ده که ویت په پشمانه وه نه وهک دوامانه وه. به پی نی نه زمونی ناوینه که په مزی که مال هر گیز من نیم، به لکو شه ی دییه، که سینگه له دهره وه ی من، نوور له من، واته من نو قسانیه کی هه میسه ییم. به مانایه ک له ماناگان سو بیکت شه و چاله هه میسه ییه ی ناوه راستی وجودمانه که ده مانه ویت پر پیکه ینه وه، شه بو شاییه هه میسه ییه که له ناو ماندایه، شه نه گهره ئیدیا له یه که له هه و لکی وه ده ستخستنی داین. سو بیکت هه میسه شه و شته یه که له پاشه پوژدا ده یگه یینی. «پاگل. ل ۲۷»

واته خالکی بهرقه راریبون بوونی نییه مرؤف تییدا بلّیت «ئمه منه» «ئمه سویتکتی کامل و ئیدیالی منه»، هه‌میشه درزیک ده‌مینیته‌وه که پر نابیتته‌وه، نه‌و درزه مرؤف ده‌بیت به خه‌یال پرپیکاته‌وه، نه‌و منه‌ی مرؤف به‌راستی بوی ناگیریت له ئاستی خه‌یالدا ده‌یگریت، بویه لای لاکان وشه‌ی «فه‌نتازما» پۆلکی گرنگ له پیکهاتی «من» دا ده‌بینیت. به‌لام جگه له‌م نامۆبونه سه‌ره‌تاییه که ده‌که‌وێته قوناغی پیش قسه‌کردنی مندالّه‌وه، نامۆبوونیکه دیکه چاره‌پوانمانده‌کات که خودی زمانه . لاکان به پیچه‌وانه‌ی فرۆیده‌وه «که مرؤف وهک بوونه‌وه‌رنک ده‌بینیت که غه‌ریزه بایۆلۆژییه‌کان ده‌یجولّینیت» واده‌بینیت مرؤف بوونه‌وه‌رنکی کۆمه‌لایه‌تییه که گیرۆده‌ی سیستمی په‌مزی زمانه . لاکان به‌گه‌رانه‌وه بۆ زمانناسی سۆسیر هه‌ولده‌دات نه‌وه پوونبکاته‌وه که نه‌ست وهک زمان خولقاوه، نه‌مه ته‌نیا مانای نه‌وه نییه که «نه‌ستی نا‌پیک و پر‌نا‌زاوه‌ی فرۆیدی» وه‌رده‌گه‌رێته سه‌ر «نه‌ستیکه نه‌ندازه‌یی ژیر» که به‌یاسا و پر‌زمانی زمان ئیشده‌کات، به‌لکو ده‌ستکاری خودی تیپوانینیشمان بۆ زمان ده‌کات. بۆ نمونه له دیدی سۆسیره‌وه مه‌دلۆل «مانا - Signifikat» پیش دال «ئاماژه - Signifikant» ده‌که‌وێت، لاکان نه‌م هاوکێشه‌یه پیچه‌وانه ده‌کاته‌وه . مانا شتیکه دواتر ده‌خولقیت، نه‌وه‌ی له زماندا سه‌ره‌کییه زنجیره‌ی ئاماژه‌کانه . نه‌وه‌ی زمان دروستده‌کات جیناوازی ئاماژه‌یه‌که «دالیکه» له گه‌ل نه‌وانی دیدا، مانا له ئاماژه خۆیه‌وه هه‌لناقولیت، به‌لکو هه‌موو ئاماژه‌یه‌ک له ناو زنجیره‌یه‌کی ئاماژه‌دا جیگیرده‌بیت، یاخود دروستتر له ناو کۆمه‌لێک زنجیره ئاماژه‌دا جیگیرده‌بیت. مانا نه‌و پنته‌گرییه دیاریده‌کات که تییدا وشه له ناو زنجیره زمانه‌وانییه‌که‌دا داگیریده‌کات، هیچ وشه‌یه‌کیش له‌ده‌ره‌وه‌ی ناوکۆیی «سیاق» مانای نییه . نه‌مه له جه‌وه‌ردا گۆرانه‌رییه‌کی قوول له تیگه‌یشتنماندا دروستده‌کات، هه‌ندی‌ک به‌هۆی نه‌م بۆچوونه‌وه لاکان نه‌وه‌ک به‌ستراکه‌چهرالیه‌ست

«بونیاڊگەر» بەلکو وەک «پۆست ستراکچە پالیست» و «پۆست مۆدیرن» تەماشادەکەن «بەروانە وتارەکی هانز هېبل لە لای کلاوس میشائیل بۆگدال . ۵۹»، چونکە بەپێی ئەم بۆچوونە وشە و مانا بەیەکەوێ یەکەییکی داخراو دروست ناکەن، وشە بەسەر بێشومار ئەگەری مانادا دەکەیتەوێ و گەشتن بە مانایەک بۆ وشە دەبێتە کارێکی نەکردە، واتە لە ناو هەموو وشە یەکدا ئەگەریکی دیکە مانا هەیە کە جێگای وشە لە زنجیرەییکی نوێی پێکخستندا دیاریدەکات، بە مانایەکی تر مانای پاستەقینە بوونی نییە، مانا هیچ نییە جگە لە ئاماژە بۆ بۆشاییەک، بۆ شەبەقیکی قوول کە لە هەناوی وشەدا خەوتوو، بۆ ئیدیالییک کە وشە هەرگیزاو هەرگیز پێیناگات، شەبەقیکە هەرچارە و واتایەک پێدەکاتەوێ . مانا واتای جێگیربوونی پەيوەندی لە نێوان دال و مەدلۇدا، بەلام ئەم جێگیرییە مەحالە، چونکە شتیوێ پێزبەندی ئاماژەکان «دالەکان» ناکۆتایە، کە ئەو پێزبەندییەش ناکۆتابوو، واتا هیچ واتایەک ئاماژە نییە بۆ دواوەمین مانا، یاخود وەک لاكان خۆی دەنێت «مانا بەردەوام دەکەوێتە ژێر پەحمەتی ئاماژەو» «لاكان . ۲۷». زمان بەسەرێک وادەکات سەرکەوتنی «منی ئیدیال» سەرکەوتنیکی تەواو نەبێت، چونکە منی پاستەقینە بە کۆمەکی زمان دەتوانێت بگەرێتەوێ، بەلام بەدیوێکی دیدا، بەوێدا نەست زمانە، کەواتە شوێنی گووتاری ئەوی دییە، ئەوی دی لە پێگای زمانەوێ دەمانباتە ناو دنیای خۆی، دەمانباتە ناو سیستمێکی پەرمزی کە تێیدا پەيوەندییە پەرمزییەکان بالادەستن. لە قۇناعی یەکەمدا مەزۇف لە رێگای خەیاڵەوێ هەولێدەدات نوقسانی و بۆشایی ناو سووبیکت پریکاتەوێ، بەوێ تەمامی لەگەڵ منی خەیاڵی ناو ئاوێنەکەدا دەکات، لە قۇناعی دوووەمدا لە رێگای زمانەوێ هەولێدەدات ئەو بۆشاییە پریکاتەوێ . بەلام لاكان بە زمان و زاراوەی خۆی چۆن تەعبیر لەم هاوکێشە دەکات؟ . لای لاكان من سەرەتا بە a ئەلفی بچوک ئاماژە ی بۆ دەکەیت، وێنە ی

ئاوينەكەش بە a . بە لىكدانى ئەم دووانە و كۆكردنە وەيان لە يەك يەكەدا « a — a » ، « منى ئىدىيال Ich (moi) » دروستدەبىت، ئەو منەى كە مروف دەيەوئىت پىيىگات، ئەو وئەيەى سەرچاوەى ھەموو تەماھىيەكانى ژيانە، بەلام ئەو خۆزگە نەينىيە بۆ توانەو و يەكگرتنەو لەگەل ئىدىالدا بە ئاقارى يەكگرتنەوئەى خەيالئيدا دەروات، خەيال پردى پەيوەندى نىوان ھەردو ئەلفەكەيە . بەلام مندال تەنيا لەگەل وئەى ئاوينەى خۆيدا تەماھى ناكات . مندال لەگەل دايك و باوكدا دەئى، گەورەكان شاھىدى ھەموو شتىكى ئەون، دەنگى ئەوان، دەرکەوتن و ونبوونيان لە داپشتنى ستراكورى سوبىكتدا پۆلىكى گرنگ دەبينىت . واتە جگە لە ئەويدى چكۆلانە a « ئەوى ناو ئاوينەكە » كە دەبىت بە يەكەم مەتپىالى تەماھىكردن، ئەوتكى دى راستەقىنە و گەورە ھەيە كە لاكان بە « ئەويدى گەورە - A » ناويدەبات، كە دايك يان بابە . ئەويدى گەورە « Der große andere » نوئەرى سىستىمى سەمبولى زمان و ھەرمەنەكانىتى، دايك و باب لە پىنگاى دەنگەو مندال دەبەنە ناو جىھانىكى پەمزيەو كە تئيدا ھەر دەنگە و ئامازە بۆ شتىك دەكات، لای لاكان سنوورەكانى نىوان « ئەويدى گەورە » و « زمان » تەواو تىكەلدەبن، بەجۆرىك دەكرىت بلىين ئەويدى گەورە ھەر زمان خۆيەتى . لىرەدا راستىيەكى گرنكى دىكەمان لای لاكان بۆ پووندەبىتەو كە دەرکەوتنى ئەويدى بە خۆى و سىستەمە پەمزيەكەيەو، بە خۆى و زنجىرە ئامازەكانىيەو دەبىتە زەمىنەى خولقاندنى نەست، نەست برىتييە لە جىنگاى ئامازەكان . ئەوئەى نەست دەھىنئىتە قسە ئەويدى گەورەيە . گەر ئەويدى نەبىت، زمان نىيە كە زمانىش نەبوو سوبىكت نايەتەقسە، كە سوبىكتىش نەھاتەقسە واتە نەست نەھاتەتەقسە . « سوبىكت S » تەنيا لە پىنگاى ئەويدى و پەيوەندىكردن بەوى دىيەو دەخولقەت، سروشتى ئەم پەيوەندىيەش، سروشتىكى پەمزيە . « پاگل، ل ۵۱ — ۵۲ » . لەمەش گرنگتر

نه‌وه‌یه که به‌پیی ئهم تێپوانینه پێناسه‌ی نه‌ست ده‌بیته پێناسه‌یه‌کی زمانه‌وانی، وه‌ک «فرانسۆز دۆسه» ده‌لێت «نه‌ست چیدی ئه‌شکه‌وتیکی نه‌هتیی نییه، که ده‌بیته له‌ناویدا بگه‌ڕێین و پشکنین سازیکه‌ین، به‌لکو ئیدی ده‌که‌وتیه سه‌ر پوکاری وشه‌کان و ناو هه‌له‌کانی زمانه‌وه» «دۆسه. ل. ۱۸۶». نه‌ست ئیدی شتیک نییه که بتوانین ده‌ره‌وه‌ی زمانی بۆ بگه‌ڕێین.

لێره‌دا ده‌بیته پرسیاریکی گرنه‌گ بکه‌ین، که وه‌لامه‌که‌ی بۆ ته‌واوی باسه‌که‌مان زۆر گرنه‌گ: ئاخۆ سوپیته له‌ ناو سیستمی په‌رمزیدا ده‌توێته‌وه؟ ئه‌مه ئه‌و خاله‌یه که به‌ پای سلافو ژیریک، لاکان له‌ بونیاده‌گر — سترانگه‌ره‌الیسته‌کانی دی جیا ده‌کاته‌وه. لای بونیاده‌گره‌کانی دی، سوپیته ته‌واو له‌ ژێر په‌حمه‌تی زماندا به، ئه‌و شته‌یه که زمان پێگای پێده‌دات ببه‌یت، گه‌ڕۆده‌ی سیستمیکی داخراوه، سنووری بیرکردنه‌وه‌ی به‌و سنوورانه‌وه‌ گه‌ڕێدراوه که زمان ده‌رفه‌تی پێده‌دات. واته‌ سوپیته به‌ ته‌واوی بوونییه‌وه‌ گۆله‌ی بونیادیکی په‌رمزی و زمانه‌وانیه‌ که هه‌موو تۆر مه‌ کولتووری و دینی و ئه‌خلاقی و ئاسۆکانی جیهانبینی تیا ده‌چینه‌یت و بۆی ده‌ستنیشاند هه‌کات. به‌ کورتی ئێمه‌ دیلیکی ئه‌به‌دی بونیادین و ده‌ریازیک نییه له‌ بونیاد به‌مانپاریزه‌یت. به‌ پای ژیریک، لاکان ناکه‌وتیه ناو ئهم مۆدێله‌ جه‌برییه‌وه، لاکان په‌وه‌ریکی گرنه‌گ جێده‌هێلێت که سیستمی په‌رمزی و خه‌یالی ده‌ستیان پێیدا ناگات، شوپنیک ده‌که‌وتیه ده‌ره‌وه‌ی هه‌موو وه‌سف و ناوئانیکه‌وه، جیگایه‌ک زمان ده‌رفه‌تی نایه‌ت، ناتوانێت ته‌واو کۆنترۆلییه‌کات، ئه‌ویش ئه‌و په‌وه‌رییه‌ که به‌ «پیاڵ» ناویده‌بات. لێره‌دا هه‌ر وشه‌ی پیاڵ به‌کار ده‌هێنمه‌وه، چونکه وه‌رگه‌ڕانی ئهم وشه‌یه وه‌ک هاوواتای «واقیع» هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌یه. بۆنه‌وه‌ی له‌ پیاڵ تێگه‌ین ده‌بیته نه‌یه‌ستینه‌وه به‌ واقیع‌وه، پیاڵ ته‌واو به‌ پێچه‌وانه‌وه، ئه‌و شته‌یه که نابێته واقیع، به‌چه‌شنیک من وه‌رگه‌ڕانی هه‌ندێ له‌ نوسه‌رانی عه‌ره‌ب بۆ

پىال بە واقع يان واقعى، بەجۆرە ۋەرگىزپاننىكى ھەرقى و ھەلە دەزانم
 كە خزمەتى گەياندىنى ناۋەپۇكى تىزمەكە ناكات.

بەرلەۋەى قسەيەكى تەۋاۋ لەسەر مىكانىزمى ئىشكرىنى خەيالى و
 پەرمى و پىال بگەين، دەمەۋىت بگەپمەۋە بۇ لاي پەيۋەندى سوبىكتى
 لاكانى لەگەل كۆجىتۋى دىكارتىدا. بەپاي ژىژىك ھەلەيەكى گەۋرەيە
 واتىبگەين كە كۆجىتۋى دىكارتى پۇلى دژ و پىچەۋانەى سوبىكتى لاكانىيە،
 ئەۋ پاي ۋايە سوبىكت لاي لاكان مۇدىلنىكى دىكەى كۆجىتۋى دىكارتىيە.
 ئەۋ دەلەت كۆجىتۋى دىكارتىش جىگايەكى خالىيە، ئەۋ پنتەيە كە ھىچ
 شتىكى تىدا نىيە، بەتالىيەكە كە دور و نرىك پەيۋەندى بە مۇف و
 بوۋەۋەرى زىندەۋەۋە نىيە. دىكارت گومان لە ھەموو بىركرىدەۋەيەك
 دەكات، بۇ ئەۋەى بگائە پنتىكى بىركرىدەۋە كە خالىيە لە ھەموو
 شتىك، واتە بىركرىدەۋەيەك بەبى ناۋەپۇك، بىركرىدەۋە ۋەك بىركرىدەۋە
 بەبى بابەتى بىركرىدەۋە. بە كورتى كۆجىتۋ ۋەك سوبىكتى لاكانى تەنيا
 گرئمانەيەكى لۆژىكيە، ۋەك چون سوبىكتى لاكانىش فۇرمىكى پەتبيە
 بەبى ناۋەپۇك «ە. كانگ كىم. ل ۱۴. ھەروەما ل ۲۰». بۇيە بە
 پىتى بۇچوۋنى ژىژىك ئەنتى ھىومانىزم لە دىكارتەۋە دەستپىدەكات، ئەۋە
 دىكارتە مۇف كورتەكاتەۋە بۇسەر پنتىكى خالى و بۇشاييەكى گەۋرە.
 دىكارت و لاكانىش لە فۇرمىكى بەتالەۋە دەست پىدەكەن، ديارە دواتر
 بە توندى لەيەك جىادەبنەۋە، سوبىكتى لاكانى لە وىستگەى دواترىشدا
 كە بىردەكاتەۋە، ھىشتا بىركرىدەۋەى بەرھەمى خۇى نىيە، بەلام دىكارت
 بە وىنەى مۇفنىكى ھوشيارەۋە دەگىرسىتەۋە. لاي دىكارت «من» و
 «سوبىكت» يەك شتن، من واتە سوبىكتىكى ھوشيار، بەلام جەۋھەرى
 دىدى لاكان لەسەر جىاكرىدەۋەى «من» و «سوبىكت» دوستبوۋە.
 سوبىكت لاي لاكان پىرۇزە بەردەۋامەكانى گەيشتنە بە من، منىك كە
 ھەرگىز فۇرمى كۆتايى ۋەرناگرىت، منىك كە ھەمىشە لەدەرەۋەى

وه‌دیهاتنی په‌هاوه ده‌وستیت. به‌چه‌شنیک لاکان پئیوايه هه‌موو ناسینتیکی «من» جۆرتیکه له‌هه‌له‌کردن و هه‌له‌ناسین «Verkennung». نه‌مجۆره هه‌مه‌په‌نگیه له «من» دا، ئه‌م فره‌ نیگار و فره‌ وینه‌یی‌ له‌ مندا هه‌یه، سه‌ره‌تاکانی لای فرۆیدیش ده‌رکه‌وتوو، به‌لام فرۆید ئه‌و ده‌ره‌نجامگیریه قوول و فه‌لسه‌فیه‌ی لئ ناگریت که لای لاکان ده‌یبینن. بۆ نمونه فرۆید له‌ کتیی ته‌فسیری خه‌ونه‌کاندا ته‌واو سه‌ره‌نجی ئه‌و فره‌ په‌نگیه‌ی «من» ده‌دات و ده‌نوسیت «گه‌ر له‌ ناوه‌پۆکی خه‌وندا له‌بری من که‌سیکی نامۆ و نه‌ناس ده‌رکه‌وت، ئه‌وکات ده‌توانم به‌ دلناییه‌وه بلّیم که‌ خودی خۆم به‌ هۆی ته‌ماهی‌کردنه‌وه خزاوه‌ته‌ پشت ئه‌و که‌سه نامۆ و نه‌ناسه‌وه، که‌واته‌ من ده‌توانم له‌ خه‌وندا «منی خۆم» به‌شێوه‌ی جۆراوجۆر بخه‌مه‌پوو، هه‌ندیک جار به‌جۆرتیکی پاسته‌وخۆ و هه‌ندیک جاری دیش به‌ کۆمه‌کی ته‌ماهی‌کردن له‌گه‌ڵ که‌سیکی نامۆدا» «له‌ پ. فیدمه‌ر. ل ۱۸-ه‌وه وه‌رگیراوه». لاکان ئه‌م پرۆسه‌یه ته‌نیا له‌ خه‌ودا قه‌تیس ناکات، به‌لکو له‌ ته‌واوی دروستبوونی مرۆفدا ده‌یبینیته‌وه.

لای لاکان سوپیکت ده‌روازه‌یه‌کی پاسته‌وخۆی به‌ره‌و خۆی نییه، واته‌ خۆی له‌ پێگای خۆیه‌وه ناگاته‌ خۆی، مه‌حکومه به‌ نامۆبوونیکی هه‌میشه‌یی. سوپیکت له‌ تێپوانینی ئه‌ودا سێ جار دوو که‌رت و نامۆده‌بیت، جاریکیان له‌سه‌ر ئاستی خه‌یاڵیدا که‌ به‌ کۆمه‌کی خه‌یاڵ ته‌ماهی له‌گه‌ڵ یه‌کیکی تردا ده‌کات، جاری دووه‌میش له‌سه‌ر ئاستی په‌مزی، کاتیک زمانی یه‌کیکی دی به‌کارده‌هێنیت، سێهه‌م جاریش کاتیک جه‌سته‌ی پاسته‌قینه‌ی خۆی له‌ ئاستی «پیاڵ» دا ده‌چیته‌ جێگایه‌ک که‌ ده‌ستی پێدا ناکات. بۆئه‌وه‌ی که‌میک پوونتر له‌ لاکان تێگه‌یه‌ن، ده‌بیت به‌ کورتی له‌سه‌ر هه‌ردوو پرۆسه‌ی خه‌یالی و په‌مزی و پۆلیان له‌ بونیادی سوپیکتدا قسه‌به‌که‌م، چونکه‌ به‌بێ پوونکردنه‌وه‌ی ئه‌م زاراوانه‌ تێگه‌یشتن له‌ لاکان مه‌حاله‌.

خە یاللی چییه؟

گەر له لاکانه وه بپوانین خە یال یەکه مین کرداری راسته قینه ی مرۆفه، مرۆف سهره تای سهره تا بوونه وه ریکی عهقلانی و واقعی نییه، به لکو مهخلوقیکه خە یال دروستیده کات. یەکه مین په یوه ندی مرۆف به وینه که ی خۆیه وه ده رگای دونیا به کی خە یاللی لێده خاته سهریشت. خە یال ده رگای ته ما هیکردنه، یه کانگیری شوناسیش له گه ل ئه ویدیدا به بی خە یال کاری نه کردیه. یه که مین راستی گه وری ژانی مرۆف ئه وه به که له سهره تا وه خە یال پیش راستی ده که ویت و خە یال ئه و شته دروسته کات که ناوی راستیه. خە یاللی لای لاکان شتی که له سیفاتیدا له چه مکی «من» سی فرۆیدییه وه نزیکه، به پێچه وانه ی سه مبولیه وه که له «به رزه من» و پیا له وه که له «ئه و» ی فرۆیدییه وه نزیکن. «کای هامه رمایسته ر. ل ۴۱».

جیا وازیه کی سهره کی له نێوان لاکان و تیزه فه لسه فیه کانی دیکه دا بو خە یال ئه وه به، لاکان خە یال وه که هه له و وه همیک نیگاده کات که بنه مای وجودی له سهر به نده. خە یال لای لاکان هۆکاری هه له به کی گه وریه که بوونی سو بیکتی له سهر بونیاد نراوه «هه له ی گۆرینی وینه ی ناو ئاوینه که بو ئیدیالی من»، به بی ئه و هه له یه ش گه شه ی سو بیکت نامومکینه. مرۆف له قوناغی ئاوینه دا له پزگای خه یاله وه ته ما می له گه ل نیگاری ناو ئاوینه که دا ده کات و وه که «منی نمونه یی» ده یخاته سهر عهرشی ئومیده کانی خۆی.

خە یال به ره می ئه و ساته به که تیدا مرۆف وینه ی خۆی ده بینیت، ئه م خه یاله دوو په ره ندی هه به که یه کیکیان ژال ده بییت، ره هه ندیکی پۆزه تیف و په هه ندیکی نه گه تیف. مرۆف وینه که ی خۆی له ئاوینه دا ده بینیت و تروشی ئه و دۆخه ده بییت که یاخود وینه ی خۆی قه بو لێ ده کات یان وینه که ی خۆی په تده کاته وه و بو وینه به کی دی ده گه ریت که نایگاتی

«دیسیرا لاوبنشتاین . ۱۲۷». خه یال له له دایکبوونی سوپیکتدا پردیكى په یوه نډیبه له گهال «کڼه نیگاری» مړوف خویدا «دیسیرا لاوبنشتاین . ۱۲۸». وهک گووتم لاکان منی ناو ناوینه که به «نلفی بچوک Klein a « یاخود «بابه تی نلفی بچوک» ناوده بات . نلفی بچوک نه ویدیبه ، به لام نه ویکه نیمه بومان ناگیرت و پیناگین ، له بهر نه وه په یوه نډیبه که مان له گه لیدا په یوه نډیبه کی خه یال ییبه ، هر جاره یی بابه تیک شوینی نه و بابته پرده کاته وه . سهره تا دایک نه و شوینه داگیرده کات . نلفی بچوک نه و بابته تی خواست و ناره زووه یه که به موی ه سترکړنه وه به نو قسانی سوپیکت ده مانه ویت و ده خوازیڼ نه و درزی که موکه رتیبه یی پیپرکه یه وه . «خه یال» بزویڼی خه ون و فنتازیا و ترس و ته ماهیگرده کانه مانه له پیناوی گرتن و گیشتن به و بابته تی خواست و ویسته ونه دا که نلفی بچوک . مړوف له ریگای خه یال وه به دواى سوپیکتی ون یان مه حالى خویدا ده گړیت . خه یال له زمان و وینه دا ته عبیری خوی ده دوزیته وه و ده توانیت وهک حه قیقه ت دهریکه ویت . له سیستمی ده رویندا مړوف به زه حمت خه یال وهک خه یال ده ناسیتیت ، به پیچه وانه وه خه یال هه میسه له به خشینی شوناسی سهره تاییدا به سوپیکت ریگهر و دروسته ریکی گرنگه که سوپیکت ناتوانیت خوی لیده ریازیکات ... به واته کی تر هر یه کی که له نیمه ده سترکړنی پرۆسه یه کی خه یالین ، پرۆسه یه که له قوناغی ناوینه وه ده ست پیده کات و دواتریش ده ستمان لیته لئاگریت و دهریازمان لیی نیبه .

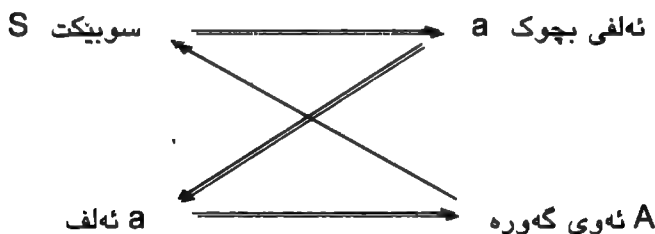
ره مزی چییه؟

پیتهر فیدمه ر ده لیت «به که مین شتیک مړوف له ژیانیدا تووشی ده بیت ، ناماژه کانن» . مړوف به رله وهی فیتری تیگه یشتنی مانا بیت ، به رله وهی عه قلی به نه اندازه یه که کامل بوو بیت بتوانیت واتاکان جیابکاته وه ، له

کۆمه‌لّیک نیشانه تّیده‌گات و ده‌توانیت ئاماژه‌کانی دلنایایی و تورپیی و خوشی له سیمای ئه‌وانی دیدا بخوینیتته‌وه. واته به‌رله‌وه‌ی له مانا تیبگات له پهمز تّیده‌گات، به‌رله‌وه‌ی له واتا بزانتیت، له جیهانتیکدا ده‌ژی که پچه له ئاماژه و شفره و کۆد. به‌لام ده‌بیت یه‌کیک هه‌بیت که ده‌ستی مندال به‌ره‌و جه‌نگه‌لی ئه‌و هه‌موو مانا و ئاماژه‌یه بگرت و فیزییکات له ماناکانیان تیبگات و بتوانیت له‌گه‌لیاندا هه‌لبگات و به‌کاریانبه‌یئتیت.

گه‌وره‌ترین په‌یوه‌ندی مندال سه‌ره‌تا به‌ دایک و باوکیه‌وه‌یه‌تی، دایک و باوک به‌ کۆمه‌کی زمان مندال ده‌به‌نه ناو سیستمه‌وه. به‌جۆرێک هه‌تا ته‌ماهی‌کردن و وه‌گه‌پخستنی پرۆسیسی خه‌یالی لای لاگان به‌بن بوونی سیستمی په‌مزی دوورده‌ست و نه‌کار درده‌که‌ویت. مندال که له به‌ر ئاوینه‌دا ده‌وه‌ستیت، زۆری کات له ئامیزی دایکیه‌یه‌تی. سه‌ره‌تا ناسینه‌وه‌ی دایک له ئاوینه‌که‌دا کۆمه‌کی پّیده‌گات وینه‌ی خوشی بناسیتته‌وه، به‌لام بۆنه‌وه‌ی که دلناییت ئه‌ویدی له ئاوینه‌که‌دا وینه‌ی کاملی خۆیه‌تی، وینه‌ی یه‌کگرتوو و یه‌کپارچه‌ی خۆیه‌تی، پّیوستی به‌ سه‌لماندنی یه‌کیکی ده‌ره‌کی هه‌یه، ئه‌وه‌ی ئه‌و پۆله ده‌بینیت نیگای سه‌لمانه‌ری دایک و ئاماژه‌کانی ئه‌و و سه‌لماندنه زمانه‌وانیه‌که‌یه‌تی، دایک ئه‌وه بۆ مندال ده‌سه‌لمینیت که نیگاری ناو ئاوینه‌که، نیگاری ئه‌وه. هه‌ر له‌وێشه‌وه په‌یوه‌ندییه‌کی خه‌یالی له نیتوان منی راسته‌قینه «ئه‌لف» و وینه‌ی من «ئه‌لفی بچوک» دا به‌ کۆمه‌ک و یاریده‌ی ئه‌و ده‌سه‌لاته په‌مزییه دروستده‌بیت که دایک «یان ئه‌ویدی گه‌وره» نوینه‌رایه‌تیده‌گات. به‌پّی لاگان ته‌وه‌ری [ئه‌لف «a» - ئه‌لفی بچوک «a»]. ته‌وه‌ری ئیشکردنی خه‌یاله، ته‌وه‌ری په‌یوه‌ندی من و منه، ته‌وه‌ری نامۆبوونی سه‌ره‌تایی سوپیکته له خۆی، ساتی ناسینی ختوده وه‌ک بیگانه، لیره‌دا a منی راسته‌قینه‌ی مندال و a منی ئیدیالی ناو ئاوینه‌که‌یه. به‌لام ئه‌م

تهوره ته نیا به کڙمه کی نه وی گه وړه و به سه لماندنی نه و ده که ویته گه پ،
 لیره دا سو بیت له پښای زما نی نه وی دیه وه، له پښای نه وی دی گه وړه
 «A» وه دیته قسه، ته وری نیوان سو بیت و نه وی دی گه وړه ته وری
 په مزیه، ته وری په یوه ندی من و نامنه، نه و نامنه ی ته نیا له پښای
 نه وه «له پښای زما نی نه وه هیه و بوونی ده بیت». لیره وه لاکان
 به رابه ر سښکوشه فری دیه به ناویانگه کی «من – به رزه من – نه و» نه م
 هیلکاریه نویه ده خاته به رده ست که ته عبیر له دروست بوون و تیگتر ازانی
 کرداری په مزی و خه یالی له سیستمی ده رو نی دا ده کات «هیلکاریه که م له
 گیردا پاگل. ل ۱ به هندی که ده ستکاری و پافه ی زیاتره وه وه رگرتوه»
 ته وری نه لف – نه لفی بچوک: ته وری خه یالی
 ته وری سو بیت – نه وی دی گه وړه: ته وری ره مزی یان ته وری نه ست

له قوناغی په که مدا، ته وری نه لف – نه لفی بچوک و به پښی
 نیشکردنی خه یال وینه پوئی سه نترال له دروستکردنی کاراکته ردا
 ده بینیت، له قوناغی دووه مدا، ته وری سو بیت – نه وی گه وړه و به پښی
 هاتنه ناوه وی سیستمی په مزی، زمان پوئی سه نترال له دروستکردنی
 سو بیتکدا ده گڼ پښت.

لای لاکان سیستمی په مزی نه و سیستمیه که مروف ده باته ناو
 جیهانه وه و واده کات تیگات و بتوانیت ته عبیر له خو بی کات. واته به ر

لە ھەر شتێک سیستمی زمانە کە بەبێ ئەو سووێتک نایەتە قس و ناتوانێت هیچ لەسەر خۆی بلێت، ھەروەھا سیستمی ئەمرو نەھییەکانی باوکیشە، چەمکی «بەناوی باوکەو» لای لاگان پۆلێکی گرنگ دەبینیت، باوک لای لاگان ھێمای فەرمان و یاساکانی کۆمەڵە، بەلام دیارە باوک ئاماژە نییە بۆ باوکی باپۆلۆژی بەلکو ئاماژە بە بۆ جێگایەکی پەرمزی کە ھەر ھێز و مەرجەتیک ئەو پۆلە ببینیت دەتوانیت پەریکاتەو. چەمکی «ئەویدی گەورە» ش لای لاگان ھەمان شتێو، نوێنەری دەسەلاتە جۆراوجۆرەکانە، لەدەسەلاتی باوکەو تا دەسەلاتە ئایدۆلۆژی و دینی و دەولەتیەکان. باوک پۆلێکی گەورە لە سیستمی پەرمزدا دەبینیت، ئەو مۆف فێری مانای یاسا دەکات، فێری ترسی خەسارێ و مانای ھەرام و قەبوڵکردنی قەدەغەیی دەکات. ئەوی گەورە لای لاگان تەنیا سەمبول نییە بەلکو ئەو شاسەمبولەشە کە وادەکات تەواوی سیستمی پەرمزی بگەوێتە ئیش، بۆنمونە بەبێ کەوتنەکاری «ئەویدی گەورە» ناکرێت پێشبینی خودا یان پاشا یان سەرۆک بکەین. ئەویدی گەورە ئەو چوارچێوە سەمبولییە دروستدەکات کە مۆف دەخاتە ناو سیستم و وادەکات لە ئامێزی سیستمدا ونبێت و ھەر ئەو شتانەش بپەریکاتەو کە سیستم پێیدەبەخشێت. ھەلبەت دەرشتن و ستراکتوری پەرمزی لای لاگان زۆر گرێدراوی تەفسیرکردنێتی بۆ پەریوەندی منداڵ و دایک و پۆلی «فالۆسی ون» لەو پەریوەندییەدا، بەلام ئەم تەوەرە بەرەو وردەکارییەکی وەھامان دەبات کە لە پەریکاری سەرەکی بابەتە کە زۆر دوورماندەخاتەو. سیستمی پەرمزی و خەیاڵی ناتوانن ھەموو شتێک لە خۆبگیرن، ئەمە تراژیدی ناوھەکی و خەوشە ئەبەدیەکیانە. نە خەیاڵ، نە زمان ئەو ھێزە گەورەیان نییە درزێکی گەورە بەبێ ناوان و بێ ھێماکردن و وێناکردن جێنەھێڵن، لێرەو بازنەیی سێھەم کە بازنەیی ئەو بەشە ناوھەنراو و بەجێماوھە بە ریاڵ ناوھەبرێت.

ریال چیه؟

ڀيال «Das Real» «تۆماری سٽیه می سوڀیکت» پۆلی پیچه وانهی
 ڀیالیتیه «واقعیبون». ئه و به شهی ژیا نه که ناکه ویته ناو واقعیه وه،
 به و مانایه ی که واقع له تۆری ئه و شتانه پیکدیت که ده توانین یان
 به خه یال و ینایانکهین یاخود به زمان ته عبیران لیکهین، بیانره مزیتین
 یاخود بیانیتینه قسه. به لام هه می شه پویه ریک هه یه که نه ده توانین
 بیکه یه په مز نه ده توانین بیکه یه قسه. ڀیال ئه و مهاله یه که ناگیریت.
 گۆرانی مه زن له دیره شیعره ناوداره کهیدا له هه رکه س جوانتر
 و پووتر ته عبیری له ڀیال کردوه کاتیک ده لیت: «هه رچه ند ده کم
 ئه و خه یاله ی پتی مه ستم/ بۆم ناخریته نار چوارچیه ی هه لبه ستم —
 لیکدانه وه ی ده رو، قسه ی زمانم / بۆچی وه ها له یه ک دووین نازانم».
 گۆران لیره دا ته واو ته عبیر له ڀیال ده کات. ڀیال لای لاکان ئه و شته یه
 که گۆران باسیده کات، ئه و خه یاله یه که ناچیته ناو هه چ چوارچیه یه ک
 و ئه و لیکدانه وه یه یه که ناچیته ناو زمانه وه، ئه و گینگله قوول و ئه و
 مۆته که قورس و ئه و خه و نه گیراوه یه که له ناو هه مووماندا یه و به لام
 ناتوانین بیگیرین و بلتین «ئه مه ئه و شته یه که ده مانه ویت». واته ئه و
 پویه ره ی بوونه که به جوړیک له جوړه کان له عقل و له مانا پاده کات،
 ئه و پویه ره ی پۆحه که سیستم ده ستی پیدایا ناگات. ئه و شه به قه یه
 که واده کات نه گه یه که مال، واته نه گه یه تیریون، به لام ده رکه وتن و
 هه سته یکردنی ته واوی پوانینی ئیمه بۆشته کان ده گۆریت، ده رکه وتنی ئه و
 درزه قوول ئاشکراده کات که له خه یال و زمانی ئیمه دا هه یه. لاکان به
 سوود وه رگرتن له چه مکی «وه ده رنراو» یان «وه لاهه خراو» لای جوړج
 باتای و به گه رانه وه بۆ چه مکی «شت له خۆیدا — Das Ding

«an sich» کانتی، پریال به‌رجه‌سته‌ده‌کات. پریال پووبه‌ریکی 'وه‌ده‌رنراوه، له‌ده‌ره‌وه‌ی ناوانانه، وه‌ک شیتی ده‌که‌ویته ئه‌ودیوی یاساکانه‌وه، هه‌روه‌ها شت له‌خۆیدای کانتیش ئه‌و شته‌یه که ناسینی مه‌حاله، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا موته‌قیکی ئه‌نتۆلۆژی وه‌ده‌رده‌خاته‌وه «کای هامه‌رمایسته‌ر. ل. ۵۹». واته ئه‌و شته‌یه که ده‌زانین هه‌یه و نا‌زانین ناوی بنیین، ده‌رکی پیده‌که‌ین به‌لام ماهیه‌تی ناگرین.

زۆر گرنگه‌ لی‌ره‌دا ب‌ل‌یم که بوونی پریال واته هه‌بوونی رووبه‌ریک که ره‌مزی و خه‌یالی پری ناگه‌نه‌وه، به‌لام ئه‌مه مانای ئه‌وه نییه که پریال ئیفلجی به‌ره‌مه‌ده‌مینیت، به‌پێچه‌وانه‌وه ئه‌و بۆشاییه‌ی پریال دروستیده‌کات، واده‌کات به‌رده‌وام گووتاری نوێ وه‌گه‌په‌خه‌ین بۆپه‌که‌نه‌وه و گرتنه‌وه و داپۆشینی شه‌به‌قه‌که‌ی. واته پاسته پریال نابیته‌ په‌مز، به‌لام هاده‌می په‌مزییه، پاسته نابیته‌ مانا، به‌لام خالی سفری مانایه که به‌ی ئه‌و بوونی مانا نامومکینه «ه. کانگ کیم. ل. ۱۹». ئه‌و شته‌یه که وه‌رناگه‌پیته سه‌ر په‌مز، به‌لام به‌ی بوونی سیستمی په‌مزی هه‌ست پیکردنی نامومکینه. لی‌ره‌دا وه‌ک «ژیزیک» ناماژه‌ی پیده‌دات، زۆر هه‌له‌یه پریال وه‌ک مانایه‌کی نه‌ینی و شار‌دراوه‌ی پشت شته‌کان سه‌یربکه‌ین، پریال نوشوستی سیستمی په‌مزی ده‌رده‌خات، ئه‌و نوقسانی و لاوازییه‌ ناشکراده‌کات که له‌ ناو «ئه‌ویدی گه‌وره A» دایه. پریال مانایه‌ک نییه ونبوویت، به‌لکو شه‌به‌قیکه له‌ ناو سیستمی مانادا، مانه‌وه‌ی شتیکه له‌ده‌ره‌وه‌ی مانا، ئه‌وه‌یه که سیستمی په‌مزی له‌ دۆخی ئیشکردن و دینامیکیه‌تدا پاده‌گرت و واده‌کات هه‌میشه له‌گه‌ردا بیت «ژیزیک. ۱۹۹۱. ل ۵۴». پریال سه‌نوره، دوا سه‌نوره که خه‌یال و زمان ده‌یگات و ئیدی له‌ویدا به‌ر به‌ره‌ستیک ده‌که‌ون که تپه‌پاندنی نه‌کرده‌یه، لی‌ره‌وه پریال نادیار و ترس و مردن و ئیشمان بیرده‌خاته‌وه، ده‌بیته ئه‌و به‌ش‌ه‌ی وجود که هه‌میشه لی‌مان هه‌لدیت. بۆ نمونه سی‌کس له‌ هه‌ر شتیکی

دی زیاتر ئەو دیوێ نەگیراو و بێزمانە ئاشکرا دەکات، هەموو لە سێکسدا بۆ شتێک دەگەڕێن کە کوتاینی نایەت، بەلام هەمیشە ئەو خواستە تێرنەبوو هەر سنووریکی ناوەکی خۆی تەکەوێت، هەمیشە ویستیک هەیه بۆ پەڕینەو هەر و زیاتر و زیاتر. بەرەو داگیرکردنی زۆتر و زۆتر، بەرەو هەلۆه شاندنەو و بینینی پتری ئەویدی، بەجۆریک تا هەرچێگایەک بپۆین هەمیشە ئەو هەستە لە ناوماندا یە کە نەگەیشتووین، ئیدی ئەوێ ناویدەنیین لەزەت دەبێتە ژان، ئەوێ پێیگەیشتووین هەمیشە کەمە، ئەوێ تاممانکردووە هەمیشە دەمانەوێت تێبێه پۆین. لاگان لەسەر ئەم پیتە وشە «چێژ» لە وشە «لەزەت» یاخود «تام» جیا دەکاتەو. چێژگەیشتنە بەویدیۆی تامکردن، هەوێ نزیکبوونەوێە لە مەحال، بەرکەوتنی نێوان هەوێ تێریوون و مردنە.

بەپیتی لاگان سێکس، توندوتیژی، مردن هەموو هەلگری ئەو شەبەقە ناوەکیەن کە بە مانا پڕناکریتهو.

لێرەدا دەبێت بپرسین: ئاخۆ چەمکی پیاڵ، هەلگری هیچ مانایەکی سیاسییە؟

کاتیکی دەلێین پیاڵ هەرهەسی پەمزییە، واتە لە ناو دەسەلاتدا شتێک هەیه بۆی کۆنترۆڵ ناکرێت. پیاڵ ئەو سنوورەیه کە دەسەلات لە بەردەمیدا چۆک دەدات... لێرەو بە لۆژیکی لاگانی هیچ سیستمیک نییه مەزنی تێکشکان و هەرهەسی نەبێت، هیچ بونیادیکی نییه شەبەقیکی لە ناو جەرگەیدا نەبێت، کە شەبەقی پیاڵە، شەبەقی هەرهەسی پامکردن و دەستەمۆکردن و ناوانە.

بەلام کە پیاڵ نەیتە زمان و قسەنەکات چۆن بزانی چیه؟

بۆئەوێ ئەم پوونبکەمەو، کەمێک قسە لە سەر پەڕەندی نێوان ئارەزوو و بابەتی ئەلفی بچوک لای لاگان دەکەم. «بابەتی ئەلفی بچوک»، وەک لەسەریشەوە باسکرد ئەو بابەتی ئارەزووێە کە دەمانەوێت پێیگەین

و پیناگین. ئەم بابەتە خۆی ناوھپۆکیکی دیاریکراو یان پوخساریکی دیاریکراوی نییە، بەلکو بە پێی گەشەئە سوویتک و بەپێی گۆرانی ئارەزووەکانی ئەو وێنانە دەگۆرێن کە دەچنە ناو چێوەکە یەو، بێنەوێ هێچ وێنەیک بێتوانیت بە تەواوەتی پڕیکاتەو، واتە بابەتی ئەلفی بچوک ئارەزوو نییە بەرابەر شتیکی دیاریکراو، بەلکو ئارەزوو وەک ئارەزوو، ئارەزوو بۆ ئارەزوو، واتە خواست نییە بۆ ئەم شت یان ئەو شت، بەلکو خواستی ھەبوونی خواستە، خواستە بۆ خواست، ویستی ھەزکردنە لە ویست. ئێمە لە پێگای خەیاڵ و پەرمزەو دەمانەویست پوخسار بەینە شتیک کە دەستەمۆناکریت، بەلام بەبێ ئەم شتەش ئارەزووەکانمان دەمرێت. ئەلفی بچوک پوخساریکە لە روخسارەکانی پیال، ئەو شتەیکە کە دەموچاوی نییە، بەلام پتویستە بۆ ئەوێ ھەموو شتەکانی دی ھەبن، لێرەوێ ژێژیک ئەلفی بچوک وەک کەرەستەیی درێژبۆنەوێ ئارەزوو تەماشادەکات، بەبێ ئەم «بابەتە نەگیراوە» ئارەزوو دینامییەت و بەردەوامی خۆی لە دەستەدات. ئالێرەدایە ژێژیک، لاکان لە کولتووری پۆستمۆدێرنە جیاوەکاتەو، ئەوێ لای بونیادگەرەکان وەک بونیادیکی داخراو دەرەکەویست، ئەوێ لای فۆکۆ وەک دەسەلاتیک دەرەکەویست کە توپێکی داخراوی دروستکردووە و دژایەتی دەسەلات بە دەسەلات دەکاتەو، لای لاکان لە پێگای چەمکی پیالەو دەشکێت. ھەموو دەسەلاتیک پنتیکی ھەیکە قەبوولی تیکەلبوون بە سیستەمی رەمزی ناکات، قەبوولی ھاتنەقسە و کۆنترۆڵ ناکات. ئەم پنتە جینگای سەرھەلانی دونیایەکی جیاوازی، شوێنی دەرکەوتنی ئەگەری پتیکەتیکە کە ھێجی لەم پتیکەتەئە ئەرۆ نەچێت. لاکان وادەکات بە پشت بەستن بە پتیکەتەئە سوویتک «نەوێک بە پشت بەستن بە گۆرانکاری سیاسی پووت لە پەڕوێندی ھێزە کۆمەلایەتیە جیاوازیەکاندا» بشیئ بیر لە دونیایەکی تر بکەینەو و لە پڕۆسەئە شوێشی پوکەش و گۆرانی پوکەش بترازێین،

به‌ره و بیرکردنه‌وه له سه‌ره‌لانی شتیکی دی که رادیکال له‌وه‌ی نیستا نه‌چیت. ژیریکی بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌مدیوه شوپشگیزییه‌ی ناو فیکری لاکان رادیکالیزه‌بکات سه‌ره‌نجمان بۆ جوړه تیگه‌یشتنیکی دیش له سوپیکت راده‌کیشیت که جودایه له تیگه‌یشتنی فۆکووی بۆ سوپیکت، که له به‌شی یه‌که‌می ئه‌م کتیبه‌دا ئاماژه‌م پێدا و لێره‌دا وردتری ده‌که‌مه‌وه. لای لاکان سوپیکت شتیکی نییه یه‌کجار له ناو سیستمی په‌مزیدا نوقمبیئت و ئیدی ده‌ربازبوونی نه‌بیئت، پشتره‌یه‌ک له چه‌مکی بونیاد یاخود دیسپۆزیتیفی فۆکووی «بروانه به‌شی تایبته به‌م چه‌مکه له کتیبی ئیمان و جه‌نگاوه‌رانی» یان چه‌مکی «هه‌بیتۆسی» بۆردۆی «بروانه وتاره‌که‌مان خۆدزینه‌وه له ئازادیی به‌ ناوی ئازادییه‌وه، له پۆژنامه‌ی پۆژنامه‌دا به‌ تایبته ئه‌و به‌شی که له ژێر ئه‌م ناوینشانه‌دا به‌ — چه‌مکی هه‌بیتۆس لای پیار بۆردیۆ و کیشیه‌ی سوپیکت و ئۆبیکت له سۆسیۆلۆژیادا — ». دوو بازنه‌ی داخراو بۆ سوپیکت دروستده‌که‌ن، سوپیکت هه‌میشه ئه‌وه‌یه که ئه‌وی دی دروستیده‌کات. به‌لام لای لاکان سوپیکت چۆیه‌یه، سوپیکت، چاله، ده‌توانیئت زیاده له فۆرمیک و ره‌بگریئت. ئیدی سوپیکت هه‌ر ئه‌وه نییه که سیستمی په‌مزی دروستیده‌کات، هه‌ر ئه‌وه نییه که هه‌یه، به‌لکو سوپیکت پرۆسه‌یه، گه‌رانه به‌دوای پرکردنه‌وه‌ی مه‌حالدا، سوپیکت ناگات به‌ خۆی، سوپیکت ناته‌واوییه، به‌لام هه‌مزی گه‌وره‌شی له‌م نه‌گه‌یشتنه‌یدا به‌ خۆی.

بۆ ئه‌وه‌ی باشتتر له‌مه‌ تیگه‌ین ده‌بیئت بگه‌رێینه‌وه بۆ چه‌مکی «نه‌ست» لای لاکان. به‌بروای ژیریکی، نه‌ستی لاکانی ته‌بابی مرۆف له‌گه‌ل جیهان و سیستمدا به‌رجه‌سته‌ناکاته‌وه، نه‌ست جیگای ئه‌و شتانه نییه که ده‌بیئت له جیهان و سیستمی بشارینه‌وه و بیخه‌ینه فۆرمیکی په‌مزی قه‌بوڵکراوه‌وه، به‌لکو نه‌ست جیگایه‌کی قوولی ناته‌بابی له‌ نێوان مرۆف و جیهاندا به‌رجه‌سته‌ده‌کات، ئه‌و درزه‌یه که که‌وتۆته نێوان مرۆف و

سیستمی پەمزیدا، لە ھەناوی دەسەلاتدا شتیک ھەیە بۆ ئەبەد بە
نەگیراوی دەمینیتەوہ ... «دۆخی ناٹاسایی» لە سیستەدا پاگەیانندی
ئەو ھەبە کە شتیک ھەیە دەستی بەسەردا نەگیراوە. بە کورتی ئازادی
ھیچ نییە جگە لە دەرکەوتنی پیاڵ، واتە دەرکەوتنی ئەو پەھەندەیی بوون
کە کۆنترۆڵ ناکرێت و دەستی بەسەردا ناگیرێت.

بەلام لێرەدا پرسیاریکی گرنگ دێتە پێش: گەر نەست لە ناوەپاستی
ژیانماندا وەک ھێزێکی ناتەبایی چەقیبێت، ئەو سیستەم چۆن ئیشدەکات؟
بۆئەو ھەبە وەلامی ئەم پرسیارە بدەمەوہ، دەبێت سەرەتا ئاماژە بە
تێزێکی گرنگی فرۆید بەدەم کە دەلێت «نەست ئەبەدیە» بەلام نەست
تەنیا رووبەری ئەبەدی ناو مۆف نییە، بەرامبەریشی وەک ئالتۆسیر دەلێت
نایدۆلۆژیاشمان ھەبە کە ئەبەدیە، وەک ئالتۆسیریش جەغتی لەسەر دەکات
لە نێوان ئەبەدیەتی نەست و ئەبەدیەتی نایدۆلۆژیدا پەیوەندی ھەیە.
«بەروانە ئالتۆسیر لای پێتەر شۆتە. ل ۱۲۳». خۆیندنەوہی ئالتۆسیر بۆ
ئەم پەیوەندیە جیاوازیە لە خۆیندنەوہی «لاکان». لای ئالتۆسیر سوبییکت
ئەو شتەبە کە وادەکات نایدۆلۆژیا ئیشبکات و چالاک بێت، واتە
نایدۆلۆژیا فەردەکان وەک سوبییکت بانگدەکات، لە ڕیگای نایدۆلۆژیاوہ
سوبییکت شوێنی خۆی لە جیھاندا دەناسێتەوہ، سوبییکت بە پای ئالتۆسیر
تەنیا لە ناو سیستەمی پەمزیدا دەتوانێت دروستبێت و خۆی بناسێت،
ئەم تێزەبەش تەواو لە تێپوانینی لاکانی دووردەکەوێتەوہ. «مەلەن دۆلار»
بە پوونی تەعبیری لەم جیاوازیە کردوہ کاتییک دەلێت «لای ئالتۆسیر
سوبییکت وەگەپخەری نایدۆلۆژیا، بەلام لای دەرونشیکارەکان سوبییکت
لەو جیگایەدا دروستدەبێت و سەرھەڵدەدات کە نایدۆلۆژیا نوشوست
دەھێنێت» یان دەلێت «سوبییکتی دەرونشیکار نوشوستی سوبییکتە
لەو ھەبە بێت بە سوبییکتی ئالتۆسیر» «دۆلار. ل ۱۲». بەزمانیکی تر
لای ئالتۆسیر سوبییکت ئەو ھەبە کە دەکەوێتە ناو ڕیکخستنی پەمزی و ناو

تۆپى سەمبولىيە، واتە دەكەۋىتتە ئىو داۋەۋە كە «ئەۋى گەۋرە» ياخود «دەسەلات» بۇيداناۋە، بەلام لاي لاكان و ژيژىك و دۆلارېش، سوۋىكت ئەۋ شتەيە كە ناكەۋىتتە ناو توپى پەمزيپەۋە و لېپرادەكات. لېرەدا نامەۋىت بچە ناو وردەكارىيەكانى مەسەلەى سوۋىكتەۋە لاي ئالتۇسىر و دۆلار و ئەۋانى دى، بەلام دەخۋازم ئامازە بەۋەبەدەم گەر سوۋىكت نەفېكەر و دەرەكۆنترۆل بېت، ئەۋا بۆ تېگەيشتەن لە ئىشكرەنى سىستەم ھەر يەك لە «فەنتازيا» و «ئايدۆلۇزيا» دوو پۆلى گرنگ دەبېنن. گرنگى لاكان لېرەداپە كە ئەگەرى سەرھەلدانى ھەموو سىستەمىكى داخراۋ، ئەگەرى بوۋنى ئەۋىكى گەۋرە كە نوقسانىيەكى قوۋل يان درژىك لە ناۋەندىدا نەبېت، دەكاتە دەرەۋە، واتە ئايدۆلۇزيا ھەۋلى پېكرەنەۋەى درزەكەپە نەۋەك پېكرەنەۋەى تەۋاۋەتى بېت. ئەۋ تېزەپەى لاكلو و مۇف كە لە وتارى پېشۋودا باسكرد «سەبارەت بە نەبوۋنى كۆمەلگا» درژىكراۋەى ئەۋ تېزەپەى لاكانە سەبارەت بە سوۋىكت ۋەك پىنتىك لە دەرەۋەى سىستەمى پەمزى، ۋەك نەبوۋنى سىستەمىكى داخراۋ، ۋەك بوۋنى نوقسانىيەكى ھەمىشەى لە «من» و لە «ئەۋىدى» شدا. بە پاى ژيژىك سىستەم يان كۆمەلگا بۆ ئەۋەى ئەۋ درزە لاكانىيە دابخات، دەبېت پەردەى بەسەردا بدات و داپېۋشېت و لە شېۋەى دېكەدا بەرجەستەيىكات. لاي ژيژىك فەنتازيا و ئايدۆلۇزيا ئەۋ پۆلە دەبېنن كە چالى نېۋان «ريال» و «پېكخستنى پەمزى» دادەپۇشن. بۆ نمونە بەۋەدا گەيشتەن بە كۆمەلگا ۋەك يەكەپەكى ھارمۆنى و تەۋاۋە ھال و نەكرەپە، دەبېت ئەم ھالە چەستەپەك و ناۋىكى بدرېتى بۆئەۋەى ئەۋ يەكېتتېپە خەپالى و پەمزيپەى كۆمەلگا بېبېت بە شتېكى لۇژىكى و سىياسى و قەبوۋلكرائ، واتە گەر كۆمەلگا يەكېتتېپەكى درۆزن بۆ خۆى دروست نەكات نابېتە كۆمەلگا. بۆ نمونە درزايەتېكرەنى «جوۋەكان» لە سەردەمى نازىيەتدا نمونەپەكى ئاشكرائ ئەم دۆخەپە، نازىيەكان ھۆى نەگەيشتەنى كۆمەلگائ ئەلمانىان

به دۆخیکی بیخه‌وش و ته‌واونیکار له جووه‌کاندا ده‌بینیه‌وه، جووه‌کان وهک هیمای نه‌و شه‌به‌قه، وهک سه‌مبولی نه‌و دانه‌خرانه‌ی کۆمه‌لگا بوون که ده‌بایه به‌لاوه بنزین، تا کۆمه‌لگای نه‌لمانی بگاته دۆخی که‌مال. به‌عسییه‌کان له عیراقدا نه‌و مه‌حاله‌ی دروستبوونی کۆمه‌لگای عیراقیان ده‌خسته نه‌شتوی کورد. به‌گشتی له هه‌موو کۆمه‌لگا و هه‌موو ساتیکی میژویدا که‌سیک یان گروپیک هه‌ن که به‌هۆ و هۆکاری دروستبوونی درزه کۆمه‌لایه‌تییه‌که له‌قه‌له‌مه‌درین، ده‌کرین به‌هانه‌ی نه‌گه‌یشتنی کۆمه‌لگا به‌ دۆخی نانه‌نتاگۆنیستی خۆی. گه‌ر له‌م وینه‌یه وردبینیه‌وه ده‌بینین که نایدۆلۆژیا ده‌مامکیکی گه‌وره‌یه جیاوازی نیوان پیکه‌ستنی ره‌مزی و پیاڵ ده‌شاریته‌وه. به‌م مانایه نایدۆلۆژیا چیتر جوړه «هوشیاریه‌کی درۆژن» نییه وهک مارکس ده‌لێت، به‌لکو په‌گه‌زیککی سه‌نترال و گرنگی دروستبوونی کۆمه‌لگایه، نایدۆلۆژیا چیتر وینه‌یه‌کی هه‌له‌ی واقعی نییه، به‌لکو دروستکری واقعیه، پۆلی له پیکه‌وه‌نان و خولقاندنی واقعیده‌یه، هه‌م به‌رحه‌سته‌کری سروشته‌ ناکۆک و ناناگۆنیستییه‌که‌یه، هه‌م چاره‌سه‌رکه‌ر و په‌رده‌پۆشکری نه‌و سروشته‌شه. لێ‌روه به‌سه‌ریک نایدۆلۆژیا و به‌سه‌ریکی دی واقعیمان نییه که به‌رابه‌ری یه‌ک وه‌ستابن، به‌لکو واقعیتمان هه‌یه که نایدۆلۆژیا دروستیده‌کات و ناویده‌نیت و مانای ده‌داتن، چونکه وهک ژیریکی ده‌لێت نه‌وه‌ی له ژیر ده‌مامکی نایدۆلۆژیاوه‌یه به‌ کاریگه‌ری ده‌مامکه‌که دروستبووه، کۆمه‌لگا جه‌وه‌ریکی نییه نایدۆلۆژیا شارده‌بیتیه‌وه، به‌لکو کۆمه‌لگا خودی نه‌و شارده‌نه‌وه‌یه، خودی ده‌مامکه‌که‌یه، ده‌مامکه‌که نه‌و شته دروستده‌کات که ده‌یشاریته‌وه.

به‌لام نه‌م ده‌ره‌نجامانه چ مانایه‌ک ده‌دن به‌ده‌سته‌وه؟ له‌سه‌ریکه‌وه ده‌لێین نایدۆلۆژیا نه‌به‌دییه، له‌ سه‌ریکی تریشه‌وه ده‌لێین نایدۆلۆژیا واقعی دروستده‌کات و نایدۆلۆژیا دیواری نیوان ئیمه و حه‌قیقه‌ت نییه،

بەلكو حەقىقەت لە دەرهەوى ئايدۆلۆژيا دەركى پێناكرێت... ئاخۆ ئەمە
گەر ئانەوهى بۆ ستایشى ئايدۆلۆژيا؟ بێگومان نا، بەلكو تەفسىرىكى
نوێیه بۆ ئەو جىگايەى كە «ئايدۆلۆژيا» بە «ئاسۆكانى پەخنى لە
ئايدۆلۆژياوه» گرىڤدات.

بۆئەوهى لەمە تىبگەين دەبێت باشتەر لە پەيوەندى ئايدۆلۆژيا و پىال
تىبگەين.

پىال ئەو جىگا خالىيە كە هەڵدەدەين پىپىكەينەوه بەلام هەميشە
هەر خالىيە، واتە پىال سەرەتای سەرەتايە، ئەو پووبەرەيه كە دەكەوتتە
پیش قسە و پەمزاندى و مانا و خەيالەوه. بۆ ئەوهى لە وێنەى ئەم
شوێنە تىبگەين كە دواى پىكرى ئەوهى هەر خالىيە، پەنا دەبەمە بەر
نوموێك كە زۆر نوسەر بۆ ڕاڤە كردنى ئەم دۆخە بەكارىدەهێنن،
نوموێك كە لە يارىيەكى پەزلى منداڵانەوه وەرەگيرێت. لەم يارىيەدا
وێنەيهكى پارچە پارچەمان هەيه كە لە هەشت پارچە پىكگىت، هەر
هەشت پارچەكە لە ناو چوارچۆيه كەدا دادەنرێن و تىكەڵدەكرێن كە
بەسەر نۆ بەشدا دابەشكراوه، واتە چوارچۆيهكە لە ناوهوه كراوه بە
نۆ چوارگۆشەى يەكسانەوه، وێنە هەشت پارچەكەش لە ناو هەشت
بەشى چوارگۆشە «نۆبەشەكەدا» دانراون، بەم پىپە هەميشە يەك
چوارگۆشە لە نۆ چوارگۆشەكە بە بەتالى دەمىنێتەوه، ئىمە ئەو پارچە
بەتالە وا بەكارىدەهێنن بۆ جۆلاندنى پارچەكانى دى بۆئەوهى بتوانين
كەرتە وێنەكان بە جۆرىك بچۆلێنين لە دوا دەرهەنجامدا وێنەى پەزڵەكە
بە تەواوى دروستبكەين. چوارگۆشە بەتالەكە، ئەو چوارگۆشەيه هەر
كاتىك بە پارچەيهك پىمانكردهوه، شوێنى پارچەكهى پىشوو بە بەتالى
دەمىنێتەوه، واتە لە ناو چوارچۆيهى پەزڵەكەدا هەميشە جىگايەك
هەيه بە بەتالى دەمىنێتەوه، چالێك هەيه دەكەپێت، هەر مێندەى بە
نىگارىك پىمانكردهوه، لە تەنىشتىيەوه جىگايەكى خالى دروستدەبێتەوه.

جیگا خالییه که «که هه میشه پرده کریتته وه و دووباره دروستده بیته وه»
 نامازه به بۆ پیاڵ، پارچه کانی وینه کهش که ده یانجولتین، ناماژن بۆ
 سیستمی په مزی که به رده وام پتویستی به جیگاهه کی به تال هه به
 تا ناماژه کان «داله کان» بتوانن بجولتین و پیکهستنی نوئ و جیاواز
 دروستبکه ن، پرکردنه وه ته وای وینه که و داخستنی چاله که، مانای
 نه مانای جول و نه گهری جول، مانای داخستنی سیستمی په مزی بۆ
 نه گهره کانی خوئ، مانای نه مانای ئاره زوو له شتیکی دی، مانای مردن...
 مردنی ته واهتی. «بۆ زانیاری ته واه له سه ره ئه م شو به اندنه به په زل،
 بپوانه: شتیقان گریگۆر، ده قی سیمیناریکی وینه یی له شتوتگارت
 میترز نه کادیمی». واته ئه م مۆدیل هه میشه له به رده م دوو نه گهر و دوو
 هه ره شه دایه، به کیکیان نه وه به ئه و چوارچۆیه به شکیت که سیستمی
 ره مزی راگرتوه و کاری پیکهستنی په مزی ئاسانده کات، به شکانده نشی
 نارپکی و لیکترازانیکی گه وه ی مانا دروستبیته و په گه زه کان بکه ونه وه
 ناو بیدهنگی و تاریکی و بیناوی ناو جیهانی «پیاڵه وه»، یاخود وینه که
 له پښگای فه تازیا به کی نادرسته وه دابخه یین و به مانه ویت له پښگای
 توندوتیژییه وه، جۆزیک له سفتی و سافی و به کیتییه کی زۆره ملیی
 به سه ردا به سه پتین. که وتنه ناو پیاڵه وه به ته واهتی، واته گه پانه وه بۆ
 دۆخی به ره له به گه پکه وتنی خه یال و پیکهستن و مانا، واته دابه زین
 بۆ فه وزا و نارپکی ته واهتی. داننه نان به پیاڵشدا مانای قفلکردنی
 کۆمه لگا و سیستمه په مزیه که ی له ناو یه ک مانادا. له جه وه ردا وه ک
 ژیریکیش سه ره نجده دات، پیاڵ خوئ هیج نییه، ناوی نییه، مانای نییه،
 نه وه ی که ویتایده کات و ناوی ده داتن ئایدۆلۆژیا به، واته مه سه له که
 نه وه نییه که پیاڵ جه وه ره بیت و ئایدۆلۆژیا پوکار «مه زهر» بیت،
 به لکو ئایدۆلۆژیا نه وه مه زهریه که جه وه ره دروستده کات، چونکه
 پیاڵ هیج نییه جگه له وه وینه یی که ئیمه له پښگای ئایدۆلۆژیا وه

بۆي دروستدەكەين. «ھ. كانگ. كيم. ل ۶۴». دەرگە وتنى رپال تەنيا لە پىڭگاي سىستىمى پەمزى. و ئايدۆلۆژياكانىيە ۋە يەتسى، لەدەرە ۋەى ئەو ۋىتە يەش نىگارنىكى تىرى ئەومان لەلا نىيە، واتە ھەموو پىڭكە ۋە ناننىكى رپال پىڭكە ۋە ناننىكى پەمزيە. مەرۇف ناتوانىت پەيوەندى نىوان رپال و ئايدۆلۆژيا لە يەك بىرازىنىت، ئەبەدىيەتسى ئايدۆلۆژيا لە ۋىوە دىت كە گرنگە بۆ تەبىرىكردن لە رپال؛ بۆ ناوانسى ئەو شتانەى كە ناويان نىيە، لىرە ۋە بى ئايدۆلۆژيا رپال نايەتە قسە، بەلام ھىندەى ئايدۆلۆژيا ھاتە قسە دەزانىن كە شتىك ھەيە ھىشتا ماۋە و نوقسانىيەك و درزىك و ناتەواۋىيەك لە ناويدا نوستوۋە كە تەواۋناكرىت، لىرە ۋە جارىكى تر بە ناۋى رپالە ۋە دەكەۋىنە ۋە پەخنە لە ئايدۆلۆژيا. بە كورتى ئايدۆلۆژيا ئەو پىڭايە كە لە رپال دەمانھىتتە دەرە ۋە، ئەو پىڭايە شە كە دەبىت بەجىبھىتلىن بۆئە ۋەى جارىكى دى رپال بدۆزىنە ۋە.

رپال لە يەككاتدا ھەم سەرچاۋەى ترسە «چونكە سەرزەمىنى شتە بىناۋ و تارىك و ناديارەكانە»، ھەم سەرچاۋەى ياخىبوۋنە «چونكە ھىزىخسى نەفىكردن و ھۆكارى سەرھەلدى جىاۋازى رادىكال و نىشتىمانى دەرگە وتنى شتەكانى دىكەيە كە لە شتەكانى ئىستا ناچن». لىرە ۋە لە نىوان چەمكى رپالى لاكانى و چەمكى شۆپشدا نىزىكىيەكى زۆر ھەيە، رپال ۋەك شۆپش دىۋىكى شكاندى سەمبۇلە كۆنەكانە و جىڭگاي ھەرەسھىتەنى پىڭخستە بونىادىيەكانى ئىستايە، دىۋەكەى تىرىشى لەدايكبوۋنى نارنىكى و لەدەستدانى مانا و نەمانى شىرازە و شىتتىيە. ئىتە ناتوانىن بەبى شاردنە ۋە ۋىدەنگىردنى رپال لە پىڭگاي داپۆشىنىيە ۋە بە خىيال و پەمز بژىن، بەلام ناشتوانىن بەبى ئاشكراكردنە ۋەى رپال لە دەسەلاتى پەمزى و ھىزى «ئەۋىدى گەۋرە» دەرچىن، واتە رپال شتىك نىيە تەنيا لە پىڭگاي خەۋن و مۇتەكە و ترس و دەرگە ۋە عوسابىيەكانە ۋە بگەپتە ۋە، بەلكو لە ئاستى كۆمەلەيەتدا لە شىۋەى شۆپش و گۆرەنى رادىكال و

هه‌ره‌سی کتوپر و تیکشکاندن له نا‌کاوی مانا و دا‌که‌وتنی سیستمه
 په‌مزیه‌کانیشه‌وه ده‌گه‌پتیه‌وه. وه‌ک ژیزیک پتی له‌سه‌رده‌گریت ته‌نیا
 به‌ ئیشکردن و یاریکردن له‌ نیوان پیا‌ل و پیا‌لیتی «سیستمی په‌مزی
 و ده‌سه‌لات» و ئایدۆلۆژیا‌دا ده‌توانین له‌ ئیشکردنی سیستم تیی‌گه‌ین و
 لۆژیکی نه‌فیکردن و نه‌گه‌ری شکاندن سیستمیش بپاریژین. لی‌ره‌وه‌یه
 ده‌توانین لا‌کان وه‌ک هیکل به‌ بیراری نه‌فیکردن بزاین. لا‌کان ده‌مانخاته
 به‌رده‌م نه‌و پاستیبه‌ی که‌ کۆنترۆلکردنی هه‌تا‌هه‌تایی مرۆف مه‌حاله‌.
 هه‌ندیک جار پیا‌لی لا‌کانی ته‌واو وه‌ک وینه‌یه‌کی پتیه‌وانه‌ی هه‌ربه‌رت
 مارکۆز ده‌بینم که‌ با‌س له‌ مرۆفی تاک په‌هه‌ند ده‌کات... به‌پتی لا‌کان
 مرۆفی تاک په‌هه‌ند یا‌ن کۆمه‌ل‌گای تاک په‌هه‌ند یا‌خود می‌ژووی یه‌ک
 ئا‌راسته‌ بوونیان نییه‌، هه‌میشه‌ په‌هه‌ندیک هه‌یه‌ که‌ له‌ده‌سه‌لات پا‌ده‌کات،
 که‌ سیستم ئای‌گری‌ت و به‌سه‌ر دونیا‌یه‌کی تری جیا‌وا‌زدا ده‌گریتیه‌وه.
 لی‌ره‌وه‌ له‌ ناو سیستم و کۆلتووری هونه‌ری و نه‌ده‌بی سیستمدا ترسیکی
 گه‌وره‌ له‌ گه‌پانه‌وه‌ی پیا‌ل هه‌یه‌، له‌ فلیمه‌کانی هۆلیۆد دا، له‌ نه‌ده‌بیاتی
 خه‌یا‌لی زانستیدا، له‌ هونه‌ری شی‌وه‌کاری مۆدی‌رن‌دا پیا‌ل به‌شی‌وه‌ی
 جۆرا‌وجۆر ته‌عبیر له‌ خۆی ده‌کات، وه‌ک هیزیکی ترسناک، وه‌ک بۆمبیکی
 نه‌تۆمی شار‌دراوه‌ که‌ دنیا وێران‌ده‌کات، وه‌ک نه‌و جانه‌وه‌ر و ده‌عجانانه‌ی
 له‌ فلیمه‌ خه‌یا‌لییه‌کاندا ده‌رده‌که‌ون، وه‌ک نه‌و نه‌نگوستیله‌ سی‌حرا‌وییه‌ی
 له‌ فلیمی «سالاری نه‌نگوستیله‌» دا ده‌بینین. که‌ نه‌گه‌ر نه‌بری‌ت و وێران
 نه‌کریت مۆفا‌یه‌تی ده‌خاته به‌رده‌م په‌حه‌تی هیزیکی جانه‌وه‌ر‌نا‌سای
 نا‌رپیک، به‌لام له‌ هه‌ندیک ئاستی تریشدا وه‌ک فریا‌ده‌سیکی غه‌یبی، وه‌ک
 پنگا‌یه‌کی با‌ریک له‌ جه‌نگه‌لێکی تاریکدا که‌ به‌ره‌و دنیایی ده‌مانبات
 ده‌رده‌که‌وێت.

نه‌زموونی مۆفا‌یه‌تی له‌سه‌ده‌ی بیستدا نه‌زموونیکی تال بوو، له‌ دوا
 ده‌ره‌نجامیدا به‌وه‌ کۆتاییه‌ات بلێین ده‌رچوون له‌م سیستمی نه‌مۆی

دۇنيا نامومكىنە، دىۋى ئەۋەى پىرۋەى ماركسىستى لە پوخانى سىستەۋە بە دروستكردنى سىستەم كۆتايىپەت. يەككە لە و كۆلەكە گەۋرانەى سىستەمى جىھانى ئەمىرۋ پىشتى پىدەبەستىت ئەو خۆ ويناكردنەى ۋەك فۆرمىكى ئەبەدى، ۋەك ئەزمونىك دەركاى بەرەو دەرەۋەى خۆى تىدا نىيە ، لىرەۋە چەمكى پىالى لكانى، تىگەيشتنى لكان لە سوبىكت، سەيركردنى بۆ نەست ۋەك خالىكنى ناتەبايى ئەبەدى لەگەل جىھاندا، پىرسىارگەلىكى فەلسەفى گەۋرە و دژ دەخاتە بەردەم ھەر سىستەمىك بانگەشەى ئەبەدىيەت بىكات. ھەمىشە لە ناو مەۋفدا پەھەندىك ھەيە كە وىنەى مەۋفى تاك پەھەند دەشكىنەت. لە ناو مەۋفدا دىۋىك ھەيە نامەلەت لە ناو ھىچ سىستەمىكا بىتۈتەۋە، ئەۋە ئەو تىزە لكانىيە گىرگەيە كە بۆ دۇنيائى ئەمىرۋ نۆر پىۋىستەمان پىيەتى. واتە شتىكى گەۋرە لە پۆجى نەفىكار لە لكاندا ھەيە كە پىرۋەى دەستەمۇكردنى ئەبەدى مەۋف و تۈاندەۋەى لە سىستەمدا و گۆپىنى بۆ بۈۋنەۋەرىكى خولقاۋ نەۋەك خولقەن پەكەدەخات، مەن لىرەدا ناكۆكىيەكى قول ناپىنم لە نىۋان چەمكى «مەۋف مەھكۇمە بە ئازادى» لای سارتەر و ئەم تىگەيشتنە لكانىيە كە تىيدا مەۋف بە ھۆكمى پەھەندىكى گىرگى سوبىكت، مەھكۇمە بە تۈتائى لەسەر تىپەپاندن، لەسەر نەتۈاندەۋە لە سىستەمدا. مەۋف ھەمىشە دەركاىيەكى بەرەو گۆپان و خۆ پاپسكاندن و تىكشكاندن سىستەم بۆ دەمىنەت ، ھەمىشە دىۋىك دەمىنەتەۋە كە ناگىرەت و لەۋتەۋە شتى نۆى سەرھەلدەدات... ئەمە ئەو تىزە لكانىيە بە كە دىۋىك ۋەد نىشى لەسەردەكات، بە جۆرەك ئەمىرۋ دىۋىك بە فەيلەسوفى پىال ناۋزەد دەكۆت، تىۋىك كە بەجۆرەك گىرگە ناگىرەت نىمەش فەرامۇشەبەكەن.

سەرچاوه‌کان

Alain Juranville. Der psychoanalytische Diskurs nach Lacan. In: RISS-Extra 1. RISS-Verlag. Zürich.1994

J. Lacan.Schriften II, ausg. und herausg. von Norbert Haas. Freiburg. Olten.1973

Gerda Pagel. Jacques Lacan zur Einführung.Hamburg . Junius.2007

Kai Hammermeister. Jacques Lacan .München. C.H.Beck. 2008

Klaus-Michael Bogdal (Hg.). Neue Literaturtheorien. Eine Einführung. Westdeutscher Verlag. Opladen. 1990

Weber, S. Rückkehr zu Freud. Jacques Lacans Ent-stellung der Psychoanalyse. Passagen. Wien 2000

Widmer, P. Metamorphosen des Signifikanten. Zur Bedeutung des Körperbildes für die Realität des Subjekts. Transcript. Bielefeld. 2006

Peter Widmer, Subversion des Begehrens. Jacques Lacan oder Die zweite Revolution der Psychoanalyse. Fischer. Frankfurt./ M. 1990

Francois Dosse. Geschichte des Strukturalismus. Band 1. Das Feld des Zeichens 1945-1966. Fischer. Frankfurt/ M. 1999

Desiree Laubenstein. Sonderpädagogik und Konstruktivismus. Behinderung im Spiegel des Anderen, der Fremdheit und der Macht. Waxmann. 2007

Slavoj Zizek, Liebe Dein Symptom wie Dich selbst! Jacques Lacans Psychoanalyse und die Medien, Berlin 1991

Peter Schöttler(Hrsg). Ideologie und ideologische Staatsapparate. Aufsätze zur marxistischen Staatstheorie. Hamburg/Berlin 1977

بۆ سەیرکردنی موحازەرەكەى شتیفان گریگوریش برۆانە ئەم
ناونیشانە:

www.archive.org/details/StephanGregoryJenseitsDes-fun-puzzelacan

ناسیونالیزمی کوردی و مۆدیرنه

چاوێکه وەتنی گۆڤاری مەهاباد

سازدانی : کەمال حەسۆ

پرسیار: لە خوێندنەوەی شیعەرەکانی کەسێکی وەک حاجی قاسری کورێدا، وادەردەکە وێست بنەما فیکرییەکانی مۆدیرنیتە و بیرى نەتەوخوازی هەردووکیان پێکەوه لە بەستێتی پوشتینی نوخەیی کوردیدا سەرپاوه‌لداه، بە برپوای ئێوه چ پەیوەندییەک لە نێوان مۆدیرنیتە و ناسیونالیزمی کوردیدا لە ئارادا هەبووه؟ ئەو پەیوەندییە لەسەر تادا هەرچۆنێک بووه، ئایا نوێترین چۆنیتى پەیوەندییەکە وەک خۆی ماوه‌تەوه، یان گۆڕانی بەسەردا هاتووه.

وە‌لام: بێگومان ناسیونالیزمی کوردی وەک گۆتار، گرێدراوی کۆمە‌ڵێک مەرجی بنەپەتییه‌کە تا کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدە زەمینەى پاستەقینەیان نییه. لەوانە ١. لاوازبوونی ئیمپراتۆرییه‌تى ئیسلامی و هەرسەپێنانى ٢. لاوازبوونی نوخەى دینی ٣. دروستبوونی سیستمێکی نوێی کۆمۆنیکاسیۆن «پەیوەندی» کە مە‌رۆف لە سنووری دنیای بچوکی خۆی بباتە دەرەوه. بە‌برپوای من بە‌بێ ئەو هەرسە‌گە‌وره‌یه‌ى ئیمپراتۆرییه‌تى عوسمانی، سەر‌هە‌لدانی ناسیونالیزمی کوردی بە‌و فۆرمەى ئێستای قابیلی پیشەبێنیکردن نییه. سەر‌هە‌لدانی ناسیونالیزمی

کوردی بەبەرپوای من دەرەنجامی دوو هۆکاری سەرەکییە، کە هەردووکیان لە سەرھەڵدانێ ناسیونالیزمدا پۆلێ بالا دەگێڕن، زەمینیەکی مێژوویی و واقعی کە ھەرەسی سیستمی ئیمپراتۆریی پێشکەشماندەکات، لەگەڵ زەمینیەکی فەنتازی، واتە زەمینیەکی بوار بۆ بیرکردنەوە و خەیاڵکردنەوە لە شێوە پێکھات و جەستەییەکی کۆمەڵایەتی دی خۆشدەکات. بەبەرپوای من سەرھەتا مۆدێرنە زەمینیە خەیاڵی و فەنتازییە کە پێشکەش بە ناسیونالیزمی کوردی دەکات. مۆدێرنە تا ئەمڕۆش ھەر لە ھەراھە مکردنی ئەو زەمینیە فەنتازییەدا بۆ ناسیونالیزمی ئێمە ھەر پۆلی سەرەکی دەبینیت. لای حاجی خەونەکانی ناسیونالیزم و خەونەکانی مۆدێرنیزەکردنی کۆمەڵگا تەواو تێکەڵاویووە، بەلام ئەمە مانای ئەوە نییە کە ئەم تێکەڵاوییە ئامانجی بالای ناسیونالیزمی سیاسیش بوو. لێرەدا دەبێت جیاکاری لە نێوان کۆمەڵێک ئاستی جیاوازی ناسیونالیزمی کوردیدا بکەین... ناسیونالیزم لەسەرەتاوە جۆرە «ئامارەییەکی خالی» بوو، واتە بەردەوام ئامارەبوو بۆ زیاد لە خەونێک و زیاد لە جۆرە بیرکردنەوەیەکی. ئەوەی لەسەرەتاوە پەییوەندی ناسیونالیزمی کوردی بە مۆدێرنەو زۆر سەخت و دژوار کردووە، ئەوەیە لە پال ئامادەگی پڕۆژەییەکی سیاسی بۆ ناسیونالیزم، ئامادەگی پڕۆژەییەکی فیکری بۆ مۆدێرنیزەکردن نابیننەو، واتە خەونەکی حاجی تا ئەمڕۆ ھەر وەک خەون ماوەتەو... مۆدێرنیزەکردن لەلای ھەموو نوسەرانی کۆتایی سەدەی نۆزدە و سەرەتای سەدەی بیست لە ئاستی خەون و فەنتازیادا دەمێنیتەو، ئەم پڕۆسەیە لە حاجییەو دەست پێدەکات و تا لای قانعیش «کە بەبەرپوای من مۆرالی ناسیونالیستی لەلای دەگاتە لوتکەی فورمی خۆی» ھەر لەسەر ھەمان سروشتی خۆی بەردەوام دەبێت. بەگشتی سەرھەڵدانێ ناسیونالیزمی کوردی بەبێ کاریگەری مۆدێرنە تا ئەندازەیەکی ناموکی دەردەکەوێت، بەلام لە راستیدا ئەم

پستەيە بەجۆرىك گەشتىيە شتىكى ئەوتۇ كۆنكرىتمان لەسەر كارلىكە ناوھەككەكانى مېژووى ئىمە بۇ پوون ناكاتەوھ. بۆيە لە پاستيدا كارىكى تيورى گەرەمان پېويستە بۆئەوھى پەيوھەندى مۆدىرنە و ناسيوناليزمى كوردى بخوئىنەوھ. مەن وادەبىنم كە ئەم پەيوھەندىيە يەكسەرە و يەك پوو و يەك ئارپاستە نىيە، پەيوھەندىيەكى ئالۆزە كە بەسەرىك بزواتى ناسيوناليزمى كوردى لە ناوھەوھەلاھەلاكردوھ، بەسەرىكى دىش سالگەلىكى نۆز پروسەى مۆدىرنىزەكردىنى عەقلى كوردى بردۆتە دواوھ. بە كورتى پەيوھەندىيەكە نۆز گرفتنامىزە. مۆدىرنە يەك خەونى سەرەكى دەبەخشىتە ناسيوناليزمى كوردى كە خەونى دروستكردىنى دەولەتى نەتەوھىسى و وئەنى يەكانگىر و جەستەى يەكگرتووى نەتەوھىە. دواى ھەرەسى ئىمپراتورىيەتە گەرەكان و سەرھەلدانى بزواتە دەستورىيەكان، لە نۆز پەنت و دەفەرى خۆرھەلاتدا، پروسەى خۆپىناسەكردىنى نەتەوھىسى لای عەرەبەكان و توركەكان و فارسەكان بە بەبەرېللاوى دەست پىدەكات. ئەم پروسەيە لە كاتىكى مېژوویدا پوودەدات كە كۆمەلگای كوردى تەواو ئامادەنىيە بۆى، ھىشتا شوناسە بچوكەكان نۆز بەھىزىن، ھىشتا خىل و عەشرەت پىكھىنى سەرەكىن، ھىشتا شارە كوردىيەكان شارى پاستەقىنەن، ھىشتا نوخەى خۆپىندەوارى مەدەنى كورد نۆز بچوك و لاوازە. بە بېواى مەن ئەم كىشەيە لەسەرەتاكانى سەرھەلدانى ناسيوناليزمى كوردىدا پۆلىكى مېژوووى گىرگ لە نوشستەكانى دواترى ئەم بزواتەدا دەبىنىت. واتە گەر لەسەر ئاستى ناوچەكە سەرىكەن گەشەيەكى ناھاوسەنگ و ناھاويەك لە نىوان ستراكورى ناسيونالىستىيەكاندا دەبىنىن. بۇ نمونە گەر بەراوردىك لە نىوان ناسيوناليزمى كوردى و توركى يان كوردى و عەرەبىدا بگەيت، تەواو ئەو جىاوازييە جەوھەرىيانە دەبىنىت كە وایانكردوھ ناسيوناليزمى كوردى ناسيوناليزمىك بىت ھىچ كات بەرچاوى پوون نەبىت، لەشكىكى يەكگرتووى نەبىت، پېۆزەيەكى

سهرتاسهري نه بئيت. ناسيوناليزمى توركى له سه ر ئيسك و پرسكى ئيداره يه كى ئيمپراتورى گه وه هه لده ستيت ه سه رپ، ناسيوناليزمى برينداره كه هه ستى دينى و نه ته وه يى تا دوا پله بريندار بووه، دوا جيگا تئيدا به رگرى له ئابروي نه ته وه يى خوى بكات، شكاندنى نه و نه ته وه لاواز و بيديفاعانه يه كه ده كه ونه سه ر دوا سنوورى نيوان قه له مره وى خوى و جيهانه وه. قرانى نه رمه نه كان و سه ركووت كردنى دپندانى كورد له توركيه پيه وندى به و دۆخه هيس تيريه وه هيه كه توركه كان دواى هه ره سى ئيمپراتوريه ته كه يان تووشى دين، ناسيوناليزمى توركى ديت ه سه ر ميراتى ئيدارى و سه ربازى و كولتورى ئيمپراتوريه تىكى گه وه، كه به ناسيوناليزمى ساوا و پارچه پارچه و بيمى ژوى وه ك ناسيوناليزمى كوردى به راورد ناكريت. ليره وه توركه كان له پىنگاى تۆمار كردنى سه ركه وتنىكى وه همى به سه ر كوردا ده يانه وئيت نه و شكسته ده رونيه ي خويان تپه پين، گه ر به وردى بپوانين نه و دپنده يى و ئينكار كردنه ناماقووله ي ناسيوناليزمى توركى بۆ كورد ده گه رپته وه بۆ نه و دۆخه ي كه «سه ركه وتن به سه ر كورد» دا وه ك تاكه قه ره بووى نه و نوشوسته ميژوويه ده مينتته وه كه توركه كان له سه ر ناستى جيهانيدا پيايدا تپه پين، هه ر سه ركه وتنىكى كوردى له نه ستى توركيده برينىكى قوول دروست ده كات، چونكه وه ك دريژگراوه ي نه و زنجيره شكسته ميژوويه ده رده كه وئيت كه توركه كان له سه ره تاكانى سه ده ي بيستدا پوه به پووى بوونه وه، ليره وه پيه وندى نيوان ناسيوناليزمى توركى و كورد پيه ونديه كى عوسابيه. واته سه ركه وتن به سه ر كوردا تاكه په گه ز بووه هاوسه نكى سايكۆلۆژى ناسيوناليزمى توركى پاگرتووه، تاكه شانازى و دوا شانازى نه م ناسيوناليزمه بووه، دوا به رگرى نه رسي سيبه تى «خودنه فبنى» نه م ناسيوناليزمه ش بووه له خوى ... به رامبه ر به مجۆره له ناسيوناليزم، ناسيوناليزمى كوردى بووه كى لاواز بووه ... به بپواى من

ناسیونالیزمی کوردی له ژێر فشاری ناسیونالیزمهکانی دیکه و له ژێر کاریگهری ئه و خهوانانه دا گه وهره ده بێت که خهونی مۆدێرنه و نوخبهی خوێندهواری کورد له خه یالێ دهسته جه معیماندا ده یچێتیت. لێره وه له پال هه موو شوپشه کانی کوردیشدا ناسیونالیزمی کوردی، ناسیونالیزمیکی پاسیفه، پتر له سه ر «ترس له نه مان» دروستبووه نه وه ک له سه ر «ئاره زوو بۆ قودره ت». ناسیونالیزمی کوردی له به رنه وه ی له بنه پته دا پێش وه رزی خۆی له دایکبووه، مندالێکی ناکامله، له هه یچ قوناغێکی مێژووی خۆیدا به رزنه بۆته وه بۆ ئاستی ئه و خهوانانه ی که مۆدێرنه پێیده به خشییت. راسته ناسیونالیزمی کوردی راسته وخۆ و ناپاسته وخۆ له ژێر کاریگهری مۆدێرنه دا گه وهره ده بێت، به لام هه میشه له پاکردنیکی به رده وامیشدايه له مۆدێرنه، چونکه ناتوانیت ئه و خهوانانه وه ربگێژته سه ر زمانی سیاسی.

شاعیرانی کورد له حاجیه وه بۆسه ر شێرکو بێکه س هه ولێکی گه وهره یان داوه ناسیونالیزمیکی پێ هیوا و خه ون دابریژن، به لام ناسیونالیزمی سیاسی ئێمه توانای ئیشکردنی له سه ر ئه و هیواپانه نییه. به ئه ندازه یه ک له هه ندیک وێستگه دا ده توانین بڵێین که ناسیونالیزمی سیاسی ئێمه هه یچ نییه جگه له پرۆسه ی خیانه تکردنی به رده وام له خه ونه کانی مۆدێرنه، ته عبیرکردنه له بێهیوایی و به رجه سته بوونی بێهیوایشه له فۆرمیکی سیاسیدا. له به رنه وه سه یر نییه سنیا سه ته مه داری کورد زۆر زۆر خه یرا ده سته به رداری گووتار و دروشم و گفته ی ناسیونالیانه ده بێت. زۆرجار مرۆف واهه سته ده کات که ناسیونالیزم نه وه ک دینه مۆی سیاسه تی کوردی، به لکو بارێکی گه وهره یه به سه ر وێژدان و عه قلی سیاسی کورده وه، ئاغای جه لال تاله بانی لای ئێمه به رجه سته کهری ئه و ناکۆکییه وێژدانی و ئه خلاقییه یه که له نیوان «سیاسه تی کوردی» و «ناسیونالیزم» دا دروستبووه، ئه و نوێنه ری گه وهره ی ئه و فۆرمه

و ەللام: ھەست ناكەم فۆرمىكى كامىل و ئىدىيال بۇ مۆدىرنە ھەيىت، كۆمەلگا جىياوازەكان بە شىئەى جىياواز بەر مۆدىرنە دەكەون و پىيدا دەپۇن، ھەروەھا پەرچەكردارى جىياوازيشيان بەرابەرى ھەيە. مۆدىرنە لەگەل خۇيدا كۆمەلئىك پىرسىيار و كىشە بۇ كۆمەلگا خۆرەلاتىيەكان دەھىتت. بۇ نمونە پەيوەندى نىوان غەرەبزەدەگى و مۆدىرنە چىيە و لە كۆيداىە؟ ئايدلۇزىاي ئەتاتوركى ھەولئىكى گەرەيە بۇ ناساندنى مۆدىرنە ەك گواستەنەوى مۆدىلى خۇرئاوايى و پشتكردنە تەواى شىئوازە خۆرەلاتىيەكانى ژيان، بەلام ھەموو دەزانىن كە پىرۇزەى ئەتاتوركى و شاھەنشاهىش تووشى نوشوستى گەرەبوون. ئەمىرۇ لە «كەنداوى ەرەب» ھەولەدەن جۆرە مۆدىرنەيەك داپىرۇن مۆدىرنىزەكردنى ژيانى مادى تىيدا لە مۆدىرنىزەكردنى ژيانى پۇحى داپرابىت. ئىمە لە خۆرەلات بە گشتى مۆدىرنە ەك پىرۇسەيەكى يەكانگىر و گشتى سەير ناكەين، بەرخوردى يەكەمى ئىمە لەگەل مۆدىرنەدا پارچە پارچەكردنىتتى، بۇ نمونە ەرگرتنى دەستكەوتەكانى مۆدىرنە لە بوارى تەكنۇلۇژيا و كىميا و فىزىك و زانستە سىروشتىيەكاندا گىرفتىكى ئەوتۇ دروست ناكات، ھەتا موخافەزەتكارەكانىش كىشەيان لەو دەستخستنى زانست و تەكنۇلۇژىاي مۆدىرنەدا نىيە، بەلام ئەو ەى لە خۆرەلاتدا كىشەى دروستكردو ەرەنجامە سىياسى و ئەخلاقى و فىكرىيەكانى مۆدىرنەيە. لىرەو بە ئاسانى دەتوانىن تىبگەين كە گرنگى مۆدىرنە لە پىوگارە زانستىيەكەيدا نىيە، بەلكو لە پىوگارە فەلسەفى و ئەخلاقى و سىياسىيەكەيداىە. دىيارە ئەم پارچەپارچەكردنى مۆدىرنە، ەرەنجامى ترسناكى لەسەر سىتراكتورى كۆمەلەيەتى ھەيە، قووتدانى نىو ەى مۆدىرنە و قووتنەدانى نىو ەكى دىكەى ھۆيەكى سەرەكىيە بۇ قولبىونەوى ناكۆكىيەكانى ناو دونىاي ئىمە. پىشەكانى ئەم كىشەيە دەگەرپتەو ە بۇ سەرەتاي سىيەكان، لەسەرەتاي سىيەكانەو ە تا كۆتايى

هەفتاكان پېرۆډى سۆسياليزم دەبىتە تاكه هەلگىرى خەونى گۆپان و مۆدىرنە . بزاوتى سوسىيالىزم تەواو پووهكانى دىكهى مۆدىرنە لە كۆمه‌لگای ئىمه‌دا دەكوژىت و كورتىده‌كاته‌وه بۆ پېرۆډيه‌كى سىياسى و حىزىي و دەسه‌لاتخواز. لىره‌دا شوپىنى ئەوه نىيه كه ئەو كىشه‌يه به وردى بخوڤىنه‌وه، به‌لام به پىگايه‌ك له پىگاكاز و له بهر ژماره‌يه‌كى ئىجگار زۆرى هۆكار، پېرۆډى سۆسياليسى و ماركىسى بووه ناپاسته‌وخۆ بووه مۆنۆپۆلكەرى خەونى مۆدىرنە و پوچه‌لكەره‌وى ئەو خەونه‌ش. دياره له ناو ئەم پاشه‌كشى گه‌وره‌يهى خەونى مۆدىرنە‌دا، لكه گه‌شه هه‌بووه، بۆ نمونه له سه‌رحمى خۆره‌لاتدا مۆدىرنىزه‌كردنى ئەده‌بى و فىكرى هه‌نگاوى گه‌وره‌ى به‌ره‌و پىش ناوه، كه‌م تا زۆر له ناوه‌ندى پۆشنېيراندا نوخبه‌يه‌كى نوڤگه‌ر دروستبووه، كه ناتوانىت خه‌ونه فىكرىيه‌كانى خۆى وه‌ربگىرپتە سه‌ر زمانى سىياسى، ئەمه جىاوازى نىوان خه‌ون و واقىعى له دونىاي ئىمه‌دا به‌جۆرىكى سه‌ير گه‌وره‌كردوه . پىموايه كىشه‌ى هه‌ره گه‌وره دواچار له‌وه‌دايه كه پېرۆډى مۆدىرنە له خۆره‌لات ئىدىيالىكى نىيه چاوى لىڤكه‌ين... واته له هىچ جىگايه‌كدە به پاستى سه‌رنه‌كه‌وتووه . مۆدىرنە يان پاستتروايه بلپىن خەونى مۆدىرنە له ئاستى كوردىدا ، هه‌مان ئەو كىشانه‌ى هه‌بووه كه پېرۆډى مۆدىرنىزه‌كردن له هه‌موو ناوچه‌كه‌دا هه‌يه‌تى، به‌لام به حوكمى كۆمه‌لىك هۆكار ئىمه هه‌ندىك لهو كىشانه‌مان نه‌بووه، به‌لام هه‌ندىكى تر لهو كىشانه‌ لای ئىمه به‌رحه‌سته‌تر و به‌رچاوتر و زه‌قتر ده‌رده‌كه‌ون. بۆ نمونه مۆدىرنىزه‌كردنى هه‌يكه‌لىيه‌تى ئىداره و ده‌ولەت لای تورك و فارس و عه‌ره‌ب، به‌شىكى هه‌ره گرنگى خەونى مۆدىرنه‌بووه، به‌لام ئىمه له په‌روايزى ئەو خه‌ونه‌دا ژياوين، به‌پىچه‌وانه‌وه ئەو په‌شه‌كوژى و قه‌تل و عامه‌ گه‌ورانه‌ى ئىمه له‌سه‌ده‌ى بىستدا پووبه‌پووبه‌بىنه‌وه ده‌ره‌نجامى خەونى ده‌ولەتى مۆدىرن و داپشتنى مۆدىلى ده‌ولەت —

نەتەوێهێه که له هەر یەک له تورکیا و عێراق و ئێران بالادەستدەبێت . جیاوازی سەرەکی نێوان خەونی کوردی بۆ مۆدێرنە و خەونەکانی دی له دواى هەرهەسى سوسیالیزمهوه دەستپێدەکات . تا کوتایى هەفتاکان سوسیالیزم ئەو خاڵە هاوبەشە بێو که دەیتوانى شیۆه گووتاریکی هاوبەش له نێوان نەتەوه جیاوازهکانى خۆره‌لاتدا دروستبکات، بە‌لام دواى هەره‌سى سوسیالیزم، گە‌پانه‌وه بۆ رابوردوى دینى و نەتەوه‌یى ب‌ووه هی‌زى سەرەکی بۆ دروستکردنى شوناس . له‌گە‌ڵ پوخانى شا و داگیرکردنى ئەفغانستان و دەستپێکردنى شە‌پى عێراق و ئێراندا ، گە‌لانى ناوچه‌که به‌ پرۆسه‌یه‌کى گە‌پانه‌وى قوولدا بۆ شوناسى دێ‌رىن دە‌پۆن، وه‌ک ئە‌وه‌ى خۆره‌لات جگە له رابوردو شوینى دیکە‌ى نە‌بێت به‌ره‌و پ‌وى ب‌پ‌وات . به‌‌لام ئێمه‌ى کورد رابوردووه‌کى شکۆدارمان نییه ب‌وى بگە‌پینه‌وه، ئێمه جگە له‌وه‌ى که ده‌بێت سه‌یرى پێشه‌وه بکه‌ین چاریکی دیکه‌مان نییه ... مه‌سه‌له‌که ئە‌وه نییه که ئێمه رابوردوومان نییه، به‌‌لکو ئە‌وه‌یه که ئێمه ته‌واو له‌و رابوردووه ده‌رک‌راوین، واته رابوردوى دینى و ئیسلامى به ئە‌ندازه‌یه‌ک له‌لایه‌ن عه‌ره‌ب و تورک و ئێرانیه‌کانه‌وه ناسیونالیزه‌کراوه، ئێمه هه‌تا گه‌ر باس له‌ مولکداریتى به‌شێکى ئە‌و رابوردووه‌ش بکه‌ین هه‌چ ده‌لاله‌تێکى تاییه‌تى ناگه‌ینێت و شتیکی پ‌ژه‌تیف و کۆنکرێت نادات به‌ده‌سته‌وه، واته نابێت به‌ سه‌ره‌پردێکى هاوبه‌ش و خاڵێکى هاوبه‌ش له نێوان ئێمه و هه‌موو گە‌لانى ناوچه‌که‌دا . پرۆسه‌ى ناسیونالیزه‌کردنى رابوردو به ئە‌ندازه‌یه‌ک لای تورک و عه‌ره‌به‌کان و فارسه‌کان گه‌وره‌یه ده‌رگای له‌به‌رده‌م دا‌پشتنى گووتاریکی ترادسیۆنى و دینى کوردیدا داخستوه . ب‌ویه هه‌تا هی‌زه دینییه‌کانیش له کوردستاندا ناتوانن به‌بێ ئاوازی ناسیونالیستی ب‌ژین و بخوێنن . جیاوازییه‌کى سەرەکی له نێوان ناسیونالیزمی کوردی و ناسیونالیزمی ناوچه‌که‌دا به‌رچاوبێت، ئە‌وه‌یه که لای گە‌لانى ناوچه‌که

هەردوو گوتاری دینی و ناسیونالیستی زۆر پالپشتی یەکتەریدەکەن، بەک
 یەکتەر بەرەمەدەهێننەوه، بەجۆریکی راستەوخۆش پێگری لەدەرکەوتنی
 پووە دیموکراسەکانی مۆدێرنە دەکەن. بەلام ناسیونالیزمی کوردی
 ناتوانیت ئەو کۆمەک و پشت ئەستوورییە لە دین وەرگیرێت. چونکە
 ناکرێت ئیدیعیای خاوەندارێتی پابوردووییەک بکەیت، کە بە ناوی ئەو
 پابوردووهوه، بە هۆی گەڕانەوهی تارمایی ئەو پابوردووهوه تۆ بێماف
 دەکریت و سەرکوت دەکریت. هێزە ئاینییەکانی کوردستان بۆ دەرچوون
 لەو قەیرانە هەولێ پیاوەکردنەوهی هەمان مۆدیلی تورکی، عەرەبی،
 ئێرانی دەمدەن، واتە هەولێ موتوربەکردنەوهی ئاین بە ناسیونالیزم،
 بەلام ئەم موتوربەکردنە هێندە ئەو جەوهەرە ناگۆکە بەرجەستەدەکات
 کە خودی ئەم بزاوتانە لەسەر دروستبووه، کێشە سیاسی و میژووییە
 راستەقینەکان چارەناکات. لەلای تورک و عەرەب و ئێرانییەکان گوتاری
 دینی بووه پزگاکەر و فریادەرسی گوتاری ناسیونالی. بەلام لای ئێمە
 دارێشتنی پەڕەندییەکی سیاسی پتەو لە نێوان ئەم دوو گوتارەدا
 لاواز و بێزەمینە. ئەوهی ئێمە نەتەوهیەکی موسڵمانین بەجۆریکی
 ئۆتوماتیکی نابێتە زەمینە بۆ ئەوهی گوتاری سیاسی هاوچەرخ بتوانیت
 ئەو پاشخانە وەرگیرێتە زمانیکی سیاسی کاریگەر. هەندێک دەیانەوێت
 بڵێن کە شکۆی دەولەتی ئەمەوی و عەباسی و سەفەویی و عوسمانی،
 شکۆی ئێمەشە، ئەمە تێزێکە لە وێژدانی مۆفی ئێمەدا پێشەیهکی
 راستەقینە نییه. لێرەوه لە ناو پێڕۆسی گەڕانەوهدا بۆ پابوردوو کە
 خۆرەلات پێیدا دەهوات جێگایەک بۆ خەون و شوناسی ئێمە نییه.
 ئەوانی دی بەدوای شکۆی خۆیاندا بۆ پابوردوو دەگەڕێنەوه، بەلام ئێمە
 دەبێت لە شکستی پابوردووش هەڵبێین، ئەمەیه وادەکات کە جگە لە
 پوانین بۆ پێشەوه ئەگەری دیکەمان لەبەردەمدا نەبێت.

پرسیار: ئایا وامەيە مۆدیریتەي کوردی بە شێوەیەکی ھێزەکی (بالقوة) کۆمەڵیک پۆتانسیالییەت و لێھاتووییەکی لە خۆیدا ھەشاردا بێت، بەچەشنێک ئەو پۆتانسیالانە لە پەوتی بە مۆدیرنەبوونی نەتەو ھاوسێکاندا نەبێت.

وەلام: باسکال لە جیگایە کدا باس لە دیاردەیە ک دەکات ناویدەنیت «ئیمانی پیش ئیمان». بۆئەوێ لە کۆمەڵگاگانی ئێمەدا لە مۆدیرنە بگەین، دەبێت بۆ چوارچێوەیە ک بگەرێین کە دەتوانم بە «مۆدیرنە پیش مۆدیرنە» ناویینم. مەبەستم ئەو چوارچێوەیە کە مۆدیرنە دەتوانیت ئیشی تێدا بکات. لەو باوەرە دام بوونی چوارچێوەیەکی مۆدیرن بۆ مۆدیرنە ھەندێجار لە بوونی خودی مۆدیرنە گرتگەر. بەلام ئەم بابەتە تەوڕیکی ئیجگار قوولە کە زەحمەتە بئوانین لێرەدا بەتەواوەتی تاوتووبیکەین. بەگشتی پێموایە ھەموو پرۆسەییەکی مۆدیرنیزەکردن لە فەزایەکی مێژوویی و عەقڵی و کۆلتووری تایبەتدا لە دایکدەبێت. بەلام بۆ ئەوێ وەلامی پرسیارە کەت بدەمەو دەبێت کەمێک تیشک بخەمە سەر پەھەندیکی گرنکی ناسیونالیزمی کوردی کە گرنکە بۆ تێگەشتن لە تەواوی بۆچوونە کەم. ئێمە بەدرێژایی مێژوو میلەتێکی بێدەوڵەت بووین، واتە دەوڵەت پایەئێ سەرەکی مانەو و خوگرێ ئێمە نییە. ئەمە نیشانەییەکی گەورە کە دەیسەلمێنێت، نەتەوێک بۆ ئەوێ بێنیتەو، مەرج نییە فۆرمی دەوڵەت بئوانیت بپارێزیت، یا دەکریت بلام فۆرمی دەوڵەت تەنیا قەڵغانی نەتەو نییە. بەر لە ھەر شتێک ھەستکردن بە جیاوازی و شوناس نەتەو دەپارێزیت. بەبەروای من نەتەوێک بئوانیت لەسەردەمی کۆلتونالیزم و پۆست کۆلتونالیزمدا بەبێ دەوڵەت بێنیتەو و گەشە بە کۆلتوور و فەرھەنگی خۆی بدات، واتە نەتەوێک لەلاواز نییە. ئەوێ لێرەدا لاوازی و ناتوانیت ئەو ھێزە پۆتەنسیالە بکات بە

هیزی پاسته قینه، ناسیونالیزمی کوردیه وهک ئایدۆلۆژیا نه وهک کورد وهک نه ته وه. من سهر به هه لگرائی ئه و تیره یه نیم که ده لئین له دایک نه بوونی ده وله تی نه ته وه یی کورد، هۆکه ی نو قستانیه کی بونیادی کۆمه لگای کوردی خۆیه تی، ده وله تی کوردی دروست نه بووه، چونکه له بنه پهدا ناسیونالیزمی کوردی له سهر بیرۆکه ی ده وله تی نه ته وه یی دروست نه بووه. جه وه ری ناسیونالیزمی کورد له سهر گووتاری دامه زراندنی ده ولت دانمه زراوه، به لکو له سهر گووتاری خۆپاراستن دامه زراوه، واته له سهر گووتاری مانه وه. ئه و گووتاره ی من برێکی زۆر ئیشی تیوری خۆم بۆ ناساندنی و په خنه کردنی ته رخانگروه. ئه مه سه ره کیتترین سیفه تی ناسیونالیزمی کورده به رابه ر ناسیونالیزمه کانی دیکه. له کۆنه وه تا ئه مپۆ مه سه له ی دامه زراندنی ده وله تی نه ته وه یی وهک خه ونێکی دوور سه یرکراوه. ناسیونالیزمی کوردی به پێچه وانیه ی ئه و وینه ته قلیدیه ی که خۆی و نه یارانیشتی بانگه شه ی بۆ ده کهن، ناسیونالیزمی که جه وه ری له سهر گۆڕینی ده ولت بۆ بیرۆکه یه کی خه یالی دروست بووه. هه موو بونیادی سیاسی ته قلیدی کوردی هیزی خۆی له و خه ونه وه وه رده گرێت. به وه دا خه ونه که ئه به دییه، که واته ئه و بونیاد و نه کته ر و بکه رانه ی نوینه رایه تی ئه و خه ونه ده کهن ده بیئت ئه به دیین. ناسیونالیزمی کوردی له پێگای هاتنه دی خه ونه که وه درێژه به خۆی نادات، به لکو له پێگای نه هاتنه دییه وه، له پێگای گۆڕینی خه ونه که وه بۆ واقع به رده وامی خۆی تۆمارناکات، به لکو له پێگای هیشته نه وه ی خه ونه که وه وهک خه ون. لێره وه هۆکاری پاسیفیه تی حیزبه کوردیه کان ده ره ق به مه سه له ی ده ولت له هه موو به شه کانی کوردستاندا به ناشکرا پوونده بیته وه.

ئه گه ر بگه رپێنه وه بۆ سالانی هه فتا و هه شتا کاتی که گووتاری مارکسیستی، به تۆنه ئه نتی ناسیونالیه تییه که یه وه به سهر ناسیونالیزمی

كوردیدا زالبوو، ئاسان بۆمان پووندەبیتەو ە كە جیپوونەو ەى ماركسیزم لە ناو گوتاری ناسیونالیستی كوردیدا دەگەرپتەو ە بۆ پەهەندی دزایەتى بیرۆكەى دەولەتى ناسیونالى لە ناو ناسیونالیزمى كوردى خۆیدا. تیزى ئەنتى دەولەتى ماركسیستى، بە پەزامەندى ئەینى و نەستئارای ناسیونالیزمى كوردى خۆى پیاو ەبوو. ئەفیکردنى بیرۆكەى دەولەت لە ەستى كوردیدا ەریگز بەر بەرەستىكى راستەقینە نەكەوتوو، شتىكى گەرە و تیزىكى دژ نەبوو ەریگای پێگرت، ەریۆیە كە سەرۆكەكانى كورد بیرۆكەى دەولەتى كوردى ەك خەونى چۆلەكە وینادەكەن، ەیچ ەیزىك و گوتارىكى راستەقینە نییە بەر بەم ویناگردنە بگرت.

پرسیارەكە ئەو ەیه كە ئەم ەاوكیشەیه لە قۇناغى داهااتوودا چۆن دەچیتە پێش. ئیستا ئاسۆكان بەرەو ئەو دەجولپن بیرۆكەى دەولەتى نەتەو ەیی بۆ گەلانى ەك كورد ئەو سیمما ترسناكەى جارانى نەماپیت. جاران بیرۆكەى دەولەتى نەتەو ەیی لەسەردەمى كۆلۇنیالیزمدا مانایەكى شۆرشگێرپانەى دژ بە ەیمەنەى ئیمپریالیستى ەبوو، دواتر مۆدێلى «دەولەت - نەتەو» لەسەردەمى پۆست كۆلۇنیالییدا بەرابەر نەتەو ەچوك و شوناسە ئەتنیپەكان سروششتىكى فاشى و توپنەرەو ەى ەریگرت، كە لەسەر ئەسیمیله كردن و جینۆساید بەندبوو. ئیستا لەسەردەمى گلۇبالدا ئەم پەهەندە جیاوازانەى دەولەتى نەتەو ەیی بەرەو كزى دەپوات، دیارە ماو ەیهكى میژوویى. دووودریژمان دەویت بۆنەو ەى تێبگەین ئەم پرسیارە بەرەو كوئ دەپوات و چەشن و شێو ە جیاوازانەكانى چۆن دەكەونەو، بەلام بە گشتى خواستى دروستكردنى دەولەتى نەتەو ەیی و ترسیش لە دەولەتى نەتەو ەیی ەیدى ەیدى بەرەو كزبوون دەچن، ئەم كزبوونە لە ەموو ئاست و جیگاكاندا ەك یەك نییە، بەلام لە مۆدێلى گلۇبالدا بازار لە خولیاى ئەو ەدایە فشارى سیاسەت لەسەر ئابوورى كەمترىكاتەو، ناسیونالیزمى توندپەر و یریگرتىكى ئابوورى ترسناك لەبەردەم

گەشە و كرانه وەدا دروستدەكات، ئەمە وادەكات لە ھەناوى كۆمەلگاكاندا ئاراستەيەكى ئەنتى - ناسيونالىستى گرنگ دروستبەيت، بەتايەت چىنە ئابورىيە بالاکان سوودىك لەو توندروويە ناسيونالىستىيە نابىنن. گەر تەماشابكەيت ناسيونالىزىمى ەرەبى و توركى و ئىرانى تۆزىك سەختەر لاوازيوونى سەنتەرى دەولەتى ناسيوناليان پىن قەبوڵدەكرىت. ئەمە ئەو خالەيە كە جياوازي پۆتىنسالييەت لە نىوان ناسيونالىزىمى كوردى و ناسيوناليزمەكانى دراوسىدا بەرجەستەدەكات. ناسيونالىزىمى كوردى نەگۆپى مېژوووى و پرەنسىپى چەسپىو و چوارچىوھى ئايدۆلۆژى پۆشنى نىيە، ئەمە ھەم خالى لاواز و ھەم خالى بەھىزى ئەم ناسيوناليزمەيە. خالى لاوازيى چونكە چىتر لە ناوھە ناتوانىت ئاسان بۆ يەكيتى نەتەوھىي و بىرۆكەي دەولەتى نەتەوھىي ئىشېكات، ھەم خالى بەھىزىشيتى چونكە پەھەندى دۆگمائى لە ناو ئەم ناسيوناليزمەدا لاوازەكات. ئىمە لە كوردستانى عىراق ھىز و بېھىزىمان لەو سىفەتەو سەريھەلداو، جۆرە ناسيوناليزمىكى خۆزىنمان ھەيە، ناسيوناليزمىك كە تاپلەي ھەلپەرسىتى خۆگونجىنە، ئەمە واىكردوھ ئەم ناسيوناليزمە زوو بتوانىت فۆرم و شىواز و دروشمەكانى خۆى بگۆرپىت بىئەوھى تووشى ھىچ جۆرە شۆكىكى ئايدۆلۆژى بېيىت، ئەمپۆ كوردستانى توركىاش بە ھەمان پرىسەدا دەپوات، پرىسەي خۆتەكاندن لە ھەموو ئامانجىكى نەگۆپ. بەلام ئەم سىفەتە لە ناوھەرا ناسيونالىزىمى كوردى تووشى رۆجىكى ناوچەگەرا و دەفەرچى كردوھ. ئىستا ناسيونالىزىمى كوردى وەرگەپاوەتە سەر بزاڤىكى دەفەرگەرا كە ھەندىك خەلكى دەفەرچى سەرگردايەتيدەگەن. پۆتىنسالييەتى ناسيونالىزىمى كوردى لەوھەدا دەبىنمەوھ كە لە داھاتوودا ئاسانتەر دەتوانىت كىشەكانى لەگەل دونىاي دەرەوھەدا چارەبكات، لەوھى بتوانىت بەسەر كىشە ناوخۆيى و كۆمەلايەتى و سياسىيەكانى ناو كۆمەلگاي كوردیدا زالبەيت، بۆيە ھىچ چارىك لە

بەردەم ئەم ناسىيونالىزمەدا نىيە ئەو نەبىت كە كىشە ناوخۆيەكانى خۆى لە پوانگەى عەقلى و فيكرىيەو بىيىت و ھەولبەدات لەوئە بگەرپتەو بۆ سىياسەت. تواناى خۆگونجاندن لەگەل پەوتى گلۆبالدا ماناى نىيە گەر لەناوخۆدا بۆ جۆرە ئىجماعىكى نىشتىمانى دامەزرار لەسەر پىزى جىاوازى نەگەرپىن. لاوازىبونى تىزى دەولەتى نەتەو مەرج نىيە ئۆتۆماتىكى بە ماناى لاوازىبونى بىرۆكەى نەتەو تەواوبىت، چونكە لاوازىبونى بىرۆكەى نەتەو بۆ گەلانى ھەك ئىمە ماناى گەرپانەو و كەوتن و دابەزىن بۆ لەشوناسە بچوكەكان، بۆ شوناسى خىل و شار و دەر، كە لەگەل خۆيدا بىرۆكەى نۆر لە ناشارامى كۆمەلایەتى دەھىتت. بە كورتى پۆتېنسىيالىيەتى ناسىيونالىزمى كوردى لەو دەيە كە دەتوانىت نۆر ئاسانتر لە ناسىيونالىزمەكانى تر شىو و دروشمى خۆى بگۆرپت، ئەمە گارناسانىيەكى گەرپە گەر بىت و بەراوردىيەكىن بەو ناسىيونالىزمە دۆگمائيە داخراوانەى كە لە ناوچەكەدا ھەن. ئەو تواناى خۆگۆرپنە سوودەكانى لە كوردستانى توركىا بەزەقى ديارن، ناسىيونالىزمى توركى ھىند پەق و دۆگمائيە، ئىستا لە ناو وینەكەدا ھەك ناسىيونالىزمىكى شكستخواردو دەردەكەوتت، چونكە سەدەپەكە ئەم ناسىيونالىزمە دۆگما و داخراوان و پق بەرھەمدەھىتت، بەرەبەر بەو ناسىيونالىزمى لاوازى كوردى بە ھىزى خۆزىن و خۆگونجىن و تەكتىكە سەرەتايەكانى ھەنگاوى گرنىگ بۆ پىشەو تۆماردەكات. گرنىگ ئەو پۆتېنسىيالىيەتە بەجۆرەك بەكاربەھىتىن نەچپتە بەر پىگايەكى بونەست ھەك ئەمەق لە كوردستانى عىراق دەيىيىن. ناسىيونالىستە كوردەكانى عىراق زىانى كوشندەيان لە مۆرالى بزاوتى ناسونالى كوردى دا كاتىك بوونە لاسايەكەرەوھەكى مۆرالى ناسىيونالىستە بالادەستەكان، كاتىك لەگەل ئەواندا تەماھيانكرد، بەلام ئەمەيان خالىكە پىشتەر نۆر لەسەرى داوام و پىويست ناكات لىرەدا دووبارە جەختى لەسەر بگەمەو.

پرسیار: ریچارد پورتنی له مه پ دامه زانندنې سیستمی دیموکراسی له ولاته پوځه لاتیبه کاندې بډوونیکې به نیویانګی هیه، نه و ده لږ فلهسهفه به گشتی و نه و پوهته فیکریانه ی له جیهانی پوځناوادا بوون به پڼګه خوځشکری دامه زوانی سیستمی دیموکراسی، نیستا له ولاته کانی جیهانی سیټهمدا نه ګر نه شناسرتن و به وریښ شې نه کړنه وه، دیسان ده کړئ له م ولاتانه دا دیموکراسی وه کو سیستمیکې ده وله تی دابمه زړئ و سه قامگیریت. به ده رپرېنیکې لیکه فیکر و فلهسهفه وه ک نه ردیوانیکه که دواى نه وه ی مرقای ګه یانده بانى دیموکراسی، ده کړئ فرېدیرئ. نیستا که مرقای پوځناوایی دیموکراسی ناسیوه و ده کاری کړیوه، مرقای پوځه لاتیش ده توانئ به یئ برېنی نه و پڼګا دوور و درېزى پوځناو له بواړی فیکر و فلهسهفه دا، بګا به دیموکراسی.

من ده مهوئ بډ بواړیکې تر بګوازمه وه، نیستا هه نډیک بیرمهند چ له پوځناو و چ له پوځه لات بېویان وایه، نه ته وه پوځه لاتیبه کان بډ ګه یشتن به مؤدیرنیتته پټویست نییه پڼګ نه و پڼګایه بېټون که نه ته وه پوځناواییه کان پټویان. نیستا نیټه ی پوځه لاتى به موتالای وړدی نه و دڅه ی نه وان پټی ګه یشتون، ده توانین نه و پڼګایه ی له بهرمانه بډ سه قامگیرکردنی مؤدیرنیتته له ناو کړمه لګاګانماندا کورترتريکه ی نه وه و نؤر قوناغی ناپټویست وه لابنټین. به گشتی پای جه نابت له م باره ی وه چیه؟ ثابا ده کړت به مؤدیرن بوون تاقه پڼګایه کی سروشتی هیه نه ویش نه و پڼګایه یه که پوځناواییه کان پټویان یان ده کړئ چه ندین پڼګای سروست و سروشتی بډ نه م مه به سته ده ستنیشان بکړئ؟

وه لام: وه لامی نه م پرسیاره نیجګار سه خته، سه ختییه که شى له وه وه دیت که له سر بهر نه جامی پرسیاره که ده کړت زؤر شتی ګرنگ

بونىادبنئين، كه دهركهوتەى سياسى گهورهى ليدەكهوتتەوه. له خۆرهلات
گوتارتىك هەيه، دەلتيت خۆرئاواييهكان زياد له چوار سەدهيان ويستووه
تا گەيشتوونەتە ئەم فۆرمەى ئەمڕۆ، ليرەوه دەبىت ئيمەش له پرۆسەى
ديموكراتيزەکردندا پەلەنەكەين. هەلگرانى ئەم گوتارە نۆبەى كات
كەسانى سەر بە هيزە دەسەلاتدارەكان، له پشت ئەم تيزەيهوه
دەيانەوتت دريزە بە شتووه سيستمىكى سياسى ديارىكراو بەدەن. كۆمەلگا
خۆرمەلاتييهكان چيتر كۆمەلگای سەد سال لەمەوبەر نين تا بەهەمان
فۆرمى فەرمانپەروايى حوكمبكرين. مۆديرنە شتێك نيبە رووى نەدابىت تا
بپرسين ئاخۆ دەبىت پەويدات ياخود پەونەدات. كيشەى كۆمەلگاكانى
ئيمە لەگەڵ مۆديرنەدا تەمەنى زياد له سەد سال، مێژووى سەد سال
پابوردووى ئيمە جيانابيتتەوه له مێژووى جيهان و كاريگەرە پاستەوخۆ و
گەورەكانى ئەو مێژووه، نۆر دوور ناڤۆم گەر بلێم مێژووى ئەم دەفەرە
شونينكى سەنتراالى له مێژووى جيهاندا هەيه. ليرەوه پرسيارەكه
ناكرىت ئەوه بىت ئاخۆ ئيمە مۆديرن بين يان نا؟ مۆديرنە ليرەيه و
ئيمە له ناويداين... ئەوهى كه هەيه كيشەى ناوان و پيناسەکردنمانە
بۆ مۆديرنە. ئەوهيه ئاخۆ نيوەى مۆديرنە وەرەگرين ياخود هەمووى.
مۆديرنە پرۆسەيهكى بەردەوامە، واتە هەميشە بەشێكى ليرەيه و بەشێكى
ليرە نيبە، بەشێكى تێكەڵ بەسيستمى ژيانى ئيمە بووه و بەشێكى له
شەپى دهركهوتن و خۆجێکردنەوه دايە. وەرگرتنى نيوەى مۆديرنە مانای
ئەوه نيبە. كه مۆديرن نين، بەلكو مانای ئەوهى له ناو ديوە تاريكه‌كهى
مۆديرنەداين، ئەو ديوەى له پۆژئاوا هيتلەر و ستالينى دروستكردوه،
مۆديرنە هەميشە ئاژەلێكى دووسەر و مەخلوقێكى دووڤوو بووه، بەبەرپاوى
من هەميشەش هەروا دەمىنيتتەوه، بچيتە ناو هەر كولتور و هەر
ژینگەيه‌كه‌وه، بەو شيزۆفرينيا ناوه‌كى و لەتبوونە قولەى كاراكتەرەوه
دەپوات، كيشەى كۆمەلگای ئيمە كيشەى مۆديرنە و نامۆديرنە نيبە،

بەلكو كىشەى ناو مۇدىرنە خۇيەتى، كىشەى نىوان چەشنىكى مۇدىرنە
 و چەشنىكى دى مۇدىرنە، واتە مللانىيەكى ناوەكى ناو مۇدىرنە
 خۇيەتى. ھەمىشە دەبىت ئەو پاستىيەمان لەبەرچاوبىت كە ئەنتى
 مۇدىرنە بەشىكە لە جەستەى مۇدىرنە خۇى، نىوۋە نىگەتىف و
 سالىبەكەيەتى. بە جورىك دەتوانىن بلىين وشەى مۇدىرنە دەلالەتتىكى
 خالىيە كە لەدەرەنجامى مللانىيەكى كۆمەلەيەتى و ئايدۆلۆزىيەو
 ماناكەى پردەبىتەو، ئەو مللانى ئايدۆلۆزىيەكانى ناو كۆمەلگايە كە
 دەم دواى دەم ماناى جىاواز بە مۇدىرنە دەبەخشن، مۇدىرنە وەك
 مۇدىلتىكى ئىدىال بوونى نىيە، وەك فۇرمىك و شىۋەيەكى تەواوەتى و
 كۆتايى بوونى نىيە، چونكە گەر وەهابىت دەكەيىنە ناو ئەو تەلەيەو
 كە كەسانى وەك فۇكۆياما بۆمان دادەنن سەبارەت بە كۆتايىياتنى
 مېژو، سەبارەت بە ئەبەدىيەتى ئەمپۆ. لەوۋە بىرازىت ئىمە لە
 خۆرەلاتدا لە دۆخىگدا نىن بلىين كە پووبەرىكى دەرەوۋى مۇدىرنەين،
 لە سەد سالى راپوردودا شىۋەى ژيانى ئىمە كۆپانكارى پىشەيى
 بەسەر ھاتوۋە، سىستىمى خويىندى ئىمە، سىستىمى پزىشكىمان، سىستىمى
 بەندىخانە و سزامان، سىستىمى چاۋەدىرى كۆمەلەيەتىمان، پىكرا سىستىمى
 نوين. دىن وەزىفەى نوئ و فۇرمى نوئ و ئامانجى نوئى وەرگرتوۋە،
 قەزا و دەسەلاتى تەشرىعى و تەنفىزىمان شتىكى دىيە، سىستىمى ھاتوچۇ
 و پەيوەندىكردن سەرلەبەرى نوپۇتەو، كۆمۇنىكاتسىۋنى مۇدىرن پۇلتىكى
 گرنگ لە ژيانماندا دەبىننيت، ژۇرخانى پىشەسازى و سىستىمى بەرمەمەنئان
 نوپوۋنەوۋى پادىكالى بەخۇيەوۋە بىنىوۋە، سىستىمى دارايى و دراو بۇتە
 بەشىكى ئۆرگانى ناو سىستىمى جىھانى، حىزب وەك فۇرمىكى دروستكەر
 بۆ شوناس پۇلتىكى گرنگ لە دونىاي ئىمەدا دەبىننيت، مىدىاي مۇدىرن
 بوۋە بەبەشكى گرنگ و دانەبىراۋى ژيانمان. نەوۋەك ھەر ئەمانە، بەلكو
 سىروشتى ھەلسوكەوت و خواردن و خواردنەوۋەشمان كۆپاۋە، ھەتا شىۋازى

سەيرکردىنمان بۇ جوانى، شىۋازى نوسىن و قۇرمى تەعبىرکردىنمان،
 سىرۇشتى مومارەسەکردى سىڭىس و پۇلى سىڭىس لە خەيالماندا
 گۇپانكارى پىشەيى بەسەرداھاتوۋە، ھەتا خەونەكانمان گۇپاۋە، واتە
 چىترنەستى مۇقى خۇرمەلەتى ھەمان ئەو نەستە نىيە كە سەد سال
 لە مەۋبەر ھەبوو، ئىمە ئىستا بە نەستىكى دىكەۋە دەژىن كە پەمى
 نوئى، وشەى نوئى، دالى نوئى لە ناويدا ئىشەكات. دواى ئەم ھەموو
 گۇپانكارىيە يەكىك بىت و بلىت ئىمە لەدەرەۋەى مۇدىرنەين ماناى ھىچ
 نابىنىت. كىشەكە كىشەى ترادىسۇن و مۇدىرنە نىيە ۋەك ھەندىك لە
 بىرمەندە ەرەب و فارسەكان دەبىنن، بەلكو كىشەكە كىشەى ناو
 مۇدىرنە خۇيەتى، كىشەى دىۋە ترادىسۇنىست و كۆنرەرفاتىف و
 فاشىيەكەى ناو مۇدىرنەيە لەگەل دىۋە مۇفدۇست و ئازادىخۋازەكەى ناو
 مۇدىرنە خۇيدا. مۇدىرنە دياردەيەكى سەرتاپاگىرە، ھىزىك نىيە بتوانىت
 بە پەھايى لەدەرەۋەى مۇدىرنە بژى، دەتوانىت بە پەھايى تەسلىمى
 نەبىت، بەلام ناتوانىت بە پەھايى لەدەرەۋەى بژى. بەلام لىرەشدا
 دەبىت وريابىن، كەدەلئىم «دەتوانىت بە پەھايى تەسلىمى نەبىن»
 نازانم بە وردى ئەو بە «رەھا تەسلىم نەبوۋە چ مانايەكى ھەيە».
 چونكە من پىمۋايە ەقلىيەتى پىش مۇدىرن «پرى مۇدىرنە» تەنبا بە
 كۆمەكى دىۋىكى تاييەتى مۇدىرنە دەتوانىت بوۋنى ھەبىت و بژى و
 دەرەكەۋىت، واتە دژايەتى مۇدىرنە ھەر تەنھا لە پىگاي مۇدىرنە و بە
 كۆمەكى مۇدىرنە دەتوانىت كارىكات، واتە ھەموو دژايەتتەكى مۇدىرنە
 پىۋىستى بە خودى مۇدىرنە ھەيە بۇ نمونە تىرۇرى ئەلقاعىدە
 بەسىستىكى تەۋاۋ مۇدىرن كارەكات كە گەلىك لە سىستىمى گروپەكانى
 دىكەى تاۋانى پىكخراۋ مۇدىرنتر و چىراۋترە. بە گشتى دەتوانم بلىم،
 مۇدىرنە ھىچ كات پىرۇسەيەكى ھارمۇنى و يەك خەتى نەبوۋە، پىرۇسەيەك
 نىيە لە جىگايەكەۋە دەست پىيكات و لە جىگايەكدا تەۋاۋ بىت،

پرۇسەيەك نىيە بىكرىت پىئورەيىكى گىشتى بۇ دابىئىن كە بشىت لى ھەمىو بوارىكى ژياندا ھەمان پىئورەيەنە كار. ۋەك چۆن پىئورەي نوڭگەرى لى ئەدەبىياتدا ۋەك پىئورەي نوڭگەرى نىيە لى زانستدا، ئاۋھاش پىئورەيىكى جىھانى بوونى نىيە بۇ پىئوانە كىردى مۇدىرنە، ئەۋەي ھەيە شەپىكى ئەبەدىيە لەسەر ماناي مۇدىرنە. واتە زۆر ئاسايىيە ئەۋەي لى خودى مۇدىرنەي ۋەردەگىرن لى ھەنگاۋى داھاتودا بىيئەۋە بە دۇمىنى مۇدىرنە. بۇ نمونە زۆر لى سەلەفىيەكان دۇى ئەۋ شىئو ۋە قۇرمانەي مۇدىرنە نىن كە ھاتوون ۋە بوون بە بەشىك لى سىستىم، بەلام دۇى ئەۋ بەشەي مۇدىرنەن كە نەھاتوۋە ۋە ھىشتا دىار نىيە. وشەي مۇدىرنە ھەر ۋەك وشەكانى ئازادى ۋە عدالت ۋە ئىمان ۋە يەكسانى ھەلگىرى فرەۋاتايىيە، بۇيە من تەۋاۋ كىشەكە لەۋ گۆشە نىگايەۋە نابىنم كە پىتشارد پۇرتى لىئەۋى دەپوانىت، كىشەكە ئەۋە نىيە ئاخۇ ئىمە چ قۇناغىكى مۇدىرنە بىرپىن ۋە كامەي نەبىرپىن، چونكە پرۇسەي مۇدىرنىزە كىردىن، پرۇسەيەكە بەۋجۇرە قۇناغەندى ناكىرىت، ھەر ھەۋلىكىش بۇ قۇناغەندى كىردى دەمانخاتە نامىزى تىزكارىيەكى ئايدۇلۇزى ترسناكەۋە. لە كۆمەلگاكانى ئىمەدا شەپ لەسەر ئەۋە نىيە كە ئايا تەكنۇلۇزىيە مۇدىرنە، زانستى مۇدىرنە، كۆمۇنىكاسىيۇنى مۇدىرنە، دەرمانسازى مۇدىرنە بەكاربەيئىن ياخود نا، كىشەكە لەسەر ماناي فەلسەفى ۋە كولتۇرى ۋە سىياسى مۇدىرنەيە، واتە لەسەر چۆنىتى دروستكىردەۋەي مۇدىرنەيە لە ناۋەۋە. مۇدىرنە ئەۋ شە نىيە كە لەدوامانەۋەيە، بەلكو ھەمىشە ئەۋ شەيە كە لە پىش دەمماندايە، ئىمە دەيسازىيىن ۋە كەتالۇگىكى ئامادەشمان نىيە بۇ ئەۋ كارە. مۇدىرنە ۋەك ئامىرىكى پارچە پارچە ۋە ھايە، كە ھىچ پارچەيەكى بە تەنبا ماناي تەۋاۋى ئامىرەكە ۋە ۋەزىفەكەي نابەخشىت، ئەۋەي مۇدىرنە دەكات بە ھىز چۆنىتى گىردان ۋە لىكىدان ۋە كاراكىردن ۋە پىزىبەندىكىردى بەشە جىاۋازەكانى ئامىرەكەيە لەگەل يەكدا

بەجۆرىك كۆيەكى تازە دروستىكەن. ئەم كىشەيە تا ئەمۇ كىشەي خۇرناوا خۇشەيتى، لەگەل ھەموو دەرگەوتەيەكى نويدا، ھەموو سىستەمەكە دەبىت كەم تا زۆر خۇي پىكېخاتەو. مۇدىرنە كىشەيەكى بىكۆتايىيە كە لە ھەموو چرگەساتىكدا و ھەر كۆمەلگايە و بەپىتى سىروشتى ملەلانى سىياسىيەكانى ناوى بەجۆرىكى تايىبەتى تىيدا دەئى. لىرەو ھەمىشە زىاد لە مۇدىرنەيەكمان ھەيە، چونكە پىزىبەندىكردن و مانابەخشىن بە بەرھەمەكانى مۇدىرنە لە جىگايەكەو ەو بۆ جىگايەكى دى جىاوازە. ھەموو كۆمەلگايەكى دونيا ەك پۆتىنسىيال ئامادەگى مۇدىرن بوونى تىدايە... ئەو ەئى وادەكات مۇدىرنە فرەپو و فرەپەنگ بىت و لە كۆمەلگا جىاوازەكاندا دەرگەوتەي جىاواز بختەو، خودى مۇدىرنە نىيە بە دەستكەوتە فىكرى و زانستىيەكانىيەو، بەلكو سىروشت و ماھىيەتى ئەو چىوہەيە كە لە ناويدا مۇدىرنە قەبوولدەكرىت. «مۇدىرنە پىش مۇدىرنە» ئەو فەنتازىيە كە لە پىگايەو كۆمەلگا ەزىفە دەبەخشىتە بەرھەمەكانى مۇدىرنە، واتە قەبوولكردى مۇدىرنەيە بە مەرچە فەنتازىيەكانى خۇمان، بە يارىيە ناكۆتا و نەبراوہكانى خۇمان. ھىچ كاتىكپىش ناگەينە سەر فۆرمىك بلپىن ئەمە مۇدىرنە خۇيەتى و ئىدى تەواو. بەم مانايە ئىسلامى سىياسى و ترادىسىۆنگەرايى بەشىكى ناو مۇدىرنەن، بالىكى تايىبەتىن لە مۇدىرنە، كە لەسەر فەنتازىي مۇتوربەكردى ترادىسىۆن لە مۇدىرنە ئىشەدەكەن... ئايدۆلۆزىي ترادىسىۆنى تەنيا لەسەر پەتكردنەو ەي دەرەنجامە ئەخلاقى و سىياسىيەكانى مۇدىرنە دەئى، لەو ەترازىت دەيەوئىت چى دەستكەوت و تەكنۆلۆزىيەكى مۇدىرن ھەيە دەستىبخات. بۆيە مۇدىرنە لە بازارپىكى گەرەدەچىت، كە ھەر كەسىك دەچىتە ناوى سەبەتەي خۇي بەجۆرە كالايەك و گووتارىك و مانايەك پىدەكات، ەللى لە ئاستى زەمەنىدا قۇناغەندىكردن كارى نەكرەيە، ەك ئەو ەئىمە بلپىن ئاستى گەشەي ئىستاي ئىمە بەرابەر

ئاستى گەشەي ئەوروپايە لە سەرەتاكانى سەدەي نۆزەدەدا، يان لە كۆتايىيەكانىدا، يان پېش جەنگى جىھانى يەكەم، يان دواي جەنگى جىھانى دووم. ئەم لۆژىكە بەپرواي من زۆر ھەلە و خەندەھىنە، بېمانا و نازانستى و ورپنەشىۋەشە، چونكە جۆرە بەراوردىكى لەو چەشنە نامومكىنە... نە ھىچ ۋەدىدەھىنەيت و نەھىچ پېشەدەخات، گەر زۆر وردىش بېينەۋە لە پىشتىيەۋەپرا لۆژىكى گەشەي ماركسىستى خۇي حەشارداۋە، نەۋەك پىرسى مۆدىرنىزەكرىنى زىھنى. چونكە ئىستاي ئىمە لە خۆرەلەت، لە ئىستاي خۇمان دەچىت و لە پابوردوى كەسى تر ناچىت، ديارە دەشىت لىرەۋ لەۋى لە پووى مەجازىيەۋە ھەندىك كارى شوبھاندن بشىت و بگونجىت، بەلام ئەم جۆرە شوبھاندنە زۆر مەجازى و زۆر پىژەدارە كە لە نىۋان ئەمپۇ و پابوردوى ئەوروپاشدا ھەر شىاۋە. شوبھاندنى مەجازى كارىكى ناعەقلانى نىيە، بەلام قۇناغبەندى لەسەر مۆدىلى مۆدىرنەي ئەوروپى ھەلە و نادروستە. بەپرواي من خودى پىرسەي قۇناغبەندى بۇ مۆدىرنە ھەلەيە. مۆدىرنە بە پلەي يەكەم پەيۋەندى بە شوپنەۋە ھەيە و بەپلەي دووم پەيۋەندى بە كاتەۋە ھەيە. مۆدىرنە ماشىننىكى گەرە و زەبەلاخە كە لە سەدان ئامپىرى جۇراۋجۇر دروستىۋە، ئەم ئامپىرە ۋەك پىكھات و مەتپىال لەت لەت دەبىت، بەلام لە ئاستى زەمەنىدا دروستكرىدەۋە و ئىشكرىنى ئامپىرەكان لە ھىچ چركەساتىكى مېژوۋىدا لەگەل چركەساتىكى مېژوۋىسى تردا تەبانايەتەۋە. ھەر كۆمەلگايە و ھەر ساتەۋەختە بەجۇرىك پارچەكانى ئەم ئامپىرە دەنپنەۋە بەيەكەۋە، بۆيە مۆدىرنە لە ھىند و مۆدىرنە لە فىنلەندا و مۆدىرنە لە مىسر لەگەل خالە ھاۋىيەشەكانىاندا ۋەك يەك نىن، ھەمان فەزاي سىياسى و كۆمەلەيەتەش ناخولقېتىن. لىرەۋە قۇناغبەندىيەكى ئىدىيال و يەكسەرە و يەك خەتى لە مۆدىرنەدا بوۋنى نىيە، واتە مۆدىلى قۇناغبەندى ۋەك لە سوسىيالىزىمدا ھەبوو، گواستەۋەي

بۇ پېۋانە كوردنى مۇدىرنە دروست نىيە . ھىچ كۆمەلگايەك نىيە لە قۇناغىكى ديارىكراودا ئامىرەكەى بەجۆرىك بونىادنايىت بشىت بىيىت بە مۇدىلى ئەبەدى و نەگۆرى ھەموو كۆمەلگا و ھەموو ساتەكان . ئەوەى مۇدىرنە سەرەتا دياردەيەكى خۇرئاوايى بوو چركەساتىكى كورتى مېژووى مۇدىرنەيە ، لەو ساتەوەى خۇرئاوا سەر لە مالى خۇى دەباتەدەرەو و لەگەل پەلامارەكانى خۇيدا گوللە و باروت بۇ دونىاي دەرەوەى دەكاتە ديارى ، مۇدىرنەش لەگەل خۇيدا ھەلدەگرىت و دەبيات ، لە راستىدا ئەو خۇرئاوا نىيە كە لە خۇرئاوا دىتەدەرئى ، بەلكو مۇدىرنەيە كە خۇرئاوا لە مالى خۇى دەباتەدەرەو . مۇدىرنە لە دونىاي ئىمەدا سەرەتا ەك تەنگ دىت ، ەك باروت و ساچمە ، دواتر ەك چاپ و چاپخانە ، دواترىش ەك كۆمەلىك كەرەستە و ئامپازى ستراتىژى ، ەك زانست و زانكو . كۆمەلگاكان بەپىيى ياساى ناوەكى خۇيان ئەو كەرەستانە پۇلىن وپىز بەندەكەنەو و نرخ لەسەر ماناكان و ئىشەكانيان دادەنئىن . لىرەو كىشەكە بەپىواى من ئەو نىيە ئايا ئىمە سوود لە خۇرئاوا ەربگرىن يان نا ، لاسايى ئەوان بكەينەو ياخود نا ، بەلكو ئەوئە ھەموو دياردەيەكى مۇدىرنە لە جىھانى ئىمەدا دەكەوتتە ناو فەزايەكى تاييەتى ملەلانىيى ئايدۆلۆژى و فىكرىيەو كە لە دواجاردا ئەو فەزايە سىروشتى سياسى ئەوجۆرە سوود و زيانە دەستنىشاندەكات . بە كورتى ئەو ئىمەين مۇدىرنە دروستدەكەين ، نەو ەك ئەو ئىمە دروستبكات . واتە ئەو ماھىيەت بە ئىمە ئابەخشىت و ئىمەين كە ماھىيەت بەو دەبەخشىن . سەردەمىك سوسىيالىزم وشەيەكى مۇدىرن و سىحرى بوو ، ھەلگرى پۇخى مۇدىرنە بوو بۇ كۆمەلگاكانى ئىمە ، بەلام ئەم وشەيە لە فەزاي كۆمەلەيتى و مېژووى ئىمەدا مانايەكى تاييەت و شىۋەيەكى تاييەتى ەرگرت كە پەيوەندى بە پىرۆسەى پىزبەندى و پۇلىن و ماناسازى ناو تەواى سىستىمى گووتارەو لە دونىاي ئىمەدا

هه‌بوو. پێموایه وشه‌ی سۆسیالیزم له‌ فیتنام یان چین، له‌ یه‌مه‌ن یان کۆنگۆ یان لای فه‌له‌ستینییه‌کان هه‌میشه‌ شتیکی دی و وێنه‌یه‌کی دی و خه‌ونیکی کۆمه‌لایه‌تی جیاوازی بانگه‌یشتکردوه‌... سیاقه‌ میژووبیه‌ جیاوازه‌کان، مانای جیاواز له‌ یه‌ک وشه‌ دروستده‌که‌ن. من له‌ و باوه‌ڕه‌دام هه‌موو دیارده‌یه‌کی جیهانگیر و یۆنیفرسال ته‌نیا له‌ ناوکۆی لۆکاڵ و خۆجێیدا ده‌شێت ته‌واو ته‌فسیربکری‌ت. کێشه‌ی گه‌وره‌ی مۆدێرنه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ وه‌ک یه‌که‌ی یه‌کگرتوو له‌ هیچ جێگایه‌که‌وه‌ ناگوازی‌تیه‌وه‌ بۆ جێگایه‌کی دی، هه‌میشه‌ پارچه‌ پارچه‌ ده‌گوازی‌تیه‌وه‌، مۆدێرنه‌ دیارده‌یه‌که‌ هه‌میشه‌ له‌ ناوه‌وه‌ دروستده‌کری‌تیه‌وه‌، واته‌ له‌ پاستیدا پۆحیکێ نییه‌ بکری‌ت له‌م جه‌سته‌یه‌وه‌ بیه‌ین بۆ ئه‌و جه‌سته‌یه‌، به‌لکو هه‌میشه‌ کۆمه‌لگا‌کان به‌پێی سروشتی خۆیان دایده‌پێژنه‌وه‌، واته‌ هه‌ر کات ده‌گاته‌ لامان ئێمه‌ پۆحی خۆمانی ده‌که‌ینه‌ به‌ر.

پرسیار: ئه‌ی نه‌بوونی به‌وله‌تییکی نه‌ته‌وه‌یی کورد ناچ پاده‌یک توانیویستی بیه‌سته به‌ر‌به‌ست له به‌رده‌م مۆدیرنبوونی ئی‌مه‌دا؟

وہ لَام: بہرلہ وہی وہ لَامی پرسیارہ کہ بد مہ وہ، دہ بیٹ پرسیاریکی گرتگر و جہ وہری بکہم: ئیمہ مہ بہ ستمان لہ مڈیرن بوون بۆ کورد چیبہ. وک لہ وہ لَامی پرسیارى پئشوو دا گووتم، پووبہ ریکی نۆرى ژيانى ئیمہ نو بیۆتہ وہ، واتہ ئیمہ لہ دہرہ وہی مڈیرن نین، بہ لَام بۆ ئہم نو بیوونہ وہیہ ہستیکى راستہ قینہ مان بہ بہ ھیزی تیدا ناخولقینیت؟ ئایا نو قسانییہ کہ لہ پړۆسہی مڈیرنیزہ بووندا یہ واتہ ئایا ھیشتا ئہم پړۆسہیہ پړۆسہیہ کی سنووردارہ و پئویستیمان بہ مڈیرنیزہ کردنى زیاتر ھییہ، یاخود ئہ وہی لہ مڈیرنہ مان وەرگرتو وہ ھیشتا لہ ناو فہزایہ کی سیاسى و کولتورى و زینھدا یہ وادەکات ئہ و شتہ وەرگیراوانہ

ناكارابىن؟ ياخود خودى ئەو ەى لە مۇدىرنەمان ۋەرگرتوۋە ئەو بەشە كارىگەرەى مۇدىرنە نىيە كە بەستەلەكە ناۋەككىيەكان بە تەواۋەتى بشكىننيت؟ ئەگەر لەۋەلامى پرسىياري پېشوم بېوانىت دەبىنيت كە كېشەكە تەنيا كېشەى بوون و نەبوونى مۇدىرنە نىيە، بەلكو كېشەى شىۋەى بەرخورد و پۆلىن و پىزبەندى و مانابەخشىنە بەو پەگزانەى لە مۇدىرنەى خۇرئاۋاۋە ۋەرياندەگرىن، ۋە كېشەى ئەۋەيە ئەو بەشانەى دى لە مۇدىرنە كە نەھاتوون و دىن، چى لەگەل خۇيان دەھىنن، واتە پرس و ترسە لە پەھەندە ناديارەكەى مۇدىرنە. بۇ ئىمەى پۆشنىبران زۆربەى كات كە باس لە مۇدىرنەدەكەين، باس لە بەھىزگردنى دىۋە دىموكراس و مۇدۇست و جىاۋازىناس و ئازادى بەخشەكەى ناۋ ئەم پىرسەيە دەكەين. پىمۋايە ئەم تىزەيە كە ۋادەبىننيت بوونى دەۋلەتى نەتەۋەيى ئۆتۇماتىك و خۇبەخۇ ماناى سازگردنى فەزا بۇ مۇدىرنە دەگەننيت ھەلەيەكى گەۋرەيە. بەلام بۇئەۋەى ئەمە پوۋىنگەمەۋە، دەبىت وردتر ۋەلامى پرسىياري پېشوبىدەمەۋە. من لەو باۋەپەدام ئىمە كە باس لە مۇدىرنىبوونى ھەر كۆمەلگايەكى دەرەۋەى خۇرئاۋا دەكەين، مەبەستمان لەۋەيە ئەم كۆمەلگايە بەسوود ۋەرگرتن لە مۇدىرنەى خۇرئاۋا بگاتە ئاستىكى گەشەى ئەۋتۇ كە بتواننيت بەبى گەپانەۋە بۇ مەرجەى مۇدىرنە كە خۇرئاۋايە خۇى پىرسەى مۇدىرنىزەگردنى خۇى درىژە پىبىدات و لە ناۋەۋەرا بىخاتەگەپ. پرسىيارەكە ئەۋەيە ئاخۇ ئەم ئامانجە گىرىدراۋى دەۋلەتى نەتەۋەيە؟ بەپىۋاى من دەۋلەتى نەتەۋەيى پىرسەى مۇدىرنىزەگردن سەنترالىزە دەكات، لەۋانەيە فەزايەكى ئارامىشى بۇ بخولقننيت، بەلام زىيانىشى لىدەدات. كېشەى گەۋرەى مۇدىرنە لە دۇنيای ئىمەدا ئەۋەيە، ھەمىشە لە ھەندىك سەنتەر و شار و جىگايى بچوكدا دىلدەكرىت، واتە مەسەلەكە ئەۋە نىيە مىللەتەك مۇتۇپۇلى بكات بۇ خۇى، بەلكو نوخبەيەكى كۆمەلەيەتى مۇتۇپۇلىدەكات بۇ

خۆی. من لەو باوەرپەدا نېم پەيوەندییەکی میکانیکی لە نێوان دەولەتی نەتەوایی و مۆدیرنەدا ھەبێت، ئێمە بەبوونی دەولەتی نەتەوایی و بێدەولەتیش ھەر لە ناو مۆدیرنەدا دەژین. بەلام مۆدیرنە و دەولەتی نەتەوایی دوو ھێزن بە پۆزەتیف و نەگەتیف کار لە یەکدی دەکەن. بۆ نمونە مۆدیرنە پوختساریکی تایبەتی دەبەخشێتە دەولەتی نەتەوایی و دەولەتی نەتەویش چاوەڕوانی تایبەتی لە مۆدیرنە ھەیە، بەلام ئەوێ پێکەوێ گریڤراڤن و ھەر یەکەیان مەرجی پەھای ئەوی دی بێت، ئەوا بەو جۆرە نییە. نابێت ئەو ھەشمان لە یادبێت کە ئەم نەخشە سیاسییە ئیستا لە خۆرھەلات ھەیە بەرھەمی مۆدیرنەییە. لە نەخشەی جوگرافیەییە بۆ ستراکتوری دەولەت و ئیدارە ھەموو بەرھەمی مۆدیرنە، بەلام مۆدیرنەیک وزە ناوەکیەکانی ناو کۆمەڵگای لەخەو ھەلنەستاندووە. ئەوێ کە ھەیە جۆریکە لە مۆدیرنە لەدەرەو دەبەیتن بۆ ئەوێ پێگربیکەین لە سەرھەڵدانێ مۆدیرنەییەکی نوێ و تایبەت لە ناو، بە چەشنێک وادەکەوێتە وەک ئەوێ مۆدیرنەیی خۆرئاوا ئیدیالی مۆدیرنەیی ناو، و لۆکالی ئێمەش بێت، بەلام لە جەوھەردا ئەمە فیلێکی ناوەکیە بۆ ئەوێ پێگا لە مۆدیرنیزەکردنێکی ناو، و خودکار بگرن. ھێزە گۆنپاریزەکانی ناوچە کە دژی ئەو نین کە تادەتوانین لە مۆدیرنیزە خۆرئاوا شت بخوازین، بەلام دژی مۆدیرنەییەکی خودکارن کە ھێزی ناو، و ئەوێ نوێ پێشەنگی تیدا بکات. لەو باوەرپەدانیم مەسەلەیی دەولەتی نەتەوایی مانای سەرھەڵدانێ دۆخی بێت ئەو ھێزە مۆدیرنە خودکارە دەستی ئازادبێت و بگەوێتە گەڕ. واتە مەرج نییە دەولەتی نەتەوێ بپەوێت پڕۆسەیی مۆدیرنیزەکردن نوخبەیی کۆمەڵایەتی و ھا بھولقێنێت، بکریت شیوێ ژیاں یان پێکھاتی سیاسی و کۆمەڵایەتی بگۆپن. زۆر لە قەوارە سیاسییەکانی ناوچە کە مۆدیرنەیان دەوێت بەلام بەبێ نوخبەیی مۆدیرن، مۆدیرنەیان دەوێت بەبێ مۆفی

مۆدیر، مۆدیرەیان دەوێت، بەبێ ئەوەی کۆمەڵگایەکیان بۆیت لە ناوێوەدا غایەتی مۆدیرنی هەبێت. لەسەرەوێ ئامازەم بە دۆخێک دا کە ناومنا «مۆدیرنی بەر لە مۆدیرن» یان «مۆدیرنی پیش مۆدیرن» مەبەستم لەمە ئەوەیە کە مۆدیرنە بێت بە ستراتیژی بیرکردنەوێ سیاسی و کۆمەڵایەتی، بێت بە ئامانجی یەکەم، واتە پێکخستنەوێ ئامێرە کە بێت بە ئامانجی سەرەکی، بەچەشنێک ماشینە کە بشیت و بێت کە خۆی خۆی ببزینیت و شتی نوێ بۆ خۆی دروستبکات و بەهەقلانی بکەوێتە گەر و لەسەرەوێ هەموو شتێکەوێ هۆکاری خۆقاندنی ناشتی کۆمەڵایەتی بێت. مۆدیرنە بەر لە مۆدیرنە واتە ئامادەگی ئەو پەرگەزە کە وادەکات هاتنی دەرکەوتەکانی مۆدیرنە سەقامگیری کۆمەڵایەتی لە ناوێوە تێک نەدات و کۆمەڵگا هەلاهلانەکات. بەداخەوێ مێژووی دەوڵەتە نەتەوێیەکانی ناوچە کە لەو ئاست و ئاراستە یەدا شتیکی وەها ناسەلمینیت، کە دەوڵەتی نەتەوێ زامنی مۆدیرنە بێت.

لەسەد سالی پابوردوودا بیرۆکە سەقامگیری دەوڵەتی نەتەوێی ئامانجی سەرەکی دەوڵەتە خۆرەلاتییەکان بوو، هەموو کارەساتە گەرەکانی ناوچە کە پەرەندیان بە مۆرالی ناسیونالیستی و مۆرالی دەوڵەتی نەتەوێیەوێ هەبوو. لە عێراق و ئێران و تورکیا چەسپاندن و پاراستنی سنوورەکانی دەوڵەت پیش ستراتیژی مۆدیرنکردن کەوتن. ئێمە لە کوردستاندا بەهۆی ئاستی سیاسی و بەهۆی ئەو دابەشبوونە قوولە کە دروستبوو ناتوانین ئاسان دەوڵەتی نەتەوێی دروستبکەین، بەلام دەتوانین گەمە کە بە تەواوەتی بگۆڕین و مۆدیرنیزەکردن بکەین ئامانج واتە ئەو بکەین کە لەم دەفەرەدا پوینەداو، دیارە ئەمە توانا و قوربانی و زیرەکییەکی بێپایانی دەوێت. بەهۆی من ئازادبوونی کورد چیتەر گرێدارای ئەوەیە زیاتر و زیاتر ناوچە کە بەرەو ئەو بباوین

له گری ناسیونالیستییه کانی ئازادییت و پوو له چه شنیکى مۆدیرنیزه بکات له سەر یه کسانى و ناشتی کۆمه لایه تی دامه زراییت. تا پۆحى ناسیونالیستی له م ولاتانه دا به کول و گهرم بییت ئیمه ئازاد نابین... شه مۆدیرنه یه ی له دونیای دهره وه ی ئیمه دا به ره مه دیت، پیویستی به پاسپۆرت نییه بۆنه وه ی بگاته ناوه وه، سنوره کانی دوله تی نه ته وه تا بییت ته نکتر و ته نکتر ده بن، به جۆریک شه هورۆمه له دوا جاردا به جۆریکی هه می له ناوه وه را گۆرپانکاری چۆنایه تی گرنگ دروستده کات. تا پۆحى ناسیونالیستی و قودسییه تی دوله تی نه ته وه لاوازییت ئیمه ی کورد باشتر ده توانین ئازادبین، لیته وه من چاره سه ربیه که له وه دا نابینم که بیروکته ی دوله تی نه ته وه به میزتر بییت و شه پی ناسیونالیستی توندترییت بۆنه وه ی ئیمه بگه ینه ئازادی، من ئاراسته که ته واو به پیچه وانه وه ده بینم، شانسى ئازادی ئیمه له که مپوونه وه ی گرنگى و له ده ستدانى قودسییه تی دوله تی نه ته وه ییدایه. ئیمه له کوردستانى عیراق بۆ هه ژده سال ده چییت قه واره یه کی سیاسیمان هیه زۆر له قۆرمى دوله ته وه نزیکه، به لام چیمان کرد؟ ئیستا ئاستى گه شه ی ئابوورى و کشتوکالى و پېشه سازى و نه خلاقى و زانستى له چاو هه ژده سال له مه وپه ردا له خوارتره ... جگه له وه ی نوخبه یه کی نه رستۆکرات و لووتبه رز و گوێ نه گر و گه نده لمان هیه، خاوه نى هیچ ده رکه وته یه کی ترى مۆدیرنه نین که مانایه کی ستراتیژی بۆ ئیمه هه بییت. جگه له وه ی شه م ده سه لاته نه زانى و نارپکی به ره مه ده میتییت شتیکی گرنگى دیکه ی دروست نه کردوه. هه ر شتیکی که ئیستا من ده بینم و له کوردستاندا جوانه و مانای هیه، شه م ده سه لاته یان دزایه تیده کات یاخود ده یه ویت له مانا خالیبکاته وه. دوله تی نه ته وه کاتیکی ده بیته پالېشتى مۆدیرنه که له سەر ته سکبیری ناسیونالى و دینی و ئایدۆلۆژى دروست نه بووییت؛ له وه ده رچییت ده بیته قۆرمیک که مۆدیرنه وه که ره سه تی کۆنترۆل و

سەرکووتکردن بە کاردەهێنیت... بۆیه لە سەرەتاوە لە گێردانەوێ نێوان مۆدێرنە و دەولەتی نەتەوێیی بەجۆریکی میکانیکی بە گومانم.

پرسیار: جگە لە ئاوتابوونی بیرى مۆدێرن و بیرى نەتەوێیی لەلای کورد، دیاردەیهکی تریش لەگەڵ ئەم دیاردەیه سێ کوچکەیهکیان پێکدەهێنا، کە وێک هەلکۆرنی ئەم سێ لایەنە تا ئەم نایابانە هەر بەردەوام بوو، لایەنی سێهەم بریتی بوو لە ئایدۆلۆژیای سوسیالیزم، دەکرێت بڵێین لە چەلەکان بەدواوە تا نیوسەدە، هەموو بزوتنەوێ میلییەکان لە کوردستان پەنگی سوسیالیستیان پێوهبوو، پوناکبیریکی ئێرانی بە ناوی «عەلى میر سپاسى» کە مامۆستای زانستگاى ئەمریکایە دەلى یەکێک لە هۆیهکانى شکستی مۆدێرنیتەى ئێرانی ئەوهبوو کە بزوتنەوێی چەپ لە ئێراندا شکستی هێنا، ئەگەر ئەو بزوتنەوێیە سەری گرتبا، ئەگەری سەرەلدانى مۆدێرنیتەیهکی توندوتۆڵتریش لە ئێراندا لە ئارادا بوو. ئایا دەتوانین هەمان قسە بۆ بزوتنەوێی چەپی کوردیش بکەین، بەدەرپرینێکی دیکە ئایا دەتوانین بڵێین ئەگەر بزوتنەوێی چەپی کوردی سەرکەوتبا، خۆری مۆدێرنیتەى کوردی بۆی هەبوو لە ئاسۆی پوانین و جیهانبینییهکی چەپدا هەلبێت؟

وەلام: دیارە وەک لەسەرەوێ ئاماژەم پێدا من چیتەر ترادسیۆنگەرایى لەدەرەوێ خودی مۆدێرنە نابینم. مۆدێرنە بۆتە ئاماژەیهکی بەتال کە دەکرێت بە مانای جیاواز پڕییکەینەو، لایەنیکەم لە ئاستی سیاسیدا ناتوانین قسە لە چەمکیکی مۆدێرنەى گشتی بکەین. مۆدێرنە بەپێی رێکخستنی پەگەزەکانى مانای دەگۆرێت بێتەوێ لەوێ بکەوێت کە مۆدێرنە بێت. ئێستا ئێمە ناتوانین بەجیگایەکی وەک دۆبەى بڵێین مۆدێرن نییه، بەلام ئەم مۆدێرنەیه جودایە لە مۆدێرنە لە شارێکی

وېك شەنگە ھاى ياخود لۆس ئەنچىلىس... مۇدىرنەى شېخەكانى عەرەب جودايە لە مۇدىرنەى كۆمۇنىستەكانى چىن و جودايە لە خواستى مۇدىرنە لە ئىسرائىل ياخود لە خواستى مۇدىرنە لە ئىران. مۇدىرنە چىنەيەكى گىشتىيە، فۆرمىكى ديارىكراو و شىنەيەكى ديارىكراوى ھەيە، بىنەوھى جەوھەرىكى سىياسى يەكگرتووى ھەيىت. كىشەى ئىمە ئەوھەيە كە زۆرجار مۇدىرنە لە يەك ئايدۆلۆزىيەى سىياسى مۇتەربەدەكەين و پىماناويە ئەم ئايدۆلۆزىيا ياخود ئەوى دى ھەلگىرى جەوھەرى مۇدىرنەيە. ئىمە دەيىت بزانن ھەركات بەرگىرى لە مۇدىرنە دەكەين، بەرگىرى لە تەنيا مانايەكى مۇدىرنە دەكەين، كە مەرج نىيە گەر ئەو مانايەمان چىنگ نەكەوت ئىدى مۇدىرنە بوونى نەيىت. ھەلۆيىستى ئىمە لە مۇدىرنە ھەمىشە ھەلۆيىستىكى ئايدۆلۆزىيە، بەلام ئەمە ماناى ئەو نىيە كە خودى پىرۆسەى مۇدىرنە دەتوانىت ئەو خەونە ئايدۆلۆزىيە تا كۆتايى جىبەجىبىكات، چونكە مۇدىرنە شانۆى بەيەكدادانى ھەموو خەونە ئايدۆلۆزىيەكانە. مۇدىرنە لەسەرەتا ئەوروپى و فۆرمە خۆزئاويەكەيدا بەرھەمى لىكەكانى گەشەى زانستە بە گەرەبوونى شوئىنى فەرد و بەرز نىرخاندنى ئازادى سىياسى مۇرۇف، لەھەندىك ولات و ھەندىك كولتۇورى دىدا ھەولى كورتكردنەو و شىواندن و ترازادنى ئەو ئەلقە بنەپەتيانە دەدرىت كە مۇدىرنەيان لىدروست بوو، بۆ نمونە دەبىننن ولاتىك دەيەويىت بۆمبى ئەتۆم دروستىكات بەلام چاپكردنى وئىنەكانى مۇدلىيانى يان كەتەلۆگىكى پىنوار يان نىشانىان فلىمىكى سىنەمايى بە ئەواوھەتى تىيدا نامومكىنە. لە دۇبەى مۇرۇف دەتوانىت بە پوكەش ھەموو دەرگەوتە و دياردەكانى دۇنيەى مۇدىرن بىيىنىت، بەلام وەرگىزپانى كىتەپكى ماركىز دى ساد بە عەرەبى و خولندنەوھى لەلايەن كچىك يان ژىتىكى خەلىجىيەو لە تابۆ ھەرە گەرە و خەرامە ھەرە ناشايستەكانە. بە مانايەكى تر ھەموو مۇدىرنىن بەلام ھەريەكەمان بە پىگى خۆى،

ھەيە گەشەي زانستى بە سەنتەرى مۆدېرنە دادەنەت و دەيەويت پىرۇسەي مۆدېرنىزە كىردن لەويادا گەمارۇپىدات، ھەيە گەشەي ئابورىي دەكات بە سەنتەر، ھەيە بە ۋە ۋە دەگىرسىتە ۋە كە تەنيا فۇرمى سىياسى مۆدېرن، ديموكراسىيە تى پەرلەمانى و ئالوگۇپى ئازادى دەسەلات بە جە ۋە ھەرى مۆدېرنە بزانىت و لەويادا دە ۋە سىتەت، ھەشە بازارپ و دوكان و ماشىن و كالاكانى مۆدېرنەي بەسە، بۇ ئىمە نوسەرانىش پىۋەرى مۆدېرنە ئازادى مرقۇف، ئازادى دەرپرېن و پىزى فەردانىيەت تاك و پەخساندى ھەلى يەكسان بۇ مرقۇفەكان و گەشەي زەۋقى ئەدەبى و ھەنەرىيە .

گەر لىرە ۋە بگە پىمە ۋە بۇ پىرسىارەكەي بە پىرتان دەلىم: پاستە لە سەدەي بىستدا گوتارى مۆدېرنە لاي ئىمە فۇرمىكى سوسىيالىستى ھەبوو. سوسىيالىزم لە ئاستى تيورىدا ۋەك سىندوقىك ۋە ھابوو كە ھەموو چارەسەرەكانى تىدايە، دەيتوانى ۋەعدى ئازادى سىياسى و ئازادى ئابورىي و گەشەي تەكنىكى بدات بە كۆمەلگا. سوسىيالىزم لە كۆمەلگاي ئىمەدا مۆدېرنە بوو لە دىۋە خورافى و ئەفسانەيەكەيدا، مۆدېرنە كاتېك روۋە ناشىرىنەكەي خۇي دەشارىتە ۋە خۇي ۋەك مەخلۇقىكى يەك دىۋە يەك سەر و يەك دەموچاۋ پىشانەدات. پىرۇزەي سوسىيالىستى تەنيا لە ئىراندا نوشوستى نەيىنا، بەلكو بە ھۇي ئەم دىۋە خورافىيە ۋە لەسەرتاسەرى دۇنيادا ھەرەسىيەتتا. سوسىيالىزم تاكە خەۋنىكى دەستەجەمى و كۆگىرى بەشەرىيەت بوو، كە ئاسەۋارى لەسەر ھەموو كۆمەلگا جىاۋازەكان بەجىيەشت. مەن لە ۋە باۋەدەنەم سوسىيالىزم بىتوانىيە لە ئىراندا موعجىزەيەك تۆمارىكات كە لە جىگاكانى تردا نەيتوانىۋە، سوسىيالىزم نە لە ئاستى گەشەي تەكنىكى، نە لە ئاستى گىرپانەۋەي عدالەت بۇ كۆمەلگا، نە لە ئاستى بەعقلانىكىردنى دەسەلات، نە لە ئاستى گەرەكىردنى ئازادىيەكانى

مۆڤدا مۆدیتلیکی سەرکه‌وتوی نه‌خولقاند، به‌ پیچه‌وانه‌وه‌ نوخبه‌ی ده‌سه‌لاتداری زۆر کویر و ده‌وله‌تی پۆلیسی زۆر ترسناکی دروستکرد. دیاره‌ هۆی نوشوستییبه‌که‌ گه‌لیک زۆره‌ و زۆر زۆریش قسه‌ی له‌سه‌رکراوه‌. به‌لام له‌ هه‌موو هۆکان گه‌وره‌تر، به‌بپوای من ئه‌وه‌یه‌ به‌توێت گه‌شه‌ی ته‌کنیک هاوشان به‌ ده‌وله‌تییکی سه‌نترال و ئابوورییه‌کی سه‌نترال و فه‌زایه‌کی یه‌ک په‌نگ پیاده‌بکه‌یت. سوسیالیزم له‌وه‌دا که‌وت که‌ هه‌ولیدا هه‌موو کۆمه‌لگا وه‌ک یه‌ک یه‌که‌ی یه‌ک په‌نگ سه‌بیریکات، یه‌کسانی ئابووری وه‌رگێپایه‌ سه‌ر پپۆژه‌ی دروستکردنی کۆمه‌لگایه‌کی ئایدۆلۆژی یه‌ک په‌نگ، که‌ یه‌کسانی ئابووری به‌شه‌ره‌کان ده‌یکرده‌ یه‌کسانی فیکری و سیاسی و نه‌خلاقیشیان، ئه‌مه‌ له‌ ته‌فسیری میکانیکی ئه‌و تیزه‌ مارکسییه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی ده‌گرت که‌ ده‌لیت. «هه‌لومه‌رجی مادی، هوشیاری ئاده‌میزاده‌کان ده‌ستنیشانده‌کات». من واده‌بینم که‌ پۆچی یه‌کسانی له‌ جه‌وه‌ری پپۆژه‌ی مۆدیرنه‌دایه‌، به‌لام یه‌کسانی ته‌نیا له‌ پێگای داننان به‌ جیاوازیدا به‌رقه‌رار ده‌بی‌ت نه‌وه‌ک له‌ پێگای سه‌پنه‌وه‌ و هه‌لگرتنی جیاوازییه‌وه‌ وه‌ک له‌ سوسیالیزمدا بینیمان. من پێمانییه‌ گه‌ر چه‌پی ئێرانی یاخود کوردی سەرکه‌وتبان، شتیکی جیاوازیان کردبا له‌وه‌ی که‌ له‌ جێگاکی دیکه‌ کرا. گه‌ر چه‌پی ئێرانی سەرکه‌وتبا ئێران ئیستا پوویه‌کی دیکه‌ی نه‌ده‌بوو، ده‌وله‌تیک ده‌بوو له‌ باشترین حاله‌تدا له‌ جۆری کۆریای باکوور، یان له‌ چه‌شنی کوبا، له‌ خراپترین حاله‌تیشدا جێگایه‌ک ده‌بوو وه‌ک نه‌فغانستان دوا‌ی هه‌ره‌سی چه‌پی نه‌فغانی... نه‌زموونی چه‌پ ئه‌وه‌نده‌ی دیکتاتۆری دروستکردوه‌، پێگایه‌ک نه‌بووه‌ بۆ که‌مکردنه‌وه‌ی پووه‌ ترسناکه‌کانی مۆدیرنه‌... ئیدی به‌ راستی نازانم له‌سه‌ر به‌نه‌مای چ جۆره‌ تیگه‌یشته‌نێکی میژوویی و مه‌وزووی ده‌توانین ئه‌و ده‌ره‌نجامگیریه‌ بکه‌ین و بڵێین چه‌پی ئێرانی ده‌یتوانی پپۆژه‌ی مۆدیرنه‌ له‌ ئێراندا سه‌ربخات. من خۆم له‌و باوه‌رده‌ نیم که‌

سرمایه‌داری سیستمیکی نه‌به‌دی بێت، یاخود سیستمیک بێت قابیلی هه‌رس نه‌بێت، به‌لام بێگومان سوسیالیزم به‌و فورمه‌ سیاسییی که تا ئیستا چه‌په‌کان بانگه‌شه‌ی بۆده‌که‌ن هێنده‌ی سرمایه‌داری و سیستم به‌هێزده‌کات، لاوازی ناکات. ئیستا سه‌ره‌تای په‌خه‌ له‌ که‌پیتالیزم و له‌ پوهه‌ تاریکه‌که‌ی مۆدێرنه‌ به‌شیکی به‌ ناو خودی په‌خه‌ له‌ سوسیالیزمدا ده‌یوات. من ناتوانم په‌خه‌ له‌ سوسیالیزم له‌ په‌خه‌ له‌ که‌پیتالیزم و له‌ په‌خه‌ له‌ پوهه‌ تاریک و په‌شه‌که‌ی مۆدێرنه‌ جیاکه‌مه‌وه‌. سوسیالیزم هیچ نه‌بوو جگه‌ له‌ که‌پیتالیزم له‌ فورمه‌ هه‌ره‌ پریمیٹیف و ده‌سه‌لاتخواز و تۆتالیتاره‌که‌یدا، که‌پیتالیزم به‌وجۆره‌ی که‌ده‌کرا له‌ کۆمه‌لگا کشتیاری و بێگه‌شه‌کاندا ده‌ریکه‌وێت. له‌ هه‌ر جێگا‌یه‌ک سوسیالیزم سه‌رکه‌وتوه‌، مۆدێرنه‌ له‌ بری نه‌وه‌ی پوهه‌ به‌ په‌حم و هیومانستی و لیبرده‌که‌ی ده‌ریخات، پوهه‌ دپنده‌ و پۆلیسی و به‌نده‌په‌رسته‌که‌ی ده‌رخستوه‌.

پرسیار: جه‌نابتان له‌ وتووێژێکدا به‌ ناوی ده‌ریاره‌ی ناسیونالیزم و دیموکراسیییه‌ت که‌ له‌ کتێبی خوێنه‌ری کوشنده‌دا بلاپۆته‌وه‌، شانسی سه‌رکه‌وتنی بزوتنه‌وه‌ی ناسیونالی کوردی له‌وه‌دا ده‌بینن که‌ بکری ئه‌م بزوتنه‌وه‌یه‌ له‌گه‌ڵ تێفکری لیبیرالیزمدا لێک گری بدرێن. ئه‌گه‌ر له‌ مانای پوه‌تیی و شه‌ی لیبیرالیزم که‌ ئازادیخوازییه‌ بترازێن. له‌ پوه‌یه‌ پوه‌ بوونه‌وه‌ی دوو تاینی لیبیرالیزم و سوسیالیزمدا به‌ شه‌پوه‌یه‌کی میژوویی سه‌لمێندراوه‌ که‌ سوسیالیزم هه‌لگری هه‌لوێستی گه‌ڕانخوازی و ده‌نگ هه‌لبێنه‌ ده‌ی هه‌ر چه‌شنه‌ بێمه‌داله‌تییه‌که‌، له‌ بێ عه‌داله‌تی چینه‌یه‌تی و نابووێیه‌وه‌ بگه‌ر هه‌تا نایه‌کسانی نه‌ته‌واپه‌تی. به‌لام لیبیرالیزم له‌گه‌ڵ نیزامی سرمایه‌داری جیهانیدا لێکگری دراون زیاتر هه‌لگری هه‌لوێستی گه‌ڕانخوازی و پازی بوونه‌ به‌ وه‌زعی مه‌وجود. لێره‌دا ئه‌و پرسیاره‌ بێته‌ گه‌ڕێک که‌ بزوتنه‌وه‌ی کوردی که‌ له‌ زاتی خۆیدا په‌خه‌گرێکی

پادیکالی ھاوکیښه سیاسیه کانی نئونه ته وایی و ناوچه یی له په یوه ند
له گډل کښه ی کورده، چن ده توانی ه لویستیکی کونسیرفاتیستانه
په چاو بکات؟

وه لآم: به بړوی من به شتیکی وه لآمه که له خودی چاوپیکه وتنه که ی
پیشوودا هیه. لیره دا هه ولده دم له پال پوونکرده وهی شو خالان هی
ناو نه و چاوپیکه وتنه هه ندیک شتی نویش بلیم. سه رتا من باس
له «فیکری لیبرال» واته «فیکریک که له سه ر ستایشکردنی نازادی
مرؤف و پیزگرتنی نه و نازادییه نیشده کات» قسه ده که م، نه وه که له سه ر
گریدانه وهی ناسیونالیزم به لیبرالیزمه وه... نه مه دوو شتی ته و او جیناواز
و له یه ک دوون. «فیکری لیبرال» کاتاگورییه که له ژریدا ژماره یه کی
نور بیریار و بۆچوون و تیز خوی ده بینیته، به لآم لیبرالیزم له
نیستادا «نایدولۆزیایه کی حوکمکرده»، وه که نه وهی له هه ندی حیزبی
خوړناواییدا هیه. له گډل فیکری لیبرالدا من باس له چوارچیوه یه کی
نرخ و به ها ده که م که بۆ پاراستنی لایه نیکه می که رامتی مرؤف
گرنکه، نه وه که باس له لیبرالیزم بکه م، وه که نایدولۆزیای نازادکردنی
په های بازار، که مکرده وهی ده سه لاتی ده ولت به سه ر کایه ی نابوریدا،
گوپینی میدیا بۆ که رهسته ی کونترولکردنی بیرکرده وه، به جیه یشتنی
مرؤف له گوپه پانی ململانییه کی کراوه دا که تییدا به هیز ده توانیت لاواز
تیکبشکینیت.

له هه موو حاله ته کاندا وه که له چاوپیکه وتنه که ی پیشووشدا ناماژه م
پیدا، سه رمایه داری خوړه لاتی ناتوانیت لیبرال بیت، دروشمه کانی نازادی
ناکه که س و تیکشکاندن کۆته کانی سه ر ده ست و پپی فه رد، سه ر عه قل
و سه ر نازادی بیرکرده وه، سه ر هه لباردن نازاد، له کۆمه لگای نیتمه دا
هیشتا دروشمی شوپشگنپانه و پادیکالن. له پوژناو دیموکراسییه ت و

سەرمایەدارى ھاورپىتى يەكدى بوون، ديارە ئەمە ماناى ئەو نىيە كە ئەم ھاورپىتییە ئەبەدى و ھەمیشەى بوو، ياخود تووشى گىژاى گەورە نەبوو و نابىت، شەپى دیموكراسىيەت لە ھەناوى خۆرئاواشدا ھەر شەپكى پۆژانە و بەردەوامە. بەلام لە خۆرەلاتدا ئەو سىستەمە كولتورى و سەربازى و ئىدارى و سىياسىيەى سەرمایەدارى شانى دادەداتە سەر، ناتوانىت ئاسان گەمەى راستەقىنەى دیموكراسىيەت قەبوولبكات. فېكرى لىبرال لای مەن كۆرتكردنەو ھەىكى مەجازىيە بۆ كۆى ئەو جىھانبىنى و داواكارىانەى كە بەرگى لە دیموكراسىيەت و مافى گروپەكان و مافى تاكەكان دەكەن. باوەرناكەم لە خۆرەلاتى ئىمەدا دیموكراسىيەت و مافى تاك و گروپەكان بەشېك مەن لەو ھەى مەوجود ھەك بەرپۆژان دەلێن. شوبھاندنى ئەركەكانى فېكرى لىبرال لای ئىمە بە ئایدۆلۆژىاى لىبرالىزمى نوێ كە لە ئەمرىكا بانگەشەى ئەبەدىيەتى سەرمایەدارى و مەملەتتى بېچاودىرى و جىھانگەرايىيەكى شەپانگىز دەكات، نەو ھە ئەى، بەلكو پېشكەشكردنى زەمىنەىكى گرنگە بۆ دىكتاتۆرەكان بەردەوامەن لە پېشكەشكردنى ئەم مافانەدا. فېكرى لىبرال لە دونىاى ئىمەدا قورسايىيەكى گەورەى ھەى بۆ ئاشكراكردنى ئەو كۆتانەى كۆمەلگا بۆ ھەردى دروستدەكات، كۆنەرفاتىزمى راستەقىنە بە بپواى مەن، ئەو ھەى لە دونىايەكدا بۆىن، ھەرد قەلەيك و فېكرىكى نەبىت لە سىياسەت و مۆرال و ئایدۆلۆژىا دەستەجەمعیەكان پېپارپۆزىت. ھەلبەت فېكرى لىبرال ھەك سوسىيالىزم كۆمەلەك رەھەندى يونىفرسالى تىدایە كە لە ھەموو كۆمەلگاكاندا گرنگ و زىندوو دەمىننەو، ھەك چۆن خواستى مۆرف بۆ ھەكسانى و ھەدالەت خواستىكى بان - كولتورىيە، خواستى تاك و گروپەكانىش لە ھەموو كۆمەلگا مۆدىرنەكاندا بۆ ئازادى پەھەندىكى يونىفرسالى تىدایە، بەلام ئەم پەھەندە يونىفرسالى كە خۆى لە جوارچىو ھەىكى ئایدۆلۆژىدا دەبىننەو، دەبىتە ھەلگى تەفسىرى جىاواز

جياواز. بۇ نمونه چەمكى ئەدالەتلى جىھانى لە پشت ئەوۋە بوو كە
 زۆربەى چەپەكانى دونيا بىنە لايەنگرى سەدام حوسەين، ئاخۇ دەبىت
 چ شتىك لە دونيادا لە لايەنگرىكدنى سەدام حوسەين كۆنزەرفاتىف تر
 بىت. ئەم دەرە ئايدۆلۆزىيە ھەلبەت لىبرالەكانىش دەگىرتەو ۋە ئاوانىش
 خالى نىن لەم ھەلە ترسناكانە، زۆر لە لىبرال و دىموكراسەكان زۆرچار
 كۆپرانە بەرگرى لە كارو كردارى دەولەتى ئىسرائىل دەكەن... كىشەكە
 لە ئايدىيائى ئازادى يان ئايدىيائى سوسىيالىزىمدا نىيە، بەلكو لەوۋەدايە
 كە ھىچ فېكرىك لە مېژودا ناتوانىت بە چەشنە ئىدىيال و پاكەكەى
 دەرېكەوئىت، ھەر ھىندەى بوو ئايدۆلۆزىيا دەبىت بەرگرى لە شتىك
 بىكات و شتىكى دى بىكاتە دەرەو. ئەوۋەى كە گرنگە ئەوۋە نىيە واز لە
 بىرۆكەكە بەيئىن، واز لە خەيالى يەكسانى و ئازادى و ماف بەيئىن،
 بەلكو ئەم نرخانە لەوۋە بپارىزىن لە چوارچىۋە ئايدۆلۆزىياكاندا ھەما
 و كار و كردارى خويان بدۆپىئىن. ھەمىشە لە نىۋان مانائى فېكرى و
 ئەخلاقى بەھاكان و مانائى ئايدۆلۆزىياندا جياوازى و ململانئ ھەيە. ئىمە
 ھىچ كات ناتوانىن ھىچ بىرۆكەيەك و بەھايەك لەوۋە بپارىزىن بىيئە
 ئايدۆلۆزىيا، تېپەپىن بە تونىلى ئايدۆلۆزىيادا قەدەرى ھەموو فېكرىكە كە
 لەسەر مەۋۇف و كۆمەلگا ئىشېكات. بەلام گرنگە لە ھەولئىكى بىتۈچاندا
 بىن نەھىلئىن ھىچ ئايدۆلۆزىيايەك، ھىچ ھىزىك خۇى بەتەنيا بە خاۋەنى
 ئەو بەھايانە بزانىت. نە دىموكراسىيەت مولكى ئايدۆلۆزىستە لىبرالەكان
 و نە دژايەتى چەوساندەنۋە مولكى كۆمۇنىستەكانە. ھەمىشە ھىزىك
 دىت دەيەوئىت ئەم نرخانە بۇ قازانجى سياسى بەكاربەيئىت، بۇ ئىمە
 گرنگە ھەولبەدەين كە يەكەم: ئايدۆلۆزىياكان بە جۆرىك بە بارى ئەو
 بەھايانە قورسېكەين، ئاسان نەبىت خيانەتيان لىبىكرىت و بشىۋىئىزىن و
 بىكرىنە بەھاي سەتھى و قۇرمال. دوۋەم: دەبىتە ئەو بەھايانە ھەمىشەش
 لەدەرەوۋەى ئايدۆلۆزىياكان، لە جىھانى فېكر و ھونەر و ئەدەبدا پاسەوان و

بەرگریکەر و پارێزەریان هەبێت. واتە کە باس لە فیکری لیبرال دەکەم
 لەدەرەوهی هەر تیزیکى ئایدۆلۆژى لێیدەپوانم، یاخود پووی قسەم لەو
 ڕەهەندانەى فیکری لیبرالە کە سنووری هەموو ئایدۆلۆژیایەک تێدەپەپێنن
 و وەک ئەو نرخە دەرەکەون کە مافى هەموومانە هەلگر و پارێزەرى
 بین. ترسناکترین شتیک بۆ ئازادى یان دیموکراسى یان یەكسانی
 یان عدالت ئەوێهە وابکەوێتەوه کە مولکى هێزیک و بەرەیهکە و بە
 تەنیا ئەوان دەتوانن ماناکەى دیاریبکەن... دیموکراسییەت ئەوێهە لە
 کۆمەلگایەکدا بژین هەتا خودى دیموکراسییەت هەلگری زیاد لە مانایەک
 بێت، ئازادى ئەوێهە کە هەتا خودى ئازادى هەلگری زیاد لە فۆرم
 و شوناسیک بێت. لێرەوه کە باس لە پەيوەندى فیکری ناسیونالى
 لەگەڵ فیکری لیبرالدا دەکەم، باس لەوه دەکەم فیکری ناسیونالىمان
 نەبێت بەسەر هەندێ دۆگمادا داخراوێت، بەلکە فیکری ناسیونالىمان
 هەبێت بەسەر زیاد لە ئەگەریکی مانا و ئەگەریکی شوناسدا کراوێتەوه.